

DOKTORI (PhD) DISSZERTÁCIÓ

A tibeti imazászló (*rlung rta*) kultusza, a hozzá kapcsolódó rituális szövegek és képi
ábrázolások alapján

Kelényi Béla

2009

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI (PhD) DISSZERTÁCIÓ

Kelényi Béla

**A tibeti imazászló (*rlung rta*) kultusza, a hozzá kapcsolódó rituális szövegek és képi
ábrázolások alapján**

Nyelvtudományi Doktori Iskola

A Doktori Iskola vezetője: Prof. Dr. Bańcerowski Janusz, DSc., egyetemi tanár

Mongol Nyelvészeti Doktori Program

A Doktori Program vezetője: Dr. Birtalan Ágnes, CSc., habil. egyetemi docens

A bizottság tagjai és tud. fokozatuk:

A bizottság elnöke: Dr. Fodor Sándor CSc., egyetemi tanár

Hivatalosan felkért bírálók: Dr. Sárközi Alice CSc., címz. egyetemi docens, kandidátus,
Dr. Agócs Tamás PhD.

A bizottság titkára: Dr. Szilágyi Zsolt PhD.

A bizottság további tagjai: Dr. Porció Tibor PhD.,
Dr. Birtalan Ágnes CSc., habil. egyetemi docens, Dr. Hamar Imre CSc., habil. egyetemi
professzor (póttagok)

Témavezető: Prof. Dr. Kara György MHAS., akadémikus

Budapest, 2009

Tartalomjegyzék:

1. Bevezetés

1.1. A *rlung rta* jellege és szerepköre

1.2. A *rlung rta* eredete

1.2.1. A *rlung rta* és a *bon* kapcsolata

1.2.2. A *rlung rta* és a mongol *kei mori*

1.2.2.1. A mongol címer és a *xiimori*

1.3. A *rlung rta* istenségei

1.4. A *rlung rta* és az asztrológia elemei

1.4.1. Az asztrológia elemeinek összefoglalása: a *srid pa ho*

1.4.1.1. A *srid pa ho* „pecsétjei” (*phyag rgya*)

2. A *rlung rta* ábrázolások általános típusai

2.1. A különböző típusú *rlung rta*-k szövege

2.2. Az öt részből álló *rlung rta*

2.3. A *srid pa ho* jellegű *rlung rta*

3. A *rlung rta*-val kapcsolatos szertartások (*mchod pa*) és szöveges hátterük

3.1. A *rlung rta* és a füstáldozat (*bsang*)

3.1.1. A *dKon mchog 'jigs med dbang po* (1728-1791) által írt füstáldozati szöveg (ld. még Függelék, BSANG.1)

3.1.2. A *bLo bzang bstan 'dzin* által írt füstáldozati szöveg (ld. még Függelék, BSANG.2)

3.1.3. A *Rol pa'i rdor rje* (1717–1786) által írt füstáldozati szöveg (ld. még Függelék, BSANG.3)

3.1.4. A *Ngag dbang* által írt füstáldozati szöveg (ld. még Függelék, BSANG.4)

3.1.5. Egyéb füstáldozati szövegek

3.2. A *rlung rta* rúdjának kitűzése (*ka 'dzugs*)

3.2.1. A *Ye shes rgyal mtshan* (1713-1793) által írt szertartási szöveg (ld. még Függelék, KADZUG)

3.3. A *rlung rta* és a váltság-áldozat (*mdos*)

3.3.1. A *Mi bskyod rdo rje* által írt váltság-áldozati (*mdos*) szöveg eredete (ld. még Függelék, MDOS)

3.3.1.1. A *mdos* szertartás alapszövegének szerkezete

- 3.3.1.2. A *mdos* szertartás szövegének szerkezete
- 3.3.2. A *rlung rta* eredet-mítosza
- 3.3.3. A teknős (*rus sba*) mítosza
- 3.3.4. *Kong rtse* eredete és mítosza
- 3.4. A *rlung rta* gyógyító szertartása (*bcos thabs*) (ld. még Függelék, BCOSTHABS)
- 3.5. A *rlung rta* és az élet-váltság (*tshe thar*) áldozat
- 3.5.1. A *dPal mgon* által írt élet-váltság (*tshe thar*) áldozat (ld. még Függelék, TSHETHAR)
- 3.6. A *rlung rta* italáldozata (*gser skyems*) (ld. még Függelék, GSERSKYEM)
- 3.7. A *rlung rta* felszentelési szertartása (*rab gnas*)
- 3.7.1. A *Yon tan rgya mtsho* által írt felszentelési szöveg (ld. még Függelék, RABGNAS.1.)
- 3.7.2. A *rlung rta* felszentelésének és füstáldozatának módszere (ld. még Függelék, RABGNAS.2.)
- 3.8. A *bLo bzang bskal bzang rgya mtsho* (7. Dalai láma?, 1708–1757) által írt ima (ld. még Függelék, BSAMPHEL)
- 3.9. A *Ngag dbang thub bstan rgya mtsho* (1836-1889) által írt áldozati szertartás (*mchod chog*) szövege (ld. még Függelék, MCHODCHOG)
4. A *rlung rta* rítusaival kapcsolatos képi ábrázolások és felirataik
- 4.1. A *rlung rta* váltság-áldozatának (*mdos*) ábrázolása
- 4.2. A *rlung rta* rúdjának kitűzésével kapcsolatban készült ábrázolások
- 4.2.1. A *rlung rta* örödménye
5. Függelék: az elemzett *rlung rta* rítusok szövegeinek átírása
6. Bibliográfia
- 6.1. Szótárak
- 6.2. Tibeti források
- 6.2.1. A *rlung rta* kultuszához kapcsolódó rituális szövegek
- 6.2.2. Egyéb tibeti források
- 6.3. További szakirodalom

1. Bevezetés

A tibeti imazászló (*rlung rta*) jelentőségét már az olyan korai kutatók, mint Emil Schlagintweit vagy L. Austin Waddell is felismerték, s 1863-ban, illetve 1895-ben kiadott könyveikben külön fejezetet szenteltek értelmezésének.¹ Mindazonáltal a tudományos érdeklődés hosszú évtizedeken keresztül nem tulajdonított különösebb jelentőséget a Tibetben úton, útfélen látható imazászlóknak és hátterüknek, mely egészen legutóbbi időszakig marginális témája maradt a tibetisztikának és a mongolisztikának is. Ez feltehetően annak is volt köszönhető, hogy a különböző nyugati szakkönyvtárakban, köz- és magángyűjteményekben sokáig nem, vagy alig bukkant fel az imazászlókra vonatkozó szöveg. Ami pedig magukat az imazászlókat illeti, a néprajzi múzeumokat kivéve, a különböző múzeumokban található tibeti és mongol gyűjteményekben, valamint a nagy magángyűjteményekben – lévén nem a szépművészet körébe tartozó műtárgyak – mindmáig alig találhatók imazászlók, bármennyire is meghatározó jelentőségük van a tibeti kultúrában. Múzeumi gyűjteményben fellelhető tibeti imazászlókat tudomásom szerint először 1950-ben, a Newark Museum (New Jersey) gyűjteményében publikáltak, melyek a kelet-tibeti *bLa brang* kolostorból származnak. Az ábrázolásaikkal kapcsolatos kultusz lényege Olson megfogalmazása szerint: „A misztikus állatok –melyeket a kínai, indiai és tibeti jelképrendszerrel kombináltak – védelmet nyújtanak az ellenségektől, növelik a születések számát, gyarapítják a gazdagságot, és védelmezik az egész háznép egészségét és boldogságát.”² A korszak egyik szaktekintélye, a leideni Rijksmuseum voor Volkenkunde tibeti gyűjteményét ugyancsak ebben az időszakban felmérő P. H. Pott, mint „tipikus” szerencsét hozó szimbólumokat és amuletteket írta le az imazászlók nyomódúcairól készült nyomatokat.³ Siegbert Hummel viszont 1967-ben, a stuttgarti Linden Museumban található, Mongóliából származó festmények és nyomatok leírásakor már külön fejezetet szentelt az imazászlóknak és védő-amuletteknek, s típusaik és származási helyük szerint is próbálta megkülönböztetni az imazászlókat.⁴

Az ezt követő időszakban az imazászlók ábrázolásainak rendszerezésére csupán egyetlen kísérlet történt. Nik Douglas 1978-ban megjelent, „tantrikus” amuletteket csoportosító könyvében az imazászlók is külön fejezetet kaptak.⁵ A főként Nepálban található

¹ Schlagintweit, 1969, pp. 253–256; Waddell, 1895, pp. 408–419.

² Olson, 1950, p. 3.

³ Pott, 1951, pp. 126–128.

⁴ Hummel, 1967, pp. 162–176.

⁵ Douglas, 1978, Nos. 42–55.

tibeti kolostorokból származó fanyomatokat rendszerező szerző egyaránt bemutatta a buddhista és az általa *bon* valláshoz sorolt imazászlók nyomatait. Bár megpróbálta értelmezni az ábrázolásokon olvasható mantrákat is, főként arra törekedett, hogy leírja a képeken látható különböző vizuális elemeket.

Ami az imazászlóval kapcsolatos szakirodalmat illeti, első helyen kell megemlíteni Joseph Kler 1957-ben megjelent, a mongol „szélparipa-zászló (m.: *k'ī-mori*)” értelmezéséről írott tanulmányát.⁶ Kler, aki az Ordos vidékén élő mongoloknál végzett gyűjtőmunkát, számos szempontot tekintetbe véve, helyenként túlzott következtetéseket levonva írta meg az imazászló eredetének és használatának összetett jellegét.⁷ Munkája azért is figyelemre méltó, mivel saját gyűjtésén kívül lényegében csak a Waddell könyvében leírtakra támaszkodhatott. Bár a tibeti népi vallásosság megnyilvánulási formáiról módszertanilag fontos könyvet író Robert B. Ekvall külön részletet szentelt az imazászlónak is,⁸ a témával kapcsolatos ismeretek hiánya annyira feltűnő lehetett, hogy Tucci 1966-ban kiadott, Gyantsében és Nyugat-Tibetben gyűjtött népdalokat feldolgozó könyvének függelékében a jeles tibeti tudós, Namkhai Norbu külön fejezetet írt az imazászlók jelentéséről és a velük kapcsolatos gyakorlati tudnivalókról (ld. 1.1.). Ezután – Hummel és Douglas fent említett katalogizálását leszámítva – hosszú ideig nem született semmiféle publikáció az imazászlókról, mígnem 1990-ben megjelent, a tibeti asztrológia tudományába bevezető könyvében Philippe Cornu nem kerülhette ki a *rlung rta* asztrológiával is kapcsolatos fogalmának taglalását. Szerepkörének meghatározásához a híres 19. századi tudós, *Mi pham rgya mtsho* (1846–1912) által szerzett füstáldozati szertartás (*bsang*) szövegét hívta segítségül, hogy nagy általánosságban ugyan, de leírja a *rlung rta* néhány ismértét és kultuszának hátterét.⁹ S bár nyilván kevés ilyen típusú szöveg volt számára ismeretes, választása ugyancsak helyénvaló volt, mivel *Mi pham* összes műveinek *Dhīl* kötetében külön ciklust szentelt a *rlung rta*-nak,¹⁰ sőt, néhány ezzel kapcsolatos szöveget *Ge sar* ciklusában is közölt.¹¹

1993-ban, Samten Karmay jelentette meg az első igazán komoly tanulmányt, melyben a *rlung/klung rta* eredetének problémáját, kinézetét és a vele kapcsolatos rítusokat vizsgálta, sőt, említést tett eredet-mítoszáról is.¹² Számos eredeti elképzelésről tanúskodó cikkében

⁶ Ld. Kler, 1957.

⁷ Pld. azt állította, hogy az imazászló nem fordul elő Észak-Mongóliában, a burjátoknál és a kalmüköknél, Kler, 1957, p. 99, p. 103.

⁸ Ekvall, 1964, p. 108.

⁹ Cornu, 1997, pp. 97–98.

¹⁰ Schuch, 1973, pp. 230–231, No. 244: 1-5, 245.

¹¹ Schuch, 1973, p. 149, No. 169: 2-4, p. 156, No. 171: 3.

¹² Ld. Karmay, 1998e.

tudósított a *rlung rta* különböző rítusaival kapcsolatos két szöveg létezéséről is,¹³ de szerepkörét tágabb, mitológiai környezetben elemezte. Két évvel később kiadott, a buddhizmus előtti tibeti vallás, a *bon* alapvető hagyományait elemző könyvének a boldogulásért elvégzett rítusokat leíró részében pedig Namkhai Norbu szentelt külön fejezetet az imázásló jelentésének; nemcsak hogy összegezte eredetére vonatkozó nézeteit, hanem egy olyan forrást is közölt, mely ugyancsak a *rlung rta* istenségeinek eredet-mítoszaként is értelmezhető (ld. 1.3.).¹⁴ Az imázáslónak a tibetitől helyenként eltérő mongol vonatkozásait Hajnal László összegző tanulmánya mellett Badral nemrég egy könyvben foglalta össze, ám nem filológus szerző lévén, egyes megállapításai további kutatást igényelnek.¹⁵ Mindazonáltal az imázáslók típusainak és szövegeinek rendszerezése, szimbolikájának részletezése, s használatának a különböző szertartásokban megmutatkozó leírása eddig még nem történt meg.

Mindez jól jelzi, hogy csak a legutóbbi időszakban erősödött fel az imázásló kultusza iránti érdeklődés. A 2003-ban, Oxfordban megtartott, tizedik nemzetközi tibetológiai konferencián egy tibeti tudós, *bsTan pa rab brtan* kifejezetten az imázásló jellegzetességeivel kapcsolatban tartott előadást (ld. 1.1., 1.2), ámbár az imázásló eredetét és leírását illetően néhol megrekedt az efféle általánosságoknál: „Ami a széles körben használt imázásló (*dar lcog gi rlung rta*) mintáját illeti, az örökkévaló *bon* (*gyung drung bon*) tanításának elterjedése után, Tibetben (*Gangs can gyi ljongs*) fokozatosan mindenhol elterjedt, s legalább háromezer éves története van. A *rlung rta* ábrázolását a Tibetben élő emberek létük fenntartása végett tömegesen, széles körben használják, és eszméjét mélyen átgondolva élnek vele. Amikor a Qinghaiban élő tibeti népesség bármilyen áldásos és szerencsés cselekedetet akar véghezvinni, akkor az a szokás, hogy a hágók tetején, hegycsúcsokon, kőhalmokon és házak tetején a *rlung rta* mintájával megrajzolt zászlót tűznek ki, vagy a *rlung rta* mintájával rajzolt papírdarabot hajítanak az ég felé, amit itt nem szükséges részletesen kifejtenem.”¹⁶ Ezen kívül az utóbbi időben két olyan könyv is megjelent, melyek elsősorban az imázásló külsődleges jegyeivel, főként vizuális elemeivel

¹³ Már egy 1986-ban megjelent cikkében is lefordította egy birtokában levő, a *rlung rta* „növekedésével” kapcsolatos jó tanácsokat tartalmazó szöveg kis részét, ld. Karmay, 1998b, p. 255.

¹⁴ Namkhai Norbu, 1997, pp. 70–72.

¹⁵ Ld. Hajnal, 1998, Badral, 2003.

¹⁶ *spyod sgo rgya che shos bcas yin pa'i dar lcog gi rlung rta'i rgyan ris de ni gyung drung bon gyi bstan pa dar ba'i rjes su rim bzhin gangs can gyi ljongs 'dir khyab spel du song zhin / ma mthar yang lo ngo sum stong lhag gi lo rgyus ldan yod / rlung rta'i ri mo de ni bod rigs mi dmangs kyi 'tsho ba'i khrod du spyod sgo rgya che la 'du shes gting zab pa li bsam pa'i 'tsho ba zhig ste / mtho bod mtho sgang du gnas pa'i bod rigs mi dmangs kyi's bkra shis pa'i bya ba bzang po ci 'dra zhig byed dgos kyang / thog mar la rtse dang / ri mgo / rdo spungs / khang khyim gyi thog steng sogs la rlung rta'i rgyan ris 'khod pa'i dar lcog 'dzugs pa'am rlung rta'i rgyan ris 'khod pa'i shog lheb nam mkhar stor ba sogs byed srol yod pa ni ngas 'dir rgyas bshad zhu ba'i dgos pa ma mchis / bsTan pa rab brtan, 2003.*

foglalkoznak.¹⁷ Ugyancsak ebben az időszakban készült el Katherine Anne Paulnak a témába vágó doktori disszertációja,¹⁸ ehhez azonban sajnálatos módon nem volt alkalmam hozzájutni. Itt lehet megemlíteni, hogy ugyanő egy érdekes kiállítást is megrendezett a new yorki Rubin Museum of Art-ban. Itt azonban nem kifejezetten tibeti imázászlókat, hanem százhusz kortárs művész munkáit állították ki, melyek a tibeti imázászlók mintájára, inspirációjára készültek.¹⁹

A fentiekből is érzékelhető, a *rlung rta* kultuszának háttére idáig azért nem lehetett a kutatás előterében, mivel a nagy nyugati szakkönyvtárakban alig lelhetők fel a vele kapcsolatos rituálék szövegei. Így például a tibeti szövegeknek abban a nagyszámú gyűjteményében, melyet Tucci ajándékozott az általa alapított római keleti intézetnek (IsMEO), egyáltalán nem található *rlung rta*-val kapcsolatos szöveg,²⁰ csupán egy rövid asztrológiai munka címében van rá hivatkozás.²¹ A németországi gyűjtemények közül a berlini Staaatsbibliothek gyűjteményében található egy, az 1. Pancsen láma, *bLo bzang chos kyi rgyal mtshan* által írott, a „győzelmi lobogó csúcsának karperec-disze” (*rgyal mtshan gyi rtse mo'i dpung rgyan*) nevezetű imázászló-típus (ld. 2.2.) füstáldozati szövege.²² Csupán a legnagyobb, Tibeten kívüli szövegek gyűjteményét rendszerező Tibetan Buddhist Resource Center gyűjteményben található néhány, főként az imázászló rúdjának kitűzésére vonatkozó tibeti szöveg.²³ Bár a dublini Chester Beatty könyvtár tibeti gyűjteménye ugyancsak nem tartalmaz ilyen jellegű szöveget,²⁴ a mongol gyűjteményben található egy füstáldozati szöveg, melynek Bawden közölte részletes leírását is.²⁵ Ami pedig a mongol nyelvű szövegeket illeti, a különböző mongóliai és más köz-és magángyűjteményekben felelhető tizenegy imázászló (m.: *kei mori*) szöveget később Bawden összegezte is.²⁶

Néhány kivétellel mindegyik, a jelen értekezésben elemzett tibeti szöveg Mongóliából került elő; ez nemcsak azt jelzi, hogy Tibetben az ilyesféle szövegek kifejezetten ritkák lehettek, hanem azt is, hogy a *rlung rta* kultusza különösképpen virágzott a 19. századi és a

¹⁷ Wise, 2002, Barker, 2003.

¹⁸ Paul, Katherine: *Words on the Wind: A study of Himalayan prayer flags*. Ph. D. dissertation, University of Wisconsin, Madison, 2003.

¹⁹ Winchester, Simon and Paul, Katherine Anne: *The Flag Project: Contemporary Artists Celebrate the Opening of a New Museum*. Rubin Museum of Art, New York, 2007.

²⁰ Filibeck, 1994, 2003.

²¹ Filibeck, 2003, p. 417, No. 1221.

²² Wilhelm, Jampa Losang Panglung, 1979, p. 102., No. 300.

²³ *'Jigs med bstan pa'i rgyal mtshan* (19. sz.): *rLung rta skyed pa'i mdos kyi lhan thabs*, W18823; *bLo bzang tshul khrims rgya mtsho* (1845–1915): *rLung rta'i ka 'dzugs zur 'debs*, W4753; *bLo bzang byams pa rab rgyas* (1781–1849): *rLung rta'i ka 'dzugs mi shigs srog sbyin*, W18035; *bsTan pa rgya mtsho* (1825–1897): *rLung rta'i kwa 'dzugs*, W5195; *'Jigs med 'phrin las rgya mtsho* (1866–1948): *rLung rta'i mchod chog rtsibs stong gser gyi 'khor lo*, W3305. www.tbrc.org.

²⁴ Snellgrove, 1969.

²⁵ Bawden, 1969, pp. 104–105, No. 1938.

²⁶ Bawden, 1985, p. 14–15, fn. 32.

20. század eleji Mongóliában. Mint az a Bibliográfiában is olvasható (ld. 6.2.1.), a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Keleti Gyűjteményében, és néhány magyar és külföldi magángyűjteményben számos ilyen, az imazászlóval kapcsolatos tibeti szöveg található. Annál érdekesebb, hogy – bár Mongóliában az ilyen szövegek feltehetően mongol nyelven is elterjedtek – a Keleti Gyűjteményben nem található ilyen jellegű mongol szöveg.²⁷

A kutatás során negyvenhat, a *rlung rta*-val kapcsolatos szertartás tibeti szövegét gyűjtöttem össze, és dolgoztam fel különböző gyűjteményekből, ám ezek egyike sem egyezett meg a Tibetan Buddhist Resource Center ilyen jellegű szövegeivel. Az értekezésben kilenc, különböző típusú szertartás szövegét elemeztem (ld. 3. rész), közülük a füstáldozati szertartás (*bsang*) több változatát is. Ezeket egészítettem ki a magyar és a külföldi magángyűjteményekben található, a *rlung rta*-ra vonatkozó képanyaggal (ld. 4. rész), valamint saját gyűjtéssel, mely főként különböző típusú imazászlókat tartalmaz (ld. 2.1., 2.2.).

A disszertáció végén található Függelékben (5.) adtam meg az általam elemzett egyes szövegtípusok átírását; a különböző gyűjteményekben fellelhető szövegeket, a szövegváltozatokat és – ahol ez megállapítható volt – egymáshoz való viszonyukat pedig a Bibliográfiában jeleztem (6.2.1.). Ebben nagy segítségemre volt Orosz Gergely munkája, mely a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Keleti Gyűjteményében található művekre vonatkozóan jelölte az egyes szövegek azonosságát.²⁸

Jelen értekezés megírását több éves gyűjtő- és kutatómunka előzte meg, melynek során számosan segítettek munkámat. Mindenekelőtt Kara György professzornak szeretnék köszönetet mondani, hogy elvállalta az értekezés témavezetését. Ezen kívül elsősorban a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye könyvtárosának, Orosz Gergelynek szeretném kifejezni köszönetemet, hogy az általa írott gyűjteményi katalógust még kéziratos formában rendelkezésemre bocsátotta, és kezdettől fogva támogatta munkámat. Külön köszönöm Bethlenfalvy Géának, hogy számos, a témához kapcsolódó kéziratot hozott tudomásomra. Köszönet illeti Karma Dorje tibeti nyelvtanárt (ELTE BTK), hogy segítségemre volt az esetenként felmerülő fordítási problémáknál, valamint Avar Ákos, mongolista doktoranduszt (ELTE BTK), hogy segített a mongol nyelvű szakirodalom tanulmányozásában.

Munkámat nagyban elősegítette a magyarországi köz- és magángyűjtemények tanulmányozása mellett a müncheni Baader- és Pesl-gyűjtemény, valamint a winterthuri Ernst- és a párizsi Tournet-gyűjtemény kép- és szöveganyagának ismerete. Köszönöm Joachim

²⁷ Ld. Kara, 2000.

²⁸ Ld. Orosz, 2008, 2009.

Baadernek (München), Richard R. Ernstnek (Winterthur) és Isabelle Charleux-nek (Párizs, CRNS), hogy betekintést engedtek a fenti gyűjteményekbe, valamint Karenina Kollmar-Paulenznek, a berni Universitát fr Religionswissenschaft professzorának, hogy a wintherthuri Ernst-gyűjtemény kéziratos katalógusát rendelkezésemre bocsátotta. Külön köszönet illeti azokat a budapesti magngyűjtket, akik lehetővé tették, hogy gyűjteményűkből szövegeket és képeket vlogassak az értekezés számára. Végűl, de nem utolsósorban köszönöm Végħ Józsefnek (A Tan kapuja Buddhista Főiskola), hogy az egyes tételek értelmzése kapcsán felmerűlt problémákat megvitatta velem.

Ami a keleti szavak átírását illeti, mivel az értekezés forrásai alapvetően tibetiek voltak, a kurzivlt átírásánál nem jelöltem külön a tibeti szavakat. A többi keleti kifejezést viszont a következőképpen jelöltem: szanszkrit: sz.; mongol: m.; kínai: k. A Fűggelékben (5.) olvasható tibeti szövegek átírásában a legtöbbször torzított változatban szereplő szanszkrit mantrákat csupán nagybetűvel emeltem ki, viszont a fűszvegben olvasható fordításoknál mindig helyreállítottam az eredeti alakot. Az egyes fejezetek végén található képek esetében csak az egyes képek sorszámát adtam meg a szövegben, mivel az adatok a képaláírásban megtalálók.

1.1. A *rlung rta* jellege és szerepköre

A tibeti tájkép jellegzetességei a sátrak, házak, kolostorok tetején és környékén, folyóparton, magaslatok vagy a hágók és hegyek tetején, hosszú rudakra kitűzött, vagy füzérekben kifeszített, lobogó színes vászonból vagy selyemből (*dar*) készült zászlók (*dar lcog*), melyeket a tibetiek „szél-paripa”-nak (*rlung rta*) neveznek. A zászlókra egyes istenségek képmását és mantráit (*sngags*, *gzungs*), szerencsét hozó fohászokat (*smon lam*), illetve legtöbbször a „*rlung rta* istenségei”-t (*rlung rta'i lha*), vagyis a rajta ábrázolt öt állat képmását (vagy azok megnevezését) nyomtatják, hogy a szél mindenfelé közvetítse hatásukat. A *rlung rta* védelmezi a veszélyes, magas helyeken utazókat, védelmet ígér az ártalmas helyi erők ellenében, fenntartja a környezet és az azt benépesítő lények harmonikus, azaz szerencsés (*rlung rta*) és kedvező (*bkra shis*) állapotát,²⁹ főként pedig elősegíti a személyes jólét, a bőség és a szerencse (*rlung rta* vagy *klung rta*) gyarapodását. Általában kétféle időszakban szokták kitűzni vagy kifeszíteni: olyan általános napokon, melyek mindenki számára szerencsések, így újév (*lo gsar*) alkalmával; s olyanokon, melyek az egyén születésével kapcsolatosak.³⁰ Sokszor a zászló szövegében kihagyott megfelelő helyre felírják annak a személynek a nevét is, akinek javáért a zászlót kitűzték.

Bár a *rlung rta* talán a legközismertebb, mindenesetre a leggyakrabban alkalmazott tibeti vallási jelképek egyike, maguk a tibetiek is többféleképpen határozzák meg jellegét és szerepkörét. A fogalom többértelműségére utal az 1949-ben kiadott, *Chos kyi grags pa* által szerkesztett tibeti értelmező szótár: „A *rlung rta* a szélnek megfelelő mozgású, vagy a füstáldozat tárgya; szerencse (*klung rta*), melyet megrajzolnak vagy megjelenítenek”.³¹ Érdekes módon a „szél-paripa” (*rlung rta*) kifejezés nem szerepel Sumatiratna 1959-ben kiadott tibeti-mongol szótárában, viszont megtalálható a „szél-lobogó” (*rlung gi rgyal mtshan*) kifejezés,³² mellyel nem lehet tudni, hogy általában az imazászlóra, az imazászló egyik fajtájára (*rgyal mtshan rtse mo*, ld. 2.2.) vagy pedig a kör alakú győzelmi lobogóra (*rgyal mtshan*) utal. Szabatosan fogalmaz viszont egy 1979-ben megjelent tibeti értelmező szótár: „Az emberi képesség és tevékenység létrehozását egy paripa formájában megjelenítő nyomtatott lapos papír, vagy a szélbe lobogni kihelyezett; az erőt és hatalmat kiterjesztő

²⁹ Samuel, 1993, p. 173.

³⁰ Norbu Chopel, 1993, p. 100, fn. 8.

³¹ *rlung rta*: *rlung ltar g.yo bar byed pa'am bsangs pa'i don klung rta zhes bris pa'ang snang* / CHOSGRAGS, 1981, p. 971.

³² Sumatiratna, Vol. 3, 1959, p. 950.

kívánságot létrehozó szertartás neve, melyet a *rlung rta*-nak hívnak; kép is van ilyen.”³³ Az 1984-ben kiadott tibeti értelmező szótár már többféleképp adja meg a *rlung rta* meghatározását. Első részének megnevezései az „elem, természet” (*kham*s) és „szerencse” (*lam* ‘gro’), amely megfelel az „úton járás”-nak is, vagyis lényegében az elérendő sikerről és szerencséről van szó. Az ezt követő rész ennek kifejtése: „A növekvő/kiterjedt szerencse (*rlung rta*), [amely lehet] tevőleges és nem tevőleges, kétséges és kétségtelen, váltakozó és változatlan, [aszerint, hogy] a *rlung rta* magas vagy alacsony.”³⁴ A meghatározás második része már a címszóval kapcsolatos gyakorlatot tükrözi: „A házak és más [építmények] tetejére kitűzött zászló (*dar lcog*)”.³⁵

A nyugati szótárak általában ez utóbbi értelmezést vették alapul (érdekes, hogy Körösi Csoma Sándor 1834-ben kiadott szótárában még egyáltalán nem szerepel a *rlung rta* kifejezés). Jäschke 1881-ben megjelent szótárában „légies ló”-nak (‘airy horse’) fordítja, és így jellemzi: „Kis zászlók neve, melyeket gyakran látni a tibeti házak ablakaiban, köhalmokon, hidakon, stb. Egy ló figurája, melyet gyakran különböző imákkal együtt nyomtatnak ezekre a zászlókra, jelzi a *rta mchog* istenséget.” Mindamellett az 1846-ban *Lha sa*-ba eljutó francia lazarista atyára, Huc-re is hivatkozva, egy másik aspektusára is utal: „Huc ugyancsak említ babonás gyakorlatokat, melyeket *rlung rta*-nak hívnak.”³⁶ Sarat Chandra Das szótára (1902) egyértelműen az imazászlók leírását adja meg: „A *rlung rta* (szó szerint szél-paripa) a jószerencse lova, általában zászlókra vagy amulettekre felrajzolva, melyek a szélben csapkodnak. Ugyanakkor a rudakra kitűzött, hosszú, függőleges zászlók is a *lungtá*hoz tartoznak.”³⁷ Roerich 1933-ban elkészült, de csak jóval később kiadott szótára már kétféle módon értelmezi a kifejezést: „1. ‘szél-paripa’, a szerencse lova (általában zászlókra rajzolva); 2. szerencse (*rlung rta skye ba*), balszerencse (*rlung rta med pa*)”,³⁸ Goldstein modern tibeti szótára (1975) viszont csak ennyit jegyez meg: „A szerencsééhez hasonló fogalom.”³⁹

Maguk a tibetiek – mint azt jelen munka is próbálja bemutatni – ugyan külön szövegeket szenteltek a *rlung rta*-val kapcsolatos különféle rítusoknak, ám tudomásom szerint

³³ *mi'i stobs dang byed mkhan la las rta'i gzugs ris dpar ba'i shog gu leb mo zhig gam de rlung la skyod du bcug nas stobs mnga' thang dar bar smon pa byed pa'i cho ga zhig gi ming 'di la rlung rta zhes 'bri ba 'ang yod /* DAGYIG, 1979, p. 759.

³⁴ *kham dang lam 'gro / rlung rta dar ba / rgyag dang mi rgyag the tshom som nyi med / / thebs dang mi thebs rlung rta'i steng shod yin /* TSHIGMDZOD, Vol. 3, p. 2737.

³⁵ *khang pa sogs kyi steng du btsugs pa'i dar lcog /* TSHIGMDZOD, vol. 3., p. 2737.

³⁶ Jäschke, 1977, p. 538.

³⁷ Das, 1985, p. 1197.

³⁸ Roerich, 1983, p. 123.

³⁹ Goldstein, p. 1106.

nem rögzítették szövegekben a *rlung rta* kinézetét, elkészítésének és alkalmazásának szabályait. Éppen ezért az imázszóló sajátosságainak felméréséhez a jövőben következetes terepmunka is szükséges lesz, ám jelen értekezés feladata elsősorban a vele kapcsolatos szöveges háttér feldolgozása. Mindazonáltal különösen fontos számunkra a jeles tibeti tudós, Namkhai Norbu (*Nam mkha'i Norbu*) által 1965-ben – mint az a szöveg kolofonjából kiderül, egyenesen Tucci professzor felkérésére – írott tibeti összefoglalás, mely szabatosan leírja és meghatározza a *rlung rta* jellegét és szerepét is. Noha Namkhai Norbu szövegét Tucci kivonatossan összegezte,⁴⁰ jobbnak láttam a teljes szöveg lefordítását, mivel számos lényeges részlet így sokkal átláthatóbbá és értelmezhetőbbé válik. A szöveg első része *rlung rta*-val kapcsolatos fogalmak körén keresztül próbálja bemutatni rendeltetését.

„Az [istenségek] 'lakhelyei'-nek (*gsas mkhar, spo se*) tetejére kitűzött zászlók (*rlung rta*), valamint a hegycsúcsok tetejét díszítő zászlók (*dar rgod*) növelik bármilyen személy szerencsáját (*rlung rta*). Általános módjai az „érdem” (*bsod nams*), a „hatalom” (*dbang thang*) és a „szerencse” (*rlung rta*), melyek között lényeges különbség van.

1. Ha valakinek „értelme” (*bsod nams*) van, akkor annak igen nagy bősége és gazdagsága keletkezik. Aki bőségét és gazdagságát növelni akarja, az a Három Drágakőnek (*dkon mchog gsum*) mutasson be áldozatot, a szegényeknek osszon adományokat stb., s az „értelme” fajtáinak összegyűjtéséhez szükséges erőfeszítést tegye meg.

2. Ha valakinek nagy „hatalma” (*dbang thang*) van, akkor embereket és országokat képes hatalmában tartani. Aki erejét és birtokát növelni akarja, az a három hatalmas vörös [testszínű] istenségnek: ʘakkirájának (*'Dod pa'i rgyal po*), Gaṇapati-nak (*Tshogs kyi bdag po*), Kurukullā istennőnek (*Lha mo Rigs byed ma*) valamint a Nagy Istenségnek, Mahādevának (*Lha chen Ma ha de va*) mutasson be áldozatot, tegyen szolgálatokat, legyen ájtatos, készítsen a „hatalom”-mal kapcsolatos tűzáldozatot (*dbang gi sbyin sreg*), s kiterjesztésének amulettjét (*dbang thang rgyas byed kyi 'khor*) megvalósítván,⁴¹ testén kell viselnie.

⁴⁰ Tucci, 1966, pp. 192–193

⁴¹ Namkhai Norbu itt egy híres tibeti szöveggyűjteményből (*Rin chen gter mdzod*) való idézetre utal, feltehetően egy szertartásról és az azzal kapcsolatos amuletről van szó. Namkhai Norbu, 1966, p. 182., fn. 2.

3. Ha valakinek a „szerencsé”-je (*rlung rta*) megnőtt és kiterjedt, akkor nagyon hírneves és sikeres mindabban, amibe csak belefog. Akármít is tesz, az szerencsés (*lam du 'gro ba*) lesz, s nem válik eredménytelenné. Ezért házának tetején vagy egy hegyszorosban egy imazászlót (*rlung rta*) kell, hogy kitűzzön; vagy egy hágón helyre kell állítania egy [helyszellemnek állított] halmot (*la btsas*), és oda egy imazászlót (*rlung rta*) kell kitűznie.”⁴²

A bevezető szöveg az imazászló kétféle elnevezését, helyét és használati módját mutatja be. A régi *bon* szövegekben a *gsas mkhar* („isteni palota”) a templomok és kolostorok elnevezése volt, de általában a házak teraszos tetején, illetve a hegycsúcsokon épített áldozati helyekre is alkalmazzák. A kifejezésben a *gsas* az „istenség”-nek megfelelő szó, amely megtalálható egyes istenségek nevében is.⁴³ A másik kifejezés (*spo se*) egyértelműen a hegycsúcson létrehozott áldozati helyre utal. A szövegből kiderül az épületekre és a hegycsúcsokra helyezett zászlók elnevezése közötti különbség is. Az utóbbi (*dar rgod*) nevében levő „vad, barbár, harcos” (*rgod*) kifejezés nyilvánvalóan ősi eredetre utal. A szövegből az is kiviláglik, hogy a „szél-paripa” (*rlung rta*) kétféle értelemben is használatos: egyrészt a „zászló”, másrészt pedig a „szerencse” értelmében. Ez utóbbit erősíti meg a fent említett három kategória („érdem”, „hatalom”, „szerencse”) megnevezése, melyek közül kettő az asztrológiai rendszerrel (ld. 1.4.) is kapcsolatos.

Különösen figyelemre méltó, hogy a *rlung rta*-val kapcsolatos rítusok szövegeiben nem fordulnak elő azoknak az istenségek a nevei, akiket Namhai Norbu itt megnevez. A „Három nagy vörös istenség” (*dmar chen skor gsum*) említése azért is meglepő, mivel ezek egy, a *sa skya* tanításokat összefoglaló mű, a „Tizenhárom arany tanítás” (*Sa skya'i gser chos bcu gsum*) istenségeinek második csoportját képviselik, melyben Kurukullā a Hevajra tantrát, Ṭakkirāja Guhyasamāja tantrát, Gaṇapati pedig a Cakrasaṃvara tantrát jelképezi. Mahādeva minden valószínűség szerint a hindu eredetű Śivára – akinek a fia az elefántfejű Gaṇapati – utal.

A szövegben említett, hegycsúcsokon, hágókon emelt köhalmok (*la btsas*, *lha rtse*, *lha tho*) és a rájuk kitűzött imazászló az összhangot biztosítja az áldozatot bemutató személy és a hegyistenség között. Mivel a népi vallásosságban, egy adott környezetben a hegyistenség uralkodik a világi eseményeken, jóváhagyása és együttérzése nélkülözhetetlen a mindennapi élet sikerességéhez. A halmok állítása és az imazászlók kitűzése segít elnyerni a hegyistenség

⁴² Namkhai Norbu, 1966, pp. 181–182.

⁴³ Namkhai Norbu, 1995, pp. 235–236, fn. 3. A hegycsúcsokra, hágókra állított halmokról, különböző tibeti szövegek alapján való összefoglalást ld. Stein, 1972, p. 206.

beleegyezését.⁴⁴ A halom közepén áll az imazászlót tartó rúd (*srog shing*), sokszor ehhez erősítik hozzá a minden irányba kifeszített zászló-füzéreket.

Ezután Namkhai Norbu megadja a *rlung rta* definícióját és meghatározza fajtáit:

„A *rlung rta* általános megnevezésként ismeretes, mely két különböző módon összegezhető:

1. Azt az ötféle színű szövetet, melyeken a *rlung rta* gyakorlata (*cho ga*) szerinti feliratok és élőlények figurái vannak elrendezve, *rlung rta*-nak nevezzük.

2. Másfelől, azt a hosszú zsinigre felvarrt ötféle színű szövetet, melyen nincsenek a *rlung rta* gyakorlata szerinti feliratok és élőlények figurái, s egy magas hegy csúcsának hasadékába, egy sziklás hegy oldalán, vagy egy áldozati kőhalom (*la btsas*) tetején kell elhelyezni, *dar rgod*-nak nevezzük. A *dar rgod* elnevezés az azonnali szerencse (*'phral gyi bya ba lam 'gro*) létrejöttére vonatkozik, mely mások véleménye szerint nagyon gyors. Ami az emberek erre irányuló gyakorlatát illeti, saját véleményem szerint a *dar rgod* a jelenlegi élet minden cselekedetére, illetve az azonnal teljesült segítségre, a felirattal és ábrázolásokkal ellátott *rlung rta* pedig a jelenlegi és a következő életbe vezető út javára (*phan*) vonatkozik. Mindazonáltal, bár a *rlung rta*-t főként *dar lcog*-nak nevezik, lényege a következő életre vonatkozó haszon felismerésének gondolata. Ahogy mondják, az északi nomádok (*byang 'brog*) folytonosan harcolnak, vagy rablókkal hadakozva élnek, ezért nekik a hegy hasadékát, a havas és sziklás felületeket kell *dar rgod*-dal feldíszíteni. Ezeket a cselekedeteket nem az „erény” határozza meg, hanem a díszes *dar rgod* ereje révén bekövetkező azonnali beteljesülés. Amikor a dolgok rosszul mennek, s néhányan ennek akadályát kívánják elhárítani, betegségtől kívánnak megszabadulni, illetve viszályt és haragot akarnak leküzdeni, akkor szöveggel és ábrázolásokkal ellátott, díszes *dar rgyang*-ot kell készíteni, ha pedig egy holttestet a temetőbe kerül, akkor sok *dar lcog*-ot kell készíteni, s a temetőben szabályosan elhelyezni.”⁴⁵

Ezek szerint nemcsak kitűzésük helye (ld. fentebb), hanem kinézetük szerint is megkülönböztetők az öt színben létrehozott imazászlók, melyeknek gyakorlata más és más célokra alkalmas. A feliratokkal és ábrázolásokkal ellátott (ld. következő fejezet) zászlót

⁴⁴ Belezza, 1997, pp. 351–352.

⁴⁵ Namkhai Norbu, 1966, 183–184.

rlung rta-nak, az üreset pedig *dar rgod*-nak nevezik. Ez utóbbit akkor alkalmazzák, ha a felajánlónak gyors segítségre van szüksége. Namkhai Norbu még egy felirattal, képekkel ellátott zászló-fajtat vezet be, a *dar rgyang*-ot (a *rgyang* főként a „távolság”-ra, de a „fal”-ra vonatkozó szó is, feltehetően az utóbbival van kapcsolatban), amely leginkább a különböző negatív erők leküzdésében segíthet. Ezután a *rlung rta*-n ábrázolt képek és szövegek megnevezése, illetve a zászlók színének jelentése következik:

„Továbbá a *rlung rta*-t létrehozó módszer az egyéni sajátosságoktól függően kétféle lehet: *dar lcog* és *dar rgyang*. Ami a *dar lcog*-ot illeti, valamilyen színes szövet felületén a *rlung rta* általános felépítése szerint a négy irányban a tigris, az oroszlán, a garuda-madár, a sárkány, a négy nagy lény képmása, a fennmaradó helyen pedig az „érdem”-et (*bsod nams*), „hatalmat” (*dbang thang*) előidéző istenségek képmása és a „Győzelmi lobogó csúcsának karperec díszé” (*rgyal mtshan rtse mo'i dpung rgyan*) című szövegből való [dháranik és a többi], végül a készített személy nevében a [születési] évének megfelelő elem, és kívánságai: ‘az élettartam, érdem, hírnév, hatalom és jólét mind kiterjedjen! *Ki ki cha'o!* Az istenek győzedelmesei’ (*tshe dang bsod nams snyan grags mnga' thang dpal dang 'byor pa thams cad rgyas par gyur cig ki ki cha'o lha rgyal lo*). Így kell elhelyezni.

A kitűzött szövetek színe pedig alapjában az adott személy [születési] évéhez kapcsolódó elemnek felel meg. Példának okáért a zöld a fa [évéhez], a kék a víz [évéhez], a fehér a fém [évéhez], a sárga a föld [évéhez], a vörös a tűz [évéhez] kapcsolódik, ez kitűzésük rendszere.

A létrehozott *dar lcog*-okat általában a házak tetején levő [helyi istenségek] ‘lakhelyeinek’ (*spo se, gsas mkhar*) tetejére kell kitűzni. Ami a *dar lcog* néven ismert kifejezésből a *lcog* értelmét illeti, az a *gsas mkhar* tetején kiemelkedő magas építmény neve. Másként a ház csúcscsúcsának (*lcog*) nevezett ‘élet-ház’ (*tshe khang*) legmagasabb részére készített építmény szükséges.

Amikor a *dar lcog* halálozás miatt [készül], s a Nagy Könyörület Urának (*Jo bo thugs rje chen po*, i.e. Avalokiteśvara) hat szótagú szív-mantrája (OM MAṆI PADME HŪṀ) van rányomtatva, akkor a temetőben kell felállítani, és *jo dar* a neve.

Ami a *dar rgyang*-ot illeti, a rajta látható szövegek és ábrák a *dar lcog*-hoz hasonlóak, s módszere az elemeknek megfelelő öt színnel kapcsolatos: a sárga a „föld”, a kék a „víz”, a

vörös a „tűz”, a zöld a „levegő” és a fehér a „tér” elemet jelképezi. A *rlung rta* hagyományának menete a következő: az embereknek kifejtett módszer szerint első a „víz”-hez kapcsolódó kék, majd a „föld”-höz kapcsolódó sárga, a „fű”-hoz kapcsolódó zöld, a „tűz”-höz kapcsolódó vörös és a felhő”-höz kapcsolódó fehér következik (ld. 2.2.). Az ilyen *dar rgyang*-okat a házak tetejére, sziklás hegycsúcsokra, folyókhoz vagy halmokhoz (*la btsas*) kell helyezni. Másfelől a nagy kolostoroknál és keresztutaknál elhelyezett [zászlókat] *dar chen*-nek hívják, azonban mindegyikük a *rlung rta*-ból ered, amint az nyilvánvaló.”⁴⁶

A *rlung rta* két fajtáján (*dar lcog*, *dar rgyang*) ábrázolt állatok közül csak a négy sarkában ábrázolt állatokat említi a szöveg: központi alakját, amelyről nevét is nyerte, a hátán lángoló drágakővel középen vágatató „legjobb lovat” (*rta mchog*) nem nevezi meg (ld. 1.3.). Ugyanígy nem nevezi meg, hanem csak utal a *dar lcog*-on ábrázolt istenségekre, a zászlókra írt szövegek közül pedig egynek a címét is megadja („Győzelmi lobogó csúcsának karperec dísze”), amely gyakran szerepel önállóan, a többi típustól különböző imázslókon (ld. 2.2.). Megemlíti azt a zászlókon általánosan szereplő, az ősi csatakiáltásban végződő mondatot is (*ki ki svo svo lha rgyal lo*), amelyet a tibetiek akkor hallatnak, amikor átkelnek egy hágón.⁴⁷ Azt is kifejti, hogy a zászló színe megfelel annak a – a kínai asztrológia rendszere szerinti – elem évének (ld. 1.4.), melyben a *rlung rta* felajánlója született. Éppen ezért érdekes, hogy *rlung rta* másik fajtájánál, a *dar rgyang* öt színénél viszont az indiai asztrológia szerint értelmezi az elemeket. S hogy ez sem teljesen egyértelmű, azt jól mutatja, hogy az „embereknek kifejtett módszer” (*mi rnams kyi bshad gros*) szerint a sorrendben elhelyezett színek megint csak a kínai asztrológia elemeihez kapcsolódnak, a fehéret kivéve, amely sem a „fém” (kínai), sem a „tér” (indiai) elemének nem felel meg, hanem a „felhő” (*sprin*) elnevezést kapta (ld. 2.2.).

Végül ide tartozik *bsTan pa Rab brtan*-nek a *rlung rta* díszítéséről és jellegzetességeiről kifejtett magyarázata is. Először magát a kifejezést mutatja be; mai terminológiával élő meghatározása voltaképpen Namkhai Norbunak a *rlung rta* eredetét megvilágító elképzeléséhez (ld. 1.2.) csatlakozik:

„A *rlung* nem más, mint a ‘megjelenő’ (*snang*) mindent átható tartománya; amint az tudható, éppen magának a hatalmas légkörnek (*rlung kham chen po*) alapján jön létre, fejlődik ki, és képes létezni az ember, állat és minden élettel rendelkező anyag. Ha a légkörben nincs élet,

⁴⁶ Namkhai Norbu, 1966, pp. 184–186.

⁴⁷ Stein, 1972, p. 206.

akkor nincs létező sem, ez természetének jellemzője. Ebben a vonatkozásban a *rlung* a négy elem közül a legfontosabbat (*gtso bo*) jeleníti meg.⁴⁸

„Ami pedig a ‘paripá’-t (*rta*) illeti, a legkiválóbb fajta bölcs és gyors élőlény neve, amely bármilyen elgondolhatót megért, bármilyen elgondolható utazást képes gyorsan véghezvinni, így az emberek saját vágyait jólétté teljesíti ki; ez a növekvő *rlung rta* jelentésének magyarázata.”⁴⁹

A *rlung rta* négy állatának részletes leírása (ld. 1.3.) után így folytatja:

„A hatalmas légtér mindent áthat, ezért a tér-tartományt (*nam mkha'i kham*s) megjelenítő elem ('*byung ba*); eme szerepkörének jelentése világosan kifejtett. Az ilyen hatás révén az emberiség minden hibáját, ami csak létezik, képes megtisztítani, s minden létező csodálatos jólétet képes összegyűjteni. A balszerencsés dolgokat szerencsessé változtatja, az emberek kívánságait tökéletesen beteljesíti, mint az ábrázolás hagyománya szerinti, a gyors beteljesülést jelképező értékes legjobb paripa (*rta mchog rin po che*), mely a sokféleképpen díszített nyereggel, az pedig a minden elgondolható kívánsággal elárasztani képes ('*jo nus pa*), tűz fényével lángoló, nyolcszegélyű drágakövel ékes; ez a *rlung rta* jelentését megvilágító magyarázat.”⁵⁰

⁴⁸ *rlung ni bar snang gi kham thams cad la khyab yod pa dang / rlung kham chen po de nyid la brten nas mi dang / srog chags / skye dngos thams cad skye 'phel dang 'tsho gnas thub pa byung / gal te rlung kham dang bral tsho 'tsho zhing gnas mi thub pa ni chos nyid kyi rang bzhin yin / de'i thog nas rlung ni 'byung bzhi'i nang gi gtso bo de yin pa mtshon yod / bsTan pa Rab brtan, 2003.*

⁴⁹ *rta zhes pa ni cang shes mgyogs 'gro'i ming ste gang bsam rtogs thub pa la / gang bsam bgrod thub pa myur ba'i don mtshon pas / mi rnams kyi rang gi 'dod don rnams bde blag tu 'grub par byed pa cing / rlung rta yar 'phel gyi don mtshon du bkod pa yin / bsTan pa Rab brtan, 2003.*

⁵⁰ *rlung kham chen po ni kun la khyab pas nam kha'i kham mtshon pa bcas kyi 'byung ba dang / de'i byed las kyi mtshon don gsal bar bstan cing / de lta bu'i byed las kyi 'gro ba mi'i ris (=rigs) la nyes tshogs gang zhig mchis pa mtha' dag sel thub pa / rmad du byung ba'i legs tshogs gang zhig mchis pa mtha' dag 'du thub pa / lta ngan pa rnams bkra shis par 'gyur ba sogs dang / skyes bu rnams kyi bsam pa'i re 'dod yongs su bskangs ba dang / myur ba nyid du 'grub par mtshon pa'i rta mchog rin po cher rin chen sna tshogs kyi brgyan pa'i sga srag kyi spras shing / de'i steng du nor bu zur brgyad pa / bsam pa'i don thams cad yid bzhin du 'jo nus pa / me 'od rab tu 'tsher ba zhig gis brgyan pa 'bri srol byung ba ni rlung rta'i go don gsal bar bstan cing / bsTan pa Rab brtan, 2003.*

Sigacei utca (a háttérben az épületre kifüggesztett imazászlók). Rév Miklós fényképe, 1956,
Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum adattára.

1.2. A *rlung rta* eredete

A *rlung rta* eredete minden bizonnyal ősi időkre nyúlik vissza, ám a vele kapcsolatos rituális szövegek feltehetően mind későiek.⁵¹ Mindazonáltal a *bKa'* 'gyur'-ban található a már említett, az egyik legnépszerűbb imázászló típus (*rgyal mtshan rste mo*) szövege szerint az imázászló használata az istenekkel (*lha*, sz.: *deva*) folyamatosan harcban álló félistenek (*lha ma yin*, sz.: *asura*) történetéből ered. Az isteneket megsegítő Buddha ugyanis egy olyan imát adott át vezérüknek, Indrának, mely harci zászlajukra írva biztosította győzelmüket (ld. 2.2.). Van olyan feltevés is, hogy maga, a buddhizmus „későbbi” elterjedését (*phyi dar*) elindító, az Indiából 1042-ben Nyugat-Tibetbe érkező nagy tanító, Atiśa terjesztette el Tibetben a fadúcra nyomtatott imázászló használatát.⁵²

Az imázászló eredetével kapcsolatban több különböző elmélet is napvilágot látott. Csupán az érdekesség kedvéért említem meg L. Austin Waddell álláspontját, aki 1895-ben kiadott könyvében egy jelentős fejezetet szentelt az „imázászló”-nak.⁵³ Eszerint a *rlung rta* szokása a nagy indiai uralkodó, Aśoka által állíttatott, buddhista szövegekkel ellátott oszlopokból ered (i.e. 3. sz.), s ezt nem is magával a zászló kinézetével, hanem a buddhista kolostorok körüli zászlók kitűzésének Burmában is elterjedt kegyes gyakorlatával, illetve a korai indiai stűpák rúdjaiban látható zászlókkal magyarázta. Ugyancsak érdekes feltevése, hogy az oszlopok tetején látható oroszlán összefügghet a *rlung rta* egyik sarkában ábrázolt oroszlánnal.⁵⁴ Mindenesetre Waddell elképzeléseit nem teszi túlságosan vonzóvá azon konklúziója, hogy az indiai szimbólumokat a lámák félreértelmezték, kiforgatták eredeti jelentésükből, s „hitvány és önző tárgyakká fokozták le őket”.⁵⁵

A nagy francia tibetológus, Rolf A. Stein 1962-ben kiadott alapvető könyvében az általa „névtelen vallás”-nak nevezett tibeti népi vallásosságban az életerő szempontjából határolja be a *rlung rta* szerepkörét. Azt feltételezi, hogy a *rlung rta* kifejezés „szél” (*rlung*) tagja a belélegzett levegő és az „életenergia” (sz.: *prāṇa*, k.: *qī*) azonosságának az indiai

⁵¹ Stein, 1972, p. 224.

⁵² Beer, 1999, p. 60. Ezzel kapcsolatban mindenképpen érdemes lenne megvizsgálni a fanyomatos ábrázolások megjelenésének kezdeti időszakát is a tibeti kultúrában (ld. pld. Whitfield, Farrer, 1990, pp. 19–20), ám a Dunhuangban talált leletek nem teszik lehetővé, hogy választ kapjunk az imázászlók elterjedésének legkorábbi időszakára vonatkozóan.

⁵³ Waddell, 1895, pp. 408–419.

⁵⁴ Waddell, 1895, p. 410, fn. 3. Waddell még azt is megkockáztatja, hogy a zászló egyik neve (*dar lcog*) a szanskrit *dhvaja* („zászló”) szóból ered, azonban ez valójában nem más, mint a tibeti kolostorok általános díszeként is használatos „körlobogó” (*rgyal mtshan*). Waddell, 1895, p. 410.

⁵⁵ Waddell, 1895, p. 410.

jógában és a kínai taoizmusban fellelhető gondolatára utal.⁵⁶ A *rlung* a tibeti szótárak szerint több értelemben, elsősorban „szél”-l kapcsolatos jelentésekben használatos, ám lehet a „levegő(-elem)”, „légzés”, „életenergia”, „mozgás”, „energia-áramlás”, „rezgés”, sőt, az orvosi értelemben használt „testnedv” is (nem véletlen, hogy Tucci egyenesen „power of vibration”-nak fordítja).⁵⁷ A tibeti orvosi és asztrológiai szótár szerint: „A *rlung* nem más, mint a testünkben levő éltető princípium, mely a tudat és a test tulajdonképpeni működéséért felelős. A levegő-elem természetét jeleníti meg, és úgy jellemezhető, mint ‘durva’, ‘könnyű’, ‘hideg’, ‘finom’, ‘kemény’ és ‘mozgó’. A homlok, torok, szív, köldök és a nemi szervek öt fő központjában foglal helyet.”⁵⁸ Badral szerint az élet akkor megfelelő minőségű, ha a test tíz levegő-csatornájában (halha m.: *xiin sudal*) áramló elem (halha m.: *xii*) egyensúlyban van; ha pedig az egyensúly felborul, akkor egy *xiimori* zászló kitűzése jelenti a megoldást, amely egyrészt a belső *xii*-t erősíti, másrészt a külső *xii*-ből is vonz a testbe.⁵⁹ Mindez nyilvánvalóan összefügg a tantrikus meditáció során a test misztikus csatornáiban (*rtsa*, sz.: *nāḍi*) áramló több, különböző típusú „energiával” (*rlung*) is, ahol a „tudat” (*shes pa*) különböző fajtái úgy lovagolják meg ezeket a „szeleket”, ahogy a lovas a lovát.⁶⁰ S hogy a „szél” eleve milyen alapvető helyet foglal el az indo-tibeti világrépről való gondolkodásban, azt jól mutatja az Abhidharmakośa-bhāṣya (4. sz.) egyik részlete, melyben az – előző világkorszakból való – élőlények tettei révén létrejött karma szél-energiája hozza létre magát a világot.⁶¹

„A hatalmas, háromszor ezres világok szférái pedig így helyezkednek el: az élőlények tetteinek ereje révén alul a térre támaszkodó szél-maṇḍala alakult ki, melynek vastagsága egymillió-hatszázezer yojana, s kiterjedése mérhetetlen. Ennél fogva olyan tömör, hogy még a nagyhatalmú vajra sem képes elpusztítani. Fölötte a víz [szférájának] mélysége egymillió-százhuszezer [yojana]. Maṇḍalának nevezik, mivel az élőlények tettei miatt a szél maṇḍalájához felhők gyűltek, a [belőlük] özőnlő eső, [mint] a járomfa [nyílásán keresztül,] zuhogni kezdett, s a víz maṇḍalájává változott, melynek mélysége egymillió-százhuszezer yojana.”⁶²

⁵⁶ Stein, 1972, pp. 223–224.

⁵⁷ Tucci, 1988, p. 56.

⁵⁸ SMANRTSIS, 2005, p. 457

⁵⁹ Badral, 2003, p. 18.

⁶⁰ Ld. erről Cozort, 1986, pp. 42–45.

⁶¹ Köszönöm Végh Józsefnek, hogy az idézett részletre felhívta figyelmemet.

⁶² *stong gsum gyi stong chen po'i 'jig rten gyi kham ni 'di ltar gnas par 'dod de / 'di lta ste / sems can rnam gyi las kyi dbang gis 'og na nam mkha' la brien pa'i rlung gi dkyil 'khor mngon par 'grub ste / de'i rnamgs su ni dpag tshad sa ya drug 'bum mo / rgyar ni grangs med de / 'di ltar gang tshan po che chen po'i rdo rjes kyang gzhi g par mi nus par sra ba yin no / de'i steng na/ chu rnamgs 'bum phrag bcu gcig dang/ /stong phrag dag ni nyi*

1993-ban megjelent, a *rlung rta* problematikájának szentelt alapvető cikkében Samten Karmay a kétféleképpen is írott kifejezésből (*rlung rta* vagy *klung rta*) kiindulva azt feltételezte, hogy jelentésükből nemcsak a kettő közötti döntő különbségre, hanem a *rlung rta* eredetére is lehet következtetni. A „szél-paripa” (*rlung rta*) kifejezéssel ellentétben ugyanis a „folyó-ló” (*klung rta*) Karmay szerint kínai hátteret takar. E feltevés nyomán a *klung rta* a kínai „sárkány-ló” (k.: *long ma*) kifejezésből származik (bár Karmay megkockáztatja, hogy ebben az esetben tibeti fordítása *’brug rta* lenne), melyet a kínaiak sárkányként ábrázoltak, s ősi eredetét bizonyítja, hogy a dunhuangi kéziratokon is felbukkan.⁶³ Döntő érve, hogy a tibeti uralkodók korában (7–9. sz.) Tibetbe került kínai asztrológia (*nag rtsis*) tibetire fordított szövegeiben a *klung rta* mint a négy asztrológiai tényező egyike jelenik meg (ld. 1.4.), mely nem lehet más, mint a kínai *lung ma* („sárkány-ló”) ideájának átvétele. Ezt azzal indokolja, hogy a kínai mitológiában a „sárkány-ló” gyakran a kínai asztrológiában használatos nyolc geomantikus trigrammal (*spar kha brgyad*, k.: *ba gua*) a hátán bukkan fel egy folyóból, s ennek bizonyítására egy Dunhuangból előkerült, a párizsi Pelliot gyűjteményben őrzött képet is bemutat.⁶⁴ A szó eredeti jelentésének torzulását illetően Karmay ugyancsak *Mi pham*-ra hivatkozik, aki szerint írásmódja helyesen *rlung rta*,⁶⁵ ez a változás valószínűleg azért következhetett be, mivel a szél-paripa összefügg a buddhista szerencsés jelek egyikével, „Kerékforgató” világuralkodóhoz (*’Khor lo sgyur rgyal*, sz.: *Cakravartin*) tartozó „legjobb ló”-val (*rta mchog*) (ld. 1.3.).

Egy harmadik, lényeges megközelítést ad 1995-ben megjelent könyvében Namkhai Norbu, aki szerint a kifejezés első tagja ugyancsak a *klung* egyik jelentésére vezethető vissza. A *klung* ugyanis nemcsak „folyó”, hanem „medence”, „völgy”, és „tér”-jelentésében is értelmezhető. Namkhai Norbu egy Dunhuangban fellelt *rdzogs chen* szöveg (*Rig pa’i khu byug*) alapján a *klung*-nak a többjelentésű *klong* („tér”) szóval való azonosságára következtet, mely a *nam mkha’* („tér”, „ég”, „menny”) szó jelentésének is megfeleltethető. Ez utóbbi valójában az indiai eredetű asztrológiában (*dkar rtsis*) használatos öt elem (föld, víz, tűz, szél

shu’o // dkyil ’khor zhes bya bar shyar te / sems can rnams kyi las dag gis rlung gi dkyil ’khor der sprin rnams ’dus nas / char gyi rgyun gnya’ shing tsam la bab pa de chu’i dkyil ’khor du ’gyur te/ de’i ringams su ni dpag tshad ’bum phrag bcu gcig dang nyi khri’o // CHOSMNGON, mngon pa, ku, 144a.

⁶³ Karmay, 1998a, p. 413. Karmay nem mulasztja el, hogy megemlítsé Waddell feltételezését is, aki először próbálta meg összeegyeztetni a kínai „ló-sárkányt” a tibeti „szél-paripával”, ld. Waddell, 1985, pp. 411–412. Karmay szerint ugyan Waddell az első tibeti szótág helytelen írásmódjából (*lung*) indult ki (Karmay, 1998a, p. 413), ám ez tévedés, mivel Waddell a lábjegyzetben helyesen adja meg mindkét írásmódot, ld. Waddell, 1985, p. 412, fn. 2.

⁶⁴ Karmay, 1998a, pp. 413–14.

⁶⁵ Karmay, 1998a, p. 415.

és tér) egyikére vezethető vissza, és az „egyetemes alapot” (*spyi gzhi*) fejezi ki.⁶⁶ Bár mind a *rlung rta*, mind pedig a *klung rta* fordítható a „szerencse” értelmében, Namkhai Norbu szerint a legfőbb különbség közöttük az, hogy míg a *klung rta* védelmező energiája a személyiség „lelké”-hez vagy „életerejé”-hez (*bla*) és „szerencsájé”-hez (*phywa*) kötődik, és az öt elem működésén alapul,⁶⁷ addig a *rlung rta* alapvetően az egyén sikerességét segíti elő (ld. 1.1.).

Amint láthattuk, a két tagból álló kifejezés értelmezése számos bonyodalmat okoz, ezért bizonyos fokig a nyugati szakirodalomban általános „szél-paripa” kifejezés is megkérdőjelezhető. Mint azt Norbu Chophel megjegyzi, a *rlung rta* jelentése ugyan többértelmű, de a „szerencse” értelmében használva a legmegfelelőbb, melyet az imazászlókkal lehet növelni.⁶⁸ A kifejezés legújabb, a kínai eredetű asztrológiával kapcsolatos értelmező fordítása már jóval óvatosabb; Te-ming Tseng „kedvező körülmény”-ként (günstigen Umstände) interpretálja. Bár feltételezhető, hogy az elsősorban asztrológiai fogalomként használatos *klung rta* szóösszetétel a korábbi, az „életenergia”-ként bemutatott indiai háttér ugyanúgy számot tarthat az eredetre. Ezt jól mutatja az a kettősség is, hogy míg az asztrológiai szövegekben kifejezetten a *klung rta* szerepel, addig az imazászlóval kapcsolatos rítusok szövegeiben elsősorban a *rlung rta* kifejezéssel találkozhatunk.

⁶⁶ Namkhai Norbu, 1997, pp. 68–69.1q

⁶⁷ Namkhai Norbu, 1997, p. 249. fn. 27.

⁶⁸ Norbu Chophel, 1993, p. 100, fn. 8.

1.2.1. A *rlung rta* és a *bon* kapcsolata

Az imazászló, vagy legalábbis a hasonló jelleggel alkalmazott színes szalagok, zászlók használatának kultusza feltehetően jelen volt már a buddhizmus előtti *bon* vallásban is. Karmay megjegyzi, hogy az imazászlók korai változatain sem imák, sem pedig mantrák nem voltak találhatók.⁶⁹ Ugyancsak kevés adat áll rendelkezésünkre arról, hogy milyen gyakorlatot követve használhatták őket. Belezza a *bon* szövegek egyik fontos korai gyűjteményében, a *kLu* 'bum nag po-ban található ősi temetkezési szertartásokat elemezve idézi:

„Az apa, az anya és a fiatalabb fivérek kényeztették a halottat. Szárított [gabonából] sört főztek, jószágot vágtak le. Az asztrológus (*gtsug lag mkhan*) a kínai asztrológiai kalkulációval (*gab tshe*), (...) (*sbun po khram nas*) számításokat végzett; a [temetés] hónapja a tél második hónapja volt, csillagállása a *khnums*, bolygója a Szaturnusz, iránya a nyugat és a fehér irány, és fehér imazászló (*rlung rta*) volt kifeszítve.”⁷⁰

Belezza közöl egy, az „istenségek erődje” (*gsas mkhar*) (ld. 1.1.) és az áldozati köhalmok (*la btsas*) számára írott *bon* imaszöveget (*gSas mkhar la btsas bstod pa*) is, mely felsorolja az ősi istenségek csoportjait és azokat az áldozatokat (köztük a *rlung rta*-t), melyeket be kell mutatni nekik.⁷¹ A szöveg harmadik fejezete szerint az öt személyes védelmező istenség (*mgon byed lha lnga*)⁷² ábrázolása veszi körül az ötszínű *rlung rta*-t, mely nyilvánvalóan az öt elemmel (ld. 1.4.) van kapcsolatban; a következő fejezetből az is kiderül, hogy az „erődöt” a *rlung rta*-val és egyéb áldozatokkal együtt kell felajánlásként elkészíteni:

⁶⁹ Karmay, 2007, p. 158.

⁷⁰ *yab dang yum dang gcung rnam kyis / shi ba 'i thugs la chags nas / skam po chang btsos / srog chags dmar du bkum nas / gtsug lag mkhan gyis rgya 'i gab tshe / sbun po khram nas / btsis te zla ba dgun zla 'bring po la skar ma khnums dang gza' spen pa / phyogs nub phyogs dkar ba / rlung rta dkar la gdang ba yin te* / Belezza, 2008, p. 488, p. 640. Az általam nem fordított részt külön jelöltem (...), illetve nem mindenütt fogadtam el Belezza értelmezését.

⁷¹ Belezza megjegyzi, hogy bár a szöveg csak kétszáz éves, nem tartalmaz buddhista elemeket, hanem egyértelműen az ősi istenségek kultuszára utal. Belezza, 2005, pp. 334–335.

⁷² Vagy 'go ba 'i lha lnga. Ezek Belezza szerint: a nők istensége (*mo lha*), férfiak istensége (*pho lha*), a tűzhely istensége (*thab lha*), az anyai nagybácsi istensége (*zhang lha*) és az ellenséget legyőző istenség (*dgra lha*). Belezza, 2005, p. 335.

„A világ isteni védelmezői mindig körülveszik a csodálatos drágaköves erődöt. Az öt elem istenségei mindig körülveszik a különböző áldozati növényeket, fákat és a zászlórudat. Az öt védelmező istenség (*mgon byed lha lnga*) mindig körülveszi az ötszínű *rlung rta*-t.”⁷³

Belezzának a fenti védelmező istenségekkel kapcsolatos, Nyugat-Tibetben végzett kutatásai szerint különösen a nomádok körében népszerű a világ ősi, hármas felosztásával kapcsolatos imazászló állításának szokása. Egy kék zászlót (*klu dar*) függesztenek ki a *mo lha* számára a sátor bal hátsó részén (amely az asszonyok oldala), egy vörös zászlót (*btsan dar*) a sátor jobb oldalán a *btsan yul lha/phugs lha* számára (a férfiak oldala), és egy fehérét (*lha dar*) a sátor középső póznáján a *lha ri/pho lha* számára. Belezsa szerint a *rlung rta* által képviselt *mo lha* és *btsan* között ugyanaz a kapcsolat van, mint a házaspárok között.⁷⁴

Mint azt a Mongóliából származó számos ábrázolás és szöveg is bizonyítja, a népi vallásosságban fontos szerepet játszott az embert születésétől fogva végigkísérő, ősi eredetű, öt személyes védelmező istenség (*'go ba'i lha lnga*, halha m.: *gowiin lxa*) vagy az emberrel „együtt született öt istenség” (*lhan gcig skyes pa'i lha lnga*), melyek a különböző testrészekben tartózkodnak.⁷⁵ Alapvető jelentőségük jól érzékelhető *rlung rta*-val kapcsolatos áldozati rítusok szövegeiben (ld. 3. fejezet), s a következőkben bemutatott fanyomat szövegén is, melynek szerepe imazászlókéhoz hasonló.⁷⁶

Az ábrázoláson középtűt a „nők istensége” (*mo lha*) lovagol egy antilopon, négyfelől pedig (fentről, balról jobbra haladva) a lovas „terület istensége” (*yul lha*), a „ellenségeket (legyőző) istenség” (*dgra lha*), az „életerő istensége” (*srog lha*) és a „férfiak istensége” (*pho lha*) veszi körül. Alattuk vízszintes sorokban a „nyolc szerencsés anyag” (*bkra shis rdzas brgyad*), a „nyolc szerencsés jelkép” és a „hét drágakő (ld. 2.) ábrázolása, azok alatt pedig a Világhegyet (*Ri rab*) jelképező áldozati építményen különböző térszitaáldozatok (*gtor ma*) láthatók. A fanyomat alján található szöveg nemcsak jóval több istenséget mutat be a képen ábrázolt istenségeknél, hanem azt is leírja, hogy mi várható el tőlük:

„Az [emberrel] együtt született istenségek áldása pedig ez: a férfiak istensége a férfiak [számát] növeli, s leszármazottaikat sokasítja; a nők istensége a utódokat sokasítja, és a nőknek nagy szerencsét hoz; az anyai nagybácsi istensége révén az emberek szeretik egymást,

⁷³ *rin chen sku mkhar mdzes pa la / 'jig rten lha srung rgyun du 'khor / rtsi shing sna tshogs dar shing la / 'byung ba'i lha lnga rgyun du 'khor / kha dog snga lnga'i rlung rta la / mgon byed lha lnga rgyun du 'khor / Belezsa, 2005, pp. 337–339.*

⁷⁴ Belezsa, 2005, pp. 335–336.

⁷⁵ Különböző felosztások összefoglalását ld. Samuel, 1993, pp. 187–188.

⁷⁶ Az ábrázolást ld. Kelényi, 2003, p. 15.

szerencsések és gazdagok lesznek; az ellenséget legyőző istenség nagy bőséget hoz, és az ellenségek [számát] csökkenti; az életerő istensége hosszú életet ad, és szilárd életerőt; a *btsan* istenség a nemes fiaikat és a szerencsét sokasítja; az öreg istenség életet és állandó ügyességet ad; az utódok istensége a szülést könnyűvé teszi, és a halálozást csökkenti; a bőség istensége a jólét alapját és a szerencsét hozza létre; a terület istensége hatalmas erőt és nagy szerencsét ad; a ház istensége a táplálék velejének élvezetét és az ételeket gyarapítja; az éléskamra istensége az ételt meleggé, s a táplálék velejét kellemes ízűvé teszi; az erény istensége a termést gyarapítja, és össze is gyűjti; a kapu istensége a javakat növeli, a veszteséget csökkenti; az oszlop istensége hosszú ideig tartó áldást és szerencsét hoz.”⁷⁷

Az „ellenséget legyőző” harcos istenség (*dgra lha*) típusa közvetlenül is kapcsolatba hozható a *rlung rta* ábrázolásokkal. Egy 19. századi tibeti fanyomaton, melynek központi alakja a felhők közt lovagló, ellenségetől oltalmazó *bon* istenség, *sGra bla ye srid rgyal po*, a sarkokban megtalálható a *rlung rta* négy állata, a garuda (*bdud 'dul khyung chen*), a sárkány (*kun 'dul 'brug chen*), az oroszlán (*khas drag dgra 'dul*) és a tigris (*dpa' rnam mda' chen*) is.⁷⁸

Mint az egyes szövegekből is jól érzékelhető lesz, a *bon* panteon alakjai esetenként jelentős szerepet játszottak a *rlung rta*-hagyományban (ld. 3.3.4., 4.2.1.). Ez azért is különösen fontos, mivel több, itt feldolgozott *rlung rta*-szöveg keletkezésének időszakában, a hatalmon lévő *dge lugs pa*-k a 18. században mandzsu segítséggel is hatalmuk alá vontak *bon* kolostorokat.⁷⁹ A *bon* késői hatásának feldolgozása azonban további kutatást igényel.

⁷⁷ *lhan skyes lha rnam phan yon ni // pho lhas pho 'phel rigs brgyud mang // mo lhas srid 'phel mo g-yan che // zhang lhas mi byams phyva g-yang phyug // dgra lhas nor che dgra bo nyung // srog lhas tshe ring sre[=o]g kyang britan // btsan lhas dpal ldan bu g-yang 'phel // rgan lhas tshe la hur thun mi[=o]ng // srid lhas btsas sla shi kha nyung // nor lhas nor gyi rkang g-yang chags // yul lhas kha drag rtsal g-yang che // khang lhas zas bcud sred brgyags 'phel // bang lhas d[r]o dros zas bcud zhim // dge lhas 'bru 'phel [']dus kyang che // sgo lhas rgyu 'phel god kha chung // ka lhas bkra shis phyvag [=phyva g.yang] yun ring //*

⁷⁸ Karmay, 2007, pp. 154–158, p. 162.

⁷⁹ Ld. erről tibeti források alapján Martin, 1990.

1.2.2. A *rlung rta* és a mongol *kei mori*

Mongóliában az imazászlóként használt „szél-paripa” (m.: *kei mori*, *keimori*, *lungda*, halha m.: *xiimori*, *lundaa*) többféle jelentése közül legfontosabbak az „életerő”, a sorsot jó és rossz irány felé fordító „életenergia”, a „karizma” és a „szerencse”; Badral szerint egyenesen a „világot mozgató erő”, melyet a szélesebb ló szimbolizál.⁸⁰ Ugyanő idézi egy *kei mori* füstáldozat szövegét, mely a szél-paripa tulajdonságait az imazászló négy sarok-állatának is megfelelteti. Eszerint a boldogulás (m.: *kei mori*) legyen olyan élenjáró, mint a tigris, olyan életerős, mint az oroszlán, olyan szárnyaló, mint a garuda és olyan emelkedő, mint a sárkány.⁸¹ A kifejezés és az imazászló használata nyilvánvalóan tibeti hatást tükröz, ugyanakkor a mongolok számára a ló és a zászló kapcsolata sok tekintetben más jellegű, mint a tibetieknél, és más eredetre is vezethető vissza.

Ami a mongol szótárakat illeti, Cewel 1966-ban kiadott mongol értelmező szótárában nem összetett alakban, külön írva szerepel a kifejezés (halha m.: *xii mor'*). A kifejezést a „nagyság” (halha m.: *cog jal'*), „jó sors”, „szerencse” (halha m.: *aj jawxaa*) hasonló értelmű szavaival világítja meg.⁸² Összetett kifejezésben a következő példákat említi: „szerencsés legény” (halha m.: *xii mor'toi jaluu*), „szerencsétlen” (halha m.: *xii mor'güi*), a „*xiimori* gyengül” (halha m.: *xii mor' doroitox*), azaz az ember dolgai nem sikerülnek, illetve a „*xiimori* kitáruul” (halha m.: *xii mor' delgerex*), azaz a dolgok sikeres kimenetelűek. Második jelentésként az imazászlóra utal, azaz a „buddhista hagyományban használatos lovas alakot ábrázoló zászlócska (halha m.: *darcag*) egy fajtája”.⁸³ Lessing 1960-ban kiadott, írott mongol szótára szerint a szél-paripa „egy kis zászló, általában egy háromágú szigony fölé erősítve, melyre a drágakövet hordozó lovat és dhāraṇīkat nyomtak; másfelől pedig a jó szerencse elérésének szimbóluma”.⁸⁴ Kara mongol-magyar szótára a következőképpen határozza meg: „lelkierő, tetterő, szerencse, vallási értelemben áldáskérő imazászló.”⁸⁵ Bawden háromféleképpen csoportosította a *xiimori* szerepkörét:

1. Mint imazászló (halha m.: *xiimorin darcag*), mely a füstáldozattal van kapcsolatban (pld. halha m.: *xiimorin sang tawiulax*).
2. Mint a jó szerencse, jó hangulat jelzője (pld. halha m.: *xiimor'toi*).

⁸⁰ Badral, 2003, p. 6. Ld. még Birtalan, 2001, pp. 1002–1003.

⁸¹ Badral, 2003, p. 19.

⁸² Cewel, 1966, p. 676.

⁸³ Cewel, 1966, p. 676.

⁸⁴ Lessing, 1960, p. 444.

⁸⁵ Kara, 1998, p. 572.

3. Mint az asztrológiai számítások tényezője.⁸⁶

A mongolok szerint a sziklarajzok azt tanúsítják, hogy már buddhizmus előtt ismerték a *xiimori*-t,⁸⁷ s nem véletlen, hogy Badral a ló-kultuszt egyenesen a Mongóliában található újkőkori, bronzkori és vaskori sziklarajzokra és bronzszobrocskákra vezeti vissza.⁸⁸ Ezeken az ábrázolásokon kisfejú, sörény és fark nélküli, esetenként szakállas lovak láthatók. Ezen kívül, a „szkíta-kori” (szaka) szarvasos kövek mellett találhatók olyan lovat ábrázoló kövek (Arxangai megye) is,⁸⁹ ahol a lóverseny előtt, a „tetterő” (halha m.: *xiimori*) megerősítésére körbevezetik a lovat a kő körül.⁹⁰

A mongol nemzetségek lóval kapcsolatos állatáldozatának korai, egyes feltevések szerint a sámánizmus előtti, Belső-Ázsiában elterjedt szertartása (m.: *tayilyan*) volt,⁹¹ amikor ferdén felállított póznára húzták fel a megnyúzott áldozati ló bőrét (m.: *jükelü*),⁹² melyben benne hagyták az állat négy lábszárát és koponyáját. Az állat feje keletre kellett, hogy nézzen, végtagjait pedig nem volt szabad eltörni, hogy a felsőbb világba juthasson, ahol új életet kaphat.⁹³ Hajnal szerint a *xiimori* ennek a póznának a „hordozható” változata.⁹⁴

Ami pedig a zászlót illeti, a 13. században kialakult mongol birodalomban külön tisztelete volt a nemzetségek „lófarkas” (azaz a ló sörényéből készült) zászlájában testet öltött hadiszellemnek (m.: *sülde*), a férfiak, különösen a harcosok karizmájának.⁹⁵ A seregben az ezredek és a századok élén olyan vezető ment, akinek háromszög-alakú, huszonegy fogas zászlájának fogain, kék alapon egy vágatató fehér ló volt látható. A nagy mongol birodalom tetterejét pedig egy négyszögletű kék zászló jelképezte, amin egy fehér vagy fekete lovat ábrázoltak.⁹⁶ Ezen kívül a *sülde* a lélekképzetek közül az „életenergiá”-t képviseli, mely az egyes személyt, a nemzetséget vagy az egész népet oltalmazhatja, mint pld Dzsingisz kán szelleme. Ebben az értelemben pedig a *sülde* többek között a *kei mori*-val van kapcsolatban.⁹⁷ Mint azt már Kler is felvetette, a *kei mori* feltehetően nem más, mint a lószőrből való zászló, a

⁸⁶ Bawden, 1990, p. 30.

⁸⁷ Dawaa, D.: *Xiileg erdene* (h. n., é. n.), idézi Hajnal, 1998, p. 126.

⁸⁸ Badral, 2003, p. 7, Nos. 1–7, 10–12, pp. 24–29.

⁸⁹ A szarvasokkal és lovakkal díszített kövek részletes feldolgozásáról ld. Volkov, 1981.

⁹⁰ Badral, 2003, pp. 7–8. A lónak a mongoloknál betöltött szerepéről ld. Veronika Veit és U. Köhalmi Katalin összefoglalását, Veit, 1989, pp. 163–169, U. Köhalmi, 1972.

⁹¹ Birtalan, 2001, pp. 1047–1049.

⁹² Birtalan, 2001, p. 1002.

⁹³ Birtalan, 2001, p. 1002.

⁹⁴ Hajnal, 1998, p. 126.

⁹⁵ Birtalan, 2001, pp. 1042–1043. Ábrázolását ld. Badral, 2003, No. 18, p. 34.

⁹⁶ Badral, 2003, pp. 8–9.

⁹⁷ Birtalan, 2001, p. 1038.

sülde utóda.⁹⁸ A tételes vallásokkal kapcsolatba kerülve a *sülde* megszemélyesítődött (m.: *Sülde tenggeri*), és harcos istenséggént ábrázolják;⁹⁹ tisztelete szorosan kötődik Dzsingisz kán kultuszához is.

Az imazászló kultusza ugyancsak kapcsolódhat azokhoz a színes szalagokhoz is, melyeket a mongolok az áldozati halmok (halha m.: *owoo*) és a fák ágaira kötöznek.¹⁰⁰ Egy, az *owoo*-val kapcsolatos mongol szöveg szerint a halom négy pontjára különböző színű (fekete, fehér zöld, vörös) *xiimori* zászlókat kell kitűzni.¹⁰¹ Belső-Mongóliában az *owook*-ra gyakran tűznek ki *xiimori* zászlókat is.¹⁰² Az Ulánbátortól délre eső Bogd hegyen található a *xiimori owoo*, melyet a hagyomány szerint csak férfiak látogathatnak.

Mongóliában feltehetően csupán a 16. század, azaz a mongolok „második megtérése” óta található meg a tibeti hagyományt követő buddhista imazászló, közepén a lóval, sarkaiban a négy állattal (ld. 1.3.), valamint a buddhista és asztrológiai jelképrendszerrel (ld. 1.4.).¹⁰³ Mindenesetre az imazászló kultusza betagozódott a mongolok hétköznapijaiba, olyannyira, hogy a jurtában felállított oltár előtt a mindennapossá vált a *xiimori* füstáldozat,¹⁰⁴ de az imazászló jelentős szerepet játszott a halálesetknél és az esküvőknél is.¹⁰⁵ Mint a „hét drágakő” egyikét (ld. 2.), a hátán drágakövet hordozó paripa (m.: *morin erdeni*) jelképét felvonultatták azon alkalomból rendezett ünnepségen is, melyen a gyermek újjászületett lámát (m.: *qubilyan*) szülei jurtájából a kolostorba kísérték.¹⁰⁶

Mint azt jelen dolgozat is tanúsítja (ld. 3. rész), Mongóliában számos, a szél-paripával kapcsolatos, különféle szertartást foglaltak írásba, nemcsak tibeti, hanem mongol nyelven is. Az utolsó Bogdo Gegen (1870–1924) alatt a *xiimori* tisztelete megerősödött; a minden évben megrendezett *Bat oršil naadam* nevű ünnepségen olyan *xiimori* lovakat ajánlottak fel az uralkodónak, melyekre aranyozott nyeret és kantárt tettek, és selyem lótakaróval voltak borítva.¹⁰⁷ Külön érdekesség, hogy a második világháború alatt, a japánok által megszállt belső-mongóliai területeken, Demčigdonrow wang javaslatára minden mongol család egy

⁹⁸ Kler, 1957, p. 91. A *xiimori* és a *sülde* további párhuzamairól ld. Heissig, 1980, p. 86, Hajnal, 1998, pp. 128–130.

⁹⁹ Birtalan, 2001, p. 1043.

¹⁰⁰ Hajnal részletesen elemzi a mongoloknál a halmokra kitűzött szalagok kapcsolatát a tibeti eredetű élet-váltság áldozattal (m.: *seter*) és a selyemszalagok (m.: *xadag*) ajándékozásának szokásával, az övvel (m.: *büs*) és a madzagra kötözött szövetdarabokból készített „istennő”-vel (m.: *emegeľji*) kapcsolatban. Hajnal, 1998, pp. 124–125.

¹⁰¹ Bawden, 1958, p. 31. A színek feltehetően az égtájakkal vannak kapcsolatban.

¹⁰² Sneath, 1990, p. 309, p. 311.

¹⁰³ Badral, 2003, p. 16.

¹⁰⁴ Kler, 1957, p. 94.

¹⁰⁵ Kler, 1957, p. 95.

¹⁰⁶ Pozdnyev, 1978, p. 339.

¹⁰⁷ Badral, 2003, p. 19.

Japánban kinyomtatott, *kei mori*-t ábrázoló papírlapot kapott, mely a mongol nemzet felemelkedését volt hivatott szolgálni.¹⁰⁸

A kortárs nyelvben, irodalomban használva a *xiimori* elsősorban „szerencse”-t, jelent.¹⁰⁹ Az olyan embert, aki sikeres az életben a mongolok „*xiimori*-val menő ember”-nek (halha m.: *xiimor 'toi yawaa xün*) mondják, „aki akkor lép be jurtába, amikor éppen elkészült az étel, vagy éppen felforrt a tea.”¹¹⁰ Ennek ellentéte a sikertelen, szerencsétlen ember (halha m.: *lunda xiigüi*, vagy *xiimorigüi*). S hogy a mongolok mindennapi életében a szerencse és a jólét kívánsága mennyire összefügg a ló kultuszával, azt jól mutatja, hogy a billog besütésekor a családi óvó erőt és szerencsét (halha m.: *xiimori*) is átruházzák a lóra.¹¹¹ Badral a *xiimori* készítésével kapcsolatban megjegyzi, hogy a zászló nyomtatására szolgáló fadúcot nemcsak nyírfából és erdeifenyőből faragták, hanem az egyes családok előregedett ládáiból, melyek ilyenformán közvetítették a család boldogulásának erejét (halha m.: *xiimori*) is.¹¹² Ugyancsak a *xiimori* összegyűjtését szolgálhatja, amikor lóverseny közben a célba befutó lovak verejtékét egy szövetdarabbal letörlik, és megőrzik.¹¹³ Ezzel a tradícióval függhet össze egyes lóvakarók (halha m.: *xusuur*) díszítésének kialakítása, melyeken a nyélre faragott lófej alatt gyakran az imazászló négy sarokállata (m.: *dörben küčüten*) látható.¹¹⁴

¹⁰⁸ Badral, 2003, p. 22., No. 259., p. 240.

¹⁰⁹ Bawden, 1985, p. 16. A szó többértelműségéről a mongol irodalomban, Hajnal, 1998, pp. 130–131.

¹¹⁰ Badral, 2003, p. 17.

¹¹¹ Badral, 2003, p. 10.

¹¹² Badral, 2003, p. 15.

¹¹³ Avar Ákos közlése, mongóliai gyűjtése (2006) alapján.

¹¹⁴ A mongol veritékszedőről ld. Birtalan, 2008.

Lóvakaró (halha m.: *xusuur*). Mongólia, 20. sz. vége, fa, 35 cm, magángyűjtemény, Budapest

1.2.2.1. A mongol címer és a *xiimori*

A minden kívánságot teljesítő drágakő hatásának a mongolok nemcsak az egyén, hanem a nemzet boldogulását is tulajdonítják, s így a mongol címerbe is bekerült.¹¹⁵ Ugyanakkor a *xiimori* motívuma kezdettől fogva jelen volt az 1940-ben megalkotott mongol címerben (halha m.: *süld*) is, noha maga a címer 1940-től 1992-ig folyamatos változáson ment keresztül, s csak ekkor kapta meg mai, egyértelműen a szél-paripát ábrázoló szimbólumát. Már az 1940-es, vörös csillaggal koronázott címerben a sugárzó Nap és a hegy felé vágató, botospányvás lovas is a *xiimori*-ra utalt,¹¹⁶ s a hagyományos öt lábasjóság (halha m.: *tawan xošuu mal*) egyikét, a lovat (és lovasát) a többi négy vette körül. Ez kép csak annyit változott az 1941-től 1960-ig tartó időszakban, hogy a lovas alatti „Mongol Népköztársaság” ujgur-mongol írásos feliratát annak cirill betűs rövidítése váltotta fel (BNMAU). Az 1992-ig tartó új változatban azonban az immáron havas hegycsúcs felé vágató lovas két oldaláról nemcsak a lábasjóságok tűntek el (megjelent viszont a nálunk is ismeretes búzakalász-motívum), hanem a mező alját egy fogaskerék töltötte ki, hangsúlyozva Mongólia iparosodását és a munkáshatalmat, bár a vörös csillag közepén helyet kapott a Zanabazar (1635–1723) által alkotott *soyombo* jel is. A politikai változások eredményeképpen azonban a *xiimori* nemcsak az egyéni, hanem a nemzet boldogulásának jelképévé is vált; így a szárnyas szélparipa – hátán a *soyombo* jellel – központi helyet foglal el az 1992-ben megalkotott, egyértelműen buddhista motívumokat hordozó új mongol címerben.¹¹⁷

¹¹⁵ Badral, 2003, p. 19.

¹¹⁶ Ld. erről Hajnal, 1998, p. 128.

¹¹⁷ Badral, 2003, p. 19.

1.3. A *rlung rta* istenségei

A vászonra nyomtatott imazászlónak többféle változata ismeretes (ld. 2. rész). Közepén ábrázolhat olyan megvilágosult személyiséget, mint Padmasambhava, a három oltalmazó bodhisattvát (*rigs gsum mgon po*), Mañjuśrīt, Avalokiteśvarāt és Vajrapāṇit vagy a hosszú életet biztosító istenségek hármasságát (*tshe lha rnam gsum*), Amitāyust, Uṣṇīṣavijayāt és Tārāt, illetve a Kālacakra tantrát jelképező mantrákból összeállított „hatalmas tíz” jelét (*spung yig rnam bcu dbang ldan*), körülöttük pedig a hozzájuk kapcsolódó fohászokat, mantrákat, dháranákat (*gzungs*).

A *rlung rta* istenségeinek eredet-mitoszára vonatkoztatható az a füstáldozati ciklusból (*Lha bsangs rgyags brngan*) származó, a szerencse eléréséért könyörgő szöveg (*kLung rta'i gsol kha dge legs kun stol*), melynek Namkhai Norbu teljes egészében közölte fordítását. Leírja, hogy a világot teremtő *Srid pa ye smon rgyal po* az istenekhez folyamodott szerencséért (*klung*), s ezután születő, az elemeket megszemélyesítő hatalmas gyermekeik mindegyike a zodiákus három-három évén uralkodik (ld. erről 1.4.). A *klung rta* nyugati ura, a fém-elemet megszemélyesítő fehér színű ember kezében fémszínű zászlót tart, s a tigrisen, lovon és kutyán lovagol. A *klung rta* déli ura, a tűz-elemet megszemélyesítő vörös színű réz-ember egy rézszínű zászlót tart, s a disznón, juhon és nyúlón lovagol. A *klung rta* keleti ura, a fa-elemet megszemélyesítő zöld színű ember kezében zöld színű zászlót tart, s az egéren, sárkányon és a majmon lovagol. A *klung rta* északi ura, a víz-elemet megszemélyesítő kék színű ember kezében kék színű zászlót tart, s a madáron, bivalyon és kígyón lovagol. Ezeknek kell füstáldozatot bemutatni, s mindegyikükért egy-egy zászlót (*ldem 'phru*) is ki kell tűzni.¹¹⁸

Legáltalánosabb formájában azonban az imazászló közepén a „legjobb paripa” (*rta mchog*) vágtat, és sarkaiban négy állat, a „szél-paripa négy istensége” (*rlung rta'i lha bzhi*) foglal helyet, amelyeket – egy Nebesky-Wojkowitz által leírt füstáldozati szertartás alapján – az „emelkedő szél-paripa harcos istenei”-nek vagy másféleképp fordítva a „növekvő szerencse harcos istenei”-nek (*rlung rta dar ba'i dgra lha*),¹¹⁹ a mongoloknál a „négy erős”-nek (m.: *dörben küčüten*, halha m.: *dörwön xüčten*) neveznek. A bal alsó sarokban a keleti vagy északi hó-oroszlán (*seng ge*), a jobb felső sarokban a déli türkizszínű sárkány (*'brug*), a jobb alsó sarokban a nyugati vagy keleti sárgacsíkos tigris (*stag*), és a bal felső sarokban az északi vagy nyugati vörös garuda-madár (*khyung*). Az irányok különböző tradíciója miatt

¹¹⁸ Namkhai Norbu, 1997, pp. 70–72. Hasonló történetet ír le egy Karmay által említett szöveg (*rLung rta bskyed pa'i thabs*). Karmay, 1998e, p. 417.

¹¹⁹ Nebesky-Wojkowitz, 1993, p. 333.

ugyan felcserélődhetnek az egyes állatok helyzetei, ám a repülni tudó garuda és a sárkány mindig a zászló felső részén, a földön élő tigris és hó-oroszlán pedig az alsó részén foglalnak helyet.¹²⁰ A *rlung rta* közepén ábrázolt paripával együtt nemcsak az elemeknek, hanem a tibeti asztrológiában kalkulációs szerepet betöltő „személyes erőknék” is megfelelnek (ld.1.4.).¹²¹

A négy állatot így mutatja be a 3. Pancsen láma kortársa, a 2. pekingi *ICan skya Qutugtu, Rol pa'i rDor rje* (1717–1786) által írott szöveg:

„A keleti irányban lakozó istenség,
a *rlung rta*-t emelő harcos istenség nem más,
mint a türkizkék sörényű, kagyló[fehér] oroszlán.”¹²²

„A déli irányban lakozó istenség,
a *rlung rta*-t emelő harcos istenség nem más,
mint a réztarjú, türkizkék sárkány”.¹²³

„A nyugati irányban lakozó istenség,
a *rlung rta*-t emelő harcos istenség nem más,
mint a foltos, vörös kínai tigris.”¹²⁴

„A északi irányban lakozó istenség,
a *rlung rta*-t emelő harcos istenség nem más,
mint a drágaköves fejéket viselő nagy garuda-madár.”¹²⁵

Namkhai Norbu leírása szerint az erdőben kóborló tigris a fa- vagy levegő-elemet szimbolizálja; a hegláncokon élő oroszlán a föld-elemet; az égen szárnyaló garuda, melynek

¹²⁰ Beer, 1999, p. 62.

¹²¹ Cornu, 1997, pp. 87–88.

¹²² *shar gyi phyogs na gnas pa'i lha / rlung rta dar ba'i dgra lha ni / dung seng g.yu yi ral pa can* / BSANG.3.1., 14–1b5. Az innen idézett részletek a szöveg utószava (p. 10) szerint Rol pa'i rdo rje: *rLung rta sde bzhi bsang* c. szövegéből származnak.

¹²³ *lho yi phyogs na gnas pa'i lha / rlung rta dar ba'i dgra lha ni / g.yu 'brug rangs kyi ze ba can* / BSANG.3.1., 1b6–1b7.

¹²⁴ *nub kyi phyogs na gnas pa'i lha / rlung rta dar ba'i dgra lha ni / rgya stag mtshal gyi thig le can* / BSANG.3.1., 2a2–2a3.

¹²⁵ *byang gi phyogs na gnas pa'i lha / rlung rta dar ba'i dgra lha ni / khyung chen nor bu'i thor gtsug can* / BSANG.3.1., 2a4–2a5.

szarvaiból láng csap ki, a tűz elemet; a tengerben élő sárkány pedig a víz-elemet jelképezi. Az ötödik elem, a tér (*klung*) megjelenítője pedig a paripa.¹²⁶ Ezeket vonatkozásokat *bsTan pa Rab brtan* így összegzi:

„Továbbá a [zászló] négy sarkában elhelyezkedő tigris, oroszlán, garuda-madár és sárkány egyesek véleménye szerint az élőlények minden tetteinek szerfelett győzedelmes ereje és energiája révén a büszkeség képességét, a négy megjelenítés a félelem nélküliséget és a teljes győzelmet jelképezi, s ez valószínűleg igaz. Saját ismereteim szerint azonban az ősi *bon* vallásban meglevő négy elem (*'byung ba*) és öt tartomány (*kham*s), a világ és lakói (*snod bcud*) számára nélkülözhetetlen legfontosabb okozati állapotaként értelmezendők, és az elem (*'byung ba*) megnevezés jobban elgondolható.”¹²⁷

„A tigris az erdőben él, a fa-elemet (*kham*s *shing*) jeleníti meg, a fa[-elem] fia pedig a tűz[-elem]; ezenkívül a tigris színe a tűzhöz hasonlóan vörössárga, így a tűz-elemet (*'byung ba me*) jelképezi.”¹²⁸

„A fehér oroszlán vörössárga sörénye a föld színéhez hasonló. Mivel a havas hegyekben él, ezért a föld-tartományt (*kham*s *sa*) és a föld-elemet (*'byung ba sa*) jelképezi. A jelenlegi ábrázolásokon az oroszlán türkizkék sörényű, ez magának a 15. századi *sMan bla don grub* [festőiskolája révén létrejött] *sMan [ris-féle]* festői hagyományban folyamatosan alakult ki,¹²⁹ majd a kínai oroszlán másolása vált általánossá. Korábban a nepáli, és a *byi'u sgang pa* festői hagyomány terjedt el,¹³⁰ melyben az oroszlán sörénye vörössárga, farka vékony és hosszú, a végén pedig szőre össze van kötve; ilyen festői hagyományt azonban csak a korai falképeken és a régi tekercsképeken lehet látni.”¹³¹

¹²⁶ Namkhai Norbu, 1997, p. 69.

¹²⁷ *de yang mtha' bzhi ru gnas pa'i stag seng khyung 'brug ste / kha cig gis srog chags kun las nram par rgyal ba'i stobs dang rtsal gyis snyems pa'i nus ldan bzhi'i gzungs (=gzugs) su bkod pa des mi 'jigs pa ste nram par rgyal ba mtshon pa yin bzhes bshad srol 'dus (= 'dug) pa de 'ang bden srid mod / kho bo'i ngos 'dzin ltar na gna' bo'i bon chos la 'byung ba bzhi po dang kham*s *linga po de snod bcud gnyis la med du mi rung ba'i rgyu rkyen gal po cher 'dzin pas / 'byung ba'i mtshon byed du go nas legs snyam ste / bsTan pa Rab brtan, 2003.*

¹²⁸ *stag nags tshal du gnas shing / kham*s *shing mtshon pa dang shing bu me yin pa ma zad stag gi kha dog kyang dmar ser me dang mtshungs pas 'byung ba me mtshon pa yin / bsTan pa Rab brtan, 2003.*

¹²⁹ L.d. Jackson, 1996, pp. 103–104.

¹³⁰ L.d. Jackson, 1996, p. 386.

¹³¹ *sen nge dkar mo ral pa dmar ser sa'i mdog dang mtshungs la / gang*s *dang ri bor gnas pa na kham*s *sa dang 'byung ba sa mtshon pa yin / deng sang 'bri bzhin pa'i seng ge g.yu ral can 'di nyid ni dus rabs bco lnga pa'i nang sMan bla don grub khyis sman lugs bris rgyun spel ba'i rjes la rgya nag gi seng ger dpe bltas nas dar srol byung ba las / de'i ngon gyi bal lugs bris rgyun dang / byi'u sgang pa'i lugs kyi bris rgyun la seng ge ral pa dmar ser can mjug ma phra la ring ba rtse mor spu rdzob yod pa zhig 'bri srol yod pa ni ngar gyi ldebs ris rnying pa dang / thang rnyig de dag gi nang nas mthong thub / bsTan pa Rab brtan, 2003.*

„A nagy garuđa-madár színe sötétvörös, felső teste emberi, alteste pedig madár alakú. Feje sas-formájú, vörössárga sörénye a tűzhöz hasonló, vascsőre van, szárvának hegyén tűz lángol, szárnyait kiterjeszti, az ég tartományában szárnyal, és lakozik, ezért a tűz elemet jelképezi.”¹³²

„A türkizkék sárkány fenséges küllemű, hosszú kígyó-formájú, négy végtagja van, s karmaiban drágakövet tart. Fején taraja szarvhoz hasonló, vörössárga sörénye felfelé mered. A tengerben lakozik, és a fém elemet (*kham*s) jeleníti meg, a fém[-elem] fia pedig a víz[-elem], ezért a víz elemet jelképezi.”¹³³

A négy állatnak a *rlung rta*-t felajánló személyhez kapcsolódó szerepét jól mutatja a Hopp Múzeum mongol gyűjteményének egyik amulett-tartójából származó,¹³⁴ az imazászló kultuszához tartozó, vászonra nyomtatott szöveg:

„*He he!* A tigris, az oroszlán, a garuđa és sárkány itt növekedjék! Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék, HOH! *N. N.* életerejének, egészségének, hatalmának, szerencsájének, erejének és képességeinek csökkenése múljék el! Különösen pedig ereje növekedjék, másfelől a viszályok minden fajtája leigázódjék! Az istenek győzedelmesek! *N. N.* és környezetének élettartama, érdemei, gazdagsága, hírneve, hatalma és vagyona gyarapodjék és kiterjedjen! Minden elgondolható kívánság megvalósulásáért könyörgök!”¹³⁵

A négy állat, mely a négy égtáj irányában veszi körül a szél-paripát, s a buddhista szimbolikában a születéstől, öregségtől, betegségtől és haláltól való négy félelemnek (*skye rga nad* 'chi bzhi) is megfelel,¹³⁶ ám valójában a kínai asztrológiai és geomantikus

¹³² *khyung chen dmar smug gi mdog can lus stod mi gzugs dang / lus smad bya gzugs / mgo bo bya glag gi dbyibs la ral pa dmar ser me dang mtshungs shing / lcags kyi mchu to can / rva co'i rtse la me lce 'bar ba / gshog sgro rab tu rgyas shing / bar snang gi kham su 'phur lding byed cing gnas pa na kham me mtshon pa yin / bsTan pa Rab brtan, 2003.*

¹³³ *g.yu 'brug sngon po rab tu brjid pa gzugs sbrul ltar ring zhing yan lag bzhi dang ldan pa sbar mor nor bu 'dzin pa / mgo bo gyi ling gi dbyibs ltar rva co can ral pa dmar ser gyen du brdzes pa / rgya mshor gnas pas kham lcags mtshon la / lcags bu chu yin pas 'byung ba chu mtshon pa bcas yin / bsTan pa Rab brtan, 2003.*

¹³⁴ Lt. sz.: 73.36.1

¹³⁵ *he he stag seng 'khyung 'brug 'dir yar bskyed kun 'dus sarba 'du 'du ho / ---- zhes bya ba'i srog lus dbang thang rlung rta stobs nus rgud pa bzhud pa spel cig / khyad par stobs bskyed las pha rol mi mthun pa'i phyogs thams cad zil gyis gnon cig / lha rgyal lha rgyal lo // ---- 'khor dang bcas pa'i tshe dang bsod nams dpal 'byor snyan grags mnga' thang 'phel zhing rgyas pa dang / bsam pa'i don yid bzhin du bgrub par mdzad du gsol / Az ábrázolást ld. Kelényi, 2002c, p. 98, No. 3.*

¹³⁶ Beer, 1998, p. 62.

hagyományból veszi eredetét. Az ősi Kínában a Nap járásának megfeleltetett négy főirányt a négy évszakkal azonosították, mivel a keleten felkelő Nap a tavaszt, a déli Nap a nyarat, a lenyugvó Nap az őszt és a sötét északi tartomány pedig a telet jelképezte. Mindegyik irányhoz egy-egy mitikus állatot rendeltek. Eszerint a türkizkék sárkány a keletet,¹³⁷ a vörös nap-madár a delet,¹³⁸ a fehér tigris a nyugatot,¹³⁹ és a fekete teknős („sötét harcos”) pedig az északi irányt testesítette meg.¹⁴⁰ A négy állat színei megfelelték a menny négy negyedének a kínai geomantikus rendszerben, ahol a keletet kék, a delet vörös, a nyugatot fehér, az északot fekete, a közepet pedig a földnek megfelelő sárga szín jelképezte.¹⁴¹

A négy állat legkorábbi ábrázolásai a Xin-dinasztia (i.sz. 9–25) korabeli bronztükrök univerzum-ábrázolásaira vezethetők vissza. A kör-alakú tükör a Menny, négyzet-alakú belső része a Föld jelképe, mely a főirányokban elhelyezkedő négy állattal – melyek csillagképeket is megtestesítenek – együtt az ún. öt palotát szimbolizálta, s középe többek között a Kismedve legfényesebb csillagát, a Sarkcsillagot. Az égtájakhoz és a csillagképeket megjelenítő állatokhoz a kozmikus erők kölcsönhatását megjelenítő *yin* és *yang* elemet is hozzárendelték (így a sötét, feminin *yin* szimbóluma a földi élőlények ura, a tigris, míg a világos férfias *yang* szimbóluma az égi lények ura, a sárkány volt). A középnek nem volt állathoz köthető jelképe, ezt semlegesnek tartották. A négy állat ennél fogva az életkorokat is jelképezte, azaz a Keleti Palota tavasz-sárkánya a születést és a fa-elemet, a Déli Palota nyár-madara a fiatalságot és a tűz-elemet, a Nyugati Palota őszt-tigrise az öregséget és a fém-elemet (ezért a *yin* és a *yang* kölcsönhatásának értelmében az öreg tigris a fiatal sárkány felé törekszik), és az Északi Palota tél-teknőse a halált és a víz-elemet.¹⁴²

Mindebből nyilvánvaló, hogy közvetlen összefüggés van a kínai kozmológiában az egyes égtájak őreit megjelenítő négy állat és a *rlung rta* tibeti hagyományának négy állata között, ám a fönix helyét a Tibetben is mitikus előzményekre visszatekintő garuða-madár (*khyung*),¹⁴³ a teknőset pedig a hó-oroszlán foglalta el.¹⁴⁴ Ezt az elgondolást helyezi egy másik nézőpontra az a történet, amelyet Samten Karmay a „Jóváágású feketefejű emberke” (*dBu nag mi'u 'dra chags*) című *bon* szöveg egyik istenségét (*gNyan*) elemző fejezetében leírt. Az elbeszélésben fontos szerepet betöltő „világ hat követe” (*Phyva, dMu, gTsug, gNyan, Ye,*

¹³⁷ A sárkány kínai vonatkozásairól és különböző fajtáiról ld. Williams, 1974, pp. 132–141.

¹³⁸ A nap-madarat megtestesítő fönix kínai vonatkozásairól ld. Williams, 1974, pp. 323–326.

¹³⁹ A vadállatok urát megjelenítő tigris kínai vonatkozásairól ld. Williams, 1974, pp. 398–400.

¹⁴⁰ A teknősről ld. 3.3.3.

¹⁴¹ Beer, 1999, p. 62.

¹⁴² A tizenkettes állatöv rendszere is ebből, eredetileg az évszakok négy Palotájának megfeleltetett négy állatból alakult ki, ld. Walters, 1992, p. 66, pp. 85–88; Beer, 1999, p. 62.

¹⁴³ Ld. erről Beer, 1999, pp. 65–68.

¹⁴⁴ A hó-oroszlánról ld. Beer, 1999, pp. 79–80.

Ngam) közül a történet szerint egy háborúban *gNyan* megölte a vele rokonságban álló emberek királyát, *Khri tho chen po*-t, ezért hat fiának hat állatot ajánlott fel kárpótlásul. Az első négy állat nem más, mint a sas, a sárkány, a jak és a tigris, melyek egyben harcosszentségei (*dgra lha*) lettek az első négy fiú klánjának (*lDong, dBra, 'Gru, sGa*), s úgy is ismeretesek, mint a „nagy *gnyan*-szellemek négy osztálya” (*gnyan chen sde bzhi*).¹⁴⁵ Karmay szerint ezeket a *rlung rta* állataival lehet azonosítani, ám később a buddhista ikonográfiában és irodalomban a jak felcserélődött a fehér hó-oroszlánnal,¹⁴⁶ mely jóval később Tibet nemzeti jelképe lett.¹⁴⁷ Ugyanakkor két, Nebesky-Wojkowitz által elemzett szöveg, mely a hágókon elhelyezett közhalmok (*la rtse*) istenségeit írja le, kapuőrökként (*sgo srung*) említi a fenti négy állatot: a keleti oroszlánt, a déli sárkányt, a nyugati tigrist és az északi jakot.¹⁴⁸ Ebből az érzékelhető, hogy bár a négy állat eredete kétségtelenül Kínából szárazik, a teknős helyébe először a Tibetben honos jakot tették, majd amikor ezt később a hó-oroszlánnal helyettesítették, az ősi istenségekkel kapcsolatos szövegekben helyenként megmaradt a jak szerepe.

A népi vallásosságban a helyszellemként (*sa bdag*) tisztelt négy állat őrzi a négy fő irányt is. Egy Mongóliából származó, 19. század végére tehető könyvlelapon, mely azt mutatja, hogy az eredeti kínai hagyomány is sokáig élt tovább, a négy irány állatai a következő sorrendben láthatók: elől a fehér tigris, kezében fa; a kék sárkány, kezében lángnyelvek; a vörös madár, kezében makarafej (?); a fekete teknős, kezében egy másfajta állat feje.¹⁴⁹ A lap hátoldalán tibeti feliratok kurzív írással (*dbu med*), alattuk pedig az egyes állatok színeit jelző mongol szavak: „Keleten a fehér tigris. Fehér.” (*stag dkar [shar] phyogs*; m.: *čayan*); „Délén a kék sárkány. Kék.” (*lho phyogs 'brug sngon po*; m.: *köke*); „Nyugaton a vörös madár. Vörös” (*nub phyogs bya dmar po*; m.: *ulaian*); „Északon a fekete teknős lakozik. Fekete.” (*byang phyogs sbal nag [po] btshugso*; m.: *qar-a*). Egy másik, két lapból álló sorozaton pedig a négy irány állatainak védelmező pecsétjei (*phyag rgya*) találhatóak. Az első lapon még egy velük kapcsolatos fohász is olvasható:

„A boldogság, s az erény mind-mind
ide gyűljék! A bővelkedő áldás

¹⁴⁵ Karmay 1998b: p. 254.

¹⁴⁶ Karmay 1998b, pp. 253–254. Karmay elgondolásának bizonyítására bemutat egy, a Guimet Múzeum tulajdonában levő *bon* festményt is, melyen mind az oroszlánt, mind a jakot ábrázolták, de a lovat nem. Karmay 1998b, p. 257.

¹⁴⁷ Tibet két hó-oroszlánt is ábrázoló nemzeti zászlaját 1912-ben vezette be a 13. Dalai láma.

¹⁴⁸ Nebesky-Wojkowitz, 1993, p. 334.

¹⁴⁹ Az ábrázolást ld. Kelényi, 2003, p. 67.

és a nagy hírnév gyorsan ide gyűljék!
 Föld, fa, víz, szikla, fény (?) és a többi,
 a terület gonosz ellenségei mind-mind!
 Keleti szürke tigris, fordítsd vissza őket!”¹⁵⁰

A lap hátsó oldalán: „Déli kék sárkány, fordítsd vissza őket!”¹⁵¹

A második lap elülső oldalán: „Nyugati vörös madár, fordítsd vissza őket!”¹⁵²

A második lap hátsó oldalán: „Északi teknős, fordítsd vissza őket!”¹⁵³

A *rlung rta* központi állatának a lónak jelentőségét jól mutatja, hogy nemcsak a megvilágosodott személyiségnek van harminckét szépségjegye (*skyes bu chen po'i mtshan sum bcu rtsa gnyis*), hanem harminckét megkülönböztető jegye van a tökéletes paripának is.¹⁵⁴ Beer okfejtése szerint mind a szél, mind pedig a ló a mozgás természetes hordozói (a ló az anyagi, a szél pedig éteri formában), s mivel az imákat a szél viszi szét, az imazászlók is szél-paripa néven ismeretesek.¹⁵⁵ Mindenesetre a ló a tibetiek szemében nemcsak az energia, erő és ügyesség, hanem legnagyobb gyorsaság jelképe is.¹⁵⁶ A *rlung rta* élet-váltáságáldozatával kapcsolatos rituális szöveg így írja le a szél-paripa tulajdonságait:

„Kye! Varázslatos erejű, gyors, mint a szél,
 két fülének hegye éles,
 két orrlikából pára árad,
 két szeme, mint a Nap és a Hold.

Nyerítése velőtrázó,
 sörénye, farka mind-mind vastag,
 háta olyan, mint egy trónus,

¹⁵⁰ *bde legs yon tan thams cad kun // 'dir 'dus bkra shis 'phel ba dang // sa grags mgyod [=mgyogs] pa 'dir 'dus shig // sa shing chu brag sgron la sogs // sa dgra ngan pa thams cad kun // shar gyi phyogs nas stag skya'i bzlog //*

¹⁵¹ *lho'i phyogs nas 'brug sngon bzlog //*

¹⁵² *nub gyi phyogs nas bya dmar bzlog //*

¹⁵³ *byang gi phyogs nas rus sbal bzlog //* A képeket ld. Kelényi, 2003, p. 67.

¹⁵⁴ Beer, 1998, p. 60.

¹⁵⁵ Beer, 1998, p. 60.

¹⁵⁶ A ló mitikus szerepköréről és a lótartásról Tibetben ld. Kretschmar, é. n. pp. 202–208.

négy patája vasnál erősebb és kemény.

Húsa kövér, szőre színe gyönyörűséges,
fürdészel és füstáldozattal tisztult,
mantrákkal teleírt táblával,
tigris- és leopárd-(mintás) szövettel, selymekkel ékes.”¹⁵⁷

Egy másik szöveg pedig így jellemzi:

„Kye! Fejcsúcsa drágakővel ékes,
négy lábából százezernyi lángoló tűz sugárzik,
két szeme a felkelő Naphoz és Holdhoz,
nyelve az égi villámcsapáshoz hasonló.

Szájából türkizkék pára árad,
velőtrázó hangja az ég közepéig hallik,
az ártalmasokat és ellenségeket legyőző
szél-paripa az égen tornyosuló felhőkig elér.

Feje narancsvörössel és cinóberpirossal festett,
tigris és leopárd (mintás) selyemmel ékes,
sörénye a tűzhöz hasonlóan lángol,
s az ártalmasokat és ellenségeket elpusztítja.”¹⁵⁸

A szél-paripát így mutatja a fent említett, *Rol pa 'i rDo rje* által írott szöveg:

„A középén lakozó istenség,
a szerencsét növelő harcos istenség
nem más, mint a legjobb paripa, *Bha la ha* király.”¹⁵⁹
A nagy sebességű harcos istenség füstáldozata
emelje fel (növelje) szerencsémét,

¹⁵⁷ TSHETHAR 2a4–2b1.

¹⁵⁸ BCOSTHABS, 2a6–2b1

¹⁵⁹ A Kāraṇḍavyūha sūtrában Avalokiteśvarának a lovak királya, Bālāha alakjában való megjelenése.

s a csökkenő szerencse növekedéséért könyörgöm!”¹⁶⁰

Mindazonáltal a paripa az indiai eredetű királyi jelképek egyikére is. Tibetben rendkívüli népszerűségnek örvendenek azok a Śākyamuni Buddha életére utaló jelképcsoportok, melyek a szerencsét (*bkra shis*) szimbolizálják (ld. 2.). Közülük egyik legfontosabb a Világuralkodó, azaz a „Kérékforgató Király” (*'khor los bsgyur pa'i rgyal po*) hét drágaköve (*rin chen sna bdun*), mely nemcsak az uralkodó hatalmát szimbolizálja, hanem a buddhista hagyományhoz is szorosan kapcsolódik, hiszen Śākyamuni Buddha születésekor egy híres bölcs, Asita megjósolta, hogy a gyermek Világuralkodóvá vagy Megvilágosodottá, buddhává válik. A drágakövek közül a „legjobb paripa drágakő” (*rta mchog rin po che*) az uralkodó hátsájaként a sebesség megjelenítője.¹⁶¹ A paripa, nyergén a kívánságteljesítő lánoló drágakövekkel (*nor bu me 'bar*) az imázslók leggyakrabban, központi helyen ábrázolt szerencse-jelképe. Dagyab egy „felidéző” (*dran pa*, sz.: *smṛti*) sūtra (*Dam pa'i chos dran pa nye bar bzhag pa'i mdo*) alapján így írja le: „A drágaságos paripa fehér, mint a lúd és a *ku mu da* virág. Fejének koronája gyönyörűsége színű égi drágakövekkel díszített. Arányai, színe és formája tökéletesek. Amikor futni kezd, egyetlen nap alatt háromszor megkerüli a Jambu kontinenst. Teste betegségektől mentes.”¹⁶²

A szerencsés jelképeket, így a hét drágakövet igen gyakran kis fogadalmi képecskék (*tsak li*) sorozatain ábrázták, melyek nemcsak a világi élet szinte minden lényeges eseményénél, hanem különböző szertartásoknál, felajánlásoknál is fontos szerepet kaphattak. Hátoldalukra gyakorta írtak fel szimbolikus értelmű, verses magyarázatokat, melyeket azután a beavatás során értelmeztek. Tanulságos bemutatni, hogy milyen különböző szöveg-háttérrel jelenítették meg a „legjobb paripát”-t a különböző *tsak li*-sorozatokon.

A dublini Chester Beatty könyvtárban található, szerencsés jelképeket ábrázoló sorozat paripát ábrázoló képecskéjének szövege szinte összefoglalását adja a buddhista szimbolikának:

„Testének mérete a ‘magasabb birodalmak’, fülei a ‘módszer és bölcsesség’ révén gyönyörűségesek,
a ‘tíz bodhisattva szint’, az ‘öt ösvény’, s a ‘bodhisattva tíz erejének’ ügetésével jár,

¹⁶⁰ *dbus kyi phyogs na gnas pa'i lha / rlung rta dar ba'i dgra lha ni / rta mchog rgyal po Bha la ha / myur mgyogs che ba'i dgra lha bsnags / bdag gi rlung rta dar bar mdzod / rgud pa'i rlung rta bskyed du gsol /* BSANG.3.1., pp. 4-5.

¹⁶¹ Beer, 1998, pp. 162–163.

¹⁶² Dagyab, 1995, p. 77.

a 'négy megvilágosodott tevékenység' nyeregével és kantárjával díszített.

A 'mindentudás' helyére utazó legjobb paripa [nevében] felszentellek!"¹⁶³

Ennél jóval egyszerűbb szövegeket tartalmaz egy német magángyűjteményben található, a népi vallásossághoz kapcsolható halotti szertartás ötvenegy *tsak li*-ből álló, Mongóliában készült sorozata, melyben ugyancsak megtalálhatók a „hét drágakő” ábrázolásai. A legjobb paripát ábrázoló *tsak li* hátára írt szöveg szerint:

„A földet minden irányában már korán reggel
körbe vágatód, majd újra visszatérő,
a páva nyakához hasonlóan felbukkanó,
szent legjobb paripa drágakő révén felszentellek.”¹⁶⁴

A „legjobb paripa”. Mongólia, 19-20. sz., fogadalmi kép (*tsak li*), papír, 10x8,5 cm, magángyűjtemény, Németország.

Rolf A. Stein a *rlung rta*-t a par excellence harcos istenség (*dgra lha*), a tibeti epikus hős, a fehér harci paripán lovagló *Ge sar* zászlajával hasonlítja össze,¹⁶⁵ s felidézi a tibeti mester, *Mi*

¹⁶³ *mngon mtho'i lus bong thabs shes rna bas mdzes / sa bcu lam lnga dbang bcu'i 'gros kyi(s) bsgrod / rnam bzhi'i phrin las sga srab rgyan spras shing / rnam mkhyen sar bgrod rta mchog dbang bskur ro* / Pema Tsering, 1995, pp., 96–100.

¹⁶⁴ *tho rangs dus su phyogs rnam ma lus pa'i / sa rnam bskor nas slar ya(ng) ldog gyur pa / rma bya' mgrin pa'i ghu (=mgul) ltar yi 'ong ba'i / rta mchog rin chen dam pas dbang bskur ro* / Kelényi, megjelenés előtt (b).

¹⁶⁵ Ld. még Stein, 1959, p. 191.

pham egyik imáját (ld. 1.), amely így szólítja meg: „Hódolat *Ge sar*-nak, ki a szél-paripa dicsőséges zászlajának ura, a harcos istenek nagy királya, démonok leigázója, s az emberek legjobbika!”¹⁶⁶

¹⁶⁶ Stein, 1972, p. 223. *Ge sar*-ral és a szél-paripával kapcsolatos tibeti és mongol elképzelések összefoglalását ld. Cornu, 1997, pp. 98–99; az imázsló szerepéről a vele kapcsolatos mongol szövegekben ld. Heissig, 1980, pp. 93–94.

1.4. A *rlung rta* és az asztrológia elemei

Az imazászló kultusza mellett a *rlung rta* másik legfontosabb jellemzője azonban az, hogy a kínai eredetű tibeti asztrológiában (*nag rtsis*) használatos „személyes erők” egyike. Maga a tibeti asztrológia több forrásból ered.¹⁶⁷ Szerepet játszik benne a buddhizmus előtti tibeti vallás, a *bon*, a kínai és az indiai asztrológia (*dkar rtsis*), így pl. a Śiva Sarodhya Tantra, s nem utolsósorban az ugyancsak Indiából származó Kālacakra tantra. Ez utóbbi nyomán vezették be az 1027-ben kezdődő tibeti időszámítási rendszert. Tibetben mind az indiai, mind pedig a kínai hagyományhoz kapcsolódó hatalmas asztrológiai irodalom jött létre, melynek fordítása és kidolgozása mind a buddhizmus korai, mind pedig későbbi elterjedésének szakaszában folyamatos volt. Betetőződése az 5. dalai láma nagyhatalmú régense, a híres tudós, *Sangs rgyas rGya mtsho* (1635—1705) alatt következett be, aki 1658-ban tette közzé a „Fehér Berill” (*Vaidurya dkar po*) című hatalmas összegzést, amely mindmáig a tibeti asztrológiai irodalom alpművének számít. Ugyancsak nagy jelentősége volt kortársa, *Lo chen Chos dpal rGya mtsho* (1654—1718) munkásságának, akinek fontos művei foglalkoznak az asztrológia kínai és indiai hagyományával, s a tibeti irodalomban számos jelentős művet szenteltek az asztrológiának. Mivel a kínai eredetű tibeti asztrológiáról (*nag rtsis*) kitűnő összegző munkák jelentek meg a közelmúltban,¹⁶⁸ ezért itt csak az számunkra lényeges alapelemek felsorolására szorítkozom.

Mint ismeretes, a tibeti naptár az éveket nem századokban, hanem hatvanéves szakaszokban tartja számon. Ennek alapja a Kínából eredő tizenkettes állatöv, amely a Jupiter mozgásának fázisait jelzi, ugyanis a bolygó majdnem tizenkét év alatt járja be a zodiákust. A tibetiek az állatöv éveire a kínai kozmológia öt elemét rendelték hozzá, s minden évhez még az állatok neve is társul, vagyis a páratlan évek férfi, a páros évek női jellegűek, a 11. évhez pedig újra az 1. év eleme és neve kapcsolódik.

I. A tizenkét állatövi jegy (*lo skor bcu gnyis*)

A tizenkét állatövi jegy alapja a tizenkettes állatöv, mely az öt elemmel együttesen adja meg a hatvanéves ciklust. Ez a Kínában eredetileg tíz elemből álló „égi törzsek” és a tizenkét állatövi jegynek megfelelő „földi ágak” kombinációjából jött létre, ám az előbbi

¹⁶⁷ Mivel nincs módunk arra, hogy a tibeti asztrológia bonyolult rendszerét a következőkben akár csak bevezető jelleggel is ismertessük, ezért csupán a *rlung rta*-val kapcsolatos alapvető asztrológiai egységeket próbáljuk meg bemutatni.

¹⁶⁸ Gyurme Dorje, Te-ming Tseng, ld. Bibliográfia.

beleolvadt az öt elembe, mégpedig a *yin* és a *yang* váltakozása szerint.¹⁶⁹ Tibetben már csupán a tizenkét állatövi jegy rendszere volt ismeretes, melyekhez nemcsak az évek és az elemek, hanem égtájak és nemek szerinti osztályozás is kapcsolódik, melynek segítségével meghatározhatják az adott évben született személy tulajdonságait.

II. Az öt elem ('*byung ba lnga*)

A kínai kozmológiából származó öt, egymással kölcsönhatásban levő elem: a fa (*shing*), a tűz (*me*), a föld (*sa*), a fém (*lcags*) és a víz (*chu*). Ezek alapvetően különböznek az indiai asztrológia öt elemétől, melyek a föld, a víz, a tűz, a levegő/szél (*rlung*) és a tér (*nam mkha'*), bár a két rendszer esetenként megfeleltethető egymásnak. Az elemek mindegyikéhez különböző tulajdonságok, testrészek, színek, irányok, évszakok, bolygók és trigramok tartoznak, melyeket a világ alapját jelképező kozmikus Arany teknős (*gser gyi rus sbal*) foglal össze (ld. 3.2.3.), s melyek különböző minőségű kapcsolatban („anya”, „fiú”, „barát”, „ellenség”) vannak egymással.

III. A nyolc trigram (*spar kha sde brgyad*)

Az „elemek asztrológiája”-nak ugyancsak lényeges alkotóeleme a nyolc trigram (k.: *ba gua*). Használatuk eredete az ősi kínai jóskönyvben, a „Változások Könyvé”-ben (k.: *Yi jing*) gyökerezik, megszakított és folyamatos vonalaik pedig a kölcsönhatások állandóságát kifejező *yin-yang* elvre vezethetők vissza. A kozmikus teknősen látható a trigramok fő- és mellékirányok szerint helyezkednek el, ám megfelelnek az elemeknek is, és sajátos módon egy apából, anyából, valamint három fiúból és három lányból álló „családot” alkotnak: *Khon*, az anya a Föld *spar kha*-ja, égtája délnyugat; *Khen*, az apa az Ég *spar kha*-ja, égtája északnyugat; a legidősebb fiú, *Zin* a Fa, *spar kha*-ja, égtája kelet, és így tovább. A *spar kha*-k családjának történetét a *Vaidūrya dkar po* az „elemek asztrológiáját” részletező 20. fejezetében (mely a keletkezés folyamatát ötféle mitikus teknős létrejöttével azonosítja) mutatja be, hogyan jött létre az a – „Létesülő Teknőssel” azonosított – világ, melyet az Ég-atyával és Föld-anyával együttes nyolc trigram alakított ki (ld. 3.2.2.).

IV. A számnégyszet (*sme ba dgu*)

¹⁶⁹ Részletesen ld. Te-ming Tseng, 2005, pp. 30–34.

A kilenc részre felosztott számnégyszet (k.: *luo shu*) eredete ugyancsak Kínára, a *Yi jing*-re vezethető vissza. A négyszet alakzatban elrendezett kilenc szám – melyeket a „kilenc kontinens”-nek (*gling dgu*) is neveznek – mindegyike megfelel az égtájaknak és valamelyik elemnek is, a négyszetek színe ugyanis azonos az öt elem valamelyikével. Középen az 5-ös szám található, s a számokat bármilyen irányból összeadva mindig 15-öt kapunk.

V. A nyolc bolygó (*gza' brgyad*)

Bár a bolygóknak elsősorban az indiai típusú asztrológiában van szerepük, a kínai hagyományban az elemekhez, és az állatövi jegyekhez is társítják őket. A tibetiek valójában hét bolygót különböztetnek meg, amelyek egyben a hét napjait is jelentik: a bolygónak tekintett Napon (*gza' nyi ma*, Vasárnap) és Holdon (*gza' zla ba*, Hétfő), kívül a szemmel is látható öt bolygót, vagyis a Marsot (*gza' mig dmar*, Kedd), a Merkúrt (*gza' lhag pa*, Szerda), a Jupitert (*gza' phur bu*, Csütörtök), a Vénuszt (*gza' pa sangs*, Péntek), és a Szaturnuszt (*gza' spen pa*, Szombat). Ezekhez még hozzáadódik a felszálló Hold-csomópontot jelölő nyolcadik, Ráhu (*sgra gcan*), és esetenként a kilencedik, a leszálló Hold-csomópontot jelölő Kétu (*mjug rings*). A bolygókhoz különböző égtájakat, tulajdonságokat rendelnek hozzá, sőt családi kapcsolatokat is alkotnak, egymással pedig „baráti”, „semleges” vagy „ellenséges” viszonyban lehetnek. Sajátosságaik szerint lehetnek jótékonyak, mint a Hold, a Merkúr, a Vénusz és a Jupiter, és rosszindulatúak, mint a Nap, a Mars, a Szaturnusz, a Ráhu és a Kétu.

VI. Az öt „személyes erő”

Az öt „személyes erő” a tibeti népi vallásosságban játszik fontos szerepet, s nagy jelentősége van mind a személyes, mind az éves horoszkópok kialakításában. Legérdekesebb tagja a *bon* eredetű „lélek” vagy „szellem” (*bla*), mely az életet, életenergiát is megjeleníti, s a holdciklusoknak megfelelően mozog a testben.¹⁷⁰ A többi négy kategória alapvető szerepet játszik az asztrológiai számításokban. Az életerő (*srog*, „élet”), az egészség (*lus*, „test”), az anyagi helyzet és érvényesülés (*dbang thang*, „hatalom”) és a siker vagy szerencse (*klung rta*, a „folyó-ló” vagy *rlung rta*, a „szél-paripa”), mely az összes többi erőt is kiegyensúlyozza.

¹⁷⁰ Cornu, 1997, pp. 85–86.

Emil Schlagintweit könyvének (1863) az „Istenségek segítségét biztosító különleges szertartások” című részében nemcsak hogy külön fejezetet szentelt az imázslónak, hanem már utalt a fenti kategóriákra is. Anélkül ugyan, hogy behelyettesítette volna őket az asztrológiai gyakorlatba, kihangsúlyozta:

„A Lungta a ‘harmónia’ jelképe; harmonikusan egyesíti az emberi létezés három állapotát, mindannak egysége, melytől a boldogság függ; biztosítja ezeket az állapotokat, így okozva az egység üdvét az ember számára. A létezés és a gazdagság három állapota a Srog, a Lus és a Vang.

A Srog életelv, ‘lélegzet’, a létezés alapja. A Lus ‘test’ jelenti a kellő fejlődést a test szervinek rendszere számára. A Vang ‘hatalom’ azt az erkölcsi energiát jelenti, mely lehetővé teszi az ember számára, hogy tartózkodjon az olyan cselekedetektől, mint az életelvben és a test szerveiben való ártalom okozása, amely betegséget és halált okoz.”¹⁷¹

A „személyes erők” a paripával együttes öt állatnak is megfelelnek. Karmay mutatta ki, hogy a *rlung rta* öt állata (ld. 1.3.) az ember öt „személyes erejét” szimbolizálja. Ezek szerint a garuda-madár az „életerő” (*srog*), a tigris a „egészség” (*lus*), a sárkány a „boldogulás” (*dbang thang*), az oroszlán a „szerencse” (*rlung rta*) és a ló a „lélek” (*bla*).¹⁷² Jól illusztrálja ezt egy Karmay saját gyűjteményében meglevő szöveg, mely a „A növekvő *rlung rta*-hoz való javaslatok” (*kLung rta dar ba'i gdams pa yod*) címet viseli:

„A három világot leigázó madarak királya, a garuda révén,
élettartamom (*tshe*) és életerőm (*srog*) a mennyországához hasonló legyen,
hogy a Halál Urának [szándéka] ne teljesüljön be!”¹⁷³

Az ellenfél nélküli, fékezhetetlen, csíkos vörös tigris révén,
egészségem (*lus*) úgy növekedjék, mint a Kívánságteljesítő fa,
hogy ártalom, betegség és sérülés nélkülivé váljék!”¹⁷⁴

¹⁷¹ Schlagintweit, 1969, pp. 253–254.

¹⁷² Karmay 1998b, p. 255

¹⁷³ *srid gsum zil gnön bya khyung rgyal po yis / bdag gis (=gi) tshe srog nam mkha'i rang bzhin ltar / 'chi bdag bdud kyi(s) bskyed du med par mdzod* / Karmay 1998b, p. 255, fn. 49.

¹⁷⁴ *'gran dos mi rdzi mtshal stag by roq can / bdag gi sku lus dpag bsam tshul rgyas nas / mi mthun nad gcong 'tshe ba med par mdzod* / Karmay 1998b, pp. 255–256, fn. 49.

A mennydörgés ura, a türkizkék sárkány révén,
gazdagságom (*dbang thang*) úgy szétáradjon, mint a nyári tó,
hogy érdemeim a samsārában ártalom nélküliek legyenek!¹⁷⁵

A türkizkék sörényű fehér oroszlán révén,
szerencsém (*klung rta*) olyan fehérré váljék, amilyenek a havas hegyek,
hogy tetteim és kívánságaim akadálytalanok legyenek!¹⁷⁶

A felhők varázslatos sebességével vágató paripa révén,
lelkem (*bla*) dicsősége tökéletesen gazdag legyen, mint az esőfelhők,
hogy még az ellenszél se oszlathassa szét.”¹⁷⁷

Mint azt az asztrológiával kapcsolatos alapvető művében *Lo chen Chos dpal rgya mtsho* írja, mindegyik állatövi jegynek négy aspektusa van: „az életerő, egészség, hatalom és szerencse” (*kun la 'ang srog lus dbang thang rlung rta bzhi*), az „életerő anyjaként pedig a bla ismeretes” (*srog gi ma ni bla ru grags*).¹⁷⁸ A „szerencse” aspektusának az „életerőre utaló számnégyszet” (*srog gi sme ba*) segítségével való kiszámítását meghatározza, hogy egy bizonyos állatövi jegyben született egyén éve melyik „szerencsés” jegy és „elem” vezetése alatt áll.¹⁷⁹ A tibeti szöveg szerint:

„Ami pedig a ‘szerencse’ [helyzetéhez való] kulcsot illeti:

a tigris, ló és a kutya évében [születtek számára a ‘szerencse’], a majom év és a vas elem,
az egér, sárkány és a majom évében [születtek számára a ‘szerencse’], a tigris év és a fa elem,
a madár, ökör és a kígyó évében [születtek számára a ‘szerencse’], a disznó év és a víz elem,
a disznó, bárány és a nyúl évében [születtek számára a ‘szerencse’], a kígyó év és a tűz elem.
Ezek az [évek] hármas megfeleltetésű csoportokba oszthatók,
a föld elemhez pedig nem tartozik ‘szerencse’.”¹⁸⁰

¹⁷⁵ *sgra yi rgyal po g.yu 'brug thog dbal can / bdag gi dbang thang dbyar mtsho 'khyil bkang nas / bsod nams srid la gnod par med par mdzod / Karmay 1998b, pp. 256, fn. 49.*

¹⁷⁶ *gang gis gran med dung seng g.yu ral can / bdag gi klung rta gangs ri ltar dkar nas / las dang bsam par bar chad med par mdzod / Karmay 1998b, pp. 256, fn. 49.*

¹⁷⁷ *rdzu 'phrul shig 'gros dbang rta sprin shugs can / bdag gi bla dpal phun tshogs tshar (char) sprin phyug/ 'ga' ('gal) byed rlung gis dungs pa med par mdzod / Karmay 1998b, pp. 256, fn. 49.*

¹⁷⁸ *Lo chen Chos dpal rgya mtsho, 1997, p. 7.*

¹⁷⁹ Gyurme Dorje, 2001, p. 69.

¹⁸⁰ *de nas klung rta'i lde mig ni / stag rta khyi gsum klung sprel lcags // byi 'brug sprel gsum klung stag shing // bya glang sbrul gsum klung phag chu // phag lug yos gsum klung sbrul me // de dag mthun gsum sdebs pa steng // 'byung ba sa yi klung rta med // Lo chen Chos dpal rgya mtsho, 1997, p. 8.*

A fentiek szellemében így határozza meg egy jósláshoz használatos könyvből való lap az imázslók színét:

„A tigris, a ló és a kutya évében született személy *rlung rta*-ja fehér; a patkány, a sárkány és a majom évében született ember *rlung rta*-ja zöld; a disznó, a bárány és a nyúl évében született ember *rlung rta*-ja vörös; a madár, az ökör és a kígyó évében született ember *rlung rta*-ja kék.”¹⁸¹

Egy, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteményében található két lapból álló szöveg (fedelének címe: „Ló” [*rTa*]) belső két oldalára egy-egy háromsztatú diagramot rajzoltak, melyet egy szegély keretez, benne a „ló” (*rta*) feliratokkal; ezek harmincszor ismétlődnek. Mindkét oldalon középen egy *lantsa* írásos OM mantra látható, a mellette levő két negyedben pedig feliratok. Csupán a negyedik oldalon található folyamatos szöveg.

A négy diagramban levő felirat a szerencsés éveket és az alájuk rendelt három-három évet mutatja. Itt a *rlung rta* évhez elem, szín, a hét egy napja és irány tartozik. Ez a szöveg annyiban mond ellent a fentebb idézett könyvlapnak, hogy az imázslót nem a *rlung rta*-év elemének színére, hanem az ahhoz kapcsolódó elem színére kell festeni.

A baloldali felső negyed felirata:

„A patkány, sárkány, majom [években születettek] *rlung rta* [éve] a tigris [év] és a fa [elem, melynek zászlaját] a víz [elem] miatt kékre kell festeni, s a tigris-nap és a tigris-idő a keddi napon a keleti irányban növekszik.”¹⁸²

A jobb oldali felső negyed felirata:

„A disznó, juh, nyúl években születettek *rlung rta* éve a kígyó év, és a fa elem,¹⁸³ melynek zászlaja a fa elem miatt zöld, s a kígyó-nap és kígyó-idő a hétfői napon a déli irányban növekszik.”¹⁸⁴

¹⁸¹ *stag rta khyi gsum lo mi rlung rta [d]kar po / byi 'brug sprel gsum lo mi rlung rta ljang khu / phag lug yos gsum lo mi rlung rta dmar po / bya glang sbrul gsum lo mi rlung rta sngon po* / Magángyűjtemény, publikálva Kelényi, 2003, p. 74.

¹⁸² *byi 'brug sprel rlung rta stag te shing ma chu phyir sngon la bris kyang / stag nyin stag dus mig dmar la shar phyogs dar ro* / RTA, 1b.

A baloldali alsó negyed felirata:

„A madár, tehén és kígyó évek *rlung rta* években születettek a disznó év és víz elem, melynek zászlaja a fém elem miatt fehér, s a disznó-nap és a disznó-idő a csütörtöki napon az északi irányban növekszik.”¹⁸⁵

A jobb oldali alsó negyed felirata:

„A tigris, ló, és kutya évek *rlung rta* években születettek a majom év és a fém elem, melynek zászlaját a föld elem miatt sárgára kell festeni, s a majom-nap és a majom-idő a szombati napon a nyugati irányban növekszik.”¹⁸⁶

(A mongol szokásokkal kapcsolatban Badral megjegyzi, hogy a patkány évben született embernek akkor lesz szerencséje, ha a ló és kakas napokon tüzi ki a *rlung rta*-t, a bika évűeknek a kígyó napon kell kitűzni, a tigris évűeknek a sárkány napon, a nyúl évűeknek a kutya napon, a sárkány évűeknek a bika napon, a kígyó évűeknek a nyúl napon, a ló évűeknek a majom napon, a birka évűeknek a ló napon, a majom évűeknek a bika napon, a kakas évűeknek a nyúl napon, a kutya évűeknek a sárkány napon, a disznó évűeknek pedig a majom napon. Ha így tesznek, akkor évük és hónapjuk „tündökölni fog”.¹⁸⁷)

A fentebb idézett tibeti szövegben a negyedik oldalon olvasható érdekes összefoglalás, három részből áll. Az első kitétel állatokra, a második halálesetre vonatkozik, a harmadik pedig a pereskedéssel kapcsolatban von le a szerencsével kapcsolatos következtetéseket:

„Sítápatarā¹⁸⁸ a *rlung rta*-t növeli. Fehér imát (*dad dkar*) kell recitálni, amikor az állatokkal baj van, ha pedig szerencsét akarsz, akkor kitűnő. Ha a halál ajtajába kerülsz, akkor

¹⁸³ Itt a tűz-elemnek (*me*) kellene állnia!

¹⁸⁴ *phag lug yos rlung rta sprul ste shing ma shing phyir ljang la sprul nyin sprul dus zla ba la lho phyogs dar ro* / RTA, 1b.

¹⁸⁵ *bya glang sprul rlung rta phag chu ma lcag phyir / dkar la bris kyang phag nyin phag dus phur bu byang phyogs dar ro* / RTA, 2a.

¹⁸⁶ *stag rta khii rlung rta spre'u ste lcags ma sa pas ser la bris kyang / spre'u nyin spre dus spen pa la nub phyogs dar ro* / RTA, 2a.

¹⁸⁷ Badral, 2003, p. 16.

¹⁸⁸ A hosszú életet jelképező istennő. A szövegben *bdugs dkar*, azaz „fehér füstölő” áll, ez azonban feltehetően az imázszólakon is ábrázolt, fehér ernyőt tartó istennő (*gDugs dkar*) nevének elírása. Az istennőt ábrázoló imázszólt ld. 2.2.

szertartásként a százezer, húszezer és nyolcezer versszakos Prajñāpāramitā és száznégyszer az ‘égi nyolc dharmát’ kell olvasni, Mahākālāt élet váltság-áldozattal (*srog glud*) kell megtisztelni, ezer fogadalmi táblácskát (*sa tsha*) kell készíteni, s az istenségeknek áldozni. Ha ezt megteszed, akkor életed félelem nélkülivé válik. Amikor pereskedsz, s annyit vallasz be, amennyi csak lehetséges, a rágalmazó ellenség eltérül, és a *rlung rta* emelkedik. Ha nem ezt teszed, akkor egészségedre (*lus*) ártalom, szerencsédre és jólétedre szerencsétlenség következik. Amikor a *rlung rta* kiterjedté válik, akkor tizenhárom füstáldozat magaslatán, a négy irányba fehér kagylókürtöt kell fűjni, tizenhárom imazászlót (*rlung rta*) kell emelni, s a víz-áldozatot (*chu gtor*) tizenháromszor kell recitálni.”¹⁸⁹

¹⁸⁹ ‘di la bdugs dkar rlung rta ‘phyar / dad dkar ‘don / phyugs la ngan g.yang len na bzang ngo / shi’i sgo la ‘gyur na rim ‘gro na yum rgyas (‘)bring bsduṣ gsum brgya bzhi nam mkha’i chos brgyad ‘don / mgon po’i bskang srog glud ngor / sa tshA stong gdab / lha la mchod / ‘di byas na srog la ‘jigs med do / ‘di la kha mchu bcos / bshags gang mang mi kha dgra bzlog / rlung rta phyar / ma byas nas / lus la gnod / phyva g.yang la nyes ‘ong rnyed pa ‘ong ngo / rlung rta rgyas gyur na bcu gsum bsang sa’i mtho la phyogs bzhi la dung dkar ‘bud / rlung rta bcu gsum phyar / chu gtor bcu gsum ‘don // RTA, 2b.

1.4.1. Az asztrológia elemeinek összefoglalása: a *srid pa ho*

A legfontosabb asztrológiai jelképek rendszerét összefoglaló *srid pa ho* ábrázolása a legtöbb tibeti otthonban megtalálható. Valójában a rosszindulatú hatások kivédésére szolgáló, nagy erejű, szerencsehozó amulett. Szerepköre hasonló a *rlung rta*-hoz, nem véletlenül egyesítették a kettőt (ld. 2.3.). Elsősorban a negatív asztrológiai hatásokat semlegesíti, használják házasságkötés vagy új ház építésének alkalmával, de betegség, haláleset és helyváltztatás esetén is. Általában az ajtón függ, hogy távol tartsa a gonosz szellemeket a háztól, ám hordozhatják az esküvői menetben, amikor a vőlegény házától a menyasszony házához vonulnak, sőt az is előfordul, hogy egyenesen az újszülött bölcsőjére helyezik. Mindazonáltal a szerző tulajdonában található egy olyan, vászonra nyomtatott *srid pa ho* is, amelyet minden valószínűség szerint imázslóként használtak.

Legfelül, középen a kettősségek egységét kifejező Nap és Hold között a buddhák részvétét, bölcsességét és erejét kifejező Három Oltalmazó bódhisattva látható: balra Avalokitesvara négykarú megjelenési formája, Śaḍaḥṣarī Lokeśvara, középen Mañjuśrī, akitől a hagyomány szerint az asztrológia tudománya származik, jobb oldalon pedig a kezében vajrárt emelő, haragvó küllemű Vajrapāṇi.

A kép központi alakja, a „Nagy arany teknősbéka” (*Mahā gser gyi rus sba*) Mañjuśrī bódhisattva megtestesülésének számít (ld. 3.2.3.). Az általánosan ismert legenda úgy tartja, hogy amikor Mañjuśrī az asztrológia tudományát tanította, az emberiség annyira érdektelenné vált a buddhista Tan iránt, hogy a bodhisattva elrejtette a fejében tanításait. Ám az emberek szörnyű káoszba kerültek, ezért Mañjuśrī saját tudatából egy hatalmas aranyteknőst teremtett, majd oldalát átszúrta egy nyílvevővel. A teknős az ósocéánban elsüllyedve vért és ürüléket bocsátott ki magából, melyekből létrejöttek a Világegyetem összetevői; a teknős alsó páncéljára pedig Mañjuśrī felírta az asztrológiai tanításokat összefoglaló diagramot. A történet szerint:

„Mañjughoṣa kelet felől egy nyílvevőt lőtt ki, amely behatolt [a teknős] jobb oldalán, s hegye a bal oldalán jött ki. Akkor a teknős felfelé, a hátára fordult, s feje délre, farka északra mutatott. A jobb oldalából kiálló nyílvegből a keleti fa-elem tartománya, a szájából kiálló vérből és szennyből a déli tűz elem tartománya, a bal oldalán kijött nyílhegyből a nyugati

fém-elem tartománya, a farkából kifolyt vizeletből az északi víz-elem tartománya, földre hulló négy részéből pedig a négy köztes irányban a föld-elem tartománya keletkezett.”¹⁹⁰

Az ábrázolás köré csoportosulnak a legfontosabb asztrológiai jelképek. A lángokkal körülvett teknős páncélján, a legbelső körben van a kilenc részre osztott mágikus számnégyszet, körülötte, egy nyolcszirmú lótuszon helyezkednek el a nyolc trigram megszakított és folyamatos vonalai. A harmadik körben található a tizenkét állatövi jegy, melyek a tizenkét éves ciklust és a tizenkét hónapot is megjelenítik. Az égtájaknak megfelelően helyezkednek el: alul, északon a disznó és az egér, északkeleten az ökör, keleten a tigris és a nyúl, délkeleten a sárkány, délen a kígyó és a ló, délnyugaton a juh, nyugaton a majom és a madár, északnyugaton pedig a kutya. A teknős feje, farka és végtagjai a fő és a köztes égtájaknak megfelelően nyúlnak ki páncéljából. Fején három, farka helyén pedig egy vajra látható. Végtagjaival karóba húzott békákat tart, melyek fákhoz és földhöz kapcsolódó szellemeket (*gnyan*) jelenítenek meg, s ez a négy köztes irány egyben a föld-elemet is jelképezi. A négy fő égtáj irányában helyezkedik el a többi elem: a teknős jobboldalán, keleten a fa-, fejénél, délen a tűz-, nyugaton a fém-, végül északon, a teknős farkánál a víz-elem. A teknős farka alatt helyezkednek el a „nyolc nagy bolygó” jelképei: a Nap (korong), a Hold (félhold), a Mars (szem), Merkúr (kéz), Jupiter (rituális tör), Vénusz (nyílhegy), Szaturnusz (faköteg); ezekhez adódik hozzá a Rāhu és a Ketu (madárfej).

Az amulettet magyarázó tibeti szöveg így írja le a teknőst:

„Az olvasztott aranyhoz hasonlatosan sárga nagy arany teknősbéka három részre osztott középső részének legbelsejében van a kilenc részből álló palota [ti. a számnégyszet], annak külső nyolc ágán pedig a nyolc nagy trigram, azokon kívül pedig a tizenkét részből álló tizenkét év. (A teknős) jobb szárva egy kagyló-vajra, melyre egy királyi nemzetségből való fehér kígyó tekeredik, bal szárva egy arany-vajra, melyre egy nemesi nemzetségből való sárga kígyó tekeredik, (a kettő között) egy réz-vajra, melyre a köznép nemzetségből való vörös kígyó tekeredik, farkának vas-vajrájára pedig a szolgák nemzetségből való fekete kígyó

¹⁹⁰ *shar phyogs nas 'Jam dbyangs kyis phyag mda' springs pas glo g-yas phyogs su thebs pa dang mdel rtse g-yon phyogs su brdol / skabs der rus sba! gyen du langs par gan rkya! du 'gyel bas mgo bo lho dang mjug ma byang du chags / de'i tshe glo g-yas su mdel yu dzar bas shar shing khams dang / kha nas khrag zag pas lho me khams / glo g-yon nas mdel rtse brdol pas nub lcags khams / mjug nas gcin thon pas byang chu khams / yan lag bzhis sar sbar bas mshams bzhi sa khams su chags pa.* Tshe dbang Lha mo, 1997, p. 115.

tekeredik. Négy végtagjával négy ‘béka-diadaljelet’ emel, farkánál a nyolc nagy bolygó helyezkedik el, s testét a Világkorszak vöröses-sárga tűz-hegye fogja közre.”¹⁹¹

Az ábrázolás felső részén még két fontos jelkép található. A baloldalon van a Hatalmas Tíz (*rnam bcu dbang ldan*) mantrájának tíz egymásba fonódó szótagja, a Kālacakra tantra jelképe. A jobb oldalon pedig a számnégyzetnek megfelelő, kilenc részre osztott négyzetben – melyet a hagyomány Padmasambhávának tulajdonít – a számok *sa bdag*-jaira vonatkozó rövid imaformulák találhatók. A két szélén még a gonosz hatások elhárítását célzó négy „pecsét” (*phyag rgya*) is látható: baloldalt, felül a tizenkét éves ciklus (*lo skor bcu gnyis kyi phyag rgya*), alatta pedig a *sa bdag* nagyurak és miniszterek pecsétje (*sa bdag rje blon gyi phyag rgya*); jobb oldalon, felül a szellemek három osztálya, azaz a *klu-k*, a *gnyan*-ek és a *sa bdag*-gok ellen védelmező pecsét (*klu gnyan sa bdag gi phyag rgya*), alatta pedig maga a *srid pa ho* pecsétje (*srid pa ho i phyag rgya*).

Alul, kétoldalt még két védőkör (*ngan pa kun thub*) helyezkedik el. A bal oldali, kisebb teknősré írott körben az ötven szanszkrit magán- és mássalhangzó jelképes értelmű betűi láthatók kívül, ezt követi egy Šākyamunihoz intézett ima; belül a nyolc trigram, középen pedig a kilences számnégyzet gonosz hatásaitól védő szótagok láthatók. A jobb oldali kör belső körének nyolc szirma és közepe ugyancsak a kilences számnégyzetnek felel meg. Az ábra legalsó részén az asztrológiai istenségekhez intézett fohász található:

„Nyolc nagy bolygó, tartsátok meg ígéretetek! És mindannyian: a keleten lakozó fa-elem istensége, a délen lakozó tűz-elem istensége, a nyugaton lakozó fém-elem istensége, az északon lakozó víz-elem istensége, valamint a köztes irányokban lakozó föld-elem istensége, mindannyian, tartsátok meg erős ígéretetek! Ti, a teknős elemeinek öt istensége, tartsátok meg erős ígéretetek! Figyelmezzetek! Ne ránk, az áldozatokat és felajánlásokat tevőkre ügyeljete! Ne tévedjete! Őt elem istenségei ti mind, tartsátok meg ígéretetek! *Smin drug, Bra nye* (i.e. az első kettőnek számító holdház) és a többi, a huszonnyolc holdház, tartsátok meg ígéretetek! Minden rosszindulatú *sa bdag* ebben a mai gyűlekezetben, tartsátok meg ígéretetek! *Sa bdag*-ok királya ma ne dühödj meg! Ne törjétek meg a *spar kha*-kat, és ne szaggassátok szét a *me*

¹⁹¹ *ma ha gser gyi rus sbal bco sbyangs kyi gser ltar ser pa de'i lte ba na rim pa gsum du byas pa'i lte bar pho brang gling dgu / de'i phyir rtsibs brgyad la spar kha chen po brgyad de'i phyir ling rtse bcu gnyis la lo bcu gnyis / rva g-yas pa dung gi rdo rje la rgyal rigs kyi sbrul dkar khra dkris pa / rva g-yon gser gyi rdo rje la rje rigs kyi sbrul ser khra dkris pa / lce zangs kyi rdo rje la dmangs rigs kyi sbrul dmar khra dkris pa / mjug ma lcags kyi rdo rje gdol rigs kyi sbrul nag khra dkris pa / yan lag bzhi sbal pa'i rgyal mtshan 'phyar ba / mjug mar gza' chen po brgyad car re gnas pa / sku la bska pa'i me ri dmar ser rab tu 'pro ba / Tibetan Thanka of Protection, é.n.*

va-k száma! Ne ártsatok az évnék, ne zavarjátok meg a hónapokat, ne raboljátok el a napokat, s ne változtassátok meg az órákat [ti. a kettős órákat, a nap egy-tizenketted részét]! A növekedést és csökkenést ne fordítsátok meg! A *bdud* démonokat ne engedjétek le közénk! Ne bűvöljétek meg a Földet! Ne cselekedjétek rosszindulattól és irigységtől hajtva! Gyűlölet ne legyen bennetek!”¹⁹²

Srid pa ho. Tibet, 20. sz. vége, vászon, fanyomat, 54,5x34,5 cm, magángyűjtemény,
Budapest.

¹⁹² *gza' chen po bgyad gta' la bzhugs shig / shar phyogs 'byung ba shing gi lha / lho phyogs 'byung ba me yi lha / nub phyogs 'byung ba lcags kyi lha / byang phyogs 'byung ba chu yi lha / mtshams bzhi 'byung ba'i lha tshogs rnam gta' chen 'di la bzhugs shig / rus sbal 'byung ba'i lha lnga yang gta' chen 'di la bzhugs shig / gzigs shig / bdag cag rgyu sbyor yon bdag la ma lta zhid / ma 'chol zhid / 'byung ba lnga yi lha tshogs thams cad gta' la bzhugs shig / smin drug gnas bra nye la sogs rgyu skar nyi shu rtsa bgyad gta' la bzhugs shig / de ring gi 'du ba 'di la sa bdag ngan pa thams cad gta' la bzhugs shig / de ring sa rgyal ma 'khro zhid / spar kha ma 'chag cig / sme ba ma ral cig / lo ma gnod cig / zla ba ma 'khrug cig / zhag ma rku zhid / dus tshod ma 'gyur cig / dar rgud ma log cig / bdud du ma 'bebs shig / sa ma 'phrul zhid / ru nga phrag dog ma byed cig / ko long sdo ma cig / V.ö. Cornu., 1997, pp. 253–257.*

1.4.1.1. A *srid pa ho* pecsét-jelei

Mint az előzőekben látható volt, a *srid pa ho* két oldalának sávjaiban védelmező talizmánként szolgáló különböző „pecséték” (*phyag rgya*) találhatók, melyeket a trigramok segítségével alakítottak ki.¹⁹³ Ezeket olyannyira hatékonyaknak tartották, hogy önállóan is megjelenítették, mégpedig az égtájaknak megfelelő rendszerben. A lap pecsétet ábrázoló oldalán jelezték az égtájat, a másik oldalon pedig a pecsét jellegével kapcsolatos fohászt. A szövegben megnevezett istenségek a tizenkettes évciklushoz tartozó *sa bdag*-ok *The se* nevű királyának (aki mindig az évet uraló állatövi jegyhez tartozó irányt foglalja el) kíséretéhez tartoznak; helyzetük a királlyal együtt folyamatosan változik az adott év körül.¹⁹⁴ Mindegyik szöveghez egy-egy mantra is tartozik.

A *srid pa ho* jobboldali sávjának alsó felében helyezkedik el magának a *srid pa ho*-nak a pecsétje, mely a keleti iránynak felel meg, s csúcsai lángoló drágakövekkel koronázottak. Szövege szerint:

„Kelet, A *srid pa ho* pecsétje

Te, a múlt évet, hónapot, napot uraló nagy Évkirály, valamint a hónapok miniszterei, napok katonái, órák fegyverei, *sa bdag* urak és miniszterek, úgymint *Hong ma*, *gShin rje*, *Dus mtshan ma*, *Ki kang*, Égi kutya, *Zin phung*, *Pi ling*, *Tshis rgyug* és *Hal khi*, a tizenkét éves ciklus, a *spar kha*-k, *sme ba*-k, bolygók gonosz nemzetségei, a *srid pa ho* eme pecsétjére figyelmezzetek! Ne cselekedjetez rosszindulattól és irigységtől hajtva, ne játsszatok ki, és ne tréfáljatok meg! Béküljetez meg, és legyetek boldogok!”¹⁹⁵

A *srid pa ho* baloldali sávjának alsó felében helyezkedik el az ábra déli iránynak megfeleltetett pecsétje, mely a bolygókkal és holdházakkal kapcsolatos negatív hatások ellen véd:

¹⁹³ Ábrázolásukat ld. Kelényi 2003, pp. 64–65.

¹⁹⁴ *The se* eredetéről l. Tucci, 1949, p. 724, a *sa bdag*-ok mozgásáról ld. Tshe Dbang, 1997, pp. 152–157.

¹⁹⁵ *shar* A hátoldalon: *srid pa ho'i phyag rgya lo zla ba zhag tha ma la dbang che ba'i gnam lo rgyal po zla ba blon po zhag dmag mi dus tshod [m]tshon cha sa bdag rje blon Hong ma gShin rje Dus mtshan ma Ki kang gnas[=gnam] khii Zin phung Ba'i[=Pi] ling Tshis rgyug Hal khii lo skor bcu gnyis spar kha sme ba gza' rigs ngan pa rnams srid pa ho'i phyag rgya 'di la ltos shig rung [=ru nga] dang phrag dog ma byed ku re dang rgyal[= kyal] ka ma byed cig // zhi ba dang bde legs su bcos so // OM AKANINI KANI ABHILA MANDHALE MANTALI SVAHA /*

„Dél, a bolygók és a holdházak pecsétje

Ti, a Nap és a többiek, a nyolc nagy bolygó, valamint *sMin drug*, *sNar ma* és a többi, a huszonnyolc holdház! Nekem, a yoginak minden olyan tette miatt, mint a föld felásása, kő elmozdítása, *mdos* és *gtor* [szertartások végzése], valamint temetés és házasságkötés [miatt] ne cselekedjetek rosszindulattól és irigységtől hajtva, ne játsszatok ki, és ne tréfáljatok meg, hanem a bolygók és holdházak eme pecsétjére figyelmezzetek! Béküljetek meg, és váljatok megvilágosodott tudatúvá! Legyetek segítőkészek és oltalmazók!¹⁹⁶

A *srid pa ho* jobboldali sávjának felső részében helyezkedik el az ábra nyugati iránynak megfeleltetett pecsétje, mely megvéd a három világot uraló szellemek rosszindulatának hatásai ellen:

„Nyugat, a *klu*-k, *gnyan*-ek és *sa bdag*-ok ellen védelmező pecsét

Ti, a *klu*-k királyai, *dGa' bo* és *'Jog po*, valamint a királyok, a nemesek, a bráhminok és a súdrák osztályai, s a többi *klu*, *gnyan* és *sa bdag*, mindannyian gyógyuljatok meg! Nekem, a yoginak [minden olyan tette miatt, mint] a víz elvezetése, föld felásása, kő elmozdítása, a *gnyan* [által lakott] fa kivágása, a *gnyan*-ek [által lakott] szikla széttrövése, halott temetése és a többi, ne cselekedjetek rosszindulattól és irigységtől hajtva! Továbbá a nagy *gnyan*-ek négy osztálya, a *gnyan*-ek tizenhat [osztálya], a terület nemzetségeinek hely-urai, *sa bdag*-ok, *klu*-k, *gnyan*-ek mindannyian, béküljetek meg és legyetek boldogok! Ne cselekedjetek rosszindulattól és irigységtől hajtva! Ne legyetek vad és ártalmas szándékúak! Váljatok békésekké és megvilágosodott tudatúvá! Támogassatok és tartsátok be ígéreteteket!¹⁹⁷

¹⁹⁶ lho A hátoldalon : gza' skar gyi phyag rgya OM LHAND LHAND DUNG SHED DE DU SVAHA / nyi ma la sogs pa'i gza' chen po brgyad smin drug dang snar ma la sogs pa'i rgyu skar nyer brgyad rnam rnal 'byor [pa] bdag gi[s] sa rko rdo bzlog [=slog] mdos gtor ro bag [zhi drag] gi las thams cad la rung [=ru nga] dang phrag dog ma byed ku re dang kyal ka ma byed par gza' rgyu skar gyi phyag rgya 'di la ltos shig // zhi ba byang chub kyi sems dang ldan par mdzod cig // stong grogs dang dpung gnyen mdzod cig // OM AKANINI KANI ABHILA MANDHALA MANTADHALI [=MANTRALE] SVAHA /

¹⁹⁷ nub A hátoldalon: klu gnyan sa bdag gyi phyag rgya klu yi rgyal dGa'bo dang 'Jog po rgyal rigs rje rigs bram ze'i rigs gdol ba'i rigs la sogs pa'i klu gnyan sa bdag thams cad bcos so // rnal 'byor sa [=pa] bdag gi[s] chu bsgyur ba sa rko rdo r[=s]log shing gnyan gcod pa brag gnyan gshog pa ro gtong pa la sogs pa rung [=ru nga] dang phrag dog ma byed cig // b[=g]zhan yan[=ng] gnyan chen b[=s]de bzhi gnyi[=a]n phrang[=n] bcu drug yul rigs kyi gzhi bdag sa bdag klu gnyi[=a]n thams cad zhi ba dang bde legs su bcos so // rung [=ru nga] dang phrag dog ma byed [r]god po dang gdug sems ma byed cig // zhi ba dang byang chub kyi sems dang ldan par gyur cig [/] stong grogs dang kha 'dzin mdzod cig // TATHAGATA SARVA SANTING [=SANTIM] GURUKUYE [=KURUYE] SVAHA //

A *srid pa ho* baloldali sávjának alsó felében helyezkedik el az ábra északi iránynak megfeleltetett pecsétje:

„Észak, a *sa bdag* urak és miniszterek pecsétje

Ti, az évek *sa bdag*-jai mindannyian, és a többiek, a hét *sa bdag* úr és miniszter, a hónapok *sa bdag*-jai, *Pi ling*, *Tsin phung*, *Ki kang*, *Hal khyi*, Égi Kutya a bolygók és a csillagok gonosz szellemei mindannyian gyógyuljatok meg! Nekem, a jóginak minden olyan békés és szörnyű tette miatt, mint a föld felásása, kő elmozdítása, épület emelése, halott temetése, házasság, *mdos* és *gtor* [szertartások végzése] és a többi, ne legyetek rosszindulatúak, és irigyek! Ne játsszatok ki, és ne tréfáljatok meg, s a *sa bdag* urak és miniszterek eme pecsétjére ügyeljete! Béküljete meg és váljatok megvilágosodott tudatúvá! Támogassatok és barátsággal legyetek!”¹⁹⁸

A *srid pa ho* baloldali sávjának felső felében helyezkedik el a tizenkét éves ciklus középnak megfeleltetett pecsétje, melynek alsó részén a rituális tör az állandóságot, a váza pedig a jó szerencsét jelképezi:

„Közép, az Év királyának védelmező pecsétje

Te, az Év királya, valamint a hónapok miniszterei, a napok katonái, az órák fegyverei, a tizenkét éves ciklus és hónapok *gnyan*-jei, a napok *gnyan*-jei, a négy főirány és nyolc mellékirány *sa bdag*-jai, *klu*-k, *gnyan*-ek mindannyian változtatok meg! Az általam cselekedett olyan békés és szörnyű tettek miatt, mint a föld felásása, kő elmozdítása, temetés és házasság, *mdos* és *gtor* [szertartások végzése], és a többi, ne legyetek rosszindulatúak és

¹⁹⁸ *byang* A hátoldalon: *sa bdag rje blon gyi phyag rgya lo'i sa bdo[=a]g thams cad la sogs sa bdag rje blon bdun zla ba'i sa bdag Pi ling Zing[=n] phung Ki kang Hal khyi gnam khyi gza' skar ngan pa thams cad bcos so / rnal 'byor pa bdag gis sa sko rdo z[=s]log mkhar las ro gtong bag ma mdos gtor la sogs [pa'i zhi] drag po'i las thams cad rung [=ru nga] dang phrag dog ku re dang kyal ka ma byed par sa bdag rje blon gyi pyag rgya 'di la ltos shig // zhi ba dang byang chub kyi sems dang ldan par mdzod cig // stong grogs dang dpung gnyen mdzod cig // OM KILI RBAD SHA YA PA SA HUM HUM HUM HO HO HO THA THA THA NAGA GA PA SARBA SVAHA / OM MAR MA [rang] thob thib gnam stong 'grel SVAHA /*

irigyek! Ne játsszatok ki, és ne tréfáljatok meg, és a tizenkét év eme pecsétjére ügyeljete! Áldás és jólét legyen! Támogassatok és barátságosak legyetek!”¹⁹⁹

¹⁹⁹ *dbus* A hátoldalon: *lo rgyal l[=p]o phyag rgya lo rgyal l[=p]o zla ba blon po zhag dmag mi dus mtshan mtshon cha lo skor bcu gnyis zla gnyan zhag gnyi[=a]n phyogs bzhi mtshams brgyad kyi sa bdag khu gnyi[=a]n thams cad bcos so / bdag gi[s] sa rko rdo r[=s]log mkhar las ro bdag [=bag] gi las mdos gtor la sogs [pa'i zhi] drag po'i las thams cad rung [=ru nga] dang phrag dog ku re dang kyal ka ma byed par lo skor bcu gnyis kyi phyag rgya 'di la ltos shig // bkra shis dang bde legs su gyur cig // stong grogs dang dp/bung gnyi[=e]n mdzod cig // OM KILI MILI PRITA LI OM DEB DA LI SVAHA /*

2. A *rlung rta* ábrázolások típusai

Noha az imázslókon látható ábrázolások szinte megszámlálhatatlan változatosságról tesznek tanúságot, mégis, néhány alaptípusra vissza lehet vezetni az általánosan használt mintákat. Ezért is meglepő, hogy sokáig semmilyen, az imázslók fajtáit külön is összegző publikáció nem jelent meg. Csupán a legutóbbi időszakban, 2003-ban tette közzé Badral mongol nyelvű könyvét, amelyben számos típus megtalálható, mindazonáltal bemutatásuk nélkülöz bármiféle rendszert. Az itt publikált anyag és saját gyűjtésem ismeretében az ábrázolási minták között leginkább egy olyan vizuális tipológiát lehet felállítani, mely nemcsak az imázslókon látható ábrázolások különbségeit veszi alapul, hanem azt is, hogy az esetenként külön alkalmazott jelképek sokszor együttesen is megtalálhatók az egyes darabokon. Ez természetesen nem vonatkozik a különböző szövegek által megtestesített ábrázolások hagyományára (ld. 2.2.). A zászlókon minden esetben csak tibeti feliratok jelennek meg, bár a Mongóliában készültek néha előfordulhatnak ujjur-mongol írású feliratok is.²⁰⁰

I. Az imázslók legismertebb, legáltalánosabb típusán a szél-paripa közepén vágat, a négy sarokban a négy állat (vagy az őket megnevező felirat) látható, a körülöttük levő szöveg pedig a Három Öltalmazó bodhisattva (*rigs gsum mgon po*) mantráit, valamint a *rlung rta* mantráját ('*dir yar bskyed SARBA 'du 'du HOH*'), esetleg más mantrákat – pld. a „függő keletkezés” (*rten 'brel*) mantráját, ami itt inkább „szerencsés körülmény”-t jelent – is tartalmaz. Ezen kívül a *rlung rta* istenségeit bemutató, dicsőítő, általában versekbe foglalt feliratok, valamint fohászok, kérések, könyörgések foglalnak helyet az imázslón.²⁰¹ Az egyik ilyen általános kérelem: „[Az ilyen és ilyen] évben [született egyén] életerejének, egészségének, hatalmának, szerencséjének, élettartamának és érdemeinek a telő holdhoz hasonló növekedésért könyörgöm!”²⁰²

I.1. Szokásos jelenség, hogy a *rlung rta* istenségeinek ábrázolását kiegészítik a buddhista szerencsés jelképekkel. Leggyakrabban használatos csoportjuk a „nyolc szerencsés jel” (*bkra shis rtags brgyad*), melyek eredete az ősi indiai királyi jelképekre vezethető vissza, ugyanis ezeket a – nem mindenben az alábbiakkal azonos – tárgyakat mutatták fel az uralkodó

²⁰⁰ Badral, 2003, p. 41, No. 29.

²⁰¹ Badral, 2003, p. 39, No. 27, pp. 58–64, Nos 55–61, pp. 66–69, Nos. 63–64.

²⁰² *lo ba 'i srog lus dbang thang rlung rta tshé bsod nams zla ba yar ngo bzhin bskyed du gsol //*

beiktatásakor.²⁰³ A buddhista hagyomány szerint azonban mindezt az istenek ajánlották fel Šākyamuni Buddhának, megvilágosodása után. Ezek: az uralkodói ernyő (*gdugs*), a két aranyhal (*gser nya*), a kincses váza (*gter chen po 'i bum pa*), a lótusz (*pad ma*), a Tan hangját jelképező, jobbra csavarodó, fehér kagylókürt (*dung dkar g.yas 'khyil*), a dicső, végtelen csomó (*dpal be'u*), a győzelmi lobogó (*rgyal mtshan*) és a Buddha első beszédére utaló tankerék (*'khor lo*).²⁰⁴ De az sem ritka, amikor a Világuralkodó „hét drágakövének” (*rin chen sna bdun*) – a paripát is magába foglaló – csoportja szerepel az ábrázolásokon.²⁰⁵ Ezek eredete ugyancsak Indiában keresendő, s az uralkodó hatalmát szimbolizálják. Ám a buddhista hagyományhoz is kapcsolódnak, hiszen Šākyamuni születésekor egy híres bölcs, Asita megjósolta, hogy a gyermek Világuralkodóvá vagy Megvilágosodottá, buddhává válik. A „hét drágakő” közül a kerék (*'khor lo rin po che*), nemcsak a buddhista Tanra, hanem a Napra is utal, és fegyverként fenntartja az uralkodói hatalmat; a drágakő (*nor bu rin po che*) az uralkodó kívánságait teljesíti; a királyné (*btsun mo rin po che*), az uralkodó elválaszthatatlan párja; a miniszter (*blon po rin po che*), aki a leghelyesebb módon valósítja meg az uralkodó akaratát; az uralkodó hatalmát és erejét jelképező elefánt (*glang po rin po che*); a legjobb paripa (*rta mchog rin po che*) az uralkodó hátsaként a sebesség megjelenítője, az imázszlőkon ábrázolt szerencse-jelkép; végül a hadvezér (*dmag dpon rin po che*) az akadályok fölötti győzelem jelképe.²⁰⁶ Ugyancsak szokásos az imázszlő jelképeinek a Kālacakra tantrát jelképező tíz szótagból összeállított szimbólummal, a „hatalmas tíz”-zel (*rnam bcu dbang ldan*) való kiegészítése.²⁰⁷ Van olyan ábrázolás is, ahol mindez, kiegészítve a mágikus „pecsétekkel” (*phyag rgya*) együtt jelenik meg.²⁰⁸

I.2. Igen gyakori az imázszlőnak az a típusa is, amikor a paripa ábrázolását az asztrológiai jelképekkel, a nyolc trigrammal (*spar kha sde brgyad*), a kilenc részre felosztott számnégyszettel (*sme ba dgu*) és a nyolc nagy bolygó (*gza' chen brgyad*) jelképeivel egészítik ki (ld. erről I.4., I.4.1.), jelezve, hogy véd a planetáris hatások ellen is.²⁰⁹

²⁰³ Beer, pp. 1999, 171–187.

²⁰⁴ Ilyen jellegű imázszlőkat ld. Badral, 2003, p. 40, No. 28, p. 83, No. 83.

²⁰⁵ Badral, 2003, p. 114, No. 120.

²⁰⁶ Beer, 1999, pp. 160–163.

²⁰⁷ A jelképről ld. Beer, 1999, pp. 123–126, Ilyen jellegű imázszlőt ld. Badral, 2003, p. 42, No. 32.

²⁰⁸ Badral, 2003, p. 114, No. 120. A pecsétekről ld. I.4.1.1.

²⁰⁹ Badral, 2003, p. 38, No. 26, p. 143, No. 156, p. 203, No. 216.

I.3. Jellegzetes típus, amikor a szél-paripa mintegy a világ középpontját, a Meru hegyet jeleníti meg, mivel a szokásos szövegek mellett a négy kontinens jelképei is körülveszik.²¹⁰ Ezekben különböző védelmező feliratok találhatók. Alul, a félkör alakú keleti kontinens, Purvavideha (*Shar lus 'phags po*) ábrájában: „A három világ minden élőlényét tartsd hatalmadban!”²¹¹ Baloldalt, a négyzet alakú északi kontinens, Uttarakuru (*Byang sgra mi snyan*) ábrájában: „Élettartamom és érdemeim kiterjedjenek!”²¹² Felül a kör alakú nyugati kontinens, Aparagodaniya (*Nu ba glang spyod*) ábrájában: „A rám [hámuló] betegségek, gonosz hatások és veszélyek megbéküljenek!”²¹³ Végül jobb oldalt, a háromszög-alakú déli kontinens, a Jambudvīpa (*'Dzam bu gling*) ábrájában: „A rám [hámuló] betegségek, gonosz hatások és akadályok legyőzéséért könyörgöm”²¹⁴

I.4. A szél-paripa ábrázolásának különleges típusa, amikor a középpontban levő, hátán a lángoló drágaköveket hordozó ló szárnyakkal is el van látva.²¹⁵ Ismereteim szerint ilyen ábrázolás csak a Mongóliában készült imazászlók között található, a tibeti zászlókon egyáltalán nem látható ez a típus. Badral szerint a felhős ég alatt, hegyes fák fölött repülő szárnyas, száguldó paripa mongol hőseposzokból és mesékből vett jelenség, amely az „egy évnyi járőrföldet egy havira, az egy havi járőrföldet pedig egy napnyira kurtítja.”²¹⁶ Ugyancsak csupán Mongóliában ismeretes ábrázolás, amikor a zászlón öt vagy tizenhárom paripa látható együtt. Az öt paripa Badral szerint a „lovak védelmezőjének” számító, vörös *Ataa* istenség (m.: *Atay-a tenggeri*) öt lovára utal,²¹⁷ a tizenhárom paripa pedig az Altaj hegység tizenhárom *owoo*-jához köthető.²¹⁸

I.5. Különösen ritka lehetett egy amulett jellegű imazászló ábrázolás, melyet több nyomatból állítottak össze.²¹⁹ A felső nyomaton középen egy frontális (!) nézetből megrajzolt ló látható, körülötte szanszkrit mantrák, alatta pedig a felirat: „Az öt elem ártalmától védj meg!”²²⁰

²¹⁰ Badral, 2003, p. 65, No. 62, p. 81, No. 81, p. 90., No. 91.

²¹¹ *kham sum sems can thams cad dbang du sdus /*

²¹² *bdag gi tshe bsod nams rgyas par mdzod /*

²¹³ *bdag gi nad gdon bar chad zhi bar mdzod /*

²¹⁴ *bdag gi nad gdon dgra bgegs drag pos sgrol /*

²¹⁵ Badral, 2003, p. 84, No. 84.

²¹⁶ Badral, 2003, p. 16.

²¹⁷ Az istenségről ld. Birtalan, 2001, pp. 945–947. Az öt paripa ábrázolását ld. Badral, 2003, p. 48., No. 43, p. 80., No. 80.

²¹⁸ Ld. erről Badral, 2003, p. 17. Ábrázolását ld. Badral, 2003, p. 52, No. 48, p. 103, No. 109, p. 205, No. 217.

²¹⁹ Ld. Badral, p. 119, No. 125.

²²⁰ *'byung lnga'i gnod pa las skyobs shig /*

Alatta a szokásos öt állat a *rlung rta* mantrájával, két oldalára pedig még egy-egy csík alakú nyomatot is helyeztek, melyen ugyancsak a *rlung rta* mantrája található.

I.6. Az imázszló legösszetettebb típusát a *srid pa ho* (ld. 1.4.1.) és a *rlung rta* egyesítéséből (ld. 2.3.) hozták létre.

II. Az imázszló gyakori típusát képviseli a már említett (ld. 1.1.) „Győzelmi lobogó csúcának karperec-díszé” című szöveg (részletesen ld. 2.2.). Ebben az esetben legtöbbször csak a győzelmi zászlót ábrázolják az imázszló felső részén vagy közepén, alatta és körülötte a szöveggel.²²¹

III. A hosszú élet kívánságát kifejező imázszló, közepén Amitāyus buddhával, a hosszú életet biztosító istenségek hármasságát (*tshe lha rnam gsum*), Amitāyust, Uṣṇīṣavijayāt és Tārāt ábrázolja. Szövege a *bKa' 'gyur* tantrákat összefoglaló részében található: „A mérhetetlen élet és bölcsesség című mahāyāna sūtra” (*'Phags pa tshe dang ye shes dpag tu med pa zhes bya ba'i theg pa chen po'i mdo*, sz.: *Ārya aparimitāyurjñāna nāma mahāyāna sūtra*).²²²

IV. Az imázszlók közepén olyan személyiséget vagy istenséget is ábrázolhatnak – mint az az öt különböző imázszlóból összeállított együttesben is látható (ld. 2.2.) –, mint Padmasambhava, Sītātapatrā, Tārā (ld. még 1.3.). Ezek a kívánságok beteljesítésére (ld. a Padmasambhavát ábrázoló zászló szövegét, 2.2.), valamint az egészség megőrzésére szolgálnak.

V. Különálló típusnak számíthatók az imázszló jellegű, valójában amulett szerepét betöltő ábrázolások. Ezek elsősorban a jószág védelmét szolgálják, de védik tulajdonosuk házát, vagyonát és jószágait, sőt, védenek a rablóktól, farkasoktól, betegségektől, járványoktól és a kedvezőtlen asztrológiai hatásoktól is. Ilyenek számomra csak Mongóliában ismeretesek, s a közepén ábrázolt, lovon vágató, és zászlót emelő istenség, illetve a következő változaton bemutatott négy sarok-állat miatt joggal rokoníthatók az imázszlókkal.

²²¹ Badral, p. 105, No. 111, pp. 110–111, Nos. 116–117, p. 151, No. 165.

²²² *rGyud*, ba 243b6-249a5.

V.1. Az ábrázolás két szélső sávjában láthatók azok a jószágok, melyekre az oltalom vonatkozik.²²³ Három függőleges oszlopában közepén legfelül négy védelmező pecsét van, az alsó mezőben egy ház mellett pedig egy istenség lovagol. A következő mezőben jurta és sátor áll, alatta az amulett szövege, mely a legalsó sáv kiemelt felirata szerint magától Padmasambhavától származik.

A négy pecsét alatti szöveg:

„A minden szándékot teljesítő pecsét. Az istenek győzedelmek!”

„A harmonikus kapcsolat pecsétje. Az istenek győzedelmek!”

„A szerencsét gyarapító pecsét. Az istenek győzedelmek!”

„A veszteséget megállító pecsét. Az istenek győzedelmek!”²²⁴

A kép két oldalán futó sávokban a mongolok számára legfontosabb „ötféle jószág”, azaz ló, juh, kecske, szarvasmarha, teve, valamint a jak – amely Tibetből Mongóliába származott — képe látható. A baloldali sáv legfelső állata a ló. Feje fölött a „Lónyákú” Hayagrīva mantrája, testén védelmező mantra, az alatta levő felirat szerint: „A csikósok [száma] százezernyire növekedjék! Minden védelmezzon!”²²⁵ A következő állat a juh. Fölötte egy haragvó istenség mantrája, melynek folytatása: „Minden juhok védelmezz! A juhok élettartamát és erejét tartsd meg! Minden betegséget, ártalmat és démont távolíts el!”²²⁶ Az állat testén védelmező mantra, az alatta levő felirat: „A juhászok [száma] növekedjék és sokasodjék!”²²⁷ A harmadik állat a kecske. A fölötte levő mantra utáni felirat: „Minden kecskét védelmezz!”²²⁸ Az alatta levő felirat: „A pásztorok [száma] százezernyire növekedjék!”²²⁹

A jobboldali sáv legfelső állata az ökrök. Fölötte Jambhala mantrája, testén védőmantra, alatta felirat: „Az ökröket a lázas betegségtől, himlőjárványtól, lépfenétől véd meg! Minden

²²³ Ábrázolását ld. Kelényi, 2003, p. 72.

²²⁴ *bsam kun grub pa'i phyag rgya lha rgyal lo / sems mthun pa'i phyag rgya lha rgyal lo / g.yang 'phel pa'i phyag rgya lha rgyal lo / god kha gcod pa'i phyag rgya lha rgyal lo /*

²²⁵ *rta rdzi mams brgya stong phrag rab tu 'phel lo / sarba raksa /*

²²⁶ *lug thams cad bsrung shig / lug gi tshe srog brtan / nad gdon bgegs thams cad sel zhih /*

²²⁷ *lug rdzi 'phel dang rgyas par 'gyur ro //*

²²⁸ *ra thams cad bsrung shig /*

²²⁹ *ra rdzi brgya stong khri 'phel bar 'gyur ro /*

pásztort védelmezz!”²³⁰ A középső állat, a teve fölött Śrīdevī mantrája; az alatta lévő felirat szerint: “A tevéket minden halálos betegségtől véd meg! Kicsinyeiket minden gonosz szellemtől véd meg!”²³¹ Az alatta lévő jak fölött és alatt kétszer ismétlődik ugyanaz a felirat: „Minden jakpásztort védj meg!”²³²

A baloldali sáv legalján látható ábrázolás nyilván a nyáját pusztító farkasra vonatkozik, mivel itt egy nyállal átszúrt, száján, lábain megkötött farkas látható, melynek testén lévő felirat: „A farkast öld meg!”²³³; alatta pedig egy másik felirat: „A farkas ártalmától védj meg!”²³⁴ A jobboldali sáv legalján egy nyakán, kezén és lábán megbilincsel, lófejű, embertestű lény látható, mely feliratai alapján könnyen értelmezhető: „Minden gonosz rablótól védj meg! Minden rablót béklyózz meg!”²³⁵

A pecsétek alatti középső sávban egy felhők között vágató istenség látható, mely az emberrel együtt született öt istenséggel van kapcsolatban (ld. 1.2.1.). Jobb kezében győzelmi zászlót, balkezeiben drágakövekkel teli tálat tart, feje fölött imazászló lobog. Az alatta lévő, szanszkrit mantrák közötti szöveg szerint: „A boldogság istensége, a föld, a ház és hajlék istensége, a gazdagság istensége, személyes védőistenség (*’go lha*)”²³⁶ Az alatta látható jurta és sátor valószínűleg a fölöttük ábrázolt házzal együttesen a szövegben említett hármasságra („föld, ház, hajlék”) utal, alattuk pedig Mañjuśrī, Avalokiteśvara és Vajrapāṇi mantrái találhatók.

A legalsó mezőt teljes egészében szöveg tölti ki: „Eszerint, ami ennek a [Padmasambhavanak a] műveiből származó amulettnek a hasznát illeti, a népesség, jószág, étel, vagyon, bőség gyarapodjék! Az ötféle jószág ragyogjon! A gyerekek szakadatlan sokasága növekedjék! A rablókat és a farkasokat veszejtse el! A föld, ház és hajlék istensége elválaszthatatlanul védelmezzon! A kedvezőtlen év, hónap, nap, óra, bolygó, csillag, *spar kha*, *sme ba* balszerencséje tisztuljon el, a kedvező körülmények teljesüljenek be, és a szegénység nyomorúsága ne támadjon! Röviden szólva: Az életerő, egészség, hatalom, szerencse, étel és a többi, a bőség növekedjék és gyarapodjék, hírnevem a tíz irányba hirdetessék, mindenhol

²³⁰ *glang gi rims nad ’go ’d[=b]ru mcher nad thams cad las srung shig raksa / glang rdzi thams cad shin tu raksa /*

²³¹ *rdā mong shi nad thams cad srung shig / phru gu rnams sri ngan pa thams cad raksa /*

²³² *g.yag rdzi rnams sarba raksa /*

²³³ *spang ku maraya /*

²³⁴ *spyang gnod pa las sarba raksa raksa raksa /*

²³⁵ *chom rkun ngan pa thams cad las bsrung shig / chom rkun thams cad ’chings shig /*

²³⁶ *om ku hya dha na ye ma ma raksa tsher (=’tsheng) lha zhing khang khyim gyi lha nor lha ’go lha / om sarba natu mama kuru kuru rakSa /*

kellemetes legyen, és minden elgondolható cselekedet erőfeszítés és megerőltetés nélkül, bizonyosan beteljesüljön. Padmasambhava mester összegyűjtött műveiből *Shing gza' rin po che* készítette.²³⁷

V. 2. A müncheni Pesi gyűjteményben található, szerkezetében és szövegeiben majdnem azonos, papírra nyomtatott amulettet nemcsak nyilvánvalóan a fenti nyomtatvány alapján készítették, hanem pontosan meghatározhatók a *rlung rta*-val kapcsolatos vonatkozások. Az ábrázolás négy sarkában ugyanis – az előzővel ellentétben – az imázszló négy állata, a garuda, sárkány, tigris és oroszlán is helyet foglal. Középen ugyancsak egy ház előtt lovagló, kardot emelő harcos, akit az „ötféle jószág” vesz körül. A felső kartusban az előző ábrázoláshoz hasonlóan a pecsétek és szerencsés jelek között egy jurta látható, és itt olvasható a szöveg eredetének megnevezése is: „Padmasambhava mester összegyűjtött műveiből készítettett” (*ces 'di slob dpon Padma sab va bha gsung 'bum nas mdzad pa'o*). Az alsó kartusban pedig egy majdnem teljesen hasonló szöveg található, mely viszont már nem adja meg az ábrázolás fent nevezett összeállítását.

„Ami ennek az [amulettnek] a hasznát illeti, a népesség, jószág, élelem, vagyon és bőség gyarapodjék! Az ötféle jószág ragyogjon, a jószág és erény kiterjedjen! A népesség és a jószág betegségét, ártalmát, akadályát oszlassa szét! A rablókat és a farkasokat akadályozza meg, és veszejtse el! Az öt érzék, a hat érzékszerv és a többi minden betegségét távolítsa el! A kedvezőtlen évet, hónapot, napot, órát, bolygót, csillagot, *spar kha*-t, *sme ba*-t változtassa meg! A kedvezőtlen állapotokat szüntesse meg, s a kedvezőket teljesítse be! A három istenség²³⁸ és hely-szellem (*gzhi bdag*) elválaszthatatlanul védelmezzon! A népességet és jószágot boldoggá tegye! A jószágot és a vagyont bőségesse (?) tegye! A szegénység nyomorúságát oszlassa el! Minden ember barátságossá váljék! Minden (...) cselekedet beteljesüljön! A lámák, a szerzetesi közösség, az uralkodó, a miniszter, az emberek és a

²³⁷ *ces pa de'i bsrung 'bum sna tshogs kyis phan yon ni / mi phyugs zas nor longs spyod 'phel / lnga mchu phyugs kyi gzi ldan zhing / phru gu rnam s rgyun chad med mang po 'phel ba dang / rkun jag spyang khu kha gcod god kha thum zhing khang khyim gsum gyi lha bral med skyobs zhing mi mthun pa'i lo zla zhag dus gza' skar spar sme 'gal rkyen sel mthun rkyen sgrub dbul 'phongs gyi sdug bsgal mi 'byung ba dang / mdor na srog lus dbang thang rlung rta zas sogs longs spyod dar zhing 'phel pa dang ming mtshan snyan grags phyogs bcur khyab sgrogs pa dang ni kun gyi yid du 'ong zhing las ci bsam kun mi dbang [= 'bad?] bar lhun gyis 'grub par the tshom med do // slob dpon Padma sam bha vas gsung 'bum nas Shing gza' rin po ches mdzad pa'o //*

²³⁸ Azaz a föld, a ház és a hajlék istensége, ld. az előző amulett szövegét!

jóság minden nyomorúságát távolítsa el! A kiterjedt népesség, jóság és termés esszenciája révén N. N. szerfelett gyarapodjék!”²³⁹

²³⁹ ces pa'i 'di phan yon ni / mi phyugs zas nor longs spyod 'phel // lnga mchu phyugs gzhi brjid dpal g.yang rgyas // mi phyugs nad gdon bgegs bad (=bar) chang sel // brkun jag spyang khu kha 'gag god kha bcod // lnga don drug snod sogs rims thams cad sel // mi spun (=mithun) lo zla zhag dus chod gza' skar spar kha sme ba bcos // 'gal rkyen sel mithun rkyen sgrubs // lha su (=gsum) gzhi bdag 'bral med skyobs // mi phyugs bde skyed ldan par gyur ro // phyugs dang longs spyod xxx bar 'gyur ro // dbul dang phongs pa'i sdug bsngal sel gyur // mi kun gyi yid du 'ong bar 'gyur ro // las ci xxx 'grub // bla ma dag (=dge) 'dun rgyal blon mi phyugs gi dgul (=dbul) khongs (=phongs) kun dang dsa' (=sel) // mi phyugs 'brung (=bru) rgyas (=rgya) char (=cher) bcud pas ---- shin tu 'phel // mangga lam //

2.1. A különböző típusú *rlung rta*-k szövege

Az alábbiakban néhány, különböző típusú, és egyben különböző helyről származó imazászlón keresztül szeretném bemutatni, hogy a *rlung rta*-kon található szövegek és ábrázolások eleve meghatározottak, s nem függenek azok készítési helyétől.

I. A Mongóliából származó, napjainkban készült zászló felső részén a *rlung rta* öt istensége, körülöttük pedig a nyolc szerencsés jelkép látható (1. KÉP). Alsó részén az öt istenséggel kapcsolatos szöveget a 3. Pancsen láma, *bLo bzang dpal ldan ye shes* (1737–1780) egyik műve (*rLung rta stobs ldan yar bskyed*) foglalja össze,²⁴⁰ melyet mindmáig idéznek az imazászlókon, s kis eltéréssel itt is ez a szöveg olvasható:

„*He-he!* A varázslatos erejű drágaság, a legjobb paripa,
az [ilyen s ilyen nevű] adományozó [születési] évének *rlung rta*-ja növekedjék!
A nagy sebességű *rlung rta* növekedjék,
az életerő, az egészség, a hatalom, az élettartam és az érdem növekedjék,
a paripa, a tigris, az oroszlán, a garuda és a sárkány itt növekedjék!
Mind összegyűljön, minden gyűljék, gyűljék, HOH!
VAJRA AYUŠE SVĀHĀ”²⁴¹

A bal felső sarokban a garuda látható:

“*He-he!* A mindent leigázó *khyung* madár, a garuda révén
az erényes *rlung rta* növekedjék!
Az élettartam, az életerő, az egészség, és a hatalom kiterjedjen,
s minden elgondolható kívánság gyorsan beteljesedjék!”²⁴²

²⁴⁰ A BSKYEDBSANG-ban található részlet kolofonja megnevezi a szerzőt, 4b5-7a1, ld. 6.2.1.

²⁴¹ *he he rdzu 'phrul shugs ldan rta mchog rin po che // sbyin bdag — zhes bya ba // lo'i rlung rta yar la bskyed // myur mgyogs che ba'i rlung rta yar la bskyed // srog lus dbang thang tshe dang bsod nams 'phel // rta dang stag seng khyung 'brug 'dir yar bskyed // kun dus sarba 'du 'du ho / badzra ayushe svaha //* BSKYEDBSANG, 5a1–5a5.

²⁴² *he he thams cad zil gnon bya khyung garuTa // yon tan ldan pa'i rlung rta yar la bskyed // tshe srog lus dang dbang thang rgyas pa dang // bsam pa'i don kun myur du 'grub par mdzod //* BSKYEDBSANG, 5b1–5b3.

A bal alsó sarokban az oroszlán:

„*He-he!* Az erős, ötcsimbókos [sörényű] hatalmasság révén
nekünk, a yogīnak és kíséretének
a pompás, nagy *rlung rta*-ja növekedjék!
Az életerő, az egészség, a hatalom egyre nagyobbra nőjön!”²⁴³

A jobb felső sarokban látható a sárkány:

“*He-he!* A mennydörgő hangú, türkizkék sárkány révén
a hírneves nagy *rlung rta* növekedjék!
Az élettartam, életerő, egészség és hatalom kiterjedjen,
s a népesség, gazdagság és élelem sokasodjék!”²⁴⁴

A jobb alsó sarokban található a tigris:

„*He-he!* A hős, sokszínű kínai tigris révén
a bátor nagy *rlung rta* növekedjék!
Az életerő, egészség, hatalom, élettartam és érdem kiterjedjen,
s minden elgondolható kívánság beteljesedjék!”²⁴⁵

II. A Nyugat-Tibetből származó imazászló is a szokásos elrendezést követi: közepén a szél-
paripa vágat, nyergén a lángoló drágakövekkel, körülötte a tizenkét állatövi jegy nevei, a
sarkokban pedig a garuda, a sárkány, a tigris és az oroszlán (2. KÉP). Legfelül, közepén
Šākyamuni Buddha, alul pedig egy stūpa erősen sematikus ábrázolása látható. Az imazászlót
kitöltő szöveg azonban több, különböző részre tagolódik. A felső részen a különböző
istenségekhez tartozó szanszkrit mantrák után egy tibeti fohász következik:

²⁴³ *he he stobs ldan pa'i gdong lnga'i dbang po yis // rnal 'byor bdag cag 'khor dang bcas rnam kyi // gzi brjid
che ba'i rlung rta yar la bskyed // srog lus dbang thang gong nas gong du bskyed //* BSKYEDBSANG, 5b5–6a3.

²⁴⁴ *he he ngar skad dang ldan g-yu 'brug sngon po yis // snyan grags che ba'i rlung rta yar la bskyed // tsho srog
lus dang dbang thang rgyas pa dang // mi nor zas gsum dbang du 'du bar mdzod //* BSKYEDBSANG, 6a4–6b2.

²⁴⁵ *he he dpa' rtsal ldan pa'i rgya stag khro bo yis // dpa' snying che ba'i rlung rta yar la bskyed // srog lus
dbang thang tsho bsod rgyas pa dang // bsam pa'i don kun yid bzhin 'grub par mdzod //* BSKYEDBSANG, 6b4–
7a1.

„Betegség, veszély, véték, bűnös hajlam,
gyűlölet, ellenségeskedés, ártalmasság, káros dicsőség,
éles fegyver és kikevert méreg,
mind a nyolcvanezer akadály,
s a négyszáznégyszerű betegség,
az emberek és istenek előidézte bajok előjelei mind-mind,
minél gyorsabban megbéküljenek!”²⁴⁶

Az imázszó közepén található versszakok szerint:

„Az élettartam, érdem, hírnév és erő,
a kíséret és a tanítványok tevékenysége kiterjedjen!
A hatalom, a bőség és az erény mind,
minél gyorsabban szétterjedjen!”²⁴⁷

„A buddhák könyörülete, áldása,
a lények látása, hallása, emlékezete, érzékelése,
és a Három Világ hatalmamba kerüljön!”²⁴⁸

„A veszedelemes *sri* és *'byung po* démonok,
a Tan ellenségei, saját ellenségeim, s a többi [ellen],
száz fából való füstölővel áldozok!”²⁴⁹

²⁴⁶ *nad gdon sdig sgrib bags chags dang / sdang dgra gnod byed gdug pa'i dpal / rno ba'i mtshon dang sbyor ba'i dug / stong phrag brgyad cu'i bgegs kun dang / bzhi brgya rtsa bzhi'i nad rnam dang / mis lhas mtshan ngan thams cad kun / myur ba nyid du zhi gyur cig /*

²⁴⁷ *tshe dang bsod nams snyan grags stobs / 'khor dang bu glag [=slob] 'phrin las rgyas / mnga' thang longs spyod yon tan kun / myur ba nyid du rgyas gyur cig /*

²⁴⁸ *rgyal ba'i thugs rje byin rlabs dang / skyes 'gro mthong thos dran reg sogs / kham gsum dbang du 'dus gyur cig /*

Alul:

„E jótett révén mindenki számára a mozgó életerő, egészség, hatalom és szerencse egyre nagyobbra növekedjék, s úgy kiterjedjen, mint a telő Hold! A világon a bőség, valamint a jó termés és a gabona gyarapodjék, s a Tan is terjedjen! A boldogság teljesen létrejöjjön! Amit csak szívemben kívánok, az mind beteljesedjék! *Ki ki bsvo bsvo!* Az istenek győzedelmesei! SARVA MAṄGALAM!²⁵⁰

III. Az Ulan-Udéból származó, napjainkban készült imázszló szintén összefoglalja a szél-paripával kapcsolatos asztrológiai jelképeket.²⁵¹ Középen a díszesen felszerszámozott, nyergén lángoló drágaköveket hordozó paripa vágtat, fölötte a Kālacakra mantra jelével. A sarkokban helyezkedik el a szokásos négy állat, a garuḍa, a sárkány, az oroszlán és a tigris. A paripát egy körben a nyolc *spar kha* trigramjai, a *sme ba-k* számai (ez a kör gyakran a paripa testén is látható), valamint a bolygók jelképei és a nyolc szerencsés jelkép veszi körül. Az ábrázolás alatt a következő szöveg olvasható:

„OM SVASTI! Minden Győzedelmes (i.e. a buddhák) legjobbjának, magának a második Győzedelmesnek (i.e. *Tsong kha pa*) drága tanítása emelkedjen fel, terjedjen szét, és hosszú ideig maradjon meg! A tanítást megtartó szent személyek hosszú élete és szerfelett tiszta munkálkodása a tíz irányba kiterjedjen! Különösen pedig a magam [ilyen és ilyen nevű] és környezetem jelenidejébe betegséget hozó gonosz szellemek és a többi diszharmonikus tényező béküljön meg! A szükséges élettartam, érdem, gazdagság, bőség, hírnév és a többi jó mind növekedjék és kiterjedjen! Minden, ami csak magamnak elgondolható, fáradozás nélkül, magától beteljesedjék! Az istenek győzedelmesei! MAṄGALAM!²⁵²

²⁴⁹ *dam sri 'byung po ma rungs pa / bstan dgra sgos dgra la sogs pa / shing brgya ldan rnams bdug gyur cig /*

²⁵⁰ *dge 'dis yongs la g-yo ba'i srog lus dbang thang klung rta rnams yar ngo'i zla ba bzhin du / gong nas gong du 'phel rgyas shog / 'jig rten bde zhing lo legs dang / 'bru rnams 'phel zhing chos 'phel dang / bde legs thams cad 'byung ba dang / 'yid la 'dod pa kun 'grub shog / ki ki bsvo bsvo lha rgyal lo // sarba mangalam //*

²⁵¹ Ábrázolását ld. Kelényi, 2003, p. 76.

²⁵² *om svasti / rgyal kun mchog gi bdag nyid rgyal ba gnyis pa'i bstan pa rin po che dar zhing rgyas la yun ring du gnas pa dang / bstan 'dzin gyi skyes bu dam pa rnams kyi sku tshe ring pa dang nam par dkar ba'i 'phrin las phyogs bcur rgyas pa dang / khyad par du bdag — zhes bya ba 'khor bcas la gnas skabs su nad gdon par chad sogs mi mthun pa'i phyogs rnams zhi zhing / mthun rkyen tshe bsod dpal 'byor longs spyod snyan grags sogs*

IV. Badral közöl egy mongóliai, különleges, háromfogas zászlót, ahol a középén vágatató szél-paripát a sarokban négy ló veszi körül (a szokásos négy sarok-állat közvetlenül alatta látható).²⁵³ A négy sarokban levő ló mellett feliratok is találhatók melyek valójában a *rlung rta* négy sarokállatára vonatkoznak, s a 3. Pancsen láma fent idézett művéből való versek sorainak változatai.²⁵⁴ A bal felső sarokban, a garuda helyén, a középső paripával kapcsolatos versből: „A nagy sebességű szél-paripa” (*myur ‘gyogs che ba’i rlung rta*). A jobb felső sarokban, a sárkány helyén levő ló alatti sor nem egyezik meg egyik versszakkal sem: „A nagy fehér áldozati kendős szél-paripa” (*dar dkar che ba’i rlung rta*). A bal alsó sarokban, az oroszlán helyén: „A nagy pompázatú szél-paripa” (*gzi brjid che ba’i rlung rta*). Végül a jobb alsó sarokban, a tigris helyén: „A nagy gazdagságú és hírnevű szél-paripa” (*dpal ‘byor snyan grags che ba’i rlung rta*).

Baloldalt, a három „fogon” ugyancsak három ló látható. A felettük olvasható szövegben megmutatkozik a világ ősi, hármas felosztása (a három fogat az alábbi szövegekkel és egy-egy paripával ábrázolva külön imázszólként is használták²⁵⁵). A legfelső: „A felső ég isteneinek ártalmát térítsd el!”²⁵⁶ A középső: „a középső *btsan*-ek és *the’u rang*-ok ártalmát térítsd el!”²⁵⁷ Az alsó: „Az alsó kígyó *sa bdag*-ok ártalmát térítsd el!”²⁵⁸

legs tshogs thams cad ‘phel zhing rgyas par dang / ci bsam pa’i rang gi don thams cad ‘bad med du lhun gyis grub par gyur cig // lha rgyal lo / mangalam //

²⁵³ Badral, 2003, p. 136, No. 148. Az imázszólnál látható öt lóval kapcsolatban ld. 2., I.4.

²⁵⁴ Ld. a BSKYEDBSANG-ban található részletet.

²⁵⁵ Ld. Badral, 2003, p. 79., No. 79.

²⁵⁶ *steng gi gnam kha’i lha’i gnod pa bzlog //*

²⁵⁷ *bar gyi btsan dang the’u rang gi gnod pa bzlog //*

²⁵⁸ *‘og dang klu’i sa bdag gi gnod pa bzlog //*

1. Imazászló. Mongólia, 20. sz. vége, vászon, fanyomat, 25,3x19 cm, magángyűjtemény,
Budapest

2. Imazászló. Nyugat-Tibet, 20. sz. vége, vászon, fanyomat, 47x49,5 cm, magángyűjtemény, Budapest

2.2. Az öt részből álló *rlung rta*

Az imazászló különböző típusait leginkább egy olyan, öt darabból álló, összetartozó zászló-együttesen (*dar rgyang*) lehet tanulmányozni (ld. 1.1.), ahol mindegyik zászlónak más-más színe, ábrázolása és szövege van.²⁵⁹ Az öt különböző színben pompázó zászlóhoz – melyek mindegyike más-más elemnek felel meg – öt kis szalagot (*dar lnga*) is erősítettek. Ezekre a Tibetben legnépszerűbb istenségek, köztük a „Három Oltalmazó” (*rigs gsum mgon po*) mantráit írták, melyek a következő felszólítással végződnek: „A szerencse növekedjék, s az elgondolt haszon beteljesedjék!”²⁶⁰

Legfelül az Égnek megfelelő kék zászló (*gnam sngon po*) található, melynek neve a „Győzelmi lobogó csúcsa” (*rgyal mtshan rtse mo*) ugyanis szövege a „Szent győzelmi lobogó csúcsa karperec-díszének dhāraṇīja” című szövegből (*‘Phags pa rgyal mtshan gyi rtse mo’i dpung rgyan ces bya ba’i gzungs*, sz.: Ārya-dhvjāgrakeyūra-nāma-dhāraṇī) való.²⁶¹ Középen a szerencsét biztosító szél-paripa vágatát, nyergében a lángoló drágakövekkel, vagy pedig a nyolc szerencsés jel (*bkra shis rtags brgyad*) látható, legfelül az ernyővel (*gdugs*), két oldalán pedig egy-egy győzelmi lobogóval (*rgyal mtshan*), a négy sarokban pedig kísértői, a garudamadár, a sárkány, az oroszlán és a tigris (1. KÉP). Ez az egyik legnépszerűbb imazászló-szöveg, mely a *bKa’* ’gyur tantrákat összefoglaló részében található, s az imazászló eredetére is vonatkoztatható (ld. 1.2). Jinamitra, Dānaśīla és Jñānasena fordították le tibetire, s már Kőrösi Csoma is leírta a *bKa’* ’gyur-t elemző tanulmányában.²⁶² A történet elmondja, hogy miért adja át a Buddha Indrának a dhāraṇī szövegét; ez, valamint magának dhāraṇīnak a szanszkrit szövege, illetve az utána való magyarázat olvasható az imazászlókon. Itt csak a történet bevezetését idézem:

„Így hallottam! Egyszer a Bhagavat a Harminchármas mennyországának istenei között, egy fehér gyapjútakaróhoz hasonlatos kőlapon üldögélt. Akkoriban Indrát, az istenek hatalmasát az asurák legyőzték, és teljesen tönkreverték. Rémülten és türelmetlenül oda indult, ahol a Bhagavat volt, s amikor megérkezett, akkor a Bhagavat lábához borulva hódolt, és a Bhagavathoz szólván, így könyörgött: ’Ó Bhagavat, engem az asurák csapatai és az asurák ura, *Thags zangs ris* legyőzték, és teljesen tönkreverték, s a Harminchármas mennyország

²⁵⁹ A szerző tulajdonában.

²⁶⁰ *rlung rta dar zhang bsam don ’grub par shog*

²⁶¹ *rgyud*, ba 73a6-74b2.

²⁶² Csoma, 1986, p. 397

isteneit is legyőzték, és teljesen tönkrevérték, ezért Bhagavat mi tegyünk?’ A Bhagavat így rendelkezett: Istenek ura, a „Győzelmi zászló csúcának karperec-díszé” nevezetű, legyőzhetetlen dhāraṇī ragadd meg! Amikor korábban magam is bodhisattva voltam, akkor a Tathāgata a legyőzhetetlen győzelmi zászlóról elmélkedett. Majd elmélkedvén, mindenkinek széles körben teljesen megtanította. Nyilvánvalóan erre emlékezem, és ennek folytán félelem, rettegés, felfelé meredő szőr, vagy a testnek akár csak egy pillanatra is ártalmat okozó rossz jel még soha elő nem fordult.”²⁶³ Ezután mondja el a Buddha Indrának magát a dhāraṇīt, mely ugyancsak megtalálható az imazászlón.

A második a Felhőnek megfelelő fehér zászló (*sprin dkar po*), melynek közepén az egészséget és hosszú életet biztosító istennők egyike, a győzedelmes *Uṣṇīṣasitāpatrā* (*gTsug gtor gdugs dkar*) trónol (2. KÉP). Bal kezében a nevének megfelelő fehér ernyőt tartja, jobb keze adakozó tartásban (*mchog sbyin gyi phyag rgya*). A zászló szövege (*‘Phags pa de bzhin gshegs pa thams cad kyi gtsug tor nas byung ba gdugs dkar mo can zhes bya ba gzhan gyis mi thub ma phyir zlog pa’i rig sngags kyi rgyal mo chen mo*, sz.: *Tathāgatoṣṇīṣasitāpatrā-nāma-aparajitadhāraṇī*) az istennőhöz intézett terjedelmes fohász rövidített változata,²⁶⁴ mely megtalálható a *bsTan* ‘gyur-ban.²⁶⁵ Az Akadémia Keleti Gyűjteményében való előfordulásának gyakorisága szerint igen kedvelt szöveg volt Mongóliában.

„A szent Tathāgata uṣṇīṣájából létrejött Sītāpatrā, a hatalmas legyőzhetetlen visszaverő, a legjobban beteljesítő dhāraṇī. A Buddhának és minden bohissattvának, szent śrāvakának és pratyekabuddhának hódolat! A legyőzhetetlen Bhagvat győzedelmes uṣṇīṣájának hódolat! Így hallottam. Egyszer a Bhagvat a Harminchármmal mennyországa isteneinek Dharmabhadra

²⁶³ ‘di skad bḍag gis thos pa dus gcig na / bCom ldan ‘das sum cu rtsa gsum pa’i lha’i nang na lwa ba dkar po lta bu’i rdo leb la bzhugs te / de nas lha’i dbang po rGya byin lha ma yin rnams las pham / rab tu pham nas de rtab cing rings pa’i gzugs kyis bCom ldan ‘das ga la ba der song ste phyin nas / bCom ldan ‘das kyi zhabs la mgo bos phyag tshal te / bCom ldan ‘das la ‘di skad ces gsol to / bCom ldan ‘das bḍag ‘di ltar lha ma yin dang g.yul bkpe ba las / lha ma yin gyi dbang po Thags zangs ris las pham / rab tu pham ste / sum cu rtsa gsum pa’i lha rnams kyang pham / rab tu pham na / bCom ldan ‘das bḍag cag gis de ji ltar bsgrub par bgvi / bCom ldan ‘das kyis bka sṣal pa / lha’i dbang po khyod kyis rgyal mshan gyi rṣe mo’i dpung rgyan ces bya ba gzhan gyis mi thub pa’i gzungs zung shig / ngas kyang sngon byang chub sems dpar gyur pa na De bzhin gshegs pa gzhan gyis mi thub pa’i rgyal mshan las ‘di mṣos so // mṣos nas kyang gzhan la rgya cher yang dag par bṣhad do // mngon par dran te de tshun chad ‘jigs pa ‘am / bag tshab ‘am / spu zing zhes byed pa ‘am / than skad cig yud tsam yang lus la gnod pa byung ma myong ngo //

²⁶⁴ gDugs dkar mchog grub ma bzhugs so. BSTODSMON, pp. 171—199.

²⁶⁵ rGyud, pha 205a1-212b6.

nevezetű helyén, az istenek társaságában, a szerzetesek nagy közösségével, a bodhisattvák nagy közösségével és Indrával, az istenek uralkodójával együtt tartózkodott.”²⁶⁶

Bár az imazászlón csak idáig tart a folyamatos szöveg, a történet értelmezéséhez szükséges a következő kis részlet is:

„Ekkor a Bhagvat a számára előkészített helyre ült, s az ‘uṣṇīṣát tökéletesen meglátó’ nevezetű meditációban elmélkedett. Az elmélkedésben a Bhagvat uṣṇīṣájának közepéből azonnal kiáradtak ennek a titkos dhāraṇīnak a szavai.”²⁶⁷

Ezután az alapszövegben tiszteletadások következnek, majd kifejti a dhāraṇī hatássóságát. Ez a részlet ugyancsak nincs benne az imazászló szövegében, ám érthetővé teszi, hogy miért annyira közkedvelt a szöveg ilyenét alkalmazása:

„A Bhagavat a Tathāgata uṣṇīṣájából létrejött Sitātapatrával, a hatalmas legyőzhetetlen visszaverővel, minden gonosz démont (‘byung po’i gdon) leigáz, s más vidyā mantrákkal (rigs sngags) is szétvág. Minden túlságosan korán elhatalt visszafordít, minden megölt és lekötözött lényt megszabadít, minden haragvót, rossz álmot és rossz jelt visszaver, minden yakšát és félelmetes szellemet (gnod sbyin dang srin po’i gdon) megfélemlít, a nyolcvannégyezer gonosz ártalmat megfélemlíti, a huszonnyolc holdházat boldoggá teszi, a nyolc nagy bolygót megfélemlíti, minden ellenséget visszaver, minden bűnöst, gyűlölködőt, rossz álmot megfélemlít, minden mérget, háborút, tűzvészt és árvízt visszafordít, minden rossz születéstől²⁶⁸ megszabadít, ...”²⁶⁹

²⁶⁶ ‘phags pa de bzhin gshegs pa’i gtsug tor nas byung ba’i gdugs dkar po can gzhan gyis mi thub pa phyir zlog pa chen mo mchog tu grub pa zhes bya ba’i gzungs / Sangs rgyas dang byang chub sems dpa’ dang / ‘phags pa nyan thos dang / rang sangs rgyas thams cad la phyag tshal lo / bCom ldan ‘das gzhan gyis mi thub pa gtsug gtor rgyal mo la phyag tshal lo / ‘di skad bdag gis thos pa dus gcig na / bCom ldan ‘das sum cu rtsa gsum pa’i lha’i gnas chos bzang lha’i mdun sa na dge slong gi dge ‘dun chen po dang / byang chub sems dpa’i dge ‘dun chen po dang / lha’i dbang po brGya byin dang thabs gcig tu bzhugs so / BSTODSMON, pp. 171—172.

²⁶⁷ de’i tshe bCom ldan ‘das gdan bshams pa nyid la bzhugs nas gtsug tor rnam par lta ba zhes bya ba’i ting nge ‘dzin la snyoms par zhugs so / snyoms par zhugs ma thag tu bCom ldan ‘das kyi gtsug tor gyi dbus nas gsang sngags kyi tshig ‘di dag phyung ngo / BSTODSMON, p. 172.

²⁶⁸ ngan ‘gro. A Létkerék (srīd pa’i khor lo) három alsó birodalma, ahol az állatok, preták és a pokollalok tartózkodnak.

²⁶⁹ bCom ldan ‘das ma de bzhin gshegs pa’i gtsug tor nas byung ba’i gdugs dkar po can gzhan gyis mi thub pa phyir zlog pa chen po ‘dis ‘byung po’i gdon thams cad tshar gcod par byed pa / gzhan gyi rigs sngags thams cad gcod par byed pa / dus ma yin par ‘chi ba thams cad las zlog pa / sems can gsod pa dang bcings pa thams cad las sgröl ba / sdang ba dang rmi lam ngan pa dang ltas ngan pa thams cad zlog pa / gnod sbyin dang srin po’i gdon thams cad ‘jig par byed pa / gdon stong phrag brgyad cu rtsa bzhi ‘jig par byed pa / rgyu skar nyi shu rtsa brgyad dga’ bar byed pa / gza’ chen po brgyad ‘jig par byed pa / dgra thams cad zlog par byed pa / ma rungs pa

Az imázaszlón pedig így folytatódik a szöveg következő része:

„Ó Bhagavatī, a Tathāgata uṣṇīśájából származó Sitātapatrā, nagy vajra-uṣṇīśa visszaverő, hatalmas ezerkarú, százezerszer tízmillió szemű, elpusztíthatatlan lángoló jegyű, a vajra-terű három birodalom²⁷⁰ mandalájában magam és minden élőlény boldoggá válik!

Teljesen kitárult vajra,
az arany fényéhez hasonló szemű,
vajra-léptű és fehér,
a Lótusz-szemű és Holdfényű
[nevezetű] dicső Buddhákhoz hasonló szemű,
a vajra-nap fényét
és az ugyanilyen hold-vajrát tartsd meg.

A tudat (*rig pa*), kéztartás és mantrák révén a magam és minden élőlény védelmezéséért könyörgöm!”²⁷¹

A tűz-elemet jelképező vörös zászló (*me dmar po*) közepén a negatív erőket legyőző Padmasambhava (*Padma 'byung gnas*) látható (3. KÉP). Kinyújtott jobb kezében vadzsra, bal kezében a hallhatatlanság nektárját tartalmazó koponyacsésze, melyből egy „hosszú-élet” váza (*tshe bum*) emelkedik ki, és egy koponyákkal díszített, háromágú szigonyban végződő botot (*kha tvaṃ ga*) tart. A zászló szövege a „Kívánságok gyors beteljesítése” (*bSam pa myur 'grub ma*) című, Padmasambhavához intézett fohászból származik.²⁷²

A szöveg kolofonja szerint a vers első strófája a „mindentudó” *kLong chen pa* (1308–1364/69) *mKha' 'gro yang tig* című művének „háttér tanításából” (*rgyab chos*), a *Zab rdon*

dang / sdang ba dang / rmi lam ngan pa thams cad 'jigs par byed pa / dug dang mtshon thams cad dang / me dang chu las zlog par byed pa / ngan ngro 'i 'jigs pa thams cad las sgrol ba ste / BSTODSMON, pp. 175–176.

²⁷⁰ Az alsó, a középső és a felső világ.

²⁷¹ *bCom ldan 'das ma de bzhin gshegs pa 'i gtsug tor nas byung ba 'i gdugs dkar po can / rdo rje gtsug gtor phyir zlog pa chen po / phyag stong mnga' ba chen mo / spyen bye ba brgya stong mnga' ba chen mo / mi phyed 'bar ba 'i mtshan rtags can / rdo rje yangs pa sa gsum gyi dkyil 'khor du bdag dang sems can thams cad bde legs su gyur cig / rnam par bsgyings ma rdo rje dang // gser 'od lta bu 'i spyen mnga' ma // rdo rje 'i 'gros dang dkar mo dang // padma 'i spyen dang zla' od dang // sangs rgyas dpal dang de bzhin spyen // rdo rje nyi ma 'i 'od dang ni // de bzhin zla ba rdo rje 'dzin // rig pa dang / phyag rgya dang / sngags kyi tshogs de dag gis bdag dang sems can thams cad kun nas bsrung du gsol / BSTODSMON, pp. 177–178.*

²⁷² BSTODSMON, pp. 343–345.

rgya mtsho 'i sprin phung című műből származik, a többi vers pedig a második „mindentudó” *Rig 'dzin 'jigs med gling pa* (1729–1798) „vajra-szavai”.²⁷³

„A tó közepén kinyílt lótuszvirágban,
az öt buddha-test bölcsességét természetes módon beteljesítő istenség,
önmagától született, atya-anya pózban [megjelenő] nagy Lótusz mester!
A dākinik felhője összegyűlt könyörögni,
hogya kívánságok gyors beteljesítésével áldj meg!”²⁷⁴

„A rossz karma, s a cselekedetek beérésének erejével létrehívott
betegségek, ártalmak, akadályok, háborúk és éhínségek,
arcodra emlékezvén egy szemvillanás alatt véget érnek,
s szívből buzdít, amit ígértél. Ó szent oddijánai,
a kívánságok gyors beteljesítésével áldj meg!”²⁷⁵

„A hit, az erkölcs, az adományok gyakorlása,
a hallomás útján való megszabadulás, a mértékletesség, a szerénység
és a tökéletes bölcsesség hét drágaköve,
minden élőlény folytonosságát áthatja,
hogya a boldoggá váló világot belélegezze.
A kívánságok gyors beteljesítésével áldj meg!”²⁷⁶

„Bárhol, ahol betegség van, nyomorúságosak a körülmények,
a démonok ártnak, az uralkodó büntet,
tűzvész, árvíz, ragadozók [pusztítanak], veszélyes az út, s nagy a rettegés,
az életnek véget vető minden állapotban

²⁷³ *ces pa di 'i so lo ka dang po kun mkhyen kLong chen pa 'i mKha' 'gro yang tig gi rgyab chos Zab rdon rgya mtsho 'i sprin phung gi mchod brjod las 'byung zhing / de phyin kun mkhyen gnyis pa Rig 'dzin 'jigs med gling pa 'i rdo rje 'i gsung byin rlob can no // BSTODSMON, pp. 344–345.*

²⁷⁴ *mtsho dbus ge sar padma 'i sdong po la // sku lnga ye shes lhun gyis grub pa 'i lha // rang byung chen po padma yab yum ni // mkha 'gro 'i sprin phung 'khrigs la gsol ba 'debs // bsam pa myur du 'grub par byin gyis rlob // BSTODSMON, p. 343.*

²⁷⁵ *las ngan spyad pa 'i nram smin mthus bskyed pa 'i // nad gdon bar gcod dmag 'khrug mu ge 'i tshogs // khyod zhal dran pa 'i mod la zad byed pa 'i // zhal bzhes snying nas bskul lo o rgyan rje // bsam pa myur du 'grub par byin gyis rlob // BSTODSMON, p. 343.*

²⁷⁶ *dad dang tshul khrims gtong la goms pa dang // thos pas rgyud grol khrel yod ngo tsha shes // shes rab phun sum tshogs pa 'i nor bdun po // sems can kun gyi rgyud la rab zhugs nas // 'jig rten bde skyed ldan par dbugs 'byin mdzod // bsam pa myur du grub par byin gyis rlob // BSTODSMON, p. 343–344.*

menedék és remény másutt nem létezik,
tekints rám részvétellel! Ó, szent oddijánai mester,
a kívánságok gyors beteljesítésével áldj meg!”²⁷⁷

A zöld víz-elemet jelképező negyedik zászló (*chu ljang khu*) az élőlények felé részvétellel forduló Megmentőt, a buddhák tevékenységét is megjelenítő istennőt, a zöld Šyāmatārāt (*sGrol ma ljang ku*) ábrázolja (4. KÉP). Az imazászlókon gyakran ábrázolják a „gyorsan segítő” Zöld Tārāt, mint a huszonegy Tārā megtestesítőjét, melyeknek ábrázolása több különböző hagyományra vezethető vissza. A Sūryagupta (9. század) szerinti hagyomány Tārā alakjait huszonegy különböző formában, minden egyes alakot más-más testtartásban és attribútummal kanonizálta, s ez került az ún. *sNar thang*-i panteon című szöveggyűjteménybe, melynek 1810-ben kiadott illusztrációit mongol művészek készítették. Egy másik, a *nying ma pa* rend hagyománya szerint azonos pózban, de különböző színekkel és jelképekkel kell ábrázolni az istennöket. Végül a híres indiai tantrikus bölcsnek, Nāgārjunának, illetve Atiśának is tulajdonított hagyomány a Zöld Tārának megfelelő ikonográfiai pózban, ám különböző színű testekkel és vázakkal ábrázolja mind a huszonegy Tārāt.²⁷⁸

Az imazászló felirata a Tārā tantra harmadik fejezetéből származó, híres huszonegy versszakos, Tārāhoz intézett fohász.²⁷⁹ Ezt az imát a Sūryagupta-féle hagyomány ábrázolásaihoz szokták rendelni, s gyakran írják Zöld Tārā ábrázolása köré az imazászlókon.²⁸⁰ Bár az alábbi verset sokan – és sokféleképpen – lefordították, a Tārával kapcsolatos imazászlók gyakorisága mégis szükségessé tette a szöveg fordítását. A vers szövegében ismétlődnek Tārā híres védelmező, „tíz szótagú” mantrájának (OM TĀRE TUTTĀRE TURE SVĀHĀ) egyes részelei.

1. „Hódolat [Néki], a gyors (sz.: *tura*) és hős Tārának,
kinek szemei a villám fényéhez hasonlók,
s ki a Három Világ ura (i.e. Avalokiteśvara) lótusz-arcának

²⁷⁷ *gang la nad dang sdug bsgal mi 'dod rkyen // 'byung bo'i gdon dang rgyal po'i chad pa dang // me chu gcan gzan lam 'phrang 'jigs pa che // tshe yi pha mtha' gtugs pa'i gnas skabs kun // skyabs dang re sa gzhon du ma mchis pas // thugs rjes zungs shig gu ru o rgyan rje // bsam pa myur du 'grub par byin gyis rlobs //* BSTODSMON, p. 344.

²⁷⁸ Beyer, 1988, pp. 469–470, fn. 11.

²⁷⁹ *rje btsun 'phags ma sGrol ma la bstod pa*. BSTODSMON, pp. 200–205.

²⁸⁰ Ld. erről Lopez, pp. 548–552.

kinyílt pártájából született.”²⁸¹

2. „Hódolat [Néki], kinek orcája

száz őszi teliholddal teljes,

s ezer csillag sokaságával

ragyogó fénye lángol.”²⁸²

3. „Hódolat [Néki], kinek keze

kék és arany lótusszal és padma-lótusszal ékes,

s tevékenysége az adakozás, törekvés,

asztkézis, megbékélés, türelem és meditáció.”²⁸³

4. „Hódolat [Néki], a Tathāgaták [korona-]csúcsának (sz.: *uṣṇīṣa*),

a végtelenül győzedelmesen cselekvőnek,

kit a tökéletességeket (sz.: *pāramitā*) maradéktalanul elérő Győzedelmesek

utódjai [sz.: *jinaputra*, i.e. a bodhisattvák] szolgálnak.”²⁸⁴

5. „Hódolat [Néki], ki a TUTTĀRA és HŪM [mantrákkal]

a vágy[-világot] (sz.: *kāmadhātu*) irányban és térben betölti,

lábával a hét világot²⁸⁵ tapossa,

s kivétel nélkül mindenkit megidéz.”²⁸⁶

6. „Hódolat [Néki], kinek a hatalmasok,

Indra, Agni, Brahmā és Marut mind áldoznak,

s kit a bhūták, vetálák, gandharvák

és a yakšák dicsőítenek.”²⁸⁷

²⁸¹ *phyag 'tshal sgröl ma myur ma dpa' mo // spyen ni skad cig glog dang 'dra ma // 'jig rten gsum mgon chu skyes zhal gyi // ge sar phyé ba las ni byung ba //* BSTODSMON 1993: 200.

²⁸² *phyag 'tshal ston ka'i zla ba kun tu // gang ba brgya ni brtsegs pa'i zhal ma // skar ma stong phrag tshogs pa rnam kyis // rab tu phyé ba'i 'od rab 'bar ma //* BSTODSMON 1993: 200.

²⁸³ *phyag 'tshal ser sngo chu nas skyes kyis // padmas phyag ni rnam par brgyan ma // sbyin pa brtson 'grus dka' thub zhi ba // bzod pa bsam gtan spyod yul nyid ma //* BSTODSMON 1993: 200.

²⁸⁴ *phyag 'tshal De bzhin gshegs pa'i gtsug tor // mtha' yas rnam par rgyal bar spyod ma // ma lus pha rol phyin pa thob pa'i // rgyal ba'i sras kyis shin tu bsten ma //* BSTODSMON 1993: 200–201.

²⁸⁵ A Vágyvilág öt formája, valamint a Forma- és a Formanélküli Világ.

²⁸⁶ *phyag 'tshal tuttā ra hūm yi ges // 'dod dang phyogs dang nam mkha' gang ma // 'jig rten bdun po zhabs kyis mnan te // lus pa med par 'gugs par nus ma //* BSTODSMON 1993: 201.

7. „Hódolat [Néki], ki a TRAT és PHAT [mantrákkal]
az ellenségek mágikus fondorlatát legyőzi,
ki jobb lábát behúzza, s a balt kinyújtva tapossa [őket],
s szerfelett tomboló tűzzel lángol.”²⁸⁸

8. „Hódolat [Néki], ki az igen félelmetes TURE [mantrával]
Māra harcosait legyőzi,
s lótusz-arcának haragvó ráncolásával
minden ellenséget elpusztít.”²⁸⁹

9. „Hódolat [Néki], kinek keze a Három Drágakő
tartásával (sz.: *mudrā*) ékes szívénel,
ki mindenütt kerékkel díszített,
önnön fényével sugárzik, és harcos.”²⁹⁰

10. „Hódolat [Néki], az örömtelinek és ragyogónak,
kinek fejeke sugárzó fényfűzér,
s ki a TUTTĀRA [mantrával] kacagva
igázza le Māra és a világ hatalmát.”²⁹¹

11. „Hódolat [Néki], ki képes megidézni
a föld alapjának védelmezőit (t.: *sa gzhi skyong*),
ki szemöldökét haragvón ráncolja,
s a HŪṂ [szótaggal] minden szűkölködőt megszabadít.”²⁹²

²⁸⁷ *phyag 'tshal brgya byin me lha tshangs pa // rlung lha sna tshogs dbang phyug mchod ma // 'byung po ro langs dri za rnams dang // gnod sbyin tshogs kyiis mdun nas bstod ma* // BSTODSMON 1993: 201.

²⁸⁸ *phyag 'tshal Tad ces bya dang phaT kyiis // pha rol 'khrul 'khor rab tu 'joms ma // g.yas bskums g.yon brgyangs zhabs kyiis mnan te // me 'bar 'khrug pa shin tu 'bar ma* // BSTODSMON 1993: 201.

²⁸⁹ *phyag 'tshal tu re 'jigs pa chen mo // bdaud kyi dpa' bo rnam par 'joms ma // chu skyes zhal ni khro gnyer ldan mdzad // dgra bo thams cad ma lus gsod ma* // BSTODSMON 1993: 201.

²⁹⁰ *phyag 'tshal dkon mchog gsum mtshon phyag rgya'i // sor mos thugs kar rnam par brgyan ma // ma lus phyogs kyi 'khor lo brgyan pa'i // rang gi 'od kyi tshogs rnams 'khrug ma* // BSTODSMON 1993: 201–202.

²⁹¹ *phyag 'tshal rab tu dga' ba brjid pa'i // dbu rnam 'od kyi phreng ba spel ma // bzhad pa rab bzhad tuttA ra yis // bdaud dang 'jig rten dbang du mdzad ma* // BSTODSMON 1993: 202.

²⁹² *phyag 'tshal sa gzhi skyong ba'i tshogs rnams // thams cad 'gugs par nus ma nyid ma / khro gnyer g.yo ba yi ge hUM gyis // phongs pa thams cad rnam par sgrol ma* / BSTODSMON 1993: 202.

12. „Hódolat [Néki], kinek holdsarló-diadémja,
s minden ékessége szerfelett lángol,
s feltornyozott hajában Amitābha buddhából
öröktől fogva fény sugárzik.”²⁹³

13. „Hódolat [Néki], ki a végső világkorszak tűzéhez
hasonló lángfűzér közepén tartózkodik
örömteli módon, s jobb lábát kinyújtva, a balt felhúzza,
az ellenség seregét teljesen legyőzi.”²⁹⁴

14. „Hódolat [Néki], ki tenyerét a föld felszínére csapja,
és lábával megüti,
ki fenyegető tekintetével és a HŪṂ [szótaggal]
a hét világot megrázkódtatja.”²⁹⁵

15. „Hódolat [Néki], ki boldog, erényes és békés,
kinek tevékenysége a nirvāṇa békéje,
s a SVĀHĀ és OM [mantrák] teljességével
a nagy bűnöket legyőzi.”²⁹⁶

16. „Hódolat [Néki], ki mindenfelől örömmel körülvéve,
az ellenségek testét szétzúzza,
tíz szótagja [ti. a Tārā mantra] az elrendezett tudás,
s HŪṂ [szótagjából ered] maga Tārā.”²⁹⁷

17. „Hódolat [Néki], ki a TURE [mantrával] lábaival tapos,
kinek lényege a HŪṂ mag-szótag maga,

²⁹³ *phyag 'tshal zla ba'i dum bus dbu rgyan // brgyan pa thams cad shin tu 'bar ma // ral ba'i khrod na 'od dpag med las // rtag par shin tu 'od rab mdzad ma //* BSTODSMON 1993: 202.

²⁹⁴ *phyag 'tshal bskal pa'i tha ma'i me ltar // 'bar ba'i phreng ba'i dbus na gnas ma // g.yas brkyangs g.yon bskums kun gnas bskor dga'i // dgra yi dpung ni rnam par 'joms ma //* BSTODSMON 1993: 202.

²⁹⁵ *phyag 'tshal sa gzhi'i ngos la phyag gi // mthil gyis bsnun cing zhabs kyis rdung ma // khro gnyer spyan mdzad yi ge hUM gyis // rim pa bdun po rnam ni 'gems ma //* BSTODSMON 1993: 202.

²⁹⁶ *phyag 'tshal bde ma dge ma zhi ma // mya ngan 'das zhi spyod yul nyid ma // svī hl̥ oi dang yang dag ldan pas // sdig pa chen po 'joms pa nyid ma //* BSTODSMON 1993: 202–203.

²⁹⁷ *phyag 'tshal kun nas bskor rab dga' ba'i // dgra yi lus ni rnam par 'gems ma // yi ge bcu ba'i sngags ni bkod pa'i // rigs pa hUM las sgrol ma nyid ma //* BSTODSMON 1993: 203.

s a Meru, Mandara, Vindhya hegyeket
és a három világot megremegteti.”²⁹⁸

18. „Hódolat [Néki], ki az istenek óceánját formáló
őz-jelűt [ti. a holdat] kezében tartja,
s a kétszer kimondott TĀRĀ és a PHAṬ [szótagokkal]
a mérgeket maradéktalanul eltávolítja.”²⁹⁹

19. „Hódolat [Néki], kit az istenek királya,
az istenek és kinnarák szolgálnak,
ki örömteli tündöklő fegyverzetével
a vitákat és rémálmokat mind szétoszlatja.”³⁰⁰

20. „Hódolat [Néki], kinek szemei
a Nap és a Telihold végtelen fényével ragyognak,
s a kétszer kimondott HARA és a TUTTĀRA [mantrákkal]
a legszörnyűbb járványt is elűzi.”³⁰¹

21. „Hódolat [Néki], ki bemutatja a három valóságot (sz.: *tattva*),
s a nyugalom erejét beteljesíti,
ki a démonok, vetálák, yakšák legyőzője,
s maga TURE, a legkiválóbb.”³⁰²

Végül a föld-elemet megjelenítő sárga zászlón (*sa ser po*) ismét a szél-paripa és kísérete látható (5. KÉP), legfelül a nyolc szerencsés jelkép (ld. 2.) együttes ábrázolásával, melyet a szokásos felirat vesz körül:

²⁹⁸ *phyag 'tshal tu re'i zhabs ni brdabs pas // hUM gi rnam pa'i sa bon nyid ma // ri rab mandha ra dang 'big*
byed // 'jig rten gsum rnam g.yo ba nyid ma // BSTODSMON 1993: 203.

²⁹⁹ *phyag 'tshal lha yi mtsho yi rnam pa'i // ri dvags rtags can phyag na bsngams ma // tA ra gnyis brjod phaT kyi*
yi ges // dug rnam ma lus pa ni sel ma // BSTODSMON 1993: 203.

³⁰⁰ *phyag 'tshal lha yi tshogs rnam rgyal po // lha dang mi 'am ci yis bsten ma // kun nas go cha dga' ba'i brjid*
kyis // rtisod dang rmi lam ngan pa sel ma // BSTODSMON 1993: 203.

³⁰¹ *phyag 'tshal nyi ma zla ba rgyas pa'i // spyen gnyis po la 'od rab gsal ma // ha ra gnyis tu tA ra yis // shin tu*
drag po'i rims nad sel ma // BSTODSMON 1993: 203.

³⁰² *phyag 'tshal de nyid gsum rnam bkod pas // zhi ba'i mthu dang yang dag ldan ma // gdon dang ro lang*
gnod sbyin tshogs rnam // 'joms pa tu re rab mchog nyid ma // BSTODSMON 1993: 203–204.

„OM ĀḤ HŪṢ / *He he!* A tigris oroszlán garuḍa és sárkány itt növekedjék! Mind összegyűljön, minden gyűljék gyűljék HOḤ! Az [ilyen és ilyen nevű] minden csökkenő *rlung rta*-ja növekedjék! SVASTI BHŪṢ!”³⁰³

A következő feliratok nagyban hasonlítanak a 3. Pancsen láma szövegéből korábban már bemutatott imázászlón idézett részekhez (ld. 2.1.), ugyanakkor néhány vonatkozásban különböznek is; főként abban, hogy az imázászló megrendelőjét az öt állat által képviselt tulajdonságokkal rokonítják. Az ábrázolás közepén a felhők közt vágató paripa látható, hátán a lángoló drágakövekkel. Az alatta olvasható felirat érdekessége, hogy első két sora hét, második két sora pedig kilenc szótagos, illetve annak következtében váltakoznak a sorok szótagszámai, hogy az „[ilyen és ilyen] évben [született]” kifejezés előtt kihagyták a megrendelő nevének helyét. A vers után következő szanszkrit mantra a paripa kivételével mindig az illető állatra utal.

„*He!* A nagy sebességű varázslatos erejű, legjobb paripához hasonlóan, [ilyen és ilyen] évben [született] életereje, egészsége, hatalma, élettartama és dicső érdemei növekedjenek, *rlung rta*-ja a korábbiakhoz hasonlóan kiterjedjen, s a kívánságteljesítő drágaköhhöz hasonlóan beteljesüljön, ami csak lehetséges! SARVAPUṢṬI KURU HOḤ!”³⁰⁴

A bal felső sarokban a felhők közt repülő, csőrében kígyót tartó garuḍa látható. Az alatta levő felirat szerint:

„*He!* A mindent leigázó madárhoz, a garuḍa királyhoz hasonlóan, [az ilyen és ilyen] évben [született] dicső erényei és *rlung rta*-ja kiterjedjen, teljesítménye, nagy bősége, s a páratlan *btsan rlung rta*-ja növekedjék, és minden elgondolható beteljesüljön! MAHĀGARUḌASARVAŚRĪ MĀṢ PUṢṬI KURU HOḤ!”³⁰⁵

³⁰³ oM aH hUM / *he he stag seng khyung 'brug 'dir yar bskyed / kun 'dus sarba 'du 'du ho / lo ba'i rlung rta nyams shing rgud thams cad yar bskyed cig / svasti bhuM //*

³⁰⁴ *he / myur mgyogs rdzu 'phrul rta mchog bzhin // lo ba'i srog lus dbang thang dang // tshe bsod dpal skyed rlung rta [s]ngar bzhin rgyas // yid bzhin nor ltar ci don 'grub par shog // sarba puSTi kuru ho //*

³⁰⁵ *he / thams cad zil gnon bya khyung rgyal po bzhin // lo ba'i yon tan dpal rlung bskyed de// nus stobs bun [=phun] chogs [=tshogs] che btsan 'gran bral gyi // rlung rta dar zhing sam mdon [bsam pa'i don] 'grub par shog // mahA garuDa sarba SrI mam puSTi kuru ho //*

A jobb felső sarokban a felhők közt repülő sárkány látható. Az alatta levő felirat szerint:

„Az irányokat betöltő, türkizkék, üvöltő sárkány révén,
[az ilyen és ilyen] évben [született] ereje, hírneve,
s a három világ mindentudó élőlényének hatalmát összegyűjtő
rlung rta-ja növekedjék és gazdagsága gyűljék!
MAHĀMEGHANĀDASARVAŚRĪ MĀM PUṢṬI KURU HOḤ!³⁰⁶

A jobb alsó sarokban a hegycsúcsok előtti oroszlán, elülső mancsaiban drágakő. Az alatta levő felirat szerint:

„*He!* A rettenthetetlen ötcsimbókos [sörényű] hatalmassághoz hasonlóan,
[az ilyen és ilyen] évben [született] dicsősége hatalmassá növekedjék,
s mások seregét legyőző, minden irányban győzedelmeskedő
ereje és *rlung rta*-ja növekedjék és kiterjedjen!
MAHĀSIDDHISARVAŚRĪ MĀM PUṢṬI KURU HOḤ!³⁰⁷

A jobb alsó sarokban a fák között lopakodó tigris található. Az alatta levő felirat szerint:

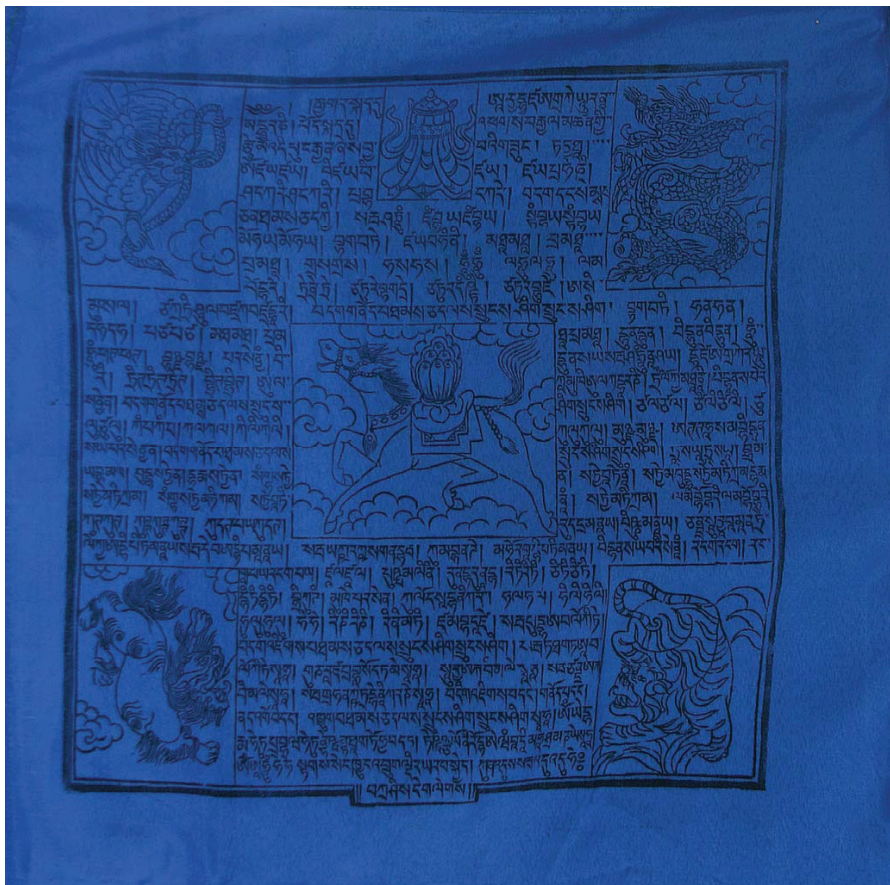
„*He!* A hatalmas hős tigris minden áldásához [hasonlóan,]
[az ilyen és ilyen] évben [született] tisztasága növekedjék,
mindentudó bölcsességének és végtelen bátorságának
rlung rta-ja magasodjék, és minden elgondolható cél beteljesedjék!
MAHĀVYĀGHRĪSARVAŚRĪ MĀM PUṢṬI KURU HOḤ!³⁰⁸

³⁰⁶ *he / phyogs kyi khyon gang g.yu 'brug sgrang byangs [=sgra dbyangs?] yis // ... lo ba'i mnga' thang snyan pa'i grags // sa gsum kun khyab 'gro rnam dbang 'dus kyi // rlung rta dar zhing 'dod rgyu 'byor par shog // mahA megha naTa sarba SrI mam puSTi kuru ho //*

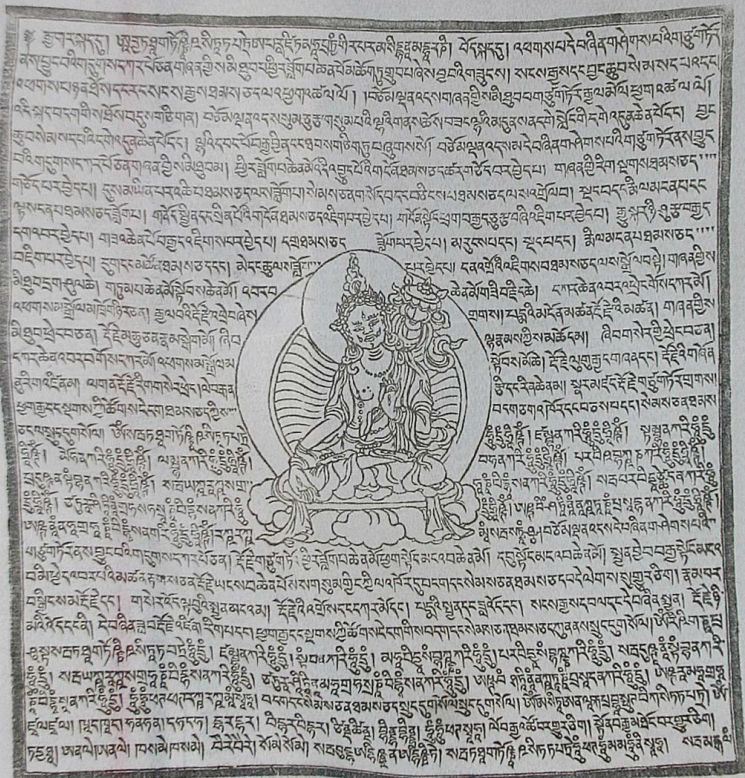
³⁰⁷ *he / 'jigs med stobs ldan gdong lnga'i dbang po bzhin // lo ba'i gzi brjid cher bskyed nas // gzhan dpung zil gnon phyogs las rnam rgyal gyi // mnga' thang rlung rta dar zhing rgyas par shog // mahA siddhi sarba SrI mam puSTi kuru ho //*

³⁰⁸ *he / dpa' rtсал che ldan stag mo re bkra shis // lo ba'i snying stobs bskyed nas // kun mkhyen blo gros spobs pa mtha' yas kyi // rlung rta rab dang don kun thun grub par shog // mahA bya ghrI sarba SrI mam puSTi kuru ho //*

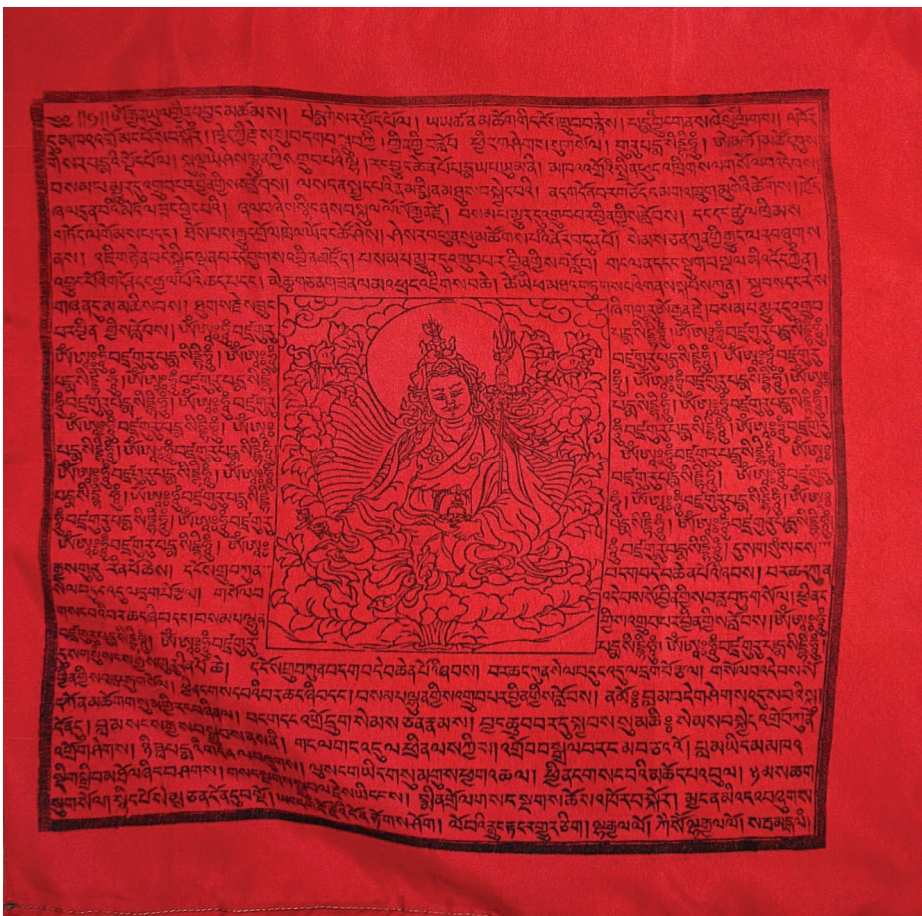
Végül a legalsó sorban az ősi csatakiáltás (*ki ki so so lha rgyal lo*), valamint a zodiákus tizenkét állatának nevei olvashatók. A legalsó ábrázolás egy drágakő-halom, mellette többek között a gazdagságot jelképező kincsköppő mongúz (*ne'u le*) látható.

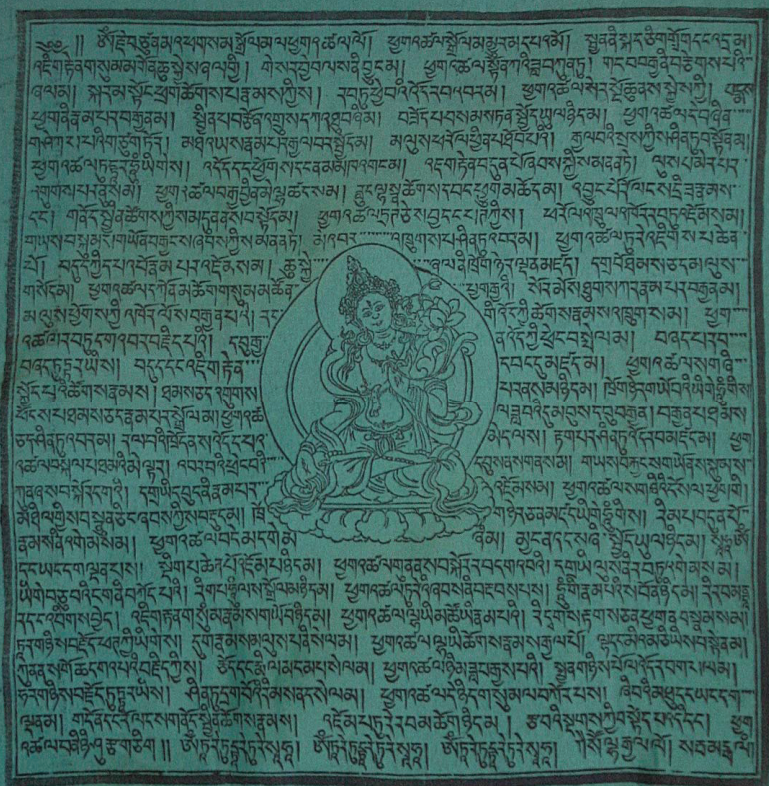
1. Imázászló (*gnam sngon po*). Bodnath, Nepál, vászon, fanyomat, 49x49 cm, magángyűjtemény, Budapest

2. Imazászló (*sprin dkar po*). Bodnath, Nepál, vászon, fanyomat, 49x49 cm,
magángyűjtemény, Budapest

3. Imazászló (*me dmar po*). Bodnath, Nepál, vászon, fanyomat, 49x49 cm, magángyűjtemény, Budapest

4. Imazászló (*chu ljang khu*). Bodnath, Nepál, vászon, fanyomat, 49x49 cm,
magángyűjtemény, Budapest

5. Imázászló (*sa ser po*). Bodnath, Nepál, vászon, fanyomat, 49x49 cm, magángyűjtemény,
Budapest

2.3. A *srid pa ho* jellegű *rlung rta*

Az imazászlónak ez a változata nem hasonlít egyetlen közismert típusra sem, ám összefoglalja a kultuszával kapcsolatos jelképeket és istenségeket (ld. KÉP).³⁰⁹ A Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum tulajdonában található két Mongóliából származó, nagyméretű nyomtat (továbbiakban HM), egy német magángyűjteményben megtalálható ugyanennek a típusnak egy másik nyomdúcáról készült változata (továbbiakban MG), amely némileg eltérő szövegeket – és helyenként kissé eltérő ábrázolásokat – tartalmaz. Így arra következtethetünk, hogy ez az ábrázolás Mongóliában egyáltalán nem volt ritka jelenség (ezeken kívül a párizsi Tournet gyűjteményben is található egy különböző változat). A változat azért is igen lényeges, mivel a Múzeum gyűjteményében lévő fanyomatok helyenként alig, vagy egyáltalán nem olvashatók, ezért néhányszor csupán a magángyűjteményből származó zászló felirataira támaszkodhattam (a HM-től különböző változatot tehát csak akkor közlöm, ha feliratát nem lehetett kiolvasni, illetve ha a MG eltérő változata kiegészíti, magyarázza az HM feliratát).

Mint az imazászlókon, a fanyomat sarkaiban is a szél-paripa négy állata foglal helyet, azaz a tigris, a sárkány, a gardua és az oroszlán. A képünkön szereplő istenségek csoportjait szinte teljesen összefoglalja egy füstáldozati (*bsang*) szertartásból származó (ld 3.1.2.), az 5. Dalai láma egyik munkájából vett idézet, melynek jelentőségét az adja, hogy címét a fanyomat alsó részének felirata is megnevezi. Minden bizonnyal ennek a felsorolásnak az alapján ábrázolták a képen szereplő istenségeket:

„Kye! Ó láma, *yi dam*, Három Drágakő,
négy tantra-osztály istenségei,
hatalmas Buddha, Három Oltalmazó,
dākinik, tanvédők, Sítabrahmā,

az ég terének, a föld alapjának,
a hatalmas *rlung rta*-nak istenségei,
kiváltképp pedig *Kong rtse* bodhisattva,
kerek százezernyi bölccsel,

³⁰⁹ A fanyomat külön tanulmányban való feldolgozását ld. Kelényi, 2002c, pp. 79–101.

a *rlung rta* négy istensége, azaz a fa-tigris,
tűz-kígyó, fém-majom, víz-disznó,
valamint a paripa, tigris, oroszlán, garuda és sárkány,
születés istensége, harcos istenség, férfi istenség,

terület istenség, bizonyos király szellem,
őrző és személyes védőistenségek, helyek urai
a korábbi születésektől a mostani életig
együtt összetartozó démonok,

természetfeletti lények,
ti magatok a legszentebb helyekről,
szeretetteljes nagy együttérzéssel
könyörgök akadálytalan eljövetelekért!”³¹⁰

Mint azt a fenti szöveg is leírja, az általunk elemzett fanyomaton legfelül, középen Śākyamuni Buddha ábrázolása látható; alatta – az általánosan ismert asztrológiai amulethez (*srid pa ho*) hasonlóan – a Három Oltalmazó (*rigs gsum mgon po*): Śaḍakṣarī Lokeśvara, Mañjuśrī és Vajrapāṇi. Mañjuśrī alatt egy teknősen ül megtestesülése, a kínai asztrológia tudományát a legenda szerint Tibetbe bevezető *Kong rtse 'Phrul gyi rgyal po* (ld. 3.2.4.). Közvetlenül alatta egy szanszkrit mantrákkal teleírt, és a nyolc szerencsés szimbólummal (ld. 2.), kitöltött lángoló kör, melynek közepén egy *lantsha* írásos OM mantra, körülötte pedig egy szanszkrit mantra mellett a fanyomat legtöbb szövegében megjelenő jellegzetes fohász: „Az életerő, egészség, hatalom és szerencse növekedjék!” (*srog lus dbang thang klung rta yar la bskyed cig*). Ez alatt található a „szél-paripa”, alatta középen pedig az asztrológiai diagrammokat összefoglaló Nagy Arany Teknősbéka (*MahA gser gyi rus sba!*) (ld. 3.2.3.). Ám a fanyomat még ennél is összetettebb és bonyolultabb mintát követ: szerkezetében egy

³¹⁰ *k'ye bla ma yi dam dkon mchog gsum // rgyud sde bzhi yi lha tshogs dang // thub dbang rigs gsum mgon po dang // mkha 'gro chos bsrung Tshangs pa dkar // nam mkha'i bar snang sa gchi la // dbang ba'i rlung rta lha tshogs dang // khyad par Kong rtse byang chub sems // drang srong 'bum phrag 'khor dang bcas // shing stag me sbrul lcags spre'u dang // chu phag rlung rta lha bzhi dang // rta dang stag seng 'khyung 'brug bzhi // skyes lha dgra lha pho lha dang // yul lha rgyal po che ge mo // 'go ba'i lha bsrungs gchi bdag nams // tshe rabs sngon nas tshe 'di bar // lhan cig 'brel bar 'grogs byed pa'i // 'byung po mi ma yin pa'i tshogs // rang rang so so'i gnas mchog nas // brtse ba'i thugs rje chen po yis // thogs pa med par gshegs su gsol // BSANG.2.1.1., 2a4–3a3*

olyan kép típusához hasonló, mely több istenség csoportját ábrázolja,³¹¹ és mindmáig ugyanígy jelenítik meg. Nepálban készült mai változatának hátoldali felirata megadja elnevezését is, vagyis a már említett képtípusnak felel meg: „*srid pa ho*, a mindenható kör” (*srid pa ho / kun thub 'khor lo /*).³¹² Mindez arra enged következtetni, hogy az itt bemutatott képet a *srid pa ho* és a *rlung rta* egyesítéséből hozták létre. A Hopp Múzeum fanyomatán megtalálhatók az ábrázolásokat értelmező feliratok is. Az istenségek körül még számos más, szerencsét hozó szimbólum is látható, melyeket ugyancsak feliratok kísérnek; a legalsó, már említett felirat pedig megadja a szerzőket és azon műveik címét is, melyekből a fanyomat szövegei származnak.

A mantrákkal teleírt védőkör alatt, a fanyomat középső részén, diszesen felszerszámozva vágat maga a szél-paripa, mögötte egy hegycsúcson az indiai eredetű asztrológiai hagyományt magában foglaló Kālacakra tantrát jelképező mantra tíz összefonódó szótágja. A *rlung rta* alapvető öt istenségével kapcsolatos, a fanyomaton olvasható szövegeket kisebb eltérésekkel a 3. Pancsen láma már idézett műve (ld. 2.1.) foglalja össze.³¹³

A ló hasa alatt található szöveg szerint:

„*He he!* A varázslatos erejű drágaság, a legjobb paripa
a nagy sebességű *rlung rta*-ja növekedjék!

Az életerő, egészség, hatalom, élettartam és érdem bővelkedjék,
a paripa, a tigris, oroszlán, garuda és sárkány itt növekedjék!
Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék, HOH!

VAJRA ĀYUṢE SVĀHĀ!”³¹⁴

A szél-paripát hagyományosan körülvevő négy állat közül a fanyomat bal alsó sarkában (illetve az MG jobb alsó sarkában) az oroszlán látható:

„*He he!* Az erős ötcsimbókos [sörényű] hatalmasság
nagy pompázatú *rlung rta*-ja növekedjék!

³¹¹ Ld. Ashencan, Leonov, 1996, p. 25.

³¹² Nepálban készült képeslap alapján.

³¹³ *rLung rta stobs ldan yar bskyed*. A BSKYEDBSANG-ban található részlet, 4b5-7a1, ld. 6.2.1.

³¹⁴ *he he rdu 'phrul shugs ldan rta mchog rin po che / myur mgyogs che ba'i rlung rta yar la bskyed // srog lus dbang thang tshe dang bsod nams 'phel / rta dang stag seng khyung 'brug 'dir yar bskyed / kun dus sarba 'du 'du ho / badzra ayushe svaha /*

Az életerő, egészség, hatalom egyre magasabbra nőjön,
s minden elgondolható kívánság gyorsan beteljesedjen!
Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék, HOŦ!
VAJRA ĀYUṢE SVĀHĀ!³¹⁵

A jobb felső sarokban látható a sárkány (itt az MG szövegét idézem, mivel mindkét HM szövege teljesen olvashatatlan):

„*He he!* Az üvöltő, türkizkék sárkány
nagy hírnevű *rlung rta*-ja növekedjék!
Az élettartam, életerő, egészség és hatalom kiterjedjen,
s a népesség, gazdagság és élelem birtoklása beteljesedjen!
VAJRA ĀYUṢE SVĀHĀ!³¹⁶

A jobb alsó sarokban (a MG-nél a bal alsó sarokban) található a tigris:

„*He he!* A hős, sokszínű kínai tigris
nagy bátorságú szél-paripája növekedjék!
Az életerő, egészség, hatalom, élettartam és érdem kiterjedjen,
s minden elgondolható kívánság beteljesedjen!
Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék, HOŦ!
VAJRA ĀYUṢE SVĀHĀ!³¹⁷

Északon, azaz a bal felső sarokban a mitikus *khyung* madár, a garuḍa látható:

„*He he!* A mindent leigázó *khyung* madár, a garuḍa
erényes *rlung rta*-ja növekedjék!
Az élettartam, életerő, egészség, és hatalom kiterjedjen,

³¹⁵ *he he stobs ldan pa'i dgon lnga'i dbang po ni / gzi brjid che ba'i rlung rta yar la bskyed // srog lus dbang thang gong nas gong du bskyed / bsam pa'i don kun myur du 'grub par mdzod / kun 'dus sarba 'du 'du ho[/] badzra ayushe svaha /*

³¹⁶ *he he ngar skad rang ldan yug[=g-yu] 'brug sngon po yi / snyan grags che ba'i rlung rta yar la bskyed [/] tshes srog lus dbang thang rgyas pa dang / mi nor zas gsum dbang tu 'grub par mdzod / badzra ayushe svaha //*

³¹⁷ *he he dpa' rtsal ldan pa'i x x x x yi / dpa' snying che ba'i rlung rta yar la bskyed // srog lus dbang thang tshes bsod rgyas pa dang / bsam pa'i don kun yid bzhin 'grub par mdzod / kun 'dus sarba 'du 'du ho / badzra ayushe svaha //*

s minden elgondolható kívánság gyorsan beteljesedjen!

Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék, HOH!

VAJRA ĀYUṢE SVĀHĀ!³¹⁸

Mañjuśrī alatt megtestesülése, *Kong rtse 'Phrul gyi rgyal po* ül. Felemelt jobb kezében nyílveszőt (*mda' bkra*), bal kezében pedig egy vázán tükröt (*me long*) tart, és egy teknősen ül. Az alatta leírt szöveg valószínűleg a kezében tartott vázára vonatkozik:

„Ó buddha drágakő-sarjadéka,

ki az asztrológia tudományát megalapítottad!

Az adományoz elfogyott életerejének, egészségének, hatalmának,

s szerencsájének növekedéséért könyörgök!

Ez a világ szemfényvesztésétől megőrző,

arany mértékű tartály,

a varázslat utáni nagy sóvárgás tetteit szertefosztatja.

A terméshez hasonlóan érényes és élvezetekkel teli,

kimeríthetetlen kincses vázát illetően,

nekünk, az adományozónak, vezetőnek és környezetünknek

népessége, gazdagsága, s élleme el ne fogyjon!

A boldogság és jólét eredetének lényege ez.”³¹⁹

A fanyomat alsó részének közepét a Nagy Arany Teknős (*Maha gser gyi rus sba*) tölti ki. Ábrázolása összefoglalja a kínai eredetű asztrológia (*nag rtsis*) legfontosabb elemeit, melyeknek megszemélyesítéseit a népi vallásosságban jelentős szerepet játszó istenségekhez, a „föld urai”-hoz (*sa bdag*) sorolták.³²⁰ A Teknős alsó páncéljának közepén van a kilenc részből álló mágikus számnégyszet (az HM-nyomatokon hiányoznak a számok). Körülötte egy nyolcszirmú lótuszon a jósláshoz használt trigrammok. A következő körben helyezkedik el a tizenkét állatövi jegy, a legkülső körben pedig minden valószínűség szerint a nyolc trigramm

³¹⁸ *he he thams cad zil gnon bya khyung garuṭa / yon tan ldan pa'i rlung rta yar la bskyed / tshe srog lus nad[=dang] dbang thang rgyas pa dang / bsam pa'i don kun myur du 'grub par mdzod / kun 'dus sarba 'du 'du ho / badzra ayushe svaha //*

³¹⁹ *sangs rar[= rgyas, MGY] rin chen myu gu ni / gtsug lag gtan la 'bebs par byed // yon bdag srog lus dbang thang dang // rlung rta nyams pa bskyed du gsol // 'jig rten g.yo 'phrul bsrung byed pa'i // gser gyi thig shing gzhong pa 'di // g.yo 'phrul rnyams chen las rnyams bsad / lo mthun dge la spyad pa'i gnad // mi zad gter gyi bum pa ni // bdag cag yon mchod 'khor bcas kyi // mi nor zas gsum mi nyams shing // bkra shis bde legs 'byung ba'i bcud //*

³²⁰ Tucci, 1949, p. 723.

pecsétjei (*phyag rgya*), melyek mellett a különböző mantrák a következő formulával végződnek: „a bodhisattva *rlung rta*-ja növekedjék!” (*byang chub sems dpa'i rlung rta yar la bskyed cig*). Kívül – a teknős egyes részeivel kapcsolatban – a kínai kozmológia öt eleme helyezkedik el: feje a déli irányban levő tűz-elemnek, jobb oldala a keleti irányban levő fa-elemnek, bal oldala a nyugati irányban levő fém-elemnek, farka az északi irányban levő víz-elemnek, végül a négy köztes irányba mutató végtagjai pedig a föld-elemnek felelnek meg.³²¹ Itt találhatóak a nyolc trigrammhoz tartozó elemek feliratainak szanszkrit mantrákkal bevezetett szövegei is.³²²

1. A Teknős fejénél a LI-hez tartozó tűz-elem: „A világító Tűz istennő *rlung rta*-ja növekedjék!”³²³
2. Bal felső mancsán, mellyel egy stüpát is tart, a KHON-hoz tartozó föld-elem szövege: „A megtámasztó Föld istennő *rlung rta*-ja növekedjék!”³²⁴
3. Bal oldalán a DVA-hoz tartozó fém-elem (melyet itt a szokástól eltérően nem Mañjuśrī nyílnak hegye, hanem a Meru hegy alsó négy szintje jelképez): „A vágó Fém istennő *rlung rta*-ja növekedjék!”³²⁵
4. Bal alsó végtagján a KHEN-hez tartozó ég elemének szövege: „Az örömteli, fénylő Ég istennő *rlung rta*-ja növekedjék!”³²⁶
5. Farkánál a KHAM-hoz tartozó víz-elem: „A nedves Víz istennő *rlung rta*-ja növekedjék!”³²⁷
6. Jobb alsó végtagján a GIN-hez tartozó hegy-elemének szövege: „A szögletes oldalú Hegy istennő *rlung rta*-ja növekedjék!”³²⁸

³²¹ Ld. erről MANNGAG, p. 4.

³²² Ld. a MANNGAG sorrendjét, p. 15. A MGY feliratai minden esetben különböznek.

³²³ *me'i lha mo gsal byed ma'i rlung rta yar la bskyed cig /*

³²⁴ *sa'i lha mo brten byed ma'i rlung rta yar la bskyed cig /*

³²⁵ *lcags kyi lha mo gcod byed rlung rta yar la bskyed cig /*

³²⁶ *nam [m]kha'i lha mo bde gsal ma'i rlung rta yar la bskyed cig /*

³²⁷ *chu'i lha mo brlan ma'i rlung rta yar la bskyed cig /*

³²⁸ *ri'i lha mo gru 'dabs ma'i rlung rta yar la bskyed cig /*

7. Jobb oldalán a ZIN-hez tartozó fa-elem, melynek felirata nehezen értelmezhető: „A szivárványos Fa istennő patrónusának *rlung rta*-ja növekedjék!”³²⁹

8. Jobb felső mancsán, mellyel ugyancsak egy stüpat tart, a ZON-hoz tartozó szél-elem szövege: „A gyógyító Szél istennő *rlung rta*-ja növekedjék!”³³⁰

A Teknős kapcsán már bemutatott zodiákushoz tartoznak a „szerencsés évek” *sa bdag*-jai (*lo ba'i rlung rta bzhi* vagy *klung lha sde bzhi*),³³¹ azaz a tigris, a majom, a kígyó és a disznó évek, melyek – mint a feliratokból is kitűnik – megfelelnek a négy égtájnak, a négy elemnek, s mindegyikük alá a zodiákus három-három éve tartozik.³³² Ábrázolásuk szerint emberi felsőtestű és kígyó altestű lények, fejük az évnék megfelelő állat feje, és azon az állaton is lovagolnak. Bal kezükben a férfi és női princípiumot jelképező nyíl és orsó, jobb kezükkel feliratos zászlót emelnek. A lágoló kör bal oldalánál, kívül a disznó-év *sa bdag*-ja egy, a víz-elem felett lévő disznón lovagol. Zászlójának felirata olvashatatlan.³³³ Az alatta levő felirat szerint:

„Kye! Az északi, a víz tartományához tartozó világban
a madár, az ökör, a kígyó éveinek *rlung rta* istensége,
a föld-urak királya, a víz-disznó kíséretével együtt
az elérendő cél, a szerencse gyarapodása miatt ebben a képben
szilárdan lakozzék! A tigris, az oroszlán, a garuda és a sárkány itt
növekedjék! Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék HOH!”³³⁴

A disznó év alakját a *rlung rta* váltság-áldozatának (*mdos*) szövege (ld. 3.2.) így írja le: „A madarat, ökröt és kígyót [uraló] disznófejú fehér köntöse igen diszes, vörös zászláján a szél nagy mantrája zölddel írott, s a zászló sárga nyelve igen lobog.”³³⁵

³²⁹ *shing gi lha mo 'od lngar* (sic!) *ma'i g.yon [=yon] gyi bdag pa'i rlung rta yar la bskyed cig /*

³³⁰ *rlung gi lha mo gso byed pa'i rlung rta yar la bskyed cig /*

³³¹ Gerasimova, 1999, pp. 121-122, ábrázolásokról ld. Kelényi, 1999, pp. 24-26.

³³² Ld. MANNGAK, p. 8. Vö. a Namkhai Norbu által idézett szöveggel, Namkhai Norbu, 1997, pp. 70-72.

³³³ Az MG zászlóin más feliratok szerepelnek, ld. Kelényi, 1999, p. 23.

³³⁴ *kyl byang phyogs chu kham sldan pa'i 'jigs rten na / bya glang sbrul gsum lo ba'i rlung rta lha / sa bdag rgyal po chu phag 'khor dang bcas / dmigs yul rlung rta'i 'phel par bris sku 'dir / brtan par bzhugs nas stag seng khyung 'brug 'dir / yar bskyed kun 'dus sarba 'du 'du ho /*

³³⁵ *bya glang sbrul gsum phag mgo can // na bza' dkar pos rab tu bryan // dar dmar la ni ljang tshon gyis // rlung gi sngags chen bri ba la // dar ser lce ni rab tu bskyod // MDOS, 11a1-11a3.*

Vele szemben, a jobb oldalon helyezkedik el a tigris-év a fa-elem felett tigrisen lovagló *sa bdag*-ja. Zászlójának felirata olvashatatlan. Feliratának szövege:

„Kye! A keleti, a fa tartományhoz tartozó világban,
a patkány, a sárkány és a majom éveinek *rlung rta* istensége,
a föld-urak királya, a fa-tigris kíséretével együtt
az elérendő cél, a szerencse kiterjedése miatt ebben a képben
szilárdan lakozzék! A tigris, az oroszlán, a garuda és a sárkány itt
növekedjék! Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék HOŊ!”³³⁶

A váltság-áldozat szertartása szerint: „A patkányt, sárkányt és majmot [uraló] tigrisfejú kék köntöse igen díszes, sárga zászlaján a szél nagy mantrája vörössel írott, s a zászló fehér nyelve igen lobog.”³³⁷

A bal oldalon, a disznó-év alatt a majom-év *sa bdag*-ja egy majmon lovagol, a fém-elem tartománya felett. Felirata:

„Kye! A nyugati, a fém tartományához tartozó világban,
a tigris, a paripa és a kutya éveinek *rlung rta* istensége,
a föld-urak királya, a fém-majom kíséretével együtt
az elérendő cél, a szerencsére való támaszkodás miatt ebben a képben
szilárdan lakozzék! A tigris, az oroszlán, a garuda és a sárkány itt
növekedjék! Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék! HOŊ!”³³⁸

Zászlóján Avalokiteśvara mantrája látható. Alakját a váltság-áldozat szertartása így írja le: „A tigris, lovat és kutyát [uraló] majomfejú sárga köntöse igen díszes, zöld zászlaján a szél nagy mantrája tintával írott, s a zászló vörös nyelve igen lobog.”³³⁹

³³⁶ *k̄yi shar phyogs shing kham̄s ldan pa'i 'jig rten na / byi 'brug sprel gsum lo ba'i rlung rta lha / sa bdag rgyal po shing stag 'khor dang bcas / dmigs yul rlung rta rgyas phyir bris sku 'dir / brian par bzhugs nas stag seng khyung 'brug 'dir / yar bskyed kun 'dus sarba 'du 'du ho /*

³³⁷ *byi 'brug sprel gsum stag mgo can // na bza' sngon pos rab tu brgyan // dar ser la ni tshal dmar gyis // rlung gi sngags chen bri ba la // dar dkar lce ni rab tu bskyod // MDOS, 10b5-10b7.*

³³⁸ *k̄yi nub phyogs lcags kham̄s ldan pa'i 'jig rten na / stag rta khyi gsum lo ba'i rlung rta lha / sa bdag rgyal po lcags spre'u 'khor dang bcas / dmigs yul rlung rta rten phyir bris sku 'dir / brian par bzhugs nas stag seng khyung 'brug 'dir / yar bskyed kun 'dus sarba 'du 'du ho /*

³³⁹ *stag rta khyi gsum sprel mgo can // na bza' ser pos rab tu brgyan // dar ljang pa ni snag tsha yis // rlung gi sngags chen bri ba la // dar dmar lce ni rab tu bskyod // MDOS, 10b3-10b5.*

Szemben, a fanyomat jobb oldalán, egy kígyón a kígyó-év *sa-bdag*-ja lovagol a tűz-elem felett. Feliratának szövege szerint:

„Kye! A déli, a tűz tartományához tartozó világban,
a disznó, a juh és a nyúl éveinek *rlung rta* istensége,
a föld-urak királya, a tűz-kígyó kíséretével együtt
az elérendő cél, a szerencse kiterjedése végett ebben a képben
szilárdan lakozzék! A tigris, az oroszlán, a garuḍa és a sárkány itt
növekedjék! Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék! HOH!”³⁴⁰

Zászlójának feliratán Mañjuśrī mantrája olvasható (OM ARAPATSANA DHIH), valamint a szokásos szöveg az „év”-re vonatkoztatva: „Az év *rlung rta*-ja növekedjék! Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék! HOH!”³⁴¹

A tűz-kígyó alakját a váltság-áldozat szertartása így írja le: „A disznót, juhot és nyulat [uraló] kígyófejú zöld köntöse igen diszes, fehér zászlaján a szél nagy mantrája földszinű sárgával írott, s a zászló kék nyelve igen lobog.”³⁴²

Mint az már a *rlung rta*-val kapcsolatos istenségek felsorolásánál olvasható volt, a kultuszban ugyancsak fontos szerepet tölt be az egyénnel együtt született öt személyes istenség (*‘go ba’i lha lnga*), melyek az ember különböző testrészeiben lakoznak (ld. 1.2.1.). Közülük több megtalálható a fanyomaton is. A bal felső sarokban, a garuḍa mellett foglal helyet a *dgra lha*; lovon ül, felemelt jobb kezében kard, bal kezében lándzsa. Szövege:

„Bsvo bsvo! Harcos istenség király! Az (ilyen s ilyen nevű) szerencsáját növelj meg! Megvalósuljon, ami csak elgondolható!”³⁴³

³⁴⁰ *k̄yi l̄ho phyogs me k̄hams ldan pa’i j̄ig rten na / phag lug yos gsum lo ba’i rlung rta lha / sa bdag rgyal po me sbrul ‘khor dang bcas / dmigs yul rlung rta ‘bar phyir bris sku ‘dir / brian par bcha[=u]gs nas stag seng khyung ‘brug ‘dir / yar bskyed ‘kun ‘dus sarba ‘du ‘du ho /*

³⁴¹ *lo ba’i rlung rta yar la bskyed kun ‘dus sarva ‘du ‘du ho /*

³⁴² *phag lug yos gsum sbrul mgo can // na bza’ ljang gus rab tu brgyan // dar dkar la ni sa ser gyis // rlung gi sngags chen bri ba la // dar sngon lce ni rab tu bskyod // MDOS, 11a3-11a5.*

³⁴³ *bspo bspo che’o / dgra lha rgyal po khyod kyis bdag x x x zhes pa gang gi phyir rlung rta yar la bskyed gcig / bsams pa’i don thar [=ltar?] ‘grub par mdzod cig //*

Ugyanezen a helyen az MG-én a *srog lha* felirata látható:

„*Bsvo bsvo! Életerő istenség király! Nekünk, a donornak, preceptornak és környezetünknek életerejét, egészségét, hatalmát és szerencsáját mind növelj meg, és terjeszd ki!*”³⁴⁴

A jobb felső sarokban, a sárkány melletti istenség képe és felirata az HM fanyomatokon teljesen elmosódott, ezért az MG-én ezen a helyen található, lovon ülő, jobb kezében kardot, bal kezében lándzsát tartó *pho lha*-val kapcsolatos feliratot idézem:

„*Bsvo bsvo! Férfiak istensége király! Könyörgöm, hogy környezetem életerejét, egészségét, hatalmát és szerencsáját védelmezd meg!*”³⁴⁵

A sárkány alatti, lovon vágató istenség felemelt jobb kezében zászlót, szívéhez emelt bal kezében pedig vázát tart. Mivel szövege ugyancsak mindkét HM-en teljesen elmosódott, ezért itt is az MG ide vonatkozó szövegét idézem, habár a *dgra lha* alakja már előfordult az HM-én.

„*Ki ki bsvo bsvo! Harcos istenség király és kísérete! Életidőnket, érdemünket, gazdagságunkat, dicsőségünket, életerőnket, egészségünket, hatalmunkat és szerencsénket növeljétek meg és terjesszétek ki! A közösség, vagyon és élelem gyűljék össze, és minden megvalósuljon, ami csak elgondolható!*”³⁴⁶

A garuḍa alakja alatt, a bal felső sarokban található a már bemutatott füstáldozati szövegben is idézett tanvédő istenség, Sitabrahmā alakja. Lovon vágat, felemelt jobbkezeében kard, bal kezében drágakövekkel teli edény. A szöveg itt egyértelműen kimondja a fanyomat készítőjének céljait:

„*Ki ki bsvo bsvo! Nagy istenség, Sitabrahmā! A magam (N. N.) és környezetem seregét, az úton való vendégeskedést, valamint élelmemet, gazdagságomat és kereskedésemet, és mindannak, amit a nyolc irányba távozva és maradvra cselekszem, szerencsáját növelj meg!*

³⁴⁴ *bspo bspo che'o / srog lha rgyal pos bdag cag yon mchod 'khor bcas kyi srog lus dbang thang rlung rta thams cad dar zhin[=ng] rgyas par mdzod cig /*

³⁴⁵ *bspo bspo che'o / pho lha rgyal pos 'khor bcas kyi srog lus dbang thang rlung rta'i bsrung dus gsol //*

³⁴⁶ *ge ge bspo bspo che'o / dgra lha rgyal po 'khor bcas kyi bdag cag rnam kyi tshe dang bsod nams dpal 'byor snyan grags srog lus dbang thang rlung rta 'phel zhing rgyas par mdzod cig // mi nor zas gsum dbang tu bsodus ba dang ci bsam don rnam grub par g[=']gyur cig /*

Ha a magas láma-vezető, a közbülső miniszter, a legkisebb katona, és a többi mind a vagyont számba veszi, akkor is egyforma legyen! A másokénál több és több legyen! Minden megvalósuljon, ami csak elgondolható! A mások és a saját életem tartama, érdeme, gazdagsága, hírneve, hatalma, bősége és szerencséje növekedjék! Támaszként mind együtt legyen, és mindig oltalmazzon!”³⁴⁷

A fanyomat különleges (ugyanis számomra nem ismeretes máshol fellelhető ábrázolása) figurája a paripa feje fölött, a lángoló kör bal alsó részénél elhelyezkedő hegyistenség, *Mi mgon dkar po*. A minden kínai *sa bdag* (a szöveg *gnyan*-t ír!) vezetőjének számító istenség a kínai Ötsúcsú hegyen (*Ri bo rtse lnga*, k.: *Wutaishan*) lakozik,³⁴⁸ ami azért lényeges, mivel a buddhista mitológiában ezt a hegyet tartják az asztrológiát is pártfogoló Mañjuśrī bodhisattva székhelyének. A lovon vágató alak felemelt jobb kezében lándzsát tart, bal kezében pányvát, öltözeke páncél, csizma és sisak. Az alá írott szöveg szerint:

„*Ki ki bsvo bsvo! Mi mgon dkar po gnyan!* A harcnak, úti vendégeskedésnek, kereskedésnek, élelemnek, s mindannak, amit a négy irányba cselekszem, szerencsáját növelj meg! Minden megvalósuljon, ami csak elgondolható!”³⁴⁹

Végül a hegyistenséggel szemben fontos helyet foglal el a lángoló kör alatt, a fanyomat jobboldali részén *rLung rta'i rgyal po* alakja. A lángokkal körülvett, szarvason lovagló szárnyas, nagymellű, disznótestű és -fejű istenség felemelt jobb kezében zászlót (*ba dan*), bal kezében pedig vázát (?) tart. Szövege szerint:

„YAM YAM gyűljék, gyűljék! Szél-paripa király! Minden megvalósuljon, ami csak elgondolható, s szerencsáját növelj meg! Az égi *gnyan*-ek minden rosszindulata békéljen meg!”³⁵⁰

³⁴⁷ *ki ki bsvo bsvo che'o che'o / lha chen Tshangs pa dkar po bdag ----- 'khor bcas kyi dmag dang mgron lam kha tsho dang zas nor tshong la phyogs mtshams brgyad 'gro 'dug bya ba gang byed kyi rlung rta yar la bskyed cig // mtho bla dpon 'bring blon po ma tha dmag mi la sogs thams cad bdog la brtis na mthun par gyur cig // gzhan las lhag cing mtho bar mdzod cig // bsam pa'i don thams cad 'grub par gyur cig // gzhan dang bdag gi tshe bsod dpal 'byor snyan grags mnga' thang longs spyod rlung rta yar la bskyed cig // mthu dpung sdongs grogs mgon skyabs rtag mdzod cig //*

³⁴⁸ Nebesky-Wojkowitz, 1956, p. 221.

³⁴⁹ *ki ki bsvo bsvo che'o che'o / gnyan Mi mgar[=mgon, MG] dkar po khyod kyis ----- dmag dang mgron lam tshong dang zas gsog bdag gi phyogs bzhi'i bya ba gang byed kyi rlung rta yar la bskyed cig [/] ci bsam don thams cad 'grub par mdzod cig /*

A fanyomaton számos különféle, szerencsés szimbólum is található. Ilyen felül, a *Kong rtse* jobb oldalán látható kilenc drágakő képe, melynek felirata:

„A szél tartományát betöltő, mindent létrehozó drágakő,
a bőség esőként hulló áldás legyen,
s a szent erény kiterjedjen, és teljesen betöltsön!”³⁵¹

A drágaköveknek némileg különböző szövegük van az MG-én:

„A kilenc drágakő gondolata kiterjedjen,
s ahogy a kívánt bőség esőként hullik,
úgy az erény is mindig hulljon!
Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék HOH!”³⁵²

A drágakövek mellett Mañjuśrī vadzsra-nyelű, lángoló kardja található:

„Ez a szenvedélyeket elvágó bölcsesség kardja!
Az életerő, egészség, hatalom, szerencse, élettartam és érdem
egyre nagyobbra növekedjen és kiterjedjen!”³⁵³

A kard alatt, a fanyomat szélén a nap és a hold egyesített jelképe látható. Szövege több helyen különbözik az MG szövegétől.

„Nap és Hold, a sötétséget elűző, világító hatalmak!
Az életerő, egészség, hatalom és szerencse növekedéséért könyörgöm!
A boldogságot összegyűjtve, s a nagy varázserőt gyorsan megvalósítván
a hatalmas déli Jambudvīpa uralmát megszerezze!”³⁵⁴

³⁵⁰ *yam yam 'dus 'dus rlung rta'i rgyal po khyod [kyis] ----- ci bsam thams cad 'grub pa'i rlung rta yar la bskyed cig [/] bar snang gnyan gyi gdug rtsub thams cad zhi bar mdzod/*

³⁵¹ *kun 'byung nor bu rlung kham yongs la khyab // longs spyod char ltar 'bebs pa'i bkra shis shog // yon tan dpal rgyas yongs su khyab par shog //*

³⁵² *rin chen cha dgu bsam 'phel dang / 'dod pa'i longs spyod char ltar 'bebs // rtag tu yon tan phab par shog / kun dus sarba dus dus ho //*

³⁵³ *nyon mongs gcod byar shes rab ral gri 'di // srog lus dbang thang rlung rta tshe bsod nams // gong nas gong du 'phel zhing rgyas par mdzod /*

A fanyomat jobb felső részén, *Kong rtse* alakjától jobbra található a Buddhát, a Tant és a Közösséget jelképező három drágakő (a MG változata ugyancsak több helyen különbözik):

„OM ĀḤ HŪṂ! Ez a lóthuszra felhalmozott lángoló drágakő
az adományozó népességét, gazdagságát, s környezetének szerencsáját növelje!
Az egészség, életerő, élettartam és a hatalom áldásos legyen!
Egészséggel, életerővel s erővel rendelkezvén, gyorsan elérjem!”³⁵⁵

Alatta az ugyancsak szerencsét jelképező horogkereszt, a svastika. Mivel a harmadik sor mindkét HM-én olvashatatlan, ezért itt az MG szövegét közlöm:³⁵⁶

„Változhatatlan létű és kimeríthetetlen hatalmú svastika!
A hatalom, növekvő egészség, sors, szerencse és a többi,
a bőség és gazdagság bolygója nagy erővel növekedjen!”³⁵⁷

A svastika alatt a tibeti buddhizmus legfontosabb rituális eszköze, a vajra látható:

„BHYOḤ! A vajra fém-nyelére támaszkodó
Három Birodalomban egészség, növekvő élettartam és hatalom legyen!
A szerencse növekedjen és kiterjedjen, az érdem nagyobb legyen!”³⁵⁸

Az MG-én csupán egyetlen soros változat található:

„He-he! Az élettartam, egészség, hatalom és szerencse növekedjen! Az istenek
győzedelmesei!”³⁵⁹

³⁵⁴ *nyi zla mun sel gsal byed dbang // srog lus dbang thang rlung rta bskyed du gsol / dge legs 'dus cing mthu chen myur bsgrubs nas / lho phyogs 'dzam gling stobs ldan dbang thob shog /*

³⁵⁵ *oM ĀḤ HŪṂ padma nor bu me 'bar rtseg pa 'dis // sbyin bdag mi nor 'khor bcas rlung rta bskyed // lus srog tshé la dbang ba'i bkra shis shog // lus srog stobs ldan myur thog[=b] shog //*

³⁵⁶ A MGY-nél nemcsak a felirat szövege különbözik, hanem a svastika is fordított, azaz a bon szokásoknak megfelelően szárai balra fordulnak.

³⁵⁷ *[g.]yung drung tshé ni mi 'gyur mi zad dbang // dbang thang yar lus las dbang rlung rta sogs // longs spyod sbyor gza' rab tu stobs bskyed cig //*

³⁵⁸ *bhyādo rje yu ba lcags la rag las pa'i / kham s gum lus bskyed tshé la dbang par shog / rlung rta dar rgyas bsod nams yar bskyed shog /*

³⁵⁹ *he he srog lus dbang thang rlung rta yar la bskyed lha rgyal lo //*

A Teknős két oldalán különféle, a trigrammokból képzett pecsétek (*phyag rgya*) láthatók. Közülük a tetejükön állatfejekkel jelölt hat-hat minden valószínűség szerint az évek *sa bdag*-jainak pecsétjei.

A pecsétek mellett mindkét oldalon különböző, a népi vallásos rituálékban nagy szerepet játszó jelképek láthatók: felül a női és férfi princípiumot jelképező orsó (*phang*) és nyílvesztő (*mda*'), alattuk két bot (?) és két, a démonűző rituálékban használatos fonálkereszt (*nam mkha*'), ezek alatt pedig különböző áldozatok. A kép alsó két szélén még egy-egy ház (*khang bzang*) is található.

A fanyomat alsó részén, a védelmező pecsétek alatt, ill. a tigris és az oroszlán fölött mindkét oldalon még egy-egy különböző, ám alig olvasható szöveg található. Az MG-én mindkét szöveg szinte teljesen azonos egymással, ám néhány részletében (főként hosszában) különbözik az HM bal oldali szövegétől, mely csak az MG segítségével olvasható:

„A szent Mañjuśrī, *Kong rtse 'Phrul gyi rgyal po* és a Nagy Király, az Arany Teknős és a többi istenség, valamint az istenek és démonok nyolc osztályának révén nekünk, a yogiknak jószágai szülessenek! A szerencse növekedjék! A Három Birodalomban harmonikus életerő, egészség, hatalom, szerencse és boldogság legyen!”³⁶⁰

A fanyomat legalsó részét egy három részből álló, folyamatos szöveg tölti ki. Az első rész valószínűleg a szöveg fölött középen látható ábrára, vagyis a két oldalán lándzsával és nyílvesztővel közrefogott üres lótusztrónra, és a fölötte levő diadémszerű alakzatra is vonatkozik, melyre az *A MA I* mantrák vannak írva.

„A mi (*N. N.*) szerencsénk emelkedjen és kiterjedjen! A jobb oldalon lobogós lándzsa, a bal oldalon szertartási nyílvesztő, hátul támaszték és elől kíséret legyen! Segítség legyen! Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék HOH!”³⁶¹

³⁶⁰ 'phags pa 'Jam dpal Kong rtse 'Phrul gyi rgyal po dang / rgyal po chen po x x x gser gyi rus sbal la sogs pa'i lha srin sde brgyad kyi tshogs kyiis rnal 'byor bdag cag gi phyugs rnam skyes cig / rlung rta yar bskeyed cig / khamis gsum pa dang / srog mthun pa dang / lus dbang thang rlung rta bde legs su bcas so //

³⁶¹ bdag cag ---- rlung rta dar bar mdzod [/] rgyas par mdzod cig / g.yas gyi mdung dar / g.yon gyi mda' dar / rgyab kyi brti[=a]n po b[=m]dun gyi 'khor ba mdzod cig [/] dpung gy[=r]ogs mdzod cig [/] kun 'dus sarba 'du 'du ho //

A második részt bevezető mantrában a kezdő YAM YAM SUL SUL és a végződő PHAT szótagok kivételével a szöveg mind a két HM-én, mind pedig az MG-én teljesen kiolvashatatlan. Majd még egy olvashatatlan, rövid mantra után következő szöveg – melynek néhány vonatkozása csak kevésbé volt tisztázható – feltehetően az utazással kapcsolatos bajok elhárítására vonatkozik:

„Nagy arany teknősbéka és az elemek istenségei! Népszerűséget, vagyonomat, élelelmemet, valamint életerőmet, egészségemet, hatalmamot és szerencsémot növeljétek meg! Ahová eljutunk, ott fekvőhelyünk és a többi jól előkészített legyen! A leszakadt [út?] folyamatos legyen! A fenséges [hegy?] bátorítson! A veszélyes ösvény [?] használható [?] legyen! Ami mögöttem van, az előttem szívesen fogadjon! A hat pāramitā megtartassék, békességgé és boldogsággá váljék!”³⁶²

A harmadik rész adja meg a fanyomat jellegét, és a rajta idézett szövegek szerzőinek nevét. Közülük kettő nem kisebb személyiség, mint a „Nagy ötödik”, a már említett 5. Dalai láma (*Ngag dbang blo bzang rgya mtsho*, 1617-1682), s a névvel nem jelölt egyik Pancsen láma. A szöveg még egy harmadik szerző nevét is megemlíti.

„Ami ezen *rlung rta* rúdjának kitűzését illeti, az a mindent látó nagy Ötödik ‘Minden szükséges kívánság létrejöttének drágakő-kincstára’ (*dGos ‘dod kun ‘byung nor bu bang mdzod*), a drágaságos Pancsen ‘Szél-paripa kívánságához való könyörgés’ (*rLung rta‘i ‘dod gsol*) című művei, valamint az ifjú szerzetes, *Tshe x x pa‘i bLo gros* által írott ‘A növekvő és szerencsésen kiterjedő szél-paripa’ (*rLung rta yar bskyed bsod nams rgyas byed*) című műve alapján nyomatott, s az [újra] nyomó vésés erénye révén a kedvezőtlen feltételek legyőzötté váljanak!”³⁶³

A szöveg tanúsága szerint a fanyomatot minden bizonnyal a „*rlung rta* rúdjának kitűzésével” (*rlung rta ka tshugs*) kapcsolatos szertartásakor alkalmazták. Bár az első idézett

³⁶² *ma haA gser gyi rus šbal ‘byung ba‘i lha tshogs nas [=mams ld. MG] kyis dang [=bdag ld. MG] / mi nor zas gsum srog lus dbang [thang] rlung rta yar la bskyed cig [/] bdag cag gar ‘gro ba‘i gnas mal sogs pa la yo[ngs su ld. MG] bsgrub / lug_pa mthud / brjid pa bskul / srag [=‘phrang?] la bskyi[=e]l cig / rgyab nas skyon [=skyor?] / mdun nas bsum [=bsus?] / phyin pa drug sdom zhing zhi ba dang bde legs su ‘gyur cig /*

³⁶³ *rlung rta ka tshugs ‘di ni kun gziags rGyal ba lnga ba chen po ‘i dgos ‘dod kun ‘byung nor bu bang mdzod dang / Pan chen rin po che‘i rlung rta‘i ‘dod gsol dang / btsun chung Tshe x x pa‘i blo gros kyis bsgrigs pa‘i rlung rta yar bskyed bsod nams rgyas byed bzhin du spar spar du brkos ba‘i dge bas mi mthun phyogs las rgyal par gyur cig //*

szöveget az 5. Dalai láma összes műveinek kiadásában³⁶⁴ nem sikerült megtalálnom, létezésére nézve feltétlen bizonyíték, hogy a BSANG.2.1. több különböző szöveget összefoglaló kiadása idézi az első szöveget, valamint szerzőjét és címét.³⁶⁵ A második szöveg szerzőjeként említett Pancsen lámát és magát a szöveget ugyan nem sikerült azonosítanom (az 5. Dalai láma kortársaként élt 1. Pancsen láma összes műveiben nem találtam ilyen című és jellegű szöveget), ám minden bizonnyal a 3. Pancsen lámáról van szó (*bLo bzang dpal ldan ye shes*, 1737-1780). Ugyan összes műveinek tartalomjegyzékében³⁶⁶ az itt idézett szöveget nem találtam, ám a BSKYEDBSANGS-ban (ld. 6.2.1.) található *rLung rta stobs ldan yar bskyed* című munkáját³⁶⁷ szinte szó szerint idézik a fanyomat szövegei.

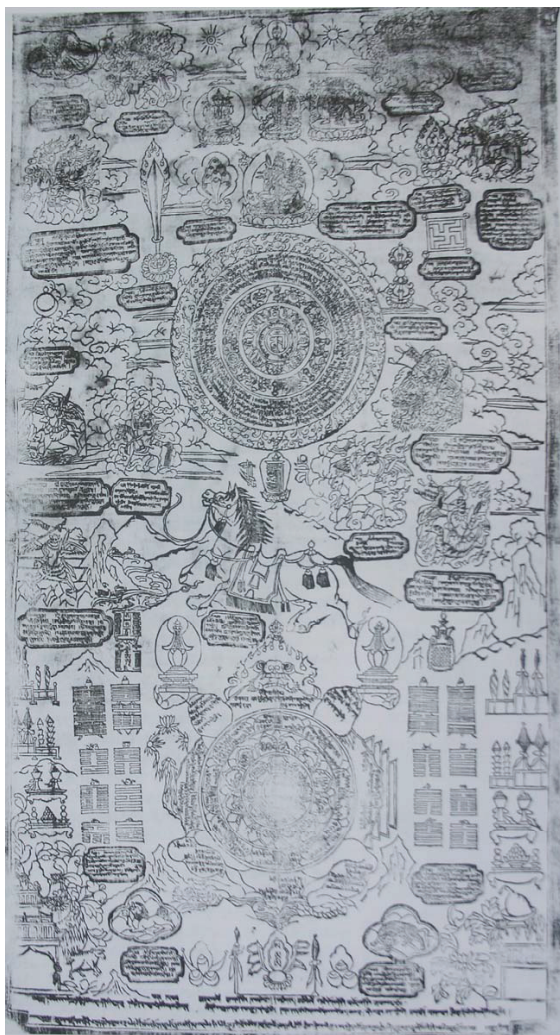
A harmadik szerző nevének első tagja mind a két HM nyomaton olvashatatlan, az MG szerint pedig *tshegs* [sic!] *Zhang pa'i 'blo gros*. A BSANG.2.1. három változatában viszont háromféleképpen írták a nevét: *cho sras bZhad pa'i blo gros*; *chos sra bZhad pa'i blo gros*; *tshe sras bZhad pa'i blo gros*. Mindebből arra következtethetünk, hogy minden valószínűség szerint egy *bZhad pa'i blo gros* nevű fiatal szerzetes állította össze a képen található szövegeket. Annál is inkább, mivel az 5. Dalai láma fent említett munkájával együtt egy füstáldozati rítus szerzőjeként is hivatkoznak rá (ld. 3.1.2.), ám az itt tárgyalt ábrázolás és a szertartás szövege (BSANG.2.1.) között nincs egyezés.

³⁶⁴ *Gong sa lnga pa chen po'i gsung 'bum*. Gangtok, 1991-1995, 25 k.

³⁶⁵ *kun gzigs rGyal ba chen po'i rlung rta ka 'tshugs dgos 'dod nor bu dbang mdzod*. BSANG.2.1., 1b2.

³⁶⁶ *Materials for a History of Tibetan Literature*, 1963, pp. 54–72.

³⁶⁷ BSKYEDBSANGS 4b5-7a3.

Imazászló (*srid pa ho*). Mongólia, 19-20. sz., vászon, fanyomat, 109x54 cm, Hopp Ferenc
Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum (Lt. sz.: 70.18)

3. A *rlung rta*-val kapcsolatos szertartások és szöveges hátterük

A számtalan különféle felajánlási szertartásnak (*mchod pa'i cho ga*, sz.: *pūjā-vidhi*) alapvető szerepe van a tibeti buddhizmusban, így a *rlung rta*-val kapcsolatos gyakorlatban is. Ezeknek a szövegeknek a többsége általában olyan, jól elkülöníthető egységekre bontható (ld. 3.2.1.1-2.), mint pld. az „előkészítő gyakorlatok” (*mngon 'gro*), az „áldás” (*byin gyis brlabs pa*) vagy éppen a „dicsőítés” (*bstod pa*), helyenként kiegészítve a tantrikus meditációs gyakorlat (*sgrub thabs*) elemeivel.³⁶⁸ Ugyanakkor maguk a szertartások – címükben legalábbis – jól megkülönböztethetők, különösen a népi vallásosságban, ahol többféle lehetőséget alkalmaznak annak érdekében, hogy kiengeszteljék, megbékítsék az isteni erőket, illetve elnyerjék jóindulatukat és áldásukat.

A *rlung rta*-val kapcsolatos különféle szertartások közül mindenképpen a legfontosabb, leggyakrabban alkalmazott a füstáldozat (*bsang*), melynek több változatát is sikerült összegyűjtenem. Ugyancsak az imázászlóval kapcsolatos fontos szertartás a *rlung rta* rúdjának kitűzése (*ka 'dzugs*), melyre több utalás is történik a különböző szövegekben. Rendkívül jelentős a váltság-áldozat (*mdos*), melynek fonálkeresztjét (*nam mkha'*) sokáig „démoncsapdaként” határozta meg a szakirodalom. Mint az a szöveget elemző tanulmányból (3.2.1.) jól érzékelhető, ez a szertartás szoros kapcsolatban van más ősi váltság-áldozatokkal (*gto*, *glud*) is. Ritkaságnak számít a *rlung rta*-val kapcsolatos életváltság-áldozat (*tshe thar*) és a gyógyító áldozat (*bcos thabs*) szövege. Másfelől viszont általánosan alkalmazott szertartás lehetett az italáldozat (*gser skyems*), illetve a *rlung rta* felszentelése (*rab gnas*).

Ami az egyes típusok bemutatását illeti, először az alapszöveget próbáltam meghatározni, s ahhoz viszonyítottam a többi változatot. A különböző szertartásokat megjelenítő alapszövegek átírását a Függelékben, a különböző típusokat, ezeken belül pedig az egymásnak megfelelő szövegeket, valamint a kapcsolódó szövegvariánsokat a Bibliográfiában (6.2.1.) közöltem.

³⁶⁸ Ld. erről Makransky, 1996.

3.1. A *rlung rta* és a füstáldozat (*bsang*)

A tibeti népi vallásosságban gyakorolt rítusok között valószínűleg a füstáldozat (*bsang*, *bsangs*) a legősibb, mindenestre a legelterjedtebb. Mind világi, mind pedig egyházi személyek végzik, többnyire az istenségek „lakhelyeinek” tartott helyeken, vagy a házak tetején is megtalálható, füstölésre szolgáló építményekben (*bsang khang*).

A rítus elsődleges rendeltetése a purifikáció,³⁶⁹ ám – mint azt Karmay kimutatta – eredetileg nem az illat-áldozattal, hanem az étel-áldozattal (*bsang bu*) lehetett azonos. Mindazonáltal igei alakja (*bsang ba*) a régi szövegekben a „megtisztulni” értelmében volt használatos, mely etimológiailag a „felébredni” (*sangs pa*) igéhez kötődik.³⁷⁰ A megtisztulásra való igény háttérére vonatkozóan Karmay közli a híres *bon* mű, a *gZi brjid* alapján azt a kilenc fajta szennyezettséget, melyekkel egy démon magát *gShen rab mi bo-t* próbálta megfertőzni. Ilyen volt többek között a testvérgyilkosság (*dme*), a vérfertőzés (*nal*), a züllöttség (*btsog*) vagy az átkozódás (*than*).³⁷¹ Ugyanakkor, mint írja, a népi vallásosságban két fő pólusa van az adott közösségnek: a kolostor, mely egyházi központként szolgál, és a hegy, mely a hegyistenség lakhelye, akit a helyiek elsődleges őstüknek tekintenek.³⁷² Bár a hegyistenség tiszteletére évente rendeznek *bsang* áldozatot, de az embernek magán is végre kell hajtania a megtisztító rítust, valahányszor tisztátalannak minősülő tettet hajt végre, illetve hogy testének misztikus „csatornáit” (*rtsa*) és környezetét megtisztítsa.³⁷³

A szertartás során az áldozati helyen egy füstoszlopot hoznak létre, majd megidézik a helyi istenségeket, hogy a füstön alászálljanak, (csak úgy, mint Tibet mitikus királyai tették az égi *dmu*-kötelen),³⁷⁴ s a szertartás résztvevőinek otthonába lépjenek.³⁷⁵ Karmay szerint, aki a megtisztító rítus fő szempontjait leírta, először előkészítik a *bsang*-hoz szükséges anyagokat (többnyire borókafenyő) és tárgyakat (*bsang rdzas*): a nagyméretű rituális nyílveesszőt (*mda' rgod*), mely a férfiak szimbóluma, borókaágakat (*shug pa*), pörkölt gabonakeveréket (*shel tshig*) és a szél-paripa képével ellátott imazászlót vagy papírdarabkákat (*rlung rta*). A nyíl és a *rlung rta* kivételével ezeket a kőhalom (*la btsas*) elé teszik, ahol a tüzet előkészítik, majd a közösség vezetője tűzbe rakja az anyagokat, hogy füst képződjön. A résztvevők megidézik a hegyistenséget, és nagy mennyiségben szórják szét a szélbe a papírdarabokon ábrázolt szél-

³⁶⁹ Ld. Namkhai Norbu, 1997, p. 109.

³⁷⁰ Karmay, 1998d, p. 381.

³⁷¹ Karmay, 1998d, p. 384.

³⁷² Karmay, 1998d, p. 388.

³⁷³ Cornu, 1997, p. 97.

³⁷⁴ Stein, 1972, p. 211.

³⁷⁵ Nalanda Translation Committee, 1997, p. 401.

paripát (*rlung rta*), a nyilakat pedig a halomba tűzik. Bár a *bsang* kitüntetett, önálló helyet foglal el a különböző áldozati rituálék között – mint az a *rlung rta*-val kapcsolatos egyéb szövegekből is kitűnik –, más szertartás kiegészítője is lehet.

Ar'yaasüren és Nyambuú szerint, akik a mongol hagyományos műveltség nagyszótárát állították össze, a füstáldozatot bárki elvégezheti, annak érdekében, hogy jó szerencséje gyarapodjék. A kezdő mantrák elmondása után meg kell gyújtani az előkészített füstölőket és borókát, és közben magunkban a „kívánt kívánságot erősen kívánva” kell recitálni az imát.³⁷⁶

Szórólap a *rlung rta* füstáldozati szertartásához, Tibet, 20. sz. vége, papír, 7,2x6,5 cm, magángyűjtemény, Budapest

³⁷⁶ Ar'yaasüren, Nyambuú, 1992, p. 308–309.

3.1.1. A *dKon mchog 'jigs med dbang po* (1728-1791) által írt füstáldozati szöveg, átírását ld. Függelék, BSANG.1.

„A *rlung rta* füstáldozata” (*rlung rta bsangs*)

Előfordulásának gyakorisága szerint, Mongóliában rendkívül elterjedt lehetett a mongolokkal szoros kapcsolatban álló híres amdói *bLa brang bKra shis 'khyil* kolostor vezetője, a 2. *'Jam dbyangs bzhad pa, dKon mchog 'jigs med dbang po* (1728-1791) által írott rövid füstáldozati szöveg, melyet a kolofon tanúsága szerint az amdói születésű, *dGa' ldan*-ban székelő apát (*dGa' ldan khri pa*), *Ngag dbang tshul khirms* (1721–1791) felkérésére írt.³⁷⁷ A Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteményében és egy magángyűjteményben több ilyen, azonos szöveg található (ld. Bibliográfia, BSANG.1.).

Ez a meglehetősen szűkre szabott szertartás valójában nem más, mint egy nyolc versszakból álló ima, melyet a füstáldozat alkalmával recitáltak, hogy a gyakorló (*rnal 'byor*) *rlung rta*-ja növekedjen. A szerző mesterien játszik a „szerencse” szónak megfelelő változatok (*lam 'gro, kha rje*), a „szerencsés körülmények” (*rten 'brel*) és a *rlung rta* viszonyával. A harmadik versszakban megnevezett négy állat a *rlung rta* sarkaiban elhelyezkedő négy istenség (ld. 1.3.). A szöveg végén közli a *rlung rta* mantráját is (*kun 'dus sarba 'du 'du ho*), mely minden, szél-paripát ábrázoló imazászlón megtalálható.

Külön érdekesség, hogy az ima megfelel annak a mongol nyelvű füstáldozati szövegnek, melyet C. R. Bawden fordított le és értelmezett, ám nem közölte tibeti eredetijét.³⁷⁸ Ezek szerint ezt a szertartást olyan fontosnak tarthatták Mongóliában, hogy tibetiről mongolra fordítva is terjesztették. Ugyanakkor a mongol szöveg nem tartalmazza a *rlung rta* mantráját, valamint a kolofont sem (így Bawden nem tudta megnevezni a szerzőt), valamint a vége hosszabb az eredetinel, tehát feltehetően megtoldották. Az ima nyolc versszakát (ld. Függelék, BSANG.1) teljes egészében lefordítottam:

„OM! A csodálatos áldást és siddhit (*dngos grub*) esőként
adományozó láma, *yi dam*, Három Drágakő,
valamint a *ḍākāk*, *ḍākinīk* és tanvédők révén,
nékem, jóginak a *rlung rta* növekedjék!

³⁷⁷ *'zhes pa 'di ni dge slong nNag dbang Tshul khirms sogs don gnyer can 'ga' 'zhig gis bskul ngor/ btsun pa dKon mchog 'Jigs med dbang pos sbyar ba'o* / BSANG.1, ld. Függelék.

³⁷⁸ Ld. Bawden, 1990.

Kinek erejét rossz karmájának (*las nag po*) serege elpusztította,
annak erőyes oldala (*dkar po 'i phyogs*) győzzön, s vágyai, kívánságai
szerint, a beteljesülés zászlaját (*ba dan*) a samsāra csúcsára emelve,
nékem, jóginak a *rlung rta* növekedjék!

A tigris ugrásához hasonlatosan a *rlung rta* növekedjék,
az oroszlán üvöltéséhez hasonlatosan a *rlung rta* növekedjék,
a sárkány mennydörgéséhez hasonlatosan a *rlung rta* növekedjék,
a garuda szárnyalásához hasonlatosan a *rlung rta* növekedjék!

Mindenfajta elégett füstáldozat felhője összegyűljék,
s a *rlung rta* zászlaját (*dar lcog*) a hegycsúcson felhúzzván,
csökkenő *rlung rta* esetén a vétek megtisztuljon,
s a Meru hegy csúcsához hasonlóan a *rlung rta* növekedjék!

A növekvő *rlung rta* szerencsés körülményei (*rten 'brel*) folytán,
a jövés-menés, napi tevékenység, beszélgetés, s minden,
amit csak teszek, az a szerencse fényével,
egy szépséges lótusz közepén virágozzék!

A tigris, oroszlán, garuda és sárkány kíséretével,
a *rlung rta* üdve a legnagyobb legyen,
hogy napjaink és éjszakáink mindig oltalmazza,
s szétzúzott, összeférhetetlen ellenségeim seregét megvilágosítsa (*'phrin las*)!

Így, a növekvő *rlung rta*-t a szerencsés körülmények folytán
elhelyezve, életerőm, egészségem, hatalmam,
s szerencsés (*kha rje*) *rlung rta*-m a telő holdhoz hasonlóan kiteljesedjék,
és szent boldogság, haszon és vidámság áldása töltsön be!

Különösen pedig életidőm, érdemeim,
gazdagságom és szerencsém (*rlung rta*) a tíz irányba növekedjék,
s minden vallási és világi vágyott céloim

akadály nélküli, magától megvilágosodott tevékenységgé (*phrin las*) válják!

Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék, HOŰ!”

3.1.2. A *bLo bzang bstan 'dzin* által írt „füstáldozati fohász” (*bsangs gsol*) szövege, átírását ld. Függelék, BSANG.2.1.

„A *rlung rta*-t megújító füstáldozati fohász napi gyakorlatának összefoglalása; a *rlung rta* tűzét felszító legyező” (*rLung rta gsos ba 'i bsangs gsol mchod rgyun khyer mdor bsdsu rlung rta 'i me spar ba 'i rlung g.yab*)

Az itt bemutatott szöveg ugyancsak rendkívül elterjedt lehetett Mongóliában. A Mañjuśrīnek szóló invokáció után a bevezető két alapszövegre, az 5. Dalai láma (1617–1682) „A *rlung rta* rúdjának kitűzése, a kívánságok drágakő-kincstára” (*rLung rta ka tshugs dgos 'dod nor bu bang mdzod*), és egy fiatal szerzetes, *bZhad pa 'i blo gros* „A *rlung rta* növekedjék és szerencsésen kiterjedjen” (*rLung rta yar bskyed bsod nams rgyas byed*) című munkájára hivatkozik. Erre a két munkára hivatkozik a „*srid pa ho* jellegű *rlung rta*” szövege is (ld. 2.3.), ám a két szövegben nincsenek egyezések. A szöveg kolofonja csak annyit tartalmaz, hogy a „legfelső láma munkája alapján, az ösztönző akaratából” jött létre, hogy a „maga és mások szerencséje a tíz irányba növekedjék”.³⁷⁹ Ezzel szemben rendkívül érdekes, hogy a rövidebb változat (Bibliográfia, BSANG.2.2., ld. alább) megnevezi a szöveget író szerzetest (*bLo bzang bstan 'dzin*) és az ösztönzőt (*Tho yon rab brtan*) is.

Maga a szöveg öt alapvető részből áll:

1. Áldásadás (*byin brlabs*): 1 versszak
2. Megidézés (*spyang drangs*): 5 versszak
3. Trón-felajánlás (*gdan 'bul*): 1 versszak
4. Felajánlások (*'bul*): 34 versszak
- 4.1. Betét, arra az esetre, ha van a *rlung rta*-nak helye (*rlung rta 'i rten yod na*): 2 versszak
- 4.2. Betét, arra az esetre, ha nincs a *rlung rta*-nak helye (*rlung rta 'i rten med na*): 2 versszak
5. Összefoglalás (*smras pa*): 1 versszak

Az áldás után a szöveg felsorolja a megidézendő, *rlung rta*-val kapcsolatos istenségeket. Ezek többek között a négy tantra-osztály istenségei, Buddha, a Három Oltalmazó, dākinīk, tanvédők, Sitabrahmā, a négy *rlung rta* istenség, azaz a fa-tigris, tűz-

³⁷⁹ *bla ma gong ma 'i mdzad pa zhig gzhir byas bskul ba po 'i 'dod mos ltar tshig zur snan nas yar khral du bris pa 'i dge bas rang gzhan gyi yang rlung rta phyogs bcur dar bar gyur cig* / BSANG.2.1., 11a4–11b2.

kígyó, fém-majom, víz-disznó, a paripa, tigris, oroszlán, garuda és sárkány (Függelék, BSANG.2.1., 2a4–3a3). A megidézendő istenségek között kiemelt helyen szerepel *Kong rtse* (ld. 3.2.4.), s mellette találkozunk az embert születésétől fogva végigkísérő „személyes védőistenségek” (*'go ba'i lha*) egy részével is (a teljes verset ld. 3.2.3.).

A megidézett istenségeknek szóló trón-felajánlás (*gdan 'bul*) a következő:

„Előttem, az ég terében,
minden fajta áldozat felhőjének közepén,
egy ezerszirmú lótusz tetején,
saját vágyott trónotokon üljetek.” (Függelék, BSANG.2.1., 2a3–2a5)

Ezután a különböző felajánlások következnek. Ebbe beletartozik az öt érzék, a különböző étel- és italáldozatok, a férfiak *rlung rta*-ját jelképező nyílvevő (*mda'*), a nők *rlung rta*-ját jelképező orsó (*phang*), fonálkereszt (*nam mkha'*), rituális táblácska (*byang bu*) és fehér juh jobb lábának húsa (*dkar po lug gi lag g.yas sha*). A szöveg megadja azt is, hogy milyen anyagokból kell elkészíteni a füstáldozatot:

„Kye! Fehér és vörös szantálfával, aloéval,
náddal, borókacserjével és egyebekkel,
a füstáldozat illatos anyagaival, sokféle füstölővel,
idézd elő az égés füstfelhőjét.” (Függelék, BSANG.2.1.1., 4a4–4b1)

Ezt kell felajánlani a gyökér-lámának, a *yi dam*-oknak, a különböző istenségeknek (10 versszak), majd a kérelmek hosszú felsorolása következik (9 versszak), mely a *rlung rta* istenségeinek magasztalásával (*dbu 'phang bstod*, 10 versszak) és az ősi felkiáltásokkal (*lha rgyal lo*), valamint a *rlung rta* mantrájával fejeződik be. Ezután két kitétel következik.

Ha van a *rlung rta*-nak támasza, azaz helye (ld. erről 3.4.):

„Az ide megidézett a bölcsesség-lény (*ye shes sems dpa'*)
a *rlung rta* támaszának képével együtt,
értünk a megfelelő módon tartózkodjon.
Az életerő, egészség, hatalom, szerencse,

élettartam, érdem, pompa, dicsőség létrejöjjen,
a népesség, kincsek, étel és a többi gazdagság
a négy telő holdként gyarapodjon,
a legjobbak adományozásáért könyörgöm!” (Függelék, BSANG.2.1., 10a2–10b1)

Ha nincs a *rlung rta*-nak helye:

„A lényeid minden javát létrehozó,
teljes összhangban levő siddhi adományáért,
a saját helyedre való megérkezésért,
továbbá az időben való gyors visszatérésért,
s az életerő, egészség, hatalom, szerencse és a többi,
növekvő kiterjedéséért könyörgöm!” (ld. Függelék, BSANG.2.1., 10b2–10b5)

A különböző gyűjteményekben három azonos szöveget találtam, az átírás korrekcióit ezek összevetésének alapján végeztem (ld. Függelék, BSANG.2.1.). Ennek a munkának helyenként rövidített változata a BSANG.2.2., melyből négy szöveget találtam az Akadémia Keleti Gyűjteményében. Ezekben elmarad a fent idézett, két munkára való hivatkozás, rövidebb a bevezetés, nincs leírva az egyes szövegegységek címe sem, s ennek következtében, nemcsak hogy teljesen összeolvadnak az Áldás, a Megidézés és a Felajánlások versszakai, hanem a szerző helyenként alaposan összevonta a verseket is. Ugyanakkor saját magát szerzőként jegyezte fel a kolofonba, azaz a szöveget az „erényes szellemi vezető, *Tho yon rab brtan* kérését teljesítve írta az itt megnevezett szerzetes, *bLo bzang bstan 'dzin*.”³⁸⁰ Ennek alapján feltételezhető, hogy az első szövegtípus (BSANG.2.1.) nem ennek a szerzőnek a tollából származik, hanem egy eredetileg más által írt, némileg módosított szöveget tüntetett fel a saját munkájaként. Mindenesetre a változatok előfordulása szerint (ld. Bibliográfia, BSANG.2.2.) ez a szöveg is nagyon elterjedt lehetett Mongóliában. Külön érdekesség, hogy a szöveg egy variánsa megtalálható a *rlung rta* rúdjának kitűzésével kapcsolatos szöveg második részében (ld. BSANG.2.3., ill. Függelék, KADZUGS.2.).

³⁸⁰ *ces bya ba 'di ni mtho ris thos pa bzang spyod ldan pa Tho yon Rab brtan ces bya ba 'di ltar dgos zhes gsung
gis bskul ba'i ngor/ dge slong gi ming tsam can bLo bzang bsTan 'dzin zhes bya ba bag chags bzah nas bris la
sems dges phyi ma skye ba sna tshogs thabs mkhas kyis 'gro ba'i don mdzod pa'i rgyud gyur cig //*
BSANG.2.2.4. 6a3–6.a4.

3.1.3. A *Rol pa'i rDor rje* (1717–1786) által írt füstáldozati szöveg, átírását ld. Függelék, BSANG.3.

„A *rlung rta* négy osztályának füstáldozata” (*rLung rta sde bzhi bsangs*).

A mű kolofonja szerint ez a rövid szöveg a híres 2. pekingi *ICang skya hu thug thu*, Lalitavajra (*Rol pa'i rDor rje*, 1717-1786) által létrehozott „kincs-irat”-ból (*gter chos*) készült.³⁸¹ Maga a szertartás már csak azért is érdekes, mert rajta keresztül jól bemutatható, hogy a szöveg célirányossá tételében milyen részleteket hagyott ki az eredeti szöveget új cím alatt közlő kézirat kompilátora (ld. Függelék, BSANG.3.1.). A teljes szöveg (*rlung rta myur skyed*, ld. Függelék, BSANG.3.2., az átírt szövegben **bold**dall szedve) ugyanis tartalmazza a rituálét bevezető, a sādahanákban szokásos vizualizációs gyakorlatot (ld. 3.4.), amely a SVABHĀVA mantra elmondása után következik:

„Az üresség lényegéből a gondolattal fel nem fogható füstáldozat felhője a föld, a köztes tér és az ég tartományát teljesen töltsse be, s az evilági és a világból eltávozott védelmező istenségek körével együttes hatalmasokat tegye elégedetté!”³⁸²

Ugyanakkor a rövidebb szöveg – címének megfelelően – csupán a *rlung rta* négy sarok-állatát (*rlung rta sde bzhi*) mutatja be, s teljes egészében kihagyja a teljes szövegben először bemutatott, középen elhelyezkedő „legjobb paripá”-t (*rta mchog*), mely rögtön az általánosan megidézendő istenségek után következik:

„A középen lakozó istenség,
a *rlung rta*-t növelő harcos istenség nem más,
mint a legjobb paripa, *Bha la ha* király.
A nagy sebességű harcos istenség füstáldozata
növelje *rlung rta*-mat,
s csökkenő *rlung rta*-m növekedésért könyörgöm!”³⁸³

³⁸¹ *ches pa 'di ni rig 'dzin chen po Rol pa'i rDo rjes gter chos las 'byung ba'o //*

³⁸² *stong pa'i ngang las bsangs mchod dud sprin bsam gyis mi khyab pas sa dang bar snang nam mkha'i kham*
thams cad yongs su gang zhiing 'jig rten dang 'jig rten las 'das pa'i mgon 'khor dang bcas pa'i dbang po tshim
par gyur cig /

³⁸³ *dbus kyi phyogs na gnas pa'i lha / rlung rta dar ba'i dgra lha ni / rta mchog rgyal po Bha la ha / myur*
ngyogs che ba'i dgra lha bsangs / bdag gi rlung rta dar bar mdzod / rgud pa'i rlung rta bskyed du gsol /
Függelék, BSANG.3.2. pp. 4–5.

A teljes szövegben csak ezután jön az imazászló négy sarkában elhelyezkedő, ugyancsak harcos istenségeknek (*dgra lha*) nevezett négy állat bemutatása, megjelölve égtájukat, legfontosabb ismertetőjegyüket és kíséző jelzőjüket is:

„A keleti irányban lakozó istenség,
a *rlung rta*-t növelő harcos istenség nem más,
mint a türkizkék sörényű, kagyló(fehér) oroszlán.
A hatalmas és bátor harcos istenség füstáldozata
növelje *rlung rta*-mat,
s csökkenő *rlung rta*-m növekedésért könyörgöm!”³⁸⁴

„A déli irányban lakozó istenség,
a *rlung rta*-t növelő harcos istenség nem más,
mint a réztaréjú, türkizkék sárkány.
Az erősen üvöltő harcos istenség füstáldozata
növelje *rlung rta*-mat,
s csökkenő *rlung rta*-m növekedésért könyörgöm!”³⁸⁵

„A nyugati irányban lakozó istenség,
a *rlung rta*-t növelő harcos istenség nem más,
mint a foltos, vörös kínai tigris.
A bátor és ijesztő harcos istenség füstáldozata
növelje *rlung rta*-mat,
s csökkenő *rlung rta*-m növekedésért könyörgöm!”³⁸⁶

„A északi irányban lakozó istenség,
a *rlung rta*-t növelő harcos istenség nem más,
mint a drágaköves fejéket viselő nagy garuda.
A lendületes harcos istenség füstáldozata
növelje *rlung rta*-mat,

³⁸⁴ Függelék, BSANG.3.1., 1b4–1b6.

³⁸⁵ Függelék, BSANG.3.1. 1b6–2a2.

³⁸⁶ Függelék, BSANG.3.1. 2a2–2a4.

s csökkenő *rlung rta*-m növekedésért könyörgöm!”³⁸⁷

Ezután az asztrológiai istenségekhez, az emberrel „együtt született” személyes istenségekhez (*'go ba 'i lha*) és más istenségekhez szóló, azonos szerkezetű fohász következik. Köztük az egyiknél különösen érdekes a rövid és a teljes változat közötti eltérés. A rövidebb szöveg ugyanis a „vállban lakozó” istenséget (*phrag lha*), feltehetően a „harcos istenség” (*dgra lha*) egy válfaját említi, míg a teljesnek tekintett szöveg „vér-istensége”-t (*khrag lha*) ír, mely kifejezéssel eddig még nem találkoztam a népi vallásosságban megjelenő istenségek körében; feltehetően itt elírás történt. A felsorolás a szokásos általános kívánságokkal, és az ősi csatakiáltással (*lha rgyal lo*) fejeződik be.

³⁸⁷ Függelék, BSANG.3.1. 2a4–2a5.

3.1.4. A *Ngag dbang* által írt füstáldozati szöveg, átírását ld. Függelék, BSANG.4.

„A *rlung rta* istenségeinek felajánlott füstáldozati szertartás módszere” (*rLung rta'i lha la bsangs mchod 'bul tshul*)

A szöveget a kolofon szerint egy *Ngag dbang* nevezetű láma „néhány régi szövegre támaszkodva kompilálta.”³⁸⁸ A szertartás az imázásló kitűzésének és a vele kapcsolatos füstáldozat gyakorlatának szertartását írja le. A szöveg fő részei:

1. Megidézés (*spyen 'dren*), 4 versszak
2. Felajánlások (*'bul*), 7 versszak
3. Védelem kérése a különböző bajok ellen, és a kívánságok, 6 versszak
4. A száz-szótagú mantra (*yig brgya*) recitálása
- 5.a. Ima, ha van kitűzni való helye az imázáslónak, 1 versszak
- 5.b. Ima, ha nincs kitűzni való helye az imázáslónak (a fenti változata)

A „megidézés” folytán az istenség jogát (*lha'i rnyal 'byor*) kell megvalósítani. A sādahanákban szokásos vizualizációs gyakorlat segítségével, az ürességből először a füstáldozathoz való anyagokat kell előhívni, majd a *rlung rta*-val kapcsolatos istenségeket tartózkodási helyükről megidézni, akadálytalan megérkezésükért könyörögve (*gsol*). A szöveg felsorolja megidézendő istenségeket, köztük kiemelt helyen Mañjuśrī és *Kong rtse*, a *rlung rta* istenségei, az asztrológiai istenségek, az emberrel együtt született istenségek, a terület istensége stb., akiknek a felajánlások (*'bul*) szólnak. Ezután leírja, hogy milyen bajok ellen kér védelmet, illetve, hogy mit kíván a megidézett istenségtől. A következő két kis részlet jól megvilágítja a szertartás lényegét:

„Tanulatlanságunk és tudatlanságunk,
mindaz, ami megharagított benneteket,
fertőzéssel és betegséggel telített,
eme füstáldozat révén tisztuljon meg!” (4a3–4a5)

Másfelől, a kívánságokat összegzi a felsorolás utolsó versszaka:

³⁸⁸ *chos ming Ngag dbang pas //yig rnying 'ga' la brten nas spel ba yin //*

„A *rlung rta* magasztos istenségei
magam és a mások javára téve,
a népességet, vagyont, gazdagságot köröttem kiterjesztve,
amit csak kívánok, szerencsét (*phyva*) s jólétet (*g.yang*) adjanak!” (5a1–5a3)

Végül, a megbocsátásért könyörögve (*bzod par gsol*), az imázászlónak a megfelelő helyre való kitűzésekor (*rten btsugs*), a következő kis imát kell mondani:

„A *rlung rta* istenségei ezen a helyen,
számunkra ténylegesen helyet foglalván,
a szerencsés (*kha rje*) *rlung rta*-t terjesszék ki!” (5a4–5a5)

3.1.5. Egyéb füstáldozati szövegek

Mind a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteményében, mind pedig magángyűjteményekben a fentiekén kívül még számos kisebb füstáldozati szöveg található. Mivel az elemzett szövegekhez képest nem tartalmaznak különösebb újdonságot, illetve rövidségük nem ad alkalmat a szöveg szerkezetének részletes kifejtésére, ezért itt csak felsorolásukra szorítkozom.

1. *A rlung rta* füstáldozata (*rLung rta bsang mchod*). Kézirat, 2 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 361.20

2. *bLo bzang chos kyi rgyal mtshan*, az 1. Pancsen láma (1570–1662): *A rlung rta* füstáldozata (*rLung rta bsang mchod*). Blokknyomat, 1 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 633.17.1

3. *Dza ya paNDi ta bLo bzang 'phrin las* (1642–1708): *A rlung rta* füstáldozata (*rLung rta'i bsangs*). Kézirat, 3 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 636.23

4. *Dza ya paNDi ta bLo bzang 'phrin las* (1642–1708): *A rlung rta* füstáldozata (*rLung rta'i bsangs mchod*). Kézirat, 3 fólió, magángyűjtemény, Budapest

5. *Dza ya paNDi ta bLo bzang 'phrin las* (1642–1708): *A rlung rta* füstáldozata (*rLung rta'i bsangs mchod*). Kézirat, 5 fólió, magángyűjtemény, Budapest

6. *khal kha rje btsun dam pa bLo bzang tshul khrims 'jigs med bstan pa'i rgyal mtshan* (1815–1841): *A rlung rta* füstáldozata, a minden kívánságot beteljesítő (*rLung rta bsang mchod 'dod dgu'i dpal ster*). Kézirat, 6 fólió, magángyűjtemény, Budapest,

7. *A rlung rta* füstáldozata (*rLung rta bsang*). Magángyűjtemény, Budapest, 2 fólió

8. *A rlung rta* füstáldozata (*rLung rta kyi ba'i bsang*) (sic!). Magángyűjtemény, Budapest, 2 fólió

9. *A rlung rta* füstáldozatának összefoglalása (*rLung rta bsang gi mdo*). Magángyűjtemény, Budapest,

3.2. A *rlung rta* rúdjának kitűzése (*ka 'dzugs*)

A *rlung rta*-val kapcsolatos egyik legfontosabb szertartás az imazászló rúdjának kitűzése. Ilyenkor – Gerasimova leírása szerint – először egy láma az asztrológiai útmutató alapján meghatározta, milyen állapotban van a személy *rlung rta*-ja. Ez a Gerasimova által tanulmányozott szöveg alapján négyféle lehet: normális, függőleges, „fejjel felfelé”; függőleges, „fejjel lefelé”; „fejjel balra dőlő”; „fejjel jobbra dőlő”.³⁸⁹ Ezek határozzák meg az ember életerejének (*srog*) állapotát.

A fenti szöveg magyarázata szerint, ha az első állapot áll fenn, akkor a tulajdon és a jószág veszélyben van, s a „szerencsehívó” (*g.yang 'gugs*) szertartást kell elvégezni.³⁹⁰ Ha a második állapot áll fenn, akkor az élettartam és az életerő (*tshe srog*) van veszélyben, s az élet szerencsés voltát (*tshe sgrub*, valójában a hosszú életet biztosító gyakorlatot) kell biztosítani, illetve a „halál megtevésztését” szolgáló váltság-áldozatot (*'chi bslu*) kell elvégezni. A harmadik esetben az élettartam és az egészség (*tshe lus*) van veszélyben, ilyenkor az istenségeknek és a védelmezőknek kell imazászlót kitűzni. Végül, az utolsó esetben víz-áldozatot (*chu gtor*) kell bemutatni, felszentelni és megáldani a zászlót, és a négy égtáj irányába egy fehér kagylókürtbe fújni (ilyen jellegű szertartás szövegét ld. 1.4.).³⁹¹ Az általam tanulmányozott szöveg (ld. 3.3.1.) azonban teljesen más jellegű. A Tibetan Buddhist Resource Center gyűjteményében több ilyen jellegű szöveg is található,³⁹² ezeket azonban nem volt módom elolvasni. Gerasimova leírja még egy ilyen típusú szöveg tartalmát, melyhez egy ábrázolás is kapcsolódik; ezt, és a rajta található szöveget a 4. részben elemzem (ld. 4.2.1).

³⁸⁹ Gerasimova, 1999, p. 120. A szerző által tanulmányozott mű: *bLo bzang dpal byor* (1790–1896): *lNga bsdus kyi byung ba phrod pa sogs kyi 'bras bu bshad pa ngo mtshar shel gyi me long*. Blokknyomat. Ld. Gerasimova, 1999, p. 146, No. 42.

³⁹⁰ Ld. erről Chabros, 1992.

³⁹¹ Gerasimova, 1999, p. 120–121.

³⁹² Dil mgo mkhyen brtse'i gsung 'bum: *rLung rta'i ka 'dzugs*, W21809; bLo bzang tshul khrims rgya mtsho (1845–1915): *rLung rta ka 'dzugs zur 'debs*, W4753; bLo bzang byams pa rab rgyas (1781–1849): *rLung rta'i ka 'dzugs mi shigs srog sbyin*, W18035; bsTan pa rgya mtsho (1825–1897): *rLung rta'i ka 'dzugs*, W5195.

3.2.1. A *Ye shes rgyal mtshan* (1713-1793) által írt szertartási szöveg

A „*rlung rta*” rúdjának kitűzésével megtisztító módszer, minden vágy zuhataga, a három világot hatalmába hajtó ösztöke” (*rlung rta'i ka 'dzugs btsos tshul 'dod dgu'i char 'bebs kham s gum dbang du sdud pa'i lcags kyu*), átírását ld. Függelék, KADZUG

A szöveget kolofonja szerint a 2. és a 3. Pancsen láma tanítványa, *dka' chen Ye shes rgyal mtshan* (1713-1793) írta, a szöveg írnoka pedig bizonyos *rgyal po Ta la'i dbang* kívánságát a *bKra shis lhun po* [kolostor] legmagasabb csúcsán teljesítő, a három gyakorlat³⁹³ drágaköve (*bslab gsum nor*) révén dicsőséges *lha ram pa*, a tanult *rNam rgyal* volt.³⁹⁴

A lámának és Vajrapāninak (*gSang ba'i bdag po*) szóló invokációval kezdődő szöveg, melynek főbb részei megegyeznek a tantrikus szertartások gyakorlatával, a következő főbb egységekből áll:

1. Alapvető gyakorlat (*dnegos gzhi*)

1.1. Menedékvétel (*skyabs*)

1.2. A „négy mérhetetlen” (*tshad med bzhi*) való meditáció

1.3. A gyakorlónak magát az adott istenséggént való vizualizációja (*bdag bskyed*), mely bármelyik *yi dam* vagy Vajrapāni lehet

2.1. Beteljesítő gyakorlat (*bsgrubs pa*), melyben magát az istenséget (*bsgrub pa'i lha*) kell vizualizálni

2.2. Áldozat (*mchod*)

3. Felszentelés (*rab gnas*)

4. Megidézés (*spyen drangs*)

5. Dicsőítés (*bstod pa*)

6. Áldás (*byin gyis brlabs*), 6 versszak

7. A megvilágosodott tevékenységre való buzdítás (*'phrin las bcol*), amely a *rlung rta* istenségeire, a lámára, a buddhákra, a szerzetesi közösségre, a *yi dam*-ra, a békés és haragvó istenségekre és a tanvédő istenségekre vonatkozik, 6 versszak

³⁹³ *tshul khrims, ting 'dzin, shes rab*

³⁹⁴ *'di ni sha kya'i dge slong dKa' chen ye shes rgyal mtshan gyi rgyal po Ta la'i dbang gis bskul pa'i ngor bKra shis lhun po'i yang rtser sbyar ba'i yi ge pa ni bslab gsum nor gyis dbyang phyug pa'i lha ram pa mkhas dbang rNam rgyal so*

A bevezető gyakorlat szerint *Kong rtse*-t és kíséretét egy drágaköves vagy agyag edény belsejében kell megjeleníteni, a szükséges áldozatokkal együtt: „Annak belsejében *Kong rtse*, kinek teste fehér, jobb kezében selyemszalagokkal és háromezernyi [világot] bevilágító tükörrel [ékes] nyilat, baljában pedig drágakövekkel teli drágaköves edényt tartó testű. Előtte az év *rlung rta* [istensége], teste fehér, kezében szél-zászlót (*rlung dar*) tart, a szélszárnýú, fehér legjobb paripát lovagolja; kíséretét a négy irányban négy ‘küllöként’ kell megrajzolni. Keleten az erényes *rlung rta* [istenség], teste kék, kezében szél-zászlót tart, s a garudát lovagolja. Délen a nagy pompázatú *rlung rta* [istenség], teste sárga, kezében szél-zászlót tart, s a fehér, türkizkék sörényű oroszlánt lovagolja. Nyugaton a híres-neves *rlung rta* [istenség], teste vörös, a kék sárkányt lovagolja, és kezében szél-zászlót tart. Északon a nagy hősiességű *rlung rta* [istenség], teste zöld, a sárga tigrist lovagolja, és kezében szél-zászlót tart. Mindegyiküket a jobbójában szél-zászlót, a baljában pedig kincses vázát tartva kell megrajzolni vagy szoborként ábrázolni, amelyik megfelelőbb.” (1b4–2a6)

Ezután az imázszóló kitűzése következik, amely az egyén születési évének megfelelő színű szövetből készül, s rajta van a *rlung rta* mantrája és az istenségek ábrázolásai. A megfelelő időpontban gyakorolt szertartás a szöveg szerint növeli a szerencsét, jólétet, vagyont és élettartamot, s visszafordítja a rágalmakat, betegségeket, démoni hatásokat, nehézségeket (2b2–2b6). A szertartás során még egy olyan ábrázolást is létrehozunk, amelynek feje megfelel annak a négy „szerencsés” év egyikének, melyhez a születési év tartozik (ld. 1.4., ill. 4.1.) (3a2–3a4). Majd a szertartáshoz szükséges tárgyak és anyagok felsorolása következik, a menedékvétel, és az istenségeknek ürességből való előhívásának gyakorlata (4. rész). Ez majdnem teljesen megegyezik az előző vizualizáció szövegével, mivel a szertartás következő részében egyesítik a bölcsesség-lényként (*ye shes sems dpa’*) felfogott csoporttal (ld. erről 3.7.). Erre utal az utána következő, a megfelelő kéztartások kíséretében kimondott, egyesülést szolgáló mantra (JAḤ HŪM BAM HOḤ) is:³⁹⁵ „Az üresség szférájából egy HŪM szótag [támad], abból egy Palota [jön létre], melynek közepe drágaköböl való hatalmas kincsel teli, azon pedig egy holdas lótusztrónuson, a szél mandalájának közepén a hatalmas bölcsességű úr, *Kong rtse ‘phrul gyi rgyal po*, kinek teste fehér, jobb kezében selyemszalagokkal és háromezernyi [világot] bevilágító tükörrel [díszített] nyilat, baljában pedig élelemmel és kincsel teli drágaköves edényt tart, s drágakövekkel ékesítve, királyi testtartásban ül. Előtte az év szél-istensége, teste fehér, szél-zászlót tart, s a szélerejű Legjobb

³⁹⁵ Ld. erről Beyer, 1988, 101–102.

lovat lovagolja. Keleten a kiterjedt erényű szél-istenség, teste kék, s a garudát lovagolja. Délen a pompázatos szél-istenség, teste sárga, s az oroszlánt lovagolja. Nyugaton a híres-neves szél-istenség, teste vörös, s a türkizkék sárkányt lovagolja. Északon a hősies szél-istenség, teste zöld, és a bős, sárga tigrist lovagolja. Mindegyikük a jobbájában szél-zászlót, a baljában pedig kincses vázát tart, és selyemruhát viselnek”³⁹⁶

A megfelelő szertartások után következik a „dicsőítés” (*bstod pa*) két versszaka, mely egyértelműen utal *Kong rtse* és a teknősbéka kapcsolatára (ld. 3.3.3 és 3.3.4.):

„A Győzedelmesek mindentudó szeretetével maradéktalanul
eggyé vált tiszteletreméltó Mañjughoṣa,
a királyi formában megjelent *Kong rtse* 'phrul gyi rgyal,
a bölcs hatalmasság lábainál hódolok!

Ki az élőlények érdekében a teknősbéka testeként megmutatkozott,
az évek, *spar kha*-k és *sme ba*-k istenségeivel,
a *rlung rta* öt istenségével, a terület és a hely istenségével (*gzhi bdag*),
a harcos istenséggel, a személyes istenségekkel, s a védelmezőkkel együtt magasztalom!”³⁹⁷

³⁹⁶ KADZUG 3b5–4b4.

³⁹⁷ KADZUG, 5a6–5b4.

3.3. A *rlung rta* és a váltság-áldozat (*mdos*)

Mint azt Tucci kifejtette, a démonikus erőket elhárító váltság-rítus (*mdos*) nemcsak védelmet ad a különféle veszélyek, bántalmak, gátló körülmények, betegségek ellen, hanem elháríthatja a megvilágosodás elérését gátló körülményeket is.³⁹⁸ A tibeti buddhizmus világában a *mdos* rítusok mind démonüzensként, mind családi bajok esetén, mind pedig évente ismétlődő közösségi szertartásként általánosak.³⁹⁹ Blondeau megfogalmazása szerint a *mdos* szertartás építménye nem más, mint az univerzum kicsinyített utánzata, melyet mentálisan a valódi univerzumba helyeznek át, hogy áldozatként szolgáljon az istenségeknek, s váltságul az ártalmas entitásoknak.⁴⁰⁰ Általában egy három- vagy négyemeletes kis épület, melynek belsejében annak a személynek a váltsága (*glud*) található, akinek érdekében a szertartást előadják. Központjában egy fonál-kereszt (*nam mkha'*) áll, körülötte nyomódúccal (*zan par*) készített különféle, embereket, állatokat, gyümölcsöket stb. ábrázoló térsztaáldozatok találhatók, melyek a fenyegetett személy háznépét, javait jelképezik.⁴⁰¹

Már Tucci felhívta arra a figyelmet, hogy a *mdos* lényegében egy palota, melynek alapja a Világhegyet, a Sumerut szimbolizálja, s hozzátette, hogy megfelel a stüpa szerkezetének is,⁴⁰² Nebesky-Wojkowitz pedig ugyancsak megjegyezte, hogy a *mdos* szertartáshoz használt nagyobb fonál-kereszteket körülvevő rendszer meglepő hasonlóságot mutat a stüpával.⁴⁰³ Azzal az általánosan elterjedt nézettel szemben, miszerint a *mdos* fonálkeresztje (*nam mkha'*) „démoncsapda” lenne, Karmay egy tibeti rituális szöveget hív tanúságu, mely szerint az „ég”-nek, „tér”-nek megfelelő szó (*nam mkha'*) valójában az evilági istenek és démonok (*snang srid lha 'dre*) palotája, mely a tudatot (*sems*) is szimbolizálja.⁴⁰⁴

³⁹⁸ Tucci, 1988, p. 176.

³⁹⁹ Blondeau, 2004, p. 249.

⁴⁰⁰ Blondeau, 2004, p. 251.

⁴⁰¹ A *mdos* szerkezetének részletes leírását ld. Beyer, 1988, pp. 325–330. Vázlatos ábrázolását ld. Tucci, 1988, p. 174, fig. 15, a készítésével kapcsolatos fényképeket ld. Beyer, 1988, figs. 7–15.

⁴⁰² Tucci, 1949, p. 740, fn. 33.

⁴⁰³ Nebesky-Wojkowitz, 1993, p. 371.

⁴⁰⁴ Karmay, 1998c, p. 329–330, fn. 75.

3.3.1. A *Mi bskyod rdo rje* által írt váltság-áldozati (*mdos*) szöveg, átírását ld. Függelék, MDOS

A Mongóliából származó fanyomatos szöveg (továbbiakban FMGY) egy magyarországi magángyűjteményben található, egy svájci magángyűjteményben ennek egy kéziratos változata (továbbiakban KMGY), és a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában pedig egy tizenhárom lapból álló, rövidített változat (továbbiakban RAGY) is megvan. A szöveg címe: „A kívánságteljesítő drágakövek királya, a növekvő *rlung rta mdos* szertartása, mely a ‘Minden fajta *mdos* és *gto* rítusok’ című műből való” (*mDos chog sna tshogs blto sgrol las rlung rta bskyed pa'i mdos chog bsam 'phel dbang gi rgyal po*). A mű kezdetén a szöveg leírja egy olyan szövegyűjtemény címét, mely a fenti művet is tartalmazza: „Minden fajta *mdos* és *gto* rítus százezer essenciája” (*mDos chog sna tshogs blto sgro 'bum tig*). Ebből kiviláglik, hogy a *rlung rta*-val kapcsolatos *mdos* szertartás része egy nagyobb alapszöveg, mely különböző *mdos* típusokat tartalmaz, s melynek szerzője a bevezetés szerint maga Padmasambhava volt. Mindazonáltal a kolofon szerint a szöveg szerzője egy *Mi bskyod rdo rje* nevezetű jógin, aki a művet tanítványa, *Shes rab rgya mtsho* szerzetes buzdítására írta; ez utóbbi publikálta a szöveget.⁴⁰⁵ Nyilvánvalónak tűnt, hogy az itt elemzett munka valójában kompiláció a fent említett, nagyobb alapszövegből.

Orosz Gergely szíves segítségével tanulmányozhattam az ugyancsak Mongóliából származó alapszöveget is,⁴⁰⁶ mely egy magyar magángyűjteményben található. Rövid címe: „Padmasambhava mester szív-essenciája, minden fajta *mdos* és *gto* rítusok, SAMAYA, a nagy átváltozás, a boldogság látványa” (*'Dir slob dpon padma ga ra'i thugs kyi nying khu mdos chog sna tshogs blto sgro sa ma ya bsgyur chen dga' ba'i ltad mo*, továbbiakban MGYK). A kézirat kolofonja szerint a szöveg helyét egy *Rig 'dzin* nevű „kincs-feltáró” (*gter ston*) álmodta meg, mégpedig a *bSam yas* kolostorhoz közeli *Has po ri* hegyen fekvő temető sziklás fennsíkjának egyik barlangjában.⁴⁰⁷

Így adódott az a szinte egyedülálló lehetőség, hogy megvizsgálva az alapszöveg és a *rlung rta* szertartási szöveg szerkezetét, levonhatók legyenek a megfelelő következtetések; nevezetesen, hogyan készített a tibeti szerző az alapszövegnek tekintett munkából egy új,

⁴⁰⁵ *rang gi slob ma dad brtsod (=brtson) rnam dpyod dang ldan pa dge slong Shes rab rgya mtshos bskul ba'i dor Thod pa'i dum bu KhaNDa ka pA las rjes su bzung ba'i rnal 'byor pa Mi bskyod rdo rjes spyar (=sbyar) ba'o // dge slong Shes rab rgya mtshos dpar du bsgrubs pa dge legs 'phel lo //*

⁴⁰⁶ Köszönöm Orosz Gergelynek, hogy a szöveget tudomásomra hozta.

⁴⁰⁷ *Has po ri yi logs zhig tu // dur khrod brag ri khung can tu // shas zhing gter rgya lan gsum rgyag // bdud po ri nag spangs pa yi // phyag tu gtad cing dam tshig gi // phyag rgya lan gsum rgyag byas nas // ma 'ongs snyigs ma lnga dus su // las can gcig dang 'phrad par shog // de nas Rig 'dzin rmi lam du atsarya dmar po zhig 'ong // nas sa phyogs 'dir slob dpon chen po Padma 'byung gnas kyi gter ma yod do // MGYK 44b4–45a1.*

független művet, mit tartott meg belőle, mit változtatott meg, s mit hagyott érintetlenül. Éppen ezért először az alapszöveg szerkezetét szeretném kifejezni (ld. 3.2.1.1.).

A kézirat első része négy csoportba osztja a különböző típusú *mdos*-okat, a szertartások közbeékelte leírásaival. Először a „négy szárnyaló *mdos*”-je (*'phur lding bzhi mdos*) következik: *bya khyung gshog rkyang, pho rog rkyang sel, nam mkha' dgu 'phur, sa srin dgu bskor lding*. Ezután jön a *mdos* szertartás általános összefoglalása: „áldás” (*byin brlabs*), „megidézés” (*spyen drangs*) és „az áldozat felajánlása” (*mchod gtor 'bul ba*). Majd a „nagy *mdos* felajánlás” (*mdos chen 'bul*) következik, melyek a fent említett négy *mdos*-ra vonatkoznak. Ezt követi a „*mdos* útjának megmutatása” (*mdos kyi lam bstan*), a „négy általános *mdos*” (*spyi mdos bzhi*), a „mindenható általános *mdos*” (*kun thub spyi yi mdos*), a „négy elem általános *mdos*”-je (*'byung bzhi spyi mdos*), az „istenek és szellemek nyolc osztályának általános *mdos*”-je (*sde brgyad spyi yi mdos*) és a „minden [akadályt] szétoszlató *mdos*” (*kun sel spyi mdos*). Ezután következik a *mdos* precedens mítoszáinak leírása a „korábbi és későbbi *mdos*-k előkészítése” című fejezetben (*mdos gong 'og phal cher gyi sngon du 'gro ba*), és a „felajánlás négy szintjének *mdos*”-je (*mdos rnams bsngo ba'i rim bzhi*), mely azonos a fent említett négy „szárnyaló” entitással. A következő szertartás az „általános felajánlás” (*spyi bsngo ba*). Ezt követi négy *mdos*, azaz a „*mdos* szertartás négy jellegének bemutatása” (*mdos chog rnam bzhis bstan*), melyek között a számunkra fontos *rlung rta* szertartás is található. Az első a „növekvő életért való *gto* szertartás” (*srog bskyed blto chog*), a második „növekvő hatalomért való *gto* szertartás” (*dbang thang bskyed pa'i lto*), a harmadik a „különleges *gto* szertartás” (*bye bral [=brag] blto chog*) és végül a negyedik a „növekvő *rlung rta*-ért való *gto* szertartás” (*rlung bskyed blto chog*). Ez utóbbi kapcsolódik a fanyomatos szöveghez (FMGY) Mindazonáltal az itt említett négy *mdos* – a „különleges *gto* szertartás” kivételével – nyilvánvalóan azoknak a „személyes erők”-nek felelnek meg, melyeket a tibeti asztrológia kínai változatában (*nag rtsis*) használnak (ld. 1.4.).⁴⁰⁸ Ezután következik a „*mdos* előkészítésének módszere” (*bca' thabs*), majd az „módosítás” (*kha bsgyur*), mely a fent említett négy szertartás minőségére vonatkozik, valamint az „alsóbb rangú vendégek kérelme” (*dman gyi mgon rnams gshes su gsol*). Az utolsó négy egység a „négyféle *ma mo mdos*”-je (*ma mo'i mdos bzhi*). A befejezés (*mjug*) után ezt követi a „békés és haragvó istenségeknek való italáldozat” (*rgyal ba'i zhi khro rnams la gser skyems*) és a „minden fajta kisebb *mdos* tanítás” (*mdos phran sna tshogs bstan pa*).

⁴⁰⁸ „Életerő”, „egészség”, „hatalom” és „szerencse” (*srog lus dbang klung bzhi*). Feltehetően a „különleges” (*bye brag*) a „test” (*lus*) helyett szerepel. Erről ld. Cornu 1997: 85–87.

A *rlung rta* rítus (FMGY) lényegében az alapszöveget (MGYK) követi, bár helyenként lényegesen különbözik attól. Blondeau tanulmányának köszönhetően világos képet formálhatunk a *mdos*-vel kapcsolatos *bon* és buddhista szövegek szerkezetéről,⁴⁰⁹ melyek a *bon* szövegekkel ellentétben három alapvető részre oszthatók: „előkészítő gyakorlatok” (*sngon 'gro*), „központi rész” (*dngos gzhi*) és „befejező rituális cselekvések” (*rjes kyi bya ba*). A *mdos*-sal kapcsolatos *rlung rta* rítus szövege ugyancsak a fent említett három alapvető részre osztható fel (ld. 3.2.1.1.): az előkészítők, a fő rész és a „befejező cselekedetek” (*mjug gi bya*). Blondeau további három részbe osztja fel a bevezetéseket: a *mdos* elkészítése, a *yi dam* kiengesztelése, és a *mdos* felszentelése. Mindazonáltal a *rlung rta* szöveg bevezetése hat különböző részre oszlik. Az első a „*mdos* elkészítése” (*mdos bca' ba*), amely kétszer is részletes leírását adja az elkészítendő univerzumnak. Ez a rész az alapszövegben csak a „*mdos* négy fajtája” után következik, ebből következően mindegyikükre alkalmazták; csak utána következik a *rlung rta mdos*-ra vonatkozó szakasza (MGYK 15b6–15b7). A *rlung rta* szöveg szerzője egyesítette ezeket a részeket, s kiegészítette egy hosszú magyarázattal, amely nincs a kéziratban. A szerző nyilvánvalóan *Mi bskyod rdo rje* volt, aki az alapszövegből vonta le következtetéseit.

A bevezetések második része a „*yi dam* önmagamként való vizualizációja és recitálása, valamint a *rlung rta* megvalósítása és a bűnvallomás” (*yi dam gyi bdag bskyed bzlas pa dang rlung rta'i bskang bshags bya ba*, FMGY 4a3–4b2). Ez a rövid fejezet, mely a *sādhana* (*sgrub thabs*) szerkezetének felel meg, nem található meg az alapszövegben (MGYK), hanem nyilvánvalóan későbbi hozzátétel a *rlung rta* rítusához. A harmadik rész a *mdos* „felszentelése” (*byin brlabs*, FMGY 4b3–5a4, MGYK 2a2–2a5), mely majdnem pontosan megfelel az alapszövegnek.⁴¹⁰ A negyedik rész a „vendégek meghívása” (*mgron spyan 'dren*). A hét versszakból az első három (FMGY 5a4–5b3) nem felel meg a kéziratnak; a kézirat első versszaka (MGYK 2a5–2a6) nem található meg a nyomaton, de a következő három vers ugyanaz. Ezután a kéziratban olyan versszakok következnek, melyek a garudáknak az ötös buddha-családdal kapcsolatos szolgálataira vonatkoznak (MGYK 2b2–3a6), és az utolsó versszak azonos a fanyomattal. Így írja le a szöveg a *mdos*-hoz kapcsolódó istenségeket:

„Az áldott üresség végtelen egeiből a három [yāna tanításaival ellátott?] gyökér-lámákat, a békés és haragvó *yi dam*-okat a *mdos*-be megidézem, s eljövételükért könyörgök! Minden

⁴⁰⁹ Blondeau, 2004, pp. 266–67.

⁴¹⁰ On these see Blondeau 2004, p. 266.

Tiszta Birodalomból a buddhákat, bodhisattvákat, śrāvakákat és pratyeka buddhákat, különösen pedig a tiszteletreméltó Mañjughošát a *mdos*-be megidézem... Vajra-palotájukból a ḍākiniket, a samayát megtartó dharmapālákat, a gazdagság-isteneket, a kincsek gazdáit a *mdos*-be megidézem... A nyolc mahādevát, a nyolc nagy nāgát, a főirányok védőinek nyolcas csoportját, a négy lokapālát, a nyolc nagy bolygót és a holdházakat a *mdos*-be megidézem... A nyolc *spar kha*-t, a kilenc *sme ba*-t, a létezés tizenkettes évkörét, s az asztrológiai tudományok minden istenségét a *mdos*-be megidézem... A főirányok *sa bdag*-jait és a többi, az évek, hónapok, napok, időközök istenségeit, az e helyütt lakozó istenségeket, a *mdos*-be megidézem... Az akadályok nyolcvanezer különböző fajtáját, az ártalmak háromszázhatvan fajtáját, a betegségek és csapások urait, a *mdos*-be megidézem, s eljövételükért könyörgök!”⁴¹¹

Ezután következik az „áldozat felajánlása” (*mchod pa 'bul ba*) (FMGY 6a5–6b6) és a „dicsőítés” (*bstod pa*) (FMGY 6b6–7a2), melyek csak részben hasonlóak az alapszöveghez (MGYK 3b1–3b2).

A *rlung rta* rítus fő részének (*dnogs gzhi*) kilenc szakasza van. Első része a precedens mítosz, mely a „*rlung rta* eredetének magyarázata” (*mdos kyi khungs bstan pa*) címet viseli. A fanyomat szövegének vizsgálata alapján azonban kiderült, hogy ez a szövegrész nem más, mint a *Vaiḍūrya dkar po* 20. fejezetéből egy részlet majdnem szó szerint átvett változata.⁴¹² Ez az alapszövegben azonos a „korábbi és későbbi *mdos*-k bevezetései” (*mdos gong 'og phal cher gyi sngon du 'gro ba*, MGYK 6b4–9b1) című résszel. Mindazonáltal minden fajta *mdos*-re vonatkozik, melyek csak megtalálhatók az alapszövegben. Ezt a szöveget a következő részben elemezem (3.2.2.).

A központi rész második része a „magasabb és alacsonyabb fokozatú vendégek meghívása és a *mdos* általános bemutatása” (FMGY 2.2), melynek két része van: „általános bevezetés a magasabb és alacsonyabb fokozatú vendégekkel együtt” (FMGY 2.2.1) és a

⁴¹¹ *hUM bde stong nam kha'i klong yangs nas // gsum ldan rtsa ba'i bla ma dang // yi dam zhi khro'i lha tshogs rnam* // *mdos la spyan 'dren gshegs su gsol // rang rang ngag pa'i zhing kham nas // sangs rgyas byang sems nyan rang dang // khyad par rje btsun 'Jam dpal dbyangs // mdos la spyan 'dren + gar bzhugs rdo rje'i pho brang nas // mkha 'gro chos skyong dam can dang // nor lha gter bdag ma lus pa // mdos la + lha chen brgyad dang klu chen brgyad // phyogs skyong sde brgyad rgyal chen bzhi // 'gza' chen brgyad dang rgyu skar rnam* // *mdos la spyan + spar kha brgyad dang sme ba dgu // srid pa'i lo 'gros bcu gnyis dang // gtsug lag spyi yi lha tshogs rnam* // *mdos la + phyogs kyi sa bdag la sogs pa // lo zla zhag dus lha rnam dang // yul 'dir gnas pa'i lha rnam kyang // mdos la + bgegs rigs stong phrag brgyad bcu dang // gdon rigs gsum brgya drug cu dang // nad rims dal yams bdag po rnam* // *mdos la spyan 'dren gshegs su gsol* // MGYK 5a4–6a4.

⁴¹² Ld. Kelényi 2002b, pp. 76–81. Ld. még Gyurme Dorje, 2001, pp. 46–48.

„négy részből álló *gtor ma* áldozat bemutatása”. Ezeknek csak néhány részlete található meg az alapszövegben (MGYK 20a3–20b1) is.

A következő rész a „különleges felajánlás” (FMGY 2.3). Egyik része, mely nemcsak a *mdos* szerkezetét mutatja be, hanem azonosítja a Meru heggyel is, ugyancsak megtalálható az alapszövegben. Mindazonáltal az első rész a „*mdos* négy megjelenése”-re vonatkozik (MGYK 16a3–16a7). A mű utolsó harmada pedig a „részletezett adományok” (*bye brag tu 'bul ba*) elvégzése után bemutatja be a már létrehozott *mdos* „működését” (ld. 4.1.). Mindkét szöveg a szerencsés évekre vonatkozó részletek után így folytatódik (MGYK 19b1–19b6, FMGY 20b4–21b4):

„A *rlung rta*-nak ezt a támaszát, amely azonos
a Test, Beszéd és a Tudat lényegével, az áldozatokkal és a megvilágosodott hatékonysággal,
az öt bölcsességgel megáldott *gtö*-t,
a gyönyörűséges és dicsőséges *gtö*-t,
a csodálatos és kellemes *gtö*-t,
a bölcsesség nagy *gtö*-ját,
ezeket a lámának, a *yi dam*-nak és a Három Drágakőnek,
a buddháknak, bodhisattváknak, śrāvakáknak és pratyeka buddháknak,
és a nagyra becsült vendégeknek ajánld fel!
Ha védnökünk és jótevőnk *rlung rta*-ja
tönkremegy vagy lehanyatlik,
változtasd meg a bölcsesség nagy *mdos*-jével!
Ha a jó szerencséje és a vagyona is károsodik,
[változtasd meg] a bölcsesség nagy *mdos*-jével!
Ha a képességei és a hatalma lehanyatlanak,
[változtasd meg] a bölcsesség nagy *mdos*-jével!
Ha betegség vagy káros hatások sújtják,
[változtasd meg] a bölcsesség nagy *mdos*-jével!
Ha ellenségei gyűlölik,
[változtasd meg] a bölcsesség nagy *mdos*-jével!
Amikor a karma nem teljesül be, s a tudat nyugtalan,
sok a betegség, kár és ártalom,
amikor a barátok ok nélkül haragszanak,
és az ellenségeskedés gyűlölséghez vezet,

az étel veleje romlott, s a barátok tudata silány,
 amikor a javak elvesznek, és az erőfeszítéseknek hasztalanok,
 s ezek következtében a *rlung rta* meggyengül,
 változtasd meg a *gto*-val, fordítsd meg a *gto*-val,
 így a gyűlölködő ellenségek megváltoznak,
 az ártalmas akadályok megváltoznak,
 a kiterjedt érdem *rlung rta*-ja megnő,
 a szilárd élettartam és életerő *rlung rta*-ja megnő⁴¹³, stb.

A rituálé második egységének következő három része (MGYK 2.4, 2.5, 2.6) szintén megtalálható az alapszövegben. Mindazonáltal a „*mdos* útjának megmutatása” különbözik az előző szerkezettől, mivel ez az alapszöveg első részében foglal helyet (MGYK 5a–5b1). Az „összefoglalás” (*smras pa*), amely az utolsó részben található (FMGY 3.), megadja a következtetést:

„Manapság azok, akik tanultnak gondolják magukat, többnyire önteltek,
 s nem értik a gyakorlás lényegét,
 a nagylelkűség *gto*, *mdos* és *glud* rítusait
 kiegészítik a régi *bon* rítusokkal,
 ami szégyenteljes ily nehéz időkben.
 A sok *gto*, *mdos* és *glud* rítus
 védeni fogja a mezőket, házakat és a vagyont kivétel nélkül,
 és az általános jóakarát és részvét növekszik.
 Az előző cselekedetek múltó természete miatt
 ezek a *gto*, *mdos* és *glud* rítusok valóban megszabadítanak
 a bajok fajtáitól való félelemtől, az ártó *gdon* démonoktól,
 ami a vallási felajánlások igazi szétosztásának eredménye,

⁴¹³ *sku gsung thugs yon 'phrin las kyi // ngo bor ro gcig rlung rta'i bten // ye shes lnga dang ldan pa'i blto // mdes sdug dpal dang ldan pa'i blto // ngo mtshar yid du 'ong ba'i blto // ye shes blto chen 'di dag rnam // bla ma yi dam dkon mchog gsum // sangs rgyas byang sems nyan rang sogs // sri zhu'i mgron la mchod par 'bul // bzhes nas rgyu sbyor yon bdag gi // rlung rta nyams shing rgud pa na // ye shes mdos chen 'di yis bsgyur // bsod nams mthu yang nyams pa na // ye shes mdos chen + kha rje dbang thang phri ba na // ye shes mdos + nad dang gdon gyi 'tshé ba na // ye shes mdos + gzan gyi dgra ngo sdang ba na // ye shes mdos + las mi 'grub cing sems mi bde // nad mang god kha rgyun nyen dang // rgyu med mdza' bo sdang ba dang // gzan gyi kha mchu sdang ba dang // zas bcud nyams shing grogs blo zhan // blo bur nor shor tshong khe med // de dag rlung rta nyams pas lan // de yang bltos bsgyur blto yis bzlog // de yang sdang bas dgra la bsgyur // de yang gnod pa'i bgegs la bsgyur // bsod nams rgyas pa'i rlung rta bskyed // tshé srog brtan pa'i rlung rta bskyed // FMGY 20b4–21b5.*

de ami nyilvánvalóan kimutatható,
nem tartoznak Samantabhadra, s a buddhák gyermekeinek cselekedetei közé.
Ha minden örömet megadunk, amit csak kívánni lehet,
nehezen kutatva, és nehezen elérve,
akik ártanak nekünk, boldogok lesznek,
miért ne örülhetne a buddhák eme fia?
A bodhicitta kialakítása az elején kezdődik,
és az erény felajánlásával fejeződik be, így teljes;
középen, a rituális anyagok, mantrák és elmélyedés erején keresztül nyilvánul meg;
A helyes nézetek révén megerősítve,
a kétféle halmaz helyes nézete válik a legeredményesebbé,
hogy a *rlung rta* növelésért való *mdos* rítus kihirdetésének erényén keresztül
kivétel nélkül minden élőlény, oly mérhetetlenül, mint az ég,
érje el a tudat-energiából formált elpusztíthatatlan testet,
s kitartóan munkálkodjék mások javáért!⁴¹⁴

Végül nem minden tanulság nélkül való a rövidített változatnak (RAGY) a fanyomatos szöveggel (FMGY) való összevetése. A rövidített szöveg elején elhagyták a bevezető invokációt, azzal együtt, hogy a szöveg Padmasambhava munkájából való kivonat. A szöveg egységeinek megnevezése (ld. Függelék, MDOS, 1b1–2a1) teljes egészében hiányzik a rövidített változathoz. A bevezető első részéből (FMGY, 1.1) hiányzik a „*mdos* előkészítése”, egy hosszú, fentebb idézett betét (FMGY, 2b3–4a2), valamint a második egység, „A *yi dam* önmagamként való létrehozásának recitálása” (FMGY, 1.2). Ennél jóval érdekesebb, hogy a „vendégek meghívása” rész (FMGY, 1.4) első versszaka, mely nem olvasható a fanyomaton, megegyezik az alapszöveggel (MGYK, 2a5–2a6). Mindemellett elhagyták „az áldozat bemutatása” (FMGY, 1.5), az „áldozat felszentelése” (FMGY 1.5.1) és az azt követő „Dicsőítés” (FMGY, 1.6) fejezeteket. Ugyanakkor a teljesen megegyező a hosszú „*mdos*

⁴¹⁴ *deng dus mkhas rlom phal cher nyams len gyi // gnad ma shes par shyin pa gsum tshang ba'i // blto mdos glud la rnying bon cho ga zhes // sgyug (=skyug) bro byed kyang rkyen gyis gces (=gtses) pa'i tshe // khang zhing nor rdzas ma lus 'phangs med du // blto mdos glud phyir giong ba mang por snang // de phyir byams dang snying rjes kun bslang nas // sngon las 'phral gyi rkyen las gyur pa yi // gnod byed gdon dang bgegs la zang zing gi // shyin dang chos shyin legs par btang ba'i mihus // nad gdon rgud pa'i 'jigs las nges sgröl ba'i // blto mdos glud 'di rgyal sras kun bzang gi // spyod par mi 'gro sgrub byed ci yis ston // dka' bas btal zhing dkon pas legs bsdus pa'i // mkho rgu'i longs spyod gnod byed mgu ba'i phyir // byin pas rgyal sras mnyes par ci mi 'gyur // gong du sems bskyed 'og tu bsngö bas zin // bar du rdzas sngags ting 'dzin nus pas sprul // kun tu yang dag lta bas rgyas btab na // tshogs gnyis bsogs pa'i thabs mkhas mchog tu 'gyur // rlung rta bskyed pa'i mdos chog spel ba'i dges // mkha' dang mnyam pa'i 'gro ba ma lus pa // rlung sems las grub gzhom zhig bral pa'i sku // thob nas 'gro don rgya chen byed par shog // FMGY, 28a2–29a3.*

eredetének kifejtése” (FMGY, 2.1.1, 2.1.2), mely magába foglalja az ötféle teknős és a nyolc *spar kha* történetét, s a rövid változatban teljesen összeolvad a következő résszel (a „magasabb és alacsonyabb rangú vendégek meghívása”, FMGY, 2.2). Ez utóbbi első részének viszont közel a fele hiányzik (FMGY, 2.2.1), s rögtön a szöveg következő részével (FMGY, 2.2.2.2) folytatódik.

Itt, csak úgy, mint az alapszövegben (MGYK), a „részletezett adományozás”-ból (FMGY, 2.3) elmarad a bevezető rész, és csak a *mdos* leírását tartalmazza. A „szerencsés évek” és a hozzájuk tartozó három-három év felsorolásában nem a disznó-év, hanem a majom-év következik, mint az alapszövegben (MGYK, 19a4). Ezután mindkét szöveg ugyanúgy folytatódik, de a „maradék áldozat adományozása” (FMGY, 2.4) és a „*mdos* útjának megmutatása”, amely megtalálható az alapszövegben (MGYK, 5a1–5a6) hiányzik a rövid változatból. Mindhárom változatban a „prédikáció” (FMGY, 2.6) következik, mint a befejező része a rövid változatnak. Mindebből az vonható le, hogy a rövid változatot (RAGY) nem a fanyomatos (FMGY), hanem az alapszövegből (MGYK) készítették, tehát ez utóbbi is jól ismert lehetett Mongóliában. A fanyomatos szöveggel ellentétben ez nem tartalmaz új elemeket, hanem az alapszöveg rendszerét követi.

3.3.1.1. A *mdos* szertartás alapszövegének (MGYK) szerkezete

'dir slob dpon padma ga ra'i thugs kyi nying khu mdos chog sna tshogs blto sgro sa ma ya bsgyur chen dga' ba'i ltad mo zhes bya ba bzhugs so //

I. *'phur lding bzhi mdos* (1b1–1b7)

I.1. *bya khyung gshog rkyang*

I.2. *pho rog rkyang sel*

I.3. *nam mkha' dgu 'phur*

I.4. *sa srin dgu bskor lding*

i. *byin brlabs* (2a2–2a5)

ii. *spyang drangs* (2a5–3b1)

iii. *mchod gtor 'bul ba* (3b1–3b2)

iv. *mdos chen 'bul* (3b3–4a6)

iv.1. *bya khyung gshog rkyang*

iv.2. *pho rog rkyang sel*

iv.3. *nam mkha' dgu 'phur*

iv.4. *sa srin dgu bskor lding*

v. *mdos kyi lam bstan* (4b7–5b2)

II. *spyi mdos bzhi* (5b3–6a7)

II.1. *kun thub spyi yi mdos*

II.2. *'byung bzhi spyi mdos*

II.3. *sde brgyad spyi yi mdos*

II.4. *kun sel spyi mdos*

vi. *mdos gong 'og phal cher gyi sngon du 'gro ba* (6b4–9b1)

vii. *mdos rnams bsngo ba'i rim bzhi* (10a6–14b3)

vii.1. *bya khyung gshog rkyang*

vii.2. *pho rog rkyang sel*

vii.3. *nam mkha' dgu 'phur*

vii.4. *sa srin dgu bskor lding*

viii. *spyi bsngo ba* (14b3–15a6)

III. *mdos chog rnam bzhis bstan* (15a7–15b7)

III.1. *srog bskyed blto chog*

III.2. *dbang thang bskyed pa'i lto*

III.3. *bye bral blto chog*

III.4. *rlung bskyed blto chog*

ix. *bca' thabs* (15b7–16a7)

x. *kha bsgyur* (16a7–20a2)

x.1. *srog bskyed blto chog*

x.2. *dbang thang bskyed pa'i lto*

x.3. *bye bral blto chog*

x.4. *rlung bskyed blto chog*

xi. *dman gyi mgon rnam gshes su gsol* (20a3–20b2)

IV. *ma mo'i mdos bzhi* (20b3–22a2)

IV.1. *nad bdag ma mo'i mdos*

IV.2. *ma mo'i khrag mdos*

IV.3. *gser mo dgu ba*

IV.4. *mo'i dre dgu*

x. *so sor kha bsgyur ba* (22a2–24b5)

x.1. *nad bdag ma mo'i mdos*

x.2. *ma mo'i khrag mdos*

x.3. *gser mo dgu ba*

x.4. *mo'i dre dgu*

xi. *mjug* (24b6–25a4)

xii. *rgyal ba'i zhi khro rnam la gser skyems* (25a5–26b2)

V. *mdos phran sna tshogs bstan pa* (25b2–44b1)

3.3.1.2. A *mdos* szertartás (FMGY) szövegének szerkezete, átírását ld. Függelék, MDOS

1. Bevezető gyakorlatok (*sngon 'gro*)

1.1. A *mdos* elkészítése (*mdos bca' ba*)

1.2. A *yi dam* önmagamként való létrehozásának recitálása, és a *rlung rta* bűnbocsánatának megtétele (*yi dam gyi bdag bskyed bzlas pa dang rlung rta'i bskang bshags bya ba*)

1.3. A *mdos* megáldása (*mdos byin brlabs*)

1.4. A vendégek meghívása (*mgron spyan 'dren*)

1.5. Az áldozatok adományozása (*mchod pa'bul ba*)

1.5.1. Az áldozat megáldása (*mchod pa byin brlabs*)

1.5.2. Adományozás (*'bul ba*)

1.6. Dicsőítés (*bstod pa*)

2. Tényleges gyakorlat (*dnegos gzhi*)

2.1. A *mdos* eredetének tanítása (*mdos kyi khungs bstan pa*)

2.1.1. Rövid tanítás (*mdor bstan pa*)

2.1.2. Részletes tanítás (*rgyas par bstan pa*)

2.2. A felsőbb és alsóbb rendű vendégek meghívása, és a *mdos* általános adománya (*mchog dman gyi mgron la mdos spyir 'bul ba*)

2.2.1. Az alsó és a felső vendégek kérelmezésével együttes általános adomány (*mchog dman gyi mgron la snyan gsan dbab pa dang bcas pa spyir 'bul ba*)

2.2.2. A négy részből álló tézstaáldozat adománya (*cha bzhi gtor ma 'bul ba*)

2.2.2.1. Áldás (*byin gyis brlabs pa*)

2.2.2.2. Adomány (*'bul ba*)

2.3. A részletezett adományozás (*bye brag tu 'bul ba*)

2.4. A maradék áldozat adományozása (*lhag ma 'bul ba*)

2.5. A *mdos* útjának megmutatása (*mdos lam bstan pa*)

2.6. Prédikáció (*chos bshad*)

2.7. A természettől fogva meglevő ártalom kiűzése (*gnod byed rang gnas su bskrad pa*)

2.8. A visszafordítás (*bzlog pa bya ba*)

2.9. A védőkörön való meditáció (*bsrung 'khor bsgom pa*)

3. Befejezés (*mjug gi bya*)

3.3.2. A *rlung rta* eredet-mítosza

Mint azt az előző részben (3.3.1.) kifejtettem, a *mdos* szertartás hangsúlyos része annak a történetnek a leírása, mely a „*rlung rta* eredetének magyarázata” (*mdos kyi khungs bstan pa*) címet viseli. Ezt azért tartottam fontosnak külön is kiemelni, mivel a *rlung rta* szertartások között ilyen jellegű betéttel csupán ebben a szövegben találkoztam. Ez viszont az alapszövegben (MGYK) megegyezik a „korábbi és későbbi *mdos*-k bevezetései” (*mdos gong 'og phal cher gyi sngon du 'gro ba*) című, minden fajta *mdos*-ra vonatkozó egységgel (ld. 3.3.1.1.), mely valójában nem önálló mítosz, hanem a *Vaidūrya dkar po* 20. fejezetéből való részlet majdnem szó szerint átvett változata.⁴¹⁵ Ez pedig nem más, mint a kínai eredetű „elemek asztrológiája” (*'byung rtsis*) alapvető elemeinek eredetét hétszótagú versben megfogalmazó történet eleje, mely a teremtés folyamatát és a világ keletkezését egy mitikus teknős egymásból következő állapotaiként írja le, s bemutatja az asztrológiában fontos szerepet játszó, megszemélyesített nyolc trigram (ld. 1.4.) létrejöttét is.

A *mdos* szertartás szövegét összevettem a *Vaidūrya dkar po* fejezetével, s bár a fordítást abból készítettem, meghagytam a szertartási szöveg egységeit. Az alapszöveg kompilátora – feltehetően a verses betét memorizálásának érdekében – ugyanis az eredetileg összefüggő szöveget a HŪM magyszótaggal (sz.: *bījamantra*) tagolta részekre, úgy, hogy a tagolás által létrejött új értelmezésnek megfelelően kisebb részleteket ki is hagyott, másokat pedig hozzátoldott a nyomtatékosítás végett. A kihagyott részeket szögletes zárójellel jelöltem, a betoldások a lábjegyzetek után következnek. Bár a Függelékben megtalálható a *mdos* szövegének átírása (MDOS), a jobb áttekinthetőség, illetve az adódó különbségek kedvéért itt a fordítás lábjegyzeteiben is közlöm.

A történet szerint a világot alkotó elemek Mañjuśrī bodhisattva testéből jönnek létre, aki az asztrológia tudományának védelmezője is egyben. Ezután a különböző teknősök világra jötte következik (a teknős jelentőségéről ld. 3.3.3.). A *mdos* szövegben az eredetet „röviden” összefoglaló versszak ötféle teknőst jelenít meg. Ezek a kialakuló világ állapotait is jelképezik: a létezés folyamatát biztosító „Helyezkedő” (*gnas pa*), az anyagi világ kialakulását kifejező „Megjelenő” (*chags pa*), a lények létrejöttét leíró „Létesülő” (*srid pa*), a misztikus átváltozást kifejező „Átváltozó” (*sprul pa*), végül az asztrológiában nagy szerepet

⁴¹⁵ *'byung rtsis kyi khog 'bubs dang mdo rgyud nas gsungs pa'i skor*. VAIDURYA, 1997, pp 218–220; ld. még Gyurme Dorje, 2001, pp. 46–48.

játszó „Arany” (gser) teknős.⁴¹⁶ A „részletesen” kifejtett eredet-történet viszont csak az első három teknőssel kapcsolatos.

[„Egy réges-régi sötét korszakban,
mely igencsak szépnek és gyönyörűnek látszott,
az elpusztult és kiüresedett külső elem,
a rozsdamentes fém-elem tartományának terében,
a határtalan középpont nélküli ürességben ...]

HŪM! A bölcs és szent Mañjuśrī
az Akaniṣṭha mennyben tartózkodott,
s orlikának lefelé fűjt szeléből
az eleve létező fa-tartománynak
megfelelő szél-elem maṇḍalái jelentek meg,
majd azokból a vadszra-alap is létrejött.
Nyelvének nyála szétterjedt,
s szájának párája fokozatosan
harmattá vált, és a mindebből való
víztenger hatalmasra növekedett.
Annak tetején szemének pillantásából
a föld-elem maṇḍalája jelent meg,
azon pedig a Mañjuśrī kezében lévő
lángoló kard fénye összegyűlt,
s a tűz-elem maṇḍalája is beteljesült.”⁴¹⁷

Majd először a „Helyezkedő Teknős” jött létre:

[Amikor azokból a teknős összeállt, ...]

HŪM! Először még nem volt semmi sem,

⁴¹⁶ *dang po ci yang med pa la // chags srid gnas pa sprul pa dang // gser gyi rus sbal lnga yang 'grub // sprul sku khyod la phyag 'tshal bstod // MDOS, 7a6–7b1.*

⁴¹⁷ *44 de yang ngon gyi mun pa'i skal // mngon par dga' 'am mdzes snang pa // zhig cing stongs pa'i phyi'i 'byung ba // shin tu g-ya' bral lcags kham mkha' // mtha' dbus bral ba'i stong pa la // mkhyen rab 'phags pa 'Jam dpal gyis // 'og min lha yi gnas bzugs nas // 'og gi phyogs la shangs bug nas // rlung bus srid pa ye yod kyi // shing kham mthun-pa'i rlung dkyil rnams // chags la rlung las rgya gram byung // ljangs kyi mchil ma 'phros pa la // rlangs pa ngad rlangs rim bzhin du // zil par gyur pa de nyid las // chu yi rgya mtsho je cher 'phel // de steng spyen gyis gzigs pa yang // 'byung ba sa yi dkyil 'khor chags // de steng 'Jam dpal phyag mtshan gyi // ral gri 'bar ba'i 'phro 'du las // 'byung ba me yi dkyil 'khor grub // VAIDURYA, 1997, pp. 218-219*

kezdetben csak a Helyezkedő teknős volt,
 s a három idő minden buddhája
 a Helyezkedő teknősből keletkezett,
 a három léttartomány minden érző lénye
 ennek a teknősnek a részeiből jött létre.
 Példának okáért, a tér üressége,
 melynek értelme Samantabhadra, a dharmadhātu,
 és a három idő, mely egyesüléstől és különválástól mentesen helyezkedik.
 [A teknős] feje és farka láthatatlanul ide helyezkedett el,
 végtagjai nem megmutathatóan ide helyezkedtek el,
 csontjai pedig hely nélkül ide helyezkedtek el.
 Ebben a buddha és az érző lények,
 a dharmatest, a gyönyörtest, a változótest,
 a Győzedelmesek teste, beszéde, tudata és erénye,
 a kiterjedt megvilágosult tevékenység átváltozása,
 a férfiak és nők, a sem him-, sem nőneműek járás-kelése,
 hányódása és a többi teljesen
 felfoghatatlanul magasrendűek.⁴¹⁸

Ezután a „Megjelenő teknős” jött létre. Az itt következő részek lényegében
 megfelelnek az Abhidharmakóśában leírt buddhista kozmológia kialakulásának.⁴¹⁹

„A Megjelenő teknősnek pedig ezt nevezik:

a Helyezkedő teknős szájának párájából
 a szél-elem hét mandalája,
 lassan egy zöld maṇḍalaként jelent meg,
 zúzmara és jégeső keletkezett,
 ide-oda mozgott,
 s abból a vadzsra-alap megjelent.

⁴¹⁸ *de nams rus sbal dang sbyar na // dang po ci yang med pa las // ye yod gnas pa'i rus sbal zhes // dus gsum sangs rgyas thams cad kyang // gnas pa'i rus sbal de las byung // kham gsum sems can thams cad kyang // rus sbal de yi cha las srid // dpe ni nam mkha' stong pa la // don ni kun bzang chos kyi dbyings // dus gsum 'du bral med par gnas // mgo 'jug 'dir blta med par gnas // yan lag 'dir bstan med par gnas // rus kyang 'dir gnas med par gnas // de la Sangs rgyas sems can dang // chos sku longs sku sprul pa'i sku // rgyal ba'i sku gsungs thugs yon tan // 'phrin las rgyas pa'i sprul pa dang // pho mo ma ning 'gro sdod pa // pan mchongs la sogs mtha' gcig tu // bzang du mi rung khyad par 'phags /N/AIDURYA: 219.*

⁴¹⁹ Jamgön Kongtrul Lodrö Tayé, 1995, 107–121.

A teknős nyálából
 pedig harmat jelent meg,
 s a fokozatos ázás, nedvesedés,
 majd a zajló túlsordulás révén,
 a víz mandalája beteljesült.
 Azon a teknős húsából pedig
 a Meru hegy, a [hét] hegylánc, a tengerek, a kontinensek és mellékkontinensek,
 az arany föld-alappal együtt
 egy hajszálként kinőtt fához hasonlatosan jelentek meg,
 ezért Megjelenő teknősnek mondják.⁴²⁰
 Mañjuhoşa változótestének hódolok!

A kétféle létállapot egysége jelenti a „Létesülő teknőst”, melyből az Ég, az istenek
 három világa és a Föld jött létre:

„HŪṂ! Az Elhelyezkedő és a Megjelenő teknős egyesüléséből

a sárga Létesülő teknős létrejött:

feje délre mutatott, farka északra,

négy része pedig a négy köztes irányba helyezkedett.

Fehér hátsontjából pedig

Khen pa apó az égen létrejött,

belőle pedig az istenek világa:

a „Négyféle érzékelés” istenei [i.e. Arūpadhātu],

a „nagy Brahma” isten és a többi [i.e. Rūpadhātu].

Felül az istenek győzedelmes tartománya van:

a nagy Meru hegy tetejének alján

a Trayatrimśa isteneinek mennyországa,

és a Paranirmitavaśvartin mennyország istenei.

A nagy Meru hegy derekánál

⁴²⁰ *de las chags pa'i rus sbaḥ zhes // gnas pa'i rus sbaḥ kha rlangs las // 'byung ba rlung gi dkyil 'khor bdun // dal bu'i dkyil 'khor ljang khu chags // de las da tsam ser tsam chags // de las har tsam hur tsam chags // de las rdo rje rgya gram chags // de yi rus sbaḥ kha chu las // 'zal tsam zil tsam chags pa yi // rim bzhi gsher tsam rlan tsam dang // sbra tsam shva tsam chags-pa yi // chu yi dkyil 'khor grub bar bshad // de steng rus sbaḥ sha las ni // lhun po ri mtsho gling phran dang // gser gyi sa gzhi bcas pa dang // ba spu rtsi shing tshul du chags // de la chags pa'i rus sbaḥ brjod // VAIDŪRYA: 219.*

a négy nagy király (Caturmahārājakāyika),
a Nap, a Hold, a planéták és a csillagok vannak.

A teknős szemeiből lett a Nap és a Hold,
szájpadlásának hangjából mennydörgés áradt,
kinyújtott nyelvéből villámfény zuhogott,
abból pedig villámlás és jégeső keletkezett.

Lélegzetéből szél, az ötféle lényeg,⁴²¹

s a külső öt elem keletkezett.

Testének mozgásából földrengés jött létre,

majd a teknős sárga hasából

Khon ma anyó a földön létrejött,

tőle a dühöngő nyolc *nāga* király,

s a *nāgák* világa alul beteljesült.⁴²²

Ezért a Létesülő teknősnek mondják,

a Létesülő változótetének hódolok!"

A „Létesülő teknőst” a „módszer” (*thabs*) és „bölcsesség” (*shes rab*) mindennemű
kettősséget megjelenítő egységéhez hasonlítja a szöveg:

„HŪṀ! Az ‘érzékelő tudatú’ (*vid byed*) Arany teknős

pedig az ég határához hasonlóan,

a ‘módszer’ természete szerint lefelé elhelyezkedett,

s a ‘dharma tudatú’ (*chos bya*) Ezüst teknős pedig

a föld alapjának mértékéhez hasonlóan,

a ‘bölcsesség’ természete szerint hanyatt helyezkedett el.”⁴²³

⁴²¹ Az emberi test öt szerve (szív, tüdő, máj, lép, vese).

⁴²² *gnas chags rus sbal phrad pa las // srid pa'i rus sbal ser po srid // mgo bo lhor bstan mjug ma byang // yan lag mtshams bzhir gnas pa'o // de yi gdung rgyal dkar po las // Khen pa rgad bu gnam du srid // de las lha yi 'jig rten ni // skye mched nu bzhi gtsang rigs lha // lha chen Tshangs pa la sogs pa // steng du lha yi rgyal kham srid // de 'og ri rab chen-po'i steng // sum cu rtsa gsum lha rnam dang // gzhan 'phrul dbang byed lha rnam srid // ri rab chen po'i rked-pa la // rgyal chen rigs bzhi'i lha rnam dang // nyi zla gza' skar thams cad srid // rus sbal mig las nyi zla dang // rkan gyi sgra las 'brug skad de // lce brkyang pa las glog 'od 'char // de las thog dang ser ba byung // dbugs las rlung dang don snying lngar // phyi yi 'byung ba lnga yang byung // lus 'gul ba las sa g-yos srid // rus sbal lto ba ser po las // Khon ma rgan mo sa ru srid // de las gtum po klu brgyad sogs // klu yi 'jig rten 'og tu grub // VAIDURYA: 219.*

⁴²³ *'di la yid byed gser gyi ni // rus sbal nam mka'i mtha' mnyam pa // thabs kyi rang bzhin kha bub gnas // chos bya dngul gyi rus sbal ni // sa gzhi'i gtos mnyam shes rab kyi // rang bzhin gan rkyal gnas pa sogs // VAIDURYA, 1997, p. 219.*

Ezután jött létre az a – „Létesülő teknőssel” azonosított – világ, melyet az Ég-atyával és Föld-anyával együttes nyolc trigram alakított ki. Ám a trigramok családjának eredeti rendszere meglehetősen különbözik a *Vaiḍūrya dkar po*-ban leírtaktól: a hagyományos kínai szimbolika szerint ugyanis a Hegy (*gin*, k.: *gen*) a legfiatalabb fiú, a Fém/Tő (*dva*, k.: *chen*) a legfiatalabb lány, a Víz (*kham*, k.: *kan*) a középső fiú, és a Fa/Villám (*zin*, k.: *zhen*) a legidősebb fiú.⁴²⁴

„HŪṂ! Magának a Létesülő teknősnek pedig
jellegzetes nyolcféle formája ez:
szája párájának fénylő füstjéből
egy *khen* nevezetű szótag jelent meg,
s a keletkezett nedvekből *Khen* apó megszületett.
Majd a lefelé szivárgó földből
egy *khon* nevezetű szótag jelent meg,
s a keletkező üledékből *Khon ma* anyó is megszületett.
Kettejüket egy földből való ágy kötötte össze,
az ég és föld oszlopát pedig egy hegy révén alkották meg,
a legidősebb fiú, a *Gin*-hegy így született.
A sziklás hegy közéből szél keletkezett,
s a legidősebb lány, a *Zon*-szél is megszületett,
a szél dörzsölése révén létrejött égő tűzből,
pedig a középső leány, a *Li*-tűz született.
Míg a szél és tűz viszálykodtak, eső zuhogott,
s a púpos, tisztátalan *Kham*-víz megszületett,
közben pedig a fa-tartomány létrejöttével
a legkisebb leány, a *Zin*-fa született meg.
A tűz miatt a föld felolvadt, és fém keletkezett,
így született a középső fiú, a vágó *Dva*-fém.
Kham és *Zin* pedig a következőképpen születtek:
a két legidősebb, *Gin* és *Zon*
karmájuk miatt szerelembe estek;
amikor a báty háromszor a Meru hegy körül,

⁴²⁴ Ld. Cornu, 1997, pp. 101-102.

a Zon-szél pedig a tenger körül kerengett,
 társat nem találtak, és bolyongtak,
 majd a rákçasák mérgezett országában,
Ye le dgung sngon nevűben,
 a karma szelének sötét kavargó terében
 báty és nővér egymást fel nem ismervén egyesültek,
 s e mocskos kapcsolatból születtek gyermekeik, *Kham* és *Zin*.
 Ezért a létezés istenei és a nágák viszálykodtak,
 majd az istenek és nágák egyesüléséből
 a látható világban létező istenek nyolc osztálya születtek,
 s mindenféle fejű és testű lény jött létre.
 Az istenek és a rákçasák egyesüléséből
 a nagy Meru hegy üregében
 az asurák győzedelmes birodalma keletkezett,
 alul pedig a nágák egyesüléséből
 a bajt, betegségeket hozó istenek lettek.
 Majd az istenek karmája kimerült,
 az érző lények [birodalmi közül] az emberek világába zuhantak,
 s a négy kontinensen és nyolc mellék-kontinensen emberekké váltak.
 Onnan a három alsó létszférába kerültek,
 a szenvedés hatalma révén létrejött a születés és a halál,
 az élőlények hat osztályában léteztek,
 s az ég és föld felülete kialakult.⁴²⁵

⁴²⁵ *srid pa'i rus sbal de nyid kyi // mtshan ma'i ri mo rnam brgyad dang // zhal rlangs 'od bcas 'thul ba las // Khen zhes bya ba'i yi ger snang // 'byung ba'i dngas mar Khon rgan byung // phyi sa thur du 'dzag pa las // Khon zhes bya ba'i yi ger snang // 'byung snyigs Khon ma rgan ming byung // de gnyis klungs mal bsdebs pa dang // gnam sa'i ka ba ri yis byas // bu chen sngon ma Gin ri byung // ri brag bar du rlung byung ba'i // bu mo chen mo Zon te rlung // rlung gis gtsubs te me 'bar bas // bu mo 'bring mo Li yang byung // rlung me 'khrugs te char babs pas // Kham chu sgur po mi gtsang byung // de rnams bar du shing skyes pas // bu mo chung du Zin shing byung // me yis sa bzhu lcags byung ste // bu 'bring gcod byed Dva lcags byung // de yang Kham Zin byung tshul ni // che ba Gin Zon rnam pa gnyis // las kyi chags sems skyes gyur nas // ming pos ri rab lan gsum dang // Zon gnyis rgya mtsho bskor gyur kyang // bza' zla rnyed par ma gyur 'khyams // srin mo gdug pa can gyi yul // ye le dgung sngon bya ba der // las kyi rlung 'tshub langs pa'i klong // ming sring ngo ma shes par phrad // mnol shor Kham Zin mnol phrug btsas // de yis srid pa'i lha klu 'khrugs // lha dang klu rnams bshos pa las // snang srid lha srid sde brgyad srid // lus po mgo rnams sna tshogs grub // lha dang srin du bshos pa las // ri rab chen po'i khong gseng du // lha ma yin gyi rgyal khams srid // 'og tu klu rnams bshos pa las // zha grum mnol ba'i lha rnams grub // de nas lha yi las zad pas // sems can mi yi yul du lhungs // gling bzhi gling phran mi rnams srid // de nas ngan 'gro rnam gsum grub // nyon mongs dbang gis skye shi srid // 'gro ba rigs drug rim gyis srid // gnam sa gnyis po kha yang 'byar // VAIDURYA, 1997, pp. 219-220.*

Idáig, kisebb eltérésekkel ugyan, de együtt haladt a két szöveg. A következő két kisebb részletet még a *Vaidūrya dkar po*-ból idézem:

„Kelet és nyugat, felső és alsó, nappal és sötétség összekeveredett,
s minden élőlényt bajok tartottak fogva.
Akkor aztán *Khen* apó keseregve így szólt:
‘Minek volna csak egy porszemnyi kedvező hatása is?’
Ám kérdésére nem kapott választ senkitől.

HŪM! Akkor Mañjuśrī a szívéből szült térből,
égi lakóhelyéről emígy sózott:
‘Semmi más bűnöd nincsen,
mint a létezés megfertőzése miatti bűn.
Annak van kedvező hatása, ha a nyolc trigram a helyére kerül.’
Ezt mondta, s mind, akik létrejöttek,
a nyolc trigram, a bolygók s az emberek,
minden bőséggel, s vagyonnal együtt,
az Arany teknős földjén összegyűltek.”⁴²⁶

Míg az eredeti szövegben a trigramok története tovább folytatódik (elhelyezkednek a teknős különböző részeinél, és kialakul a tizenkét állatövi jegy ciklusa is), addig a *rlung rta* szertartás következő része már önálló szöveggént fejezi be a trigramok történetét:

„A javakat sorjában felosztották,
majd mindezt megtéve, a teknős
két feléhez, fejéhez is, farkához is,
s mind a négy részéhez elhelyezték.
Azért aztán a szent Mañjuśrī
igazságos parancsára támaszkodván,
az érző lények a bajoktól megszabadultak.”⁴²⁷

⁴²⁶ *shar nub phu mda' gdags sribs 'khrigs // sems can thams cad snyun gyis zin // Khen pas 'o dod gnam bos kyang // phan pa rdul tsam ma mchis pas // 'dri 'dra cis lan steng lhams smros // brjod pas 'Jam dbyangs thugs byung ba'i // nam mkha'i kham nas 'di skad bsgrags // 'di ni cis kyang ma nongs te // srid pa'i nal gyis nongs so skad // kha brgyad so sor bsad na phan // de skad ces ni byung ba dang // kha brgyad gza' mi tshogs pa las // so 'i nor rdzas rnam dang bcas // gser gyi rus sba' sa ru tshogs // VAIDURYA, 1997, p. 220.*

Az eredet-mítosz következő része pedig már teljesen eltér; egyrészt azért, hogy megindokolja a történet eredetét és hitelességét, másrészt pedig, hogy kifejtse a *gto*, *mdos* és *glud* rítusok hagyományával való kapcsolatát:

„HŪM! Később, abban az időszakban,
amikor *Khri srong lde btsan* uralkodó élt,
a fogadalmat tevők elhanyagolták a törvényeket,
az érző lények nem élvezték többé az erényeket,
örömeiket lelték a bűnben, és buzgón gyakorolták,
alacsonyrendűen és zavartan viselkedtek.
A jelenségek világának istenei és démonai nyugtalanok lettek,
a *ma mo*-k és *ḍākinīk* haragosak és nyugtalanok lettek
a járványok és betegségek esőként hulltak,
s minden lényt hatalmas szenvedések sújtottak.
Akkor aztán *Khri srong lde btsan*
meghívta Padmasambhava mestert,
s tisztelettel áldozatot ajánlott fel neki.
Padmasambhava mester pedig,
minden érző lény üdvé végett,
a *gto*, *mdos* és *yas glud* rítusok
minden fajtáját létrehozta,
így az élőlények minden szenvedéstől
megszabadultak, s élvezték a boldogság dicsőségét.”⁴²⁸

⁴²⁷ MDOS, 13b4–14a2.

⁴²⁸ MDOS, 14a2–14b5.

3.3.3. A teknős (*rus sbaI*) mítosza

Az általánosan ismert asztrológiai legenda szerint a jelenlegi világekorszak kezdetén Mañjuśrī egy hatalmas aranyteknőst hozott létre saját tudatából, majd átszűrta egy nyílvezzővel azt. A teknős hátára fordult, s az ősóceánban elsüllyedve vért és ürüléket bocsátott ki magából, melyekből a világegyetem összetevői keletkeztek; s alsó páncéljára Mañjuśrī felírta az asztrológiai tanításokat összefoglaló diagramot.⁴²⁹

„Mañjughoṣa pedig kelet felől egy nyílvezzőt lőtt ki, amely behatolt (a teknős) jobb oldalán, s hegye a bal oldalán jött ki. Akkor a teknős felfelé, a hátára fordult, feje délre, farka északra mutatott. A nyíl jobb oldalából kiálló végéből a keleti fa-elem tartománya, a szájából kiömlő vérből és szennyből a déli tűz-elem tartománya, a nyíl bal oldalán kijött hegyéből a nyugati fém-elem tartománya, a farkából kifolyt vizeletből az északi víz-elem tartománya, földre hulló négy részéből pedig a négy köztes irányban a föld-elem tartománya jött létre.”⁴³⁰

A teknős ábrázolását a legáltalánosabb formában a rosszindulatú hatások kivédésére szolgáló, szerencsehozó amulett (*srid pa ho*) mutatja be (ld. 1.4.1.). Ami a mitológiai előzményeket illeti, a teknősnek igen nagy szerepe van az indiai kozmogóniai mítoszokban,⁴³¹ ám a tibeti asztrológiában való kultusza Kínából ered. Az általános hagyomány szerint a kínai asztrológia elemei a 7. században, az államalapító király, *Srong btsan sgam po* kínai felesége révén kerültek Tibetbe,⁴³² s nagy részük a földet uraló helyszellemek (*sa bdag*) körébe lett besorolva.⁴³³ Közülük való a Nagy arany teknősbéka, aki köré a legfontosabb asztrológiai rendszerek csoportosulnak.⁴³⁴ A kínai hagyományt illetően a neves tibeti tudós, *'Jam mgon kong sprul blo gros mtha' yas* (1813-1899) feljegyezte, hogy a mitikus kínai uralkodó, Fuxi egy aranyszínű teknősbékán fedezte fel az asztrológiai kalkulációkban használatos nyolc

⁴²⁹ Ld. Cornu 1997, p. 31, Beer 1999, pp. 115-116.

⁴³⁰ *shar phyogs nas 'Jam dbyangs kyis phyag mda' springs pas glo g-yas phyogs su thebs pa dang mdel rtse g.yon phyogs su brdol / skabs der rus sbaI gyen du langs par gan rhyal du 'gyel bas mgo bo lho dang mjug ma byang du chags / de'i tshé glo g-yas su mdel yu dzar bas shar shing khams dang / kha nas khrag zag pas lho me khams / glo gyon nas mdel rtse brdol pas nub lcags khams / mjug nas gcin thon pas byang chu khams / yan lag bzhis sar sbar bas mshams bzhi sa khams su chags pa / Tshé dbang Lha mo 1997, p. 115.*

⁴³¹ A teknőssel kapcsolatos indiai mítoszokról ld. Hukam Chand Patyal tanulmányát.

⁴³² Tucci 1949, p. 723. Ld. még Cornu 1997, p. 23. Namkhai Norbu szerint Tibetben az „elemek asztrológiája” már jóval a 7. század előtt ismeretes volt, ld. Namkhai Norbu 1997, p. 149–150.

⁴³³ Tucci az 5. Dalai lámát idézi, aki szerint a tibeti királyság idejében bevezetett asztrológia főleg a *sa bdag*-ok kultuszához kapcsolódott, Tucci, 1949, p. 723. Az Arany teknősbéka megtalálható *Vaidūrya dkar po* -ban a *sa bdag*-ok felsorolása között is, Tucci, 1949, p. 722., ld. még Nebesky-Wojkowitz, 1956, 294-295., valamint a *bon Klu 'bum* teremtéstörténetében, Tucci, 1949, p. 711.

⁴³⁴ Cornu 1997, pp. 53–54.

jósjelet, a trigramokat (*spar kha*, k.: *ba gua*).⁴³⁵ A teknősnak – amely Kínában hagyományosan a hosszú élet szimbóluma – ugyancsak jelentős szerepe van a kínai kozmogóniában, hiszen domború felső és lapos alsó páncélja alkalmas arra, hogy kifejezze az Ég és Föld egymáshoz való viszonyát. A Han-kori *Huainanzi* (Kr.e. 2. sz.) írja le *Nugua* istennő mítoszát, aki egy hatalmas katasztrófa után egy teknősbéka levágott lábaival támasztotta meg a föld sarkain az eget.⁴³⁶ Bizonyos azonban, hogy a teknősbéka páncéljának segítségével való jóslás már a Shang-kortól (Kr.e. 16. sz. – 11. sz.) kezdve használatos volt,⁴³⁷ s a trigramok rendszere az ugyancsak ősi Változások Könyvéből (k.: *Yi jing*) ered; az asztrológiai számításokban fontos számnégyszet pedig (*sme ba*, k.: *luo shu*) a legenda szerint a Lo folyóból kiemelkedő teknős hátán volt.⁴³⁸ A *Thu'u kwan blo bzang chos kyi nyi ma* (1737 – 1802) által 1802-ben befejezett híres *Grub mtha' shel gyi me long* így foglalja össze a teknőssel kapcsolatos asztrológiai legendákat: Kínában az öt legendás *Dhi* uralkodó közül a negyedik (*Yo'u tho'u thang zhi*) idején tűnt fel az asztrológiai jóslás, melynek fő kelléke a teknősbéka páncélja volt; a fa-sárkány évében egy délről származó ember, *Yu'i shang zhi* egy gyönyörű teknőst ajándékozott *Yo'u* császárnak, aki a teknős páncélján látható ábrák alapján értette meg az asztrológia hagyományát;⁴³⁹ *Zhi'i yu* király pedig felfedezvén a Lo folyóból származó csodálatos teknős páncélján a nyolc jósjel ábráit, egy asztrológiai értekezést írt, melynek a folyóról és a szimbólumok könyvéről a *Lu tho'u* nevet adta.⁴⁴⁰ Mindenesetre a kínai hagyományban a nagy Arany teknős nem a mindenség létrehozójaként szerepel, ahogy azt a *nag rtsis* tibeti művelői állítják írásaikban.⁴⁴¹ A 14. században „felfedezett”, Padmasambhava életét leíró mű 35. fejezete, amely a kínai asztrológia elemeit is tárgyalja, így mutatja be az asztrológia alapjait jelképező a Nagy arany teknősbéka létrejöttét: „Egy ótszínű szivárvánnyal övezett Arany teknős a Sutasiri folyó mélyére ment, melynek tajtékjából egy fehér teknős is létrejött. Az apa- és anya-teknős egyesüléséből ötféle teknős született. Akkor Šakyamuni az istenek fehér fényű országából, az ékes Vijaya istennő kíséretében a szent

⁴³⁵ Idézi Namkhai Norbu 1997, p. 152.

⁴³⁶ L.d. Allan, 1991, p. 104.

⁴³⁷ Allan, 1991, pp. 112-123.

⁴³⁸ L. Hummel, 1969, pp. 140-141; a kínai eredetről még l. Cornu 1997: 21-23.

⁴³⁹ *Dhi lnga las bzhi ba Yo'u tho'u thang zhi'i gnam lo'i thog ma shing 'brug lo lho phyogs nas Yu'i shang zhi bya ba'i 'bangs zhi gis rus sbal ngo mtshar can zhi gnyed nas rgyal po la phul ba gzigs pas rus sbal gyi rgyab tu dus tshig gi rnam bzha g rì mo'i tshul gyis rgyas par yod pa khong du chud nas rtsis kyi skor ches cher gsal bar mdzad la / GRUBMTHA: 6a3 – 6a4.*

⁴⁴⁰ *rjes su Zhi'i yu'i yang gis he nanan phyogs kyi lu zhes pa'i chu'i nang nas shen kus te sprul pa'i rus sbal ngo mtshar ba rgyab na pā bkva'i rì mo yod pa zhi g thon pa la brten nas rtsis kyi rnam bzha g bgyis / 'di la Lu tho'u zer te / tho'u ni dpe ris dang / lu ni snga ma ltra 'byung lungs kyi s btags pa'o // GRUBMTHA 6a6 – 6b2.*

⁴⁴¹ *rus sbal de thams cad kyi byed pa po yin pa'i gtam rgya'i yi ge dang gtam rgyun tshad ma rnams la ma grags pas / bod kyi nag rtsis pa dag gis lo rgyus de tsam la brten nas ma hA gser gyi rus sbal zhes rtag pa rang byung gi byed pa po zhi g byung ba skad byed pa ni sgro 'dogs kyi gtam 'dod rgyal du smras pa'o / GRUBMTHA 6b3-6b5.*

Mañjuśrī elébe lépett, Mañjuśrī pedig a csodálatos teknőst kezébe vette, s így szólt: Íme, a Nagy arany teknős!⁴⁴²

Ugyanakkor a késői szöveghagyományban az Arany teknős egyenesen a kreátor szerepét tölti be,⁴⁴³ s mítosza igen hasonló a kínai mitológiából jól ismert Pangu ősatyáéhoz is, akinek teste megfelel a világmindenség elemeinek. A teknős szimbolikájának leírása mind az egyes asztrológiai szimbólumok, mind pedig a buddhista kozmológia szerint értelmezi a különböző részleteket:

„Az Arany teknősbéka pedig ez:
az ég határához hasonló nagy csodaként
az öt elem tested beteljesíti;
az ég a Te tudatod maga;
a víz a Te gennyes véred;
a forró tűz és szél mozgó lélegzeted;
a fák erdeje és minden kertje
a teknős erei és inai, ez így van;
a nyolc nagy bolygó és a csillagok
pedig a Te gerincend részei.
A létezés tizenkettes évköre
a Te tizenkét érzékszerved;
a trigramok tudásod nyolc része;
a kilences számnégyszet palotája
a Te bölcsességed kilenc cseppje;
a *sa bdag*-ok uralkodói, miniszterei mind
a Te minisztereid és átváltozásaid;
a fenti esőfelhők folyadéka száz párája;
ragyogó szemeid a Nap és a Hold;
a Te átváltozásaid elképzelhetetlenül kiterjedtek;
lényeged a tiszteletreméltó Mañjuśrīval

⁴⁴² *gser gyi rus sbal 'ja' tshon sna lngas bskor / chu bo Su ta si ri'i gting du song / de yi lbu bar rus sbal dkar po byung / pho sbal mo sbal gnyis ni bskos pa yis / de las rus sbal rnam pa lnga byung sta / Shlkya thub lha yul 'od zer dkar po spros / 'phags pa 'Jam dpal nyid kyi mdun du byung / 'Jam dpal sprul pa'i rus sbal phyag mthil blangs / 'di ni mahA gser gyi rus sbal te / PADMA, p. 223.*

⁴⁴³ A teknős mítoszáét és a vele kapcsolatos asztrológiai rendszerek kialakulását ld. még egy Matthias Hermanns által fordított kelet-tibeti szöveg kapcsán, Hermanns, 1955, pp. 28-34, ill. Hermanns, 1956, pp. 12-13.

egyforma, tőle nem különbözik;
 a Te neved annyit jelent,
 mint a minden élőlény iránti együttérzés,
 mintha anyjuk (*ma*) őrizné őket, ezért *ma*;
 az érző lények hasznát gyarapítod,
 s a neved ezért örömteli szó: *hA*;
 erényed elmondhatatlan, ezért vagy *gser*,
 az öt elem elrendezése miatt vagy *rus*,
 a módszert és bölcsességet egyesíted, ezért vagy *sbal*;⁴⁴⁴

A Teknős nevének szimbolikáját így összegzi egy másik szöveg: ⁴⁴⁵

ma: mivel mindent betölt, azért anya (*ma*),
 avagy mivel mindenkit szeret, azért anya,
 s az érző lények tudatát kedveli, azért anya;
hA: mivel a három mérég⁴⁴⁶ vétkétől mentes,
 amiatt nevezik úgy, hogy *hA*;
gser: mivel a drágakövek legjobbika,
 a legnagyobb minden drágakő közül,
 tudata olyan értékes, mint az arany (*gser*),
 mindenképp változhatatlan és létrehozhatatlan,
 ezért, s a változhatatlanság miatt aranyszínű;
 a dharma-testet úgy mutatja, mint olyan cseppeket,
 melyeknek stűpához hasonló rajzolata van,

⁴⁴⁴ *mah̄ gser gyi rus sbal ni // nam mkha' mtha' mnyam ngo mtshar che // 'byung ba lnga ni sku la rdzogs // nam mkha' khyed kyi sems nyid de // chu ni nyid kyi khrag chu ser // me dron rlung ni rgyu ba'i dbugs // rtsi shing nags tshal thams cad kyang // rus sbal rtsa dang rgyus par bshad // gza' brgyad mche[=che] ba rgyu skar dag // khyed kyi skal tshigs cha yin no // srid pa'i lo 'gros bcu gnyis ni // khyed kyi skye mched bcu gnyis yin // spar kha rnam shes tshogs brgyad de // pho brang sme ba rnam par dgu // khyed kyi ye shes thig le dgu // sa bdag rje blon thams cad tshogs // khyed kyi blon dang sprul pa yin // char sprin khu 'phang zhal gyi rlangs // nyi zla rnam gnyis gsal ba'i mig // khyed kyi sprul pa bsam mi khyab // ngo bo rje btsun 'Jam dpal las // bdag nyid gnyis su blta mi bya // khyed kyi mshan don nges tshig ni // 'gro ba sems can thams cad la // thugs rje ma ltar skyong bas ma // sems can don la spro ba dang // dga' ba'i brda ming hl ru byung // yon tan brjod las 'das pas gser // khams lnga gtan la 'thabs pas rus // thabs dang shes rab zung 'jug sp[=b]al / MAHA, 6a4–6b6.*

⁴⁴⁵ Ugyanez – a kolofon szerint kinaiból fordított – a szöveg megtalálható a párizsi Nemzeti Könyvtár gyűjteményében is, Lalou, M.: *Catalogue du Fonds Tibétain de la Bibliothèque Nationale*. Paris, 1931, 53, No. 137; a szöveg ezt megelőző részét idézi Macdonald, 1963, p. 123. Tucci röviden ismerteti a könyvet, és megjegyzi: „a könyvet *Kong tse lha yi rgyal po*-nak tulajdonítják.” Tucci 1949, p. 741, fn. 37.

⁴⁴⁶ A létforgatagot megjelenítő „életkerék” (*srid pa'i 'khor lo*) középpontjában ábrázolt három főbűn, vagyis a szenvedély, harag és a tudati zavarodottság.

a gyönyörtest, mint a teknős átváltozása,⁴⁴⁷
a teknős testeként mutatkozik meg;
gyí, mivel minden oda gyűlik össze,
s minden, ami összegyűlt, e hely szférája;
rus: így nevezik, mivel az elemek tartománya:
a fém, a víz, a tűz, a föld és a fa-elemeké;
sbal: mivel a mester isteni teste,
születés és halál nélkül megvilágosodott,
s az egész külső világ abban gyűlik össze,
attól senki sem szabadul meg,
minden a teknős testétől válik szabaddá,
ahogy a mester az élőlények haszna végett tanította,
ezért az élőlények haszna végett: *rus sbal*.⁴⁴⁸

Hasonlóan mondja el a Teknős nevének szimbolikáját a *Vaidürja dkar po*:

ma: mivel minden érző lény anyja;
hA: mivel határtalanul kiterjedt,
s az összegyűlt nagy együttérzés jelképe;
gser: mivel változhatatlan,
s az ötféle ékkő⁴⁴⁹ urának jelképe;
rus: mivel az élőlények csontjának anyaga;
sbal: azaz a módszer és bölcsesség (egysége) miatt „béka”;
külső része „csont”, belső része „béka” lévén,
ezért teknősbékának nevezetetik.⁴⁵⁰

⁴⁴⁷ A buddhák három megjelenési formája, azaz a dharma-test, a gyönyörtest és az átváltozott test.

⁴⁴⁸ *ma ni kun la khyab pas ma // yang na kun la byams pas ma // sems can sems la brtse bas ma // hñ ni dug gsum skyon gyis ma gos pas // de yi phyir na hñ zhes bya ba // gser ni rin po che yi mchog // kun gyi c[=n]or bu che ba dang // sems nyid ri ne [=rin chen] gser du stan // cis kyang mi 'gyur bcos su med // de l[=y]i phyir na gser mdog stan // 'gyur ba med pas kha dog ldan // chos sku'i brda' mtshon thig la[=e] can // yang na mchod rten ri mo can // longs sku'i brda' mtshon rus sbal sprul // sbal skus gang la gang 'dul ston // kyis[=gyi] ni thams cad de la 'dus // thams cad 'dus pa gnas gyi dbyings // rus zhes bya ba 'byung ba'i kha me se [=kham] // 'byung ba lcags chu me sa shing // sbal ni ston pa lha yi sku // sg[=k]ye shi med pa byang chub dang // snang srid thams cad de ru 'dus // de las ma grol gang yang med // thams cad rus sbal sku las grol // ston pas 'gro ba'i don du bstan // 'gro don mñad phyir rus sbal lo // GTSUGLAG 15b3-16a2.*

⁴⁴⁹ Az arany, ezüst, türkiz, korall és gyöngy.

⁴⁵⁰ *ma ni sems can yongs kyi ma // hñ ni spros pa'i mtha' dang bral // 'dus pa'i thugs rje che ba'i brda' // gser ni 'gyur ba med pa ste // rin chen sna lnga'i gtso mtshon la // rus ni 'gro ba'i rus kyi rgyu // sbal ni thabs dang shes rab sbal // phyi la rus pa nang sbal par // yod pas rus sbal zhes kyang grags // VAIDURYA 1996: 231.*

3.3.4. Kong rtse eredete és mítosza

A *rlung rta*-val kapcsolatos rítusok legfontosabb istensége a Mañjuśrī megtestesülésének tartott *Kong rtse* (*tshe, tse*) '*phrul gyi rgyal po*, aki a megidézendő istenségek között általában a leghangsúlyosabban jelenik meg. A képeken jól látható (ld. még 2.3, 4.2.), hogy teknősen (ld. 3.2.2.) ábrázolt alakja egy mágikus erejű uralkodót jelenít meg, aki a *rlung rta* és a *gto* rítusokban segít megszabadítani az áldozatokat a csapásoktól. Erre utal nevének második tagja, melyet a „mágia királya”-nak (*'phrul gyi rgyal po*) lehet fordítani. Mindazonáltal a sino-tibeti asztrológiában (*nag rtsis*) *Kong rtse* alakja nem más, mint Konfuciusz (k.: *Konfuzi, Kongzi*, Kr. e. 551–479) megfelelése, habár a kínai mester tanításai eredetileg soha nem vonatkoztak a mágikus, spirituális világra.⁴⁵¹ Ez természetesen azt a kérdést veti fel, hogy a tibeti buddhizmusban miként alakulhatott át a kínai bölcs a népi vallásosság egy rétegében jelentős szerepet játszó istenséggé. Mindemellet a *Kong tse 'phrul gyi rgyal po* nevezetű kínai bölcs a *bon* panteon jellegzetes, az asztrológiai hagyományt megtestesítő személyiségének is számít, akinek legendáját a *bon* alapítójának tekintett *gShen rab mi bo* életét leíró mű, a 11. századi *gZer mig* 13. fejezete mondja el.⁴⁵² Mint azt Karmay kimutatta, a történet egy része kínai mesén alapul, amely három Dunhuangból származó tibeti kéziratban is megtalálható, s néhány vonatkozása Konfuciusz életével rokonítható.⁴⁵³

A tibeti irodalomban *Kong tse/tshe* megjelenése a fentiekén kívül is visszavezethető a legkorábbi tibeti szövegegyrekekre, ugyanis két dunhuangi kéziratban ezen a néven azonosították Konfuciusz mondásainak fordítását.⁴⁵⁴ Bár a 14. században írott *sBa bzhed* krónika még a *Kong rtse 'phrul chung* néven nevezett Taizong kínai császárnak (599–649) tulajdonítja az asztrológia (*gtsug lag*) jóslási gyakorlatának (*gab rtse*) képességét,⁴⁵⁵ a tibeti tudósok *Kong rtse*-t később mégis Konfuciuszsal azonosították. A 19. század elején ezt a nézőpontot összegzi *Th'u bkwan bLo bzang chos kyi nyi ma* már idézett munkája, mely szerint: „Kezdetben a mester *Khung phu'u tsi* vagy *Khung tsi* néven volt ismert. Mivel a tibetiek ezt nem tudták úgy kiejteni, mint a kínaiak, ezért *Kong tse*-nak nevezték el.”⁴⁵⁶ Ugyanakkor még hozzáteszi: „A tibetiek szerint a mágikus hatalommal bíró *Kong tse* fedezte

⁴⁵¹ Egy híres, erre vonatkozó mondatát idézi Shen-yu Lin, 2007, p. 105. Mivel a szerző kimerítően tárgyalja a *Kong rtse*-vel kapcsolatos előzményeket, ezért itt csak a vele kapcsolatos tények felvázolására szorítkozom.

⁴⁵² Kvaerne, 1995, pp. 33–34. Képi ábrázolását ld. Kvaerne, 1995, pp. 68–69.

⁴⁵³ Karmay, 1998a. A problémának a *bon* szövegekkel kapcsolatos kitűnő összefoglalását ld. Shen-yu Lin, 2007, pp. 115–120.

⁴⁵⁴ R. Stein és Lalou cikkeit idézi Shen-yu Lin, 2007, p. 106.

⁴⁵⁵ A probléma összefoglalását ld. Shen-yu Lin, 2007, pp. 112–114.

⁴⁵⁶ *thog mar ston pa po ni khung phu'u tsi 'am Khung tsi zhes grags pa ste / bod rnam kyis rgya skad ji bzhin ma thon par Kong tse zhes 'bod ba de'o* / GRUBMTHA, 4a1.

fel a kínai asztrológia elhárító rítusát (*gto bcos*).⁴⁵⁷ A nagy tibeti tudós, 'Jam mgon kong sprul is úgy tartotta, hogy *Kong tse* nem más, mint Konfuciusz tibeti megfelelője.⁴⁵⁸ Mindazonáltal *Kong rtse* az általános tibeti hagyomány szerint valójában Mañjuśrī megtestesülése, aki a kínai Wutaishanon, az Ötcsúcsú Hegyen (*Ri bo rtse lnga*) tárta fel a Kínából eredő asztrológiai rendszert, és alapította meg az „elemek asztrológiáját” (*'byung rtis*). Ezt összegzi az 5. Dalai láma munkája, mely szerint „a szent Mañjuśrī *Kong rtse*-nak adta át az asztrológiai kalkulációk alapját képezőket, úgymint az évet, a hónapot, a napot, az időt, az életerőt, az egészséget, a hatalmat, a szerencsét (*rlung rta*), a *spar kha*-t, a *sme ba*-t és a többi.”⁴⁵⁹ S a régens, *Sangs rgyas rgya mtsho* által összefoglalt nagy műnek, a *Vaidūrya dkar po*-nak az elemek asztrológiájával foglalkozó 20. fejezete (ld. még 3.3.2.) az alapvető *bon* szertartásokkal kapcsolatban írja le *Kong rtse* szerepét: „Ami *Kong tse 'phrul gyi rgyal po*-t illeti, pusztán a [Mañjuśrīvel való] találkozás révén, saját magától értette meg a 84.000 *dpyad* és 360 *gto* szertartást.”⁴⁶⁰

A mai tibeti szakirodalom a 2. *ICang skya*, *Rol pa'i rdo rje*-nak és tanítványának, *Th'u bkwan bLo bzang chos kyi nyi ma*-nak tulajdonítja *Kong rtse* Konfuciussszal való szándékos azonosítását,⁴⁶¹ ami arra utal, hogy a Mañjuśrī megtestesülésének tartott *Kong rtse* kultuszát a mandzsu császárok alatt Kínából támogatták.⁴⁶² Ebben nyilván szerepet játszott az a tény is, hogy nemcsak az ekkor már régóta vezető szerepet játszó *dge lugs* rend alapítóját, *Tsong kha pa*-t, hanem az 5. Dalai láma óta a kínai uralkodót is Mañjuśrī megtestesülésének tekintették, s így – közvetett módon ugyan – a Qianlong császár jelentős szerepet kapott a Mongólia felé terjeszkedő tibeti buddhizmusban.⁴⁶³ S számos olyan thangkáról is tudunk, amely a császárt, mint bodhisattvát, Mañjuśrī attribútumaival ábrázolja.⁴⁶⁴ A fenti tényre utal annak a *Kong rtse*-vel kapcsolatos szertartásnak a szövege,⁴⁶⁵ melyet Ferdinand Lessing szerzett meg 1930-32-es tanulmányútja során, a mongol szerzetesek hagyományos kínai tartózkodási helyén, a pekíngi Yonghegong kolostorban. Ez *Kong rtse*-t a következőképpen mutatja be „*Ardhaparjanka*-tartásban ül, (...) bal lábával egy buddha szokásos helyzetében, felemelt

⁴⁵⁷ *bod dag gis Kong tse 'phrul gyi rgyal po zhes rgyal po rdzu 'phrul can zhig tu byas pa dang / nag rtis kyi gto bcos la lar* / GRUBMTHA, 4a6.

⁴⁵⁸ Namkhai Norbu, 1997. p. 152.

⁴⁵⁹ A tibeti szöveg alapján idézi Shen-yu Lin, 2007, p. 122.

⁴⁶⁰ *Kong tse 'phrul gyi rgyal po ni // mjal ba tsam gyis dpyad brgyad khri // bzhig stong sum brgya drug cu'i gtol // rang bzhin babs kyi thugs su chud* // VAIDURYA, 1997, p. 237.

⁴⁶¹ Tshé dbang lha mo, 2002, p. 415.

⁴⁶² Berger, 1996, p. 70.

⁴⁶³ Berger, 1996, p. 56.

⁴⁶⁴ Ld. Henss, 2001.

⁴⁶⁵ A szöveg címe: *Kong tse gsol mchod 'dod yon sprin sung*. Ld. Lessing, 1976b, p. 92.

jobb térde pedig a jól ismert, haragvó küllemű »kozmosz« teknősn van.⁴⁶⁶ Lessing még megjegyzi: „Amikor megszereztem a szöveget, nem volt egyetlen láma sem, aki emlékezett, hogy valaha is használták volna. Ez valószínűleg az 1860-as háború során szűnt meg, amikor az udvar elmenekült Jeholba, s a dicsőséges Yung-ho-kungot hódítók szentségtelenítették meg.”⁴⁶⁷

Hogy *Kong rtse* ebben az időszakban már a *rlung rta*-kultusz alapvető istenségévé vált, azt jól mutatja egy budapesti magángyűjteményben található, kisméretű fogadalmi kép (ld. KÉP). Legfelül Šākyamuni buddha, alatta a Három Oltalmazó bodhisattva, középen Mañjuśrī, alatta pedig megtestesülése, a kép főalakja pedig *Kong rtse*. Fején a *bon po*-kra jellemző fehér turbánt visel,⁴⁶⁸ jobb kezében ötszínű selyemszalaggal és tükörrel ellátott rituális nyílvezzőt (*mda' dar*) tart, bal kezében aranszínű kincses váza (*gter gyi bum pa*), rajta tükör (*me long*). Testén köntöst, lábain papucsot visel és egy lótusztrónon fekvő teknősbékán ül. Képünkön az is jól látható, hogy a *Kong rtse*-t körülvevő, különböző állatokon lovagló istenségek mindegyikéhez egy-egy elem is kapcsolódik. A bal felső majmon lovagló, páncélt viselő fehér majomfejű istenséghez a sziklához hasonló alakzattal jelzett fém (tib.: *lcags*); a jobb felső vaddisznón lovagló kék disznófejű istenséghez a hullámokkal jelzett víz (tib.: *chu*); a jobb alsó vörös kígyóhoz és kígyófejű lovasához a lángnyelvekkel jelzett tűz (tib.: *me*); a jobb alsó zöld tigrishez és tigrisfejű lovasához pedig a falommal jelzett fa (tib.: *shing*) elem tartozik. A fentiekből nyilvánvaló, hogy a négy figura – azaz a fém-majom, a víz-disznó, a tűz-kígyó és a fa-tigris – a tibeti időszámításban használatos, az elemekkel összekapcsolt tizenkettes évkör (*lo 'khor bcu gnyis*) ciklusába tartozik. Az asztrológiai szövegek alapján az is kideríthető, hogy négy „szerencsés” vagy *klung rta*-év istenségeinek (*lo ba'i klung rta'i lha*, vagy *klung lha sde bzhi*) felelnek meg (ld. 1.4.), s mindegyikük alá a zodiákus három-három évét rendelték.⁴⁶⁹

⁴⁶⁶ Lessing, 1976b, p. 92.

⁴⁶⁷ Lessing, 1976b, p. 94.

⁴⁶⁸ Ld. erről Karmay, 1998c, p. 324.

⁴⁶⁹ MANNGAG, 1997, p. 8.

Kong rtse és a rlung rta istenségek. Mongólia, 19-20. sz., vászon, festett, 24,8x18,4 cm, magángyűjtemény, Budapest

3.4. A *rlung rta* gyógyító szertartása (*bcos thabs*), a szöveg átírását ld. Függelék, BCOSTHABS

„A *rlung rta* révén (?) gyógyító szertartás módszere” (*rlung rta gis bcos thabs*)

A szöveg a következő főbb részekből áll:

1. Megidézés (*spyan 'drangs*)
2. Áldozat (*mchod pa*)
3. Áldás (*byin gyis brlabs*)
4. Felajánlás (*'bul*)
5. Elhárítás (*bzlog*)
6. Felszentelés (*rab gnas*)

A bevezető először meghatározza a szertartás kellékeit:

„A *rlung rta* gyógyító szertartásának módszere szerint, egy Vajrapāṇi számára készített négyszögletes (építmény?) tetejére egy nyolcszirmú lótusz rajzát, az ötféle drágakövet, mindenféle mást, valamint egy *rlung rta*-t [kell rakni], az ábrázolás négy sarkába a tigris, oroszlánt garudát, sárkányt, valamint a nyolc *spar kha* és a kilenc *sme ba* kínai ábrázolását (*rgya bris*) kell helyezni, s a magokat, élelmet, selyemszalagokat és az ötféle drágakövet el kell rendezni.” (1b1–1b3)

A gyakorló Mañjuśrī megtestesüléseként képzelel el magát, majd megidézi a *rlung rta* istenségeit (köztük fő helyen *Kong rtse*-t), hogy a számukra előkészített trónokon foglaljanak helyet. A vers elmondása után a szokásos mantrával jelzi a „bölcesség-lénnyel” (*ye shes sems dpa'*) való egyesülést (*gnyis su med par gyur*) (ld. 3.7.), bemutatja a „külső” áldozatokat (*phyi mchod*, ezt csak az első és az utolsó áldozat szanszkrit nevével jelzi), áldást mond, majd a *rlung rta* istenségeinek felajánlja a megfelelő áldozati anyagokat (*rlung rta'i rten rdzas rnams*). Ezután a rítus lényegi része, az akadályok elhárítása (*bzlog*) következik:

„Nekem, az adományozónak és környezetének számára
a nyolcvanezer akadályt hárítsd el,
a háromszázhatvan démonikus erőt hárítsd el,

a betegségek négyszáznégyszázfajtáját hárítsd el,
a gyerekeknek ártó tizenöt nagy démont (*gdon*) hárítsd el,
a rágalmazásokat, pereket, fertőzéseket hárítsd el,
a férfiak és a nők démonát (*gdon*), valamint a *rgyal gdon*-t hárítsd el,
a gonosz temetői hullafalókat (*ro langs*) hárítsd el,
az utakra veszélyt jelentőket hárítsd el,
az álmok gonosz jeleit hárítsd el,
a szitkozódó démonokat (*rbad 'dre*) a megidéző szertartással (*rbod gtong phur kha*) hárítsd el,
a gonosz évek, hónapok, napok időszakát hárítsd el,
legvégül porrá törve pusztítsd el őket,
hogy a megvilágosodott tevékenységek (*'phrin las*) beteljesüljenek! (2a3–2a6)

A szél-paripát dicsőítve (*dbu 'phangs bstod*), így írja le megjelenését (ld még 1.3.):

„Kye! Fejcsúcsát drágakő ékesíti,
négy lábából százezer [yojanára] terjedő lángoló tűz árad,
két szeme a felkelő Naphoz és Holdhoz,
nyelve pedig az égi villámhoz hasonló,
szájából türkizkék lehelet áramlik,
nyihogása az ég közepéig hallik,
az ellenségeket és az akadályokat elpusztító
szél-paripa égi felhőként közeledik,
feje narancssárgára és vörösre festett,
[takaró-] selyme tigrismintával díszes,
sörénye tűzként lángol,
s az ellenségeket és az akadályokat szétmorzsolja.” (2a6–2b1)

Végül az adományozónak az imazászlót egy „jóféle hegyre” (*bzang phyogs ri po*) (?) kell helyeznie, s a *rlung rta* mantrájának elmondása után a szertartás a felszenteléssel (*rab gnas*) végződik, hogy „az adományozó ajándékai miatt a [*rlung rta*-n] ábrázolt képek (i.e. az istenségek) örökké a helyükön maradjanak.” (2b4)

3.5. A *rlung rta* és az élet-váltság (*tshe thar*) áldozat

Mint azt David Holler az élőlényeket megszabadító (*tshe thar*) áldozattal kapcsolatban írt alapvető cikkében kifejtette, ez a gyakorlat általánosan ismert a buddhista országokban.⁴⁷⁰ Tibetben, különösen a nomádok körében, ugyancsak elterjedt szokás, hogy megvásárolnak különböző, levágásra ítélt állatokat, és azután szabadon engedik őket. Ezeket bojtokkal, színes (általában vörös) szalagokkal, vagy festékekkel meg is jelölik. Mongóliában általában a családok saját állatállományukból választanak ki egy meghatározott színű állatot, és az a felajánlási szertartás (m.: *seter*) keretében *seter*-állattá (m.: *setertei mal*) válik. Badral írja, hogy amikor egy mongol ló ilyen fajta felajánlássá lesz, akkor egyben a *xiimori*-t testesíti meg, s „amikor egyet nyerít, a világ megszabadul minden bajától.”⁴⁷¹

Bár ez a rituálé elsősorban az állatokkal kapcsolatos, illetve érdemeket biztosít a felajánlónak, a haldoklóval kapcsolatban, vagy valaki egészségének helyreállításáért is elvégezhetik. Mint azt egy Belezza által készített interjúban a *Karma rig'dzin* nevű „szellemidéző” elmondta, ilyenkor az életerőt összegyűjtő szertartást (*tshe 'gugs*) kell végezni a beteg érdekében, amely megerősíti a *tshe lha* és a *phugs lha* közötti kapcsolatot, és elősegíti az elvándorolt „lélek” (*bla*) visszatérését. Ugyanis annak a személynek, akinek *bla*-ja elvándorolt, nincs *rlung rta*-ja sem.⁴⁷²

⁴⁷⁰ Ld. Holler, 2002.

⁴⁷¹ Badral, 2003, p. 22.

⁴⁷² Belezza, 2005, p. 164..

3.5.1. A *dPal mngon* által írt *rlung rta* élet-váltság (*tshe thar*) áldozat, a szöveg átírását ld. Függelék, TSHETHAR

„Az életet megszabadító *rlung rta*, az esőként zuhogó szerencse” (*rLung rta tshe thar bkra shis char* ‘bebs’)

A kolofon szerint a szöveget a „nagy *Che lhwang jang jong* második fia, a vallási és világi tudományok tökéletes erényével és a lények feletti hatalommal rendelkező *Ye shes* számára, az efféle cselekedetek iránti felkérése miatt, a tibeti (*byang phyogs*) tanítást megvilágító *Dza ya paNDita*, *bLo bzang snyan grags dge legs rnam rgyal dpal bzang po* (1642–1708) tanítványa, *dPal mgon* írta.”⁴⁷³

Mint azt a bevezető kifejti, először egy nyírfából és borókából készült táblácskára (*stag pa'i shug pa'i byang bu*) kell a *rlung rta* mantráját, Akşobhya buddha dhāraṇīját és a felszentelésnél szokásos Pratītyasamutpāda dhāraṇīt (ld. 3.4.) felírni. Ezután a lámának, a *yi dam*-nak, és a különböző istenségeknek, illetve a Legjobb paripának kell felajánlást tenni, és könyörögni, hogy ebből a támaszból (*rten*) ne távozzanak el, s a *rlung rta* növekedjen, és kiterjedjen (1b5–2a2).

A szél-paripa küllemét leíró négy versszak (fordítását ld. 1.3.) után, a lámának, a *yi dam*-nak, a buddháknak, bodhisattváknak, *Kong rtse*-nak és a különböző kisebb istenségeknek való felajánlásokat (*'bul*) tartalmazó négy versszak következik. Végül öt versszak írja le, hogy milyen kérelmek következzenek be a felajánló (*yon bdag*) javára. Az első versszak az életerő, egészség, *rlung rta*, stb. kiterjedésével, a második az anyagi és a szellemi javak növekedésével, a harmadik a különböző ártó erők elhárításával, a negyedik a felajánló és környezete számára való védelemmel kapcsolatos, végül az ötödik általános jókívánságokat fejez ki.

⁴⁷³ ces pa 'di ni Che lhwang jang jong chen po'i sras gnyis pa bstan pa dang srid pa'i rig pa'i yon tan phun sum tshogs zhing skye bu'i mthu rtsal ldan pa'i dang [=ngang] Ye shes zhes bgyi ba 'di lta bu'i zhal dgos zhes bka' bskul ba'i don du // byang phyogs bstan pa'i gsal byed Dza pa niita bLo bzang snyan grags dge legs rnam rgyal dpal bzang po'i slob ma Gyang dpal mgon ming can gyis gsung gi bris nas //

3.6. A *rlung rta* italáldozata (*gser skyems*), a szöveg átírását ld. Függelék, GSERSKYEM

A tibeti buddhizmusban és a *bon*-ben is általánosan alkalmazott szertartás az italáldozat, az „arany ital” (*gser skyems*). A kifejezés eredetére vonatkozóan Nebesky-Wojkowitz a tibeti szájhagyományt idézi; eszerint, amikor az egyik régi tibeti uralkodó sört ivott, akkor mindig néhány aranyrögöt rakott a kupájába.⁴⁷⁴ Az italáldozat lehet víz, gyakran sáfránnyal színezzve, de lehet alkohol (általában sör) is, vagy tea. Egyes védelmező istenségek (*srung ma*) esetében, amikor az ellenség legyőzésének segítségére kéri fel őket, a folyadék állati vérből is lehet (*khrag gi gser skyems*).⁴⁷⁵

Ami a *rlung rta*-val kapcsolatos italáldozat szövegének szerkezetét illeti, először füstáldozatot (ld. 3.1.) kell bemutatni, majd a *rlung rta* istenségei számára való szükséges áldozatokat kell elképzelni. Ezután a három *bījamaṇṭra* (OM ĀḤ HŪṂ) kimondásával a felszentelés, a hat mantra és a hat *mudrā* bemutatásával pedig az „igazság erejével mondott áldás” (*bden stobs kyis byin gyis brlabs pa*) következik. Ezt követi a *rlung rta* istenségei közül az elsőnek a megidézése (*spyān drangs*):

„Az üresség lényegéből [keletkezik] a saját magamtól elválaszthatatlan keleti *rlung rta* uralkodó, a smaragd-zöld tigrisképű. Jobb kezében zöld imazászlót (*rlung rta*) tart, és friss falevélből készült ruházatot visel. A tigrisre és lakhelyének a fák mögötti zöld fás kiterjedésre támaszkodva, saját magamnak kell elhelyezkedni, majd meditációval és hasonlókkal kell megidézni (*spyān drangs*).” (1b4–1b6)

Ezután a *rlung rta* négy sarok-állatát a négyféle megvilágosodott tevékenységgel (*’phrin las bzhi*) azonosítja a szöveg. Ezek: a megbékítés (*zhi ba*), növekedés (*rgyas pa*), erőátvitel (*dbang ba*) és elpusztítás (*drag po*) tevékenységei (ld. még 3.7.1.).⁴⁷⁶

„Kye! A keleti fa-tartomány világából
a madár, sárkány és majom évek *rlung rta* istenségét,
a *sa bdag*-ok uralkodóját, a fa-tigrist kíséretével együtt,
a cél (*dmigs yul*), a *rlung rta* megbékítése miatt megidézem.

⁴⁷⁴ Nebesky-Wojkowitz, 1993, p. 401.

⁴⁷⁵ Nebesky-Wojkowitz, 1993, p. 485.

⁴⁷⁶ Ld. erről Snellgrove, 1987, p. 238.

Boldog táncsal érkezzél ide,
a megbékítés amṛta (*bdud rtsi*) italáldozatát fogadd el,
a megbékítés áldását és a legfelső siddhit adományozd,
s az áldozatot fogadd el! A tigris, oroszlán, garuḍa, sárkány növekedjék,
mind összegyűljön, minden gyűljék, gyűljék HOḥ!

A déli tűz-tartomány világából
a disznó, juh és nyúl évek *rlung rta* istenségét,
a *sa bdag*-ok uralkodója, a tűz-kígyó kíséretével együtt
a cél, a *rlung rta* növekedése miatt megidézem.

Boldog táncsal érkezzél ide,
a növekedés amṛta italáldozatát fogadd el,
a növekedés áldását és az örökkévaló siddhit adományozd,
s az áldozatot fogadd el! A tigris, oroszlán, garuḍa, sárkány növekedjék,
mind összegyűljön, minden gyűljék, gyűljék HOḥ!

A nyugati fém-tartomány világából
a tigris, ló és kutya évek *rlung rta* istenségét,
a *sa bdag*-ok uralkodóját, a fém-majmot kíséretével együtt
a cél, a *rlung rta* erejének átvitele miatt megidézem.

Boldog táncsal érkezzél ide,
az erőátvitel amṛta italáldozatát fogadd el,
az erőátvitel áldását és az erőátvitelt eloszlító siddhit adományozd,
s az áldozatot fogadd el! A tigris, oroszlán, garuḍa, sárkány növekedjék,
mind összegyűljön, minden gyűljék, gyűljék HOḥ!

Az északi víz-tartomány világából
a madár, tehén és kígyó évek *rlung rta* istenségét,
a *sa bdag*-ok uralkodóját, a víz-disznót kíséretével együtt
a cél, a *rlung rta* elpusztítása miatt megidézem.

Boldog tánccal érkezzél ide,
a elpusztítás amṛta italáldozatát fogadd el,
a elpusztítás áldását és az akadály siddhijét adományozd,
s az áldozatot fogadd el! A tigris, oroszlán, garuḍa, sárkány növekedjék,
mind összegyűljön, minden gyűljék, gyűljék HOḤ!” (2a1–3a2)

3.4. A *rlung rta* felszentelési áldozata (*rab gnas*)

Az indo-tibeti szertartások egyik általános formája a felszentelési szertartás (*rab gnas*, sz.: *pratiṣṭhā*), melyet legtöbbször a stúpák és képek, szobrok felszentelésénél alkalmaznak.⁴⁷⁷ Ebben az értelemben ezek a buddhák megvilágosodott testének (szobrok, tekercsképek), beszédének (könyvek és a mágikus erejű formulák, a dhāraṇīk), valamint tudatának (stúpák) „támaszai” (*rten*). Ugyanakkor a felszentelési szertartás egy nagyobb rituális rendszer, az istenségeket megidéző vizualizáció (*sgrub thabs*, sz.: *sādhana*) gyakorlatába illeszkedik, lényegében ennek egy formája. Yael Bentor összefoglalása szerint a szertartás legfontosabb elemei – melyek megtalálhatók a *rlung rta*-val kapcsolatos felszentelési szertartások szövegeiben is – a következők:

1. Az ürességen (*stong pa nyid*) való meditáció
2. A személyes védőistenség (*yi dam*) „fogadalmas lény”-ként (*dam tshig sems dpa1*, sz.: *saṃayasattva*) való „támaszának” előhívása (*rten bskyed*).
3. A „bölcesség lénynek” (*ye shes sems dpa'*, sz.: *jñānasattva*) a támaszba való megidézése (*spyan 'dren*), és a „fogadalmas lénnel” való egyesítése (*dam ye gnyis su med pa*).
4. A „támasz” átalakítása (*rten bsgyur*), annak konvencionális megjelenési formájává, mint amilyen a kép, szobor, könyv.
5. A „bölcesség lény” felkérése, hogy mindaddig maradjon a támaszban (*brian bzhugs*), ameddig csak a saṃsāra el ne múlik.

A felszenteléseknél a legtöbbször az ún. Pratītyasamutpāda dhāraṇīt recitálják: „Minden dolog (sz.: *dharmā*) okból ered; a Tathāgata kifejtette az okokat és megszüntetésüket is. Ez a nagy aszkéta tanítása.”⁴⁷⁸

⁴⁷⁷ Ld. erről Bentor, 1996.

⁴⁷⁸ *ye dharmā hetuprabhavā hetuṃ teṣāṃ tathāgato hy avadat / teṣāṃ ca yo nirodha evaṃ vādī mahāśramaṇaḥ*

3.4.1. A *Yon tan rgya mtsho* által írt felszentelési szöveg, átírását ld. Függelék, RABGNAS.1.

„A *rlung rta* felszentelésének módszere” (*rlung rta 'i rab gnas bya tshul*)

A kolofon szerint a teljes cím: „A *rlung rta* védelmező köre és felszentelésének módszere, Padmasambhava díszes kancája.” A szöveg középpontjában a „Lónyakú” tanvédő istenség (*chos skyong*), Hayagrīva (*rTa mgrin*) áll.

A szöveg a következő részekre tagolódik:

1. Áldozat (*mchod pa*)
2. Menedékvétel és bodhicitta (*skyabs sems*)
3. A gyakorló az istenséget önmagaként vizualizálja (*bdag bskyed*)
4. Beavatás (*dbang bskur*)
5. Áldozat (*mchod pa*)
6. Füstáldozat (*bsangs*)
7. Áldás (*byin gyis brlab*), 2 versszak
6. Száz szótagú mantra (*yig brgya*) elmondása
8. Áldozat (*mchod*)
9. Dicsőítés (*bstod*)

A Padmasambhavához szóló invokáció után a szerző kifejti, hogy a *rlung rta* felszentelésének módszerét: „A *rlung rta*-t a hagyomány szerint meg kell rajzolni, majd egy dobogó felületén szét kell teríteni. Előtte áldozatokat kell körbe rakni, továbbá a négy evilági védelmező (*'jig rten skyong ba bzhi*) tesztáldozatát kell elkészíteni. A menedékvételt és a bodhicittát a korábbiak szerint kell felajánlani, a gyakorlónak önmagán, mint az istenséggként (*bdag bskyed*) meditálni, majd a kört füstáldozattal kell megtisztítani.” (1b1–1b3)

Ami a vizualizáció menetét illeti:

„Az üresség lényegéből [úgy támad] a felhők közepén a fehér Legjobb paripa, mint az égen a vágyhoz hasonlóan gyorsan szárnyaló madár, mely egy nap alatt háromezernyi [világot] is megkerülni képes, s a páva tollához hasonló gyönyörűséges, és a szépséges középpontban, a

kör kerületével együttes belsejében keletkező magszótag módszerével elhelyezkedik. Majd átalakul Hayagrīva győzedelmes testévé, s a megbékítés, növekedés, leigázás és rombolás tevékenységeinek megfelelően, arcainak színe vörös, kék és fekete. Két keze közül a jobban égre emelt botot (*be con*), a balban pányvát tart, fenyegető kéztartással. A haragvók minden ékességével díszített, jobb [lábát] felhúзва, s a balt kinyújtva egy lótusztrón napkorongján áll, és testéből a bölcsesség szerfelett lángoló tüze [árad], mellyel minden démont és akadályt eléget, és leigáz, fejsúcán pedig nyihogó zöld lófej van.

Az utána következő szél istenség (*rlung lha*) teste szantálfa-színű (*zur can*),⁴⁷⁹ jobbájában szél-zászlót (*rlung gi ba dan*) ráz, balja fenyegető kéztartásban, s egy minden fajta selyemmel díszített szarvason lovagol. Homlokán OM, nyakánál AH, szívéknél a HÜM mantrák vannak, majd azokból fény sugárzik, s a hatalmas istenek által való beavatással (*dbang bskur*) Amitábha diadémjává válik.” (1b3–2b2)

Az áldás elmondása és a vizualizáció után a szöveg kifejti a Hayagrīva arcaira vonatkoztatott négy tulajdonságot, mely a négyféle megvilágosodott tevékenységre (*‘phrin las bzhi*) utal (ld. 3.6.):

„Megbékítés: a gyakorlat tárgyának, az ilyen és ilyen nevezetűnek betegségét, negatív hatásait, akadályait, minden nem megfelelő elemét, különösen pedig csökkenő *rlung rta*-jának minden szerencsétlenségét megbékítse! Növekedés: a gyakorlat tárgyának, az ilyen és ilyen nevezetűnek élettartamát, érdemeit, gazdagságát, hírnevét, jólétét és erényét mind növelje, különösen pedig csökkenő *rlung rta*-jának minden szerencsétlenségét legyőzze! Erőátvitel: a gyakorlat tárgyának, az ilyen és ilyen nevezetűnek a három világ minden élelmét, gazdagságát, vagyonát, a királyi család értékes kincstárát, népességét és jószágát hatalmába kerítse, különösen pedig csökkenő *rlung rta*-ját emelje fel! Elpusztítás: a gyakorlat tárgyának, az ilyen és ilyen nevezetűnek minden ellenségét és akadályát, mások gonosz viselkedését és magatartását, minden küzdelmét büntetve pusztítsa el, különösen pedig csökkenő *rlung rta*-ját tegye növekvővé!” (3a3–3b3)

⁴⁷⁹ A szantálfa (*‘dab zur can*) szín feltételezés, a szövegben szereplő *zur can* ugyanis általában „oldal”, „szél”, „határ” értelemben használatos.

3.4.2. A *rlung rta* felszentelésének és füstáldozatának módszere (*rlung rta'i rab gnas dang bsang mchod 'bul tshul*), ld. még Függelék, RABGNAS.2.

A szöveg valójában öt különböző, a *rlung rta*-val kapcsolatos szertartásból áll, melyben megtalálható egy rövid felszentelési szöveg, két füstáldozati szöveg, egy italáldozati szöveg, valamint egy, a *rlung rta* „boldogulásával” (*g.yang*) kapcsolatos szertartás szövege is.

1. A *rlung rta* felszentelési szertartása (*rLung rta'i rab gnas*) (1b-2a3)

A rövid szöveg voltaképp három versszakból áll, melyek a felszentelésre (*rab gnas*) és az áldást hozó szerencsekívánatra (*bkra shis*) vonatkoznak. Először az OM SUMBHA NI[SUMBHA HŪM PHAṬ] mantra recitálásával az akadályokat (*bgegs*) kell eltávolítani, majd a következő versszakot elmondani, amely nem más, mint a „támaszban” tartózkodásra (*brtan bzhugs*) való felkérés (ld. 3.4.):

„Az adományozó élettartama, érdemei
jóléte, hírneve, hatalma és ereje,
s minden vagyona az adományozás révén,
ebben az ábrázolásban szilárdan tartózkodjék!” (1b2–1b3)

Ezt követően a Pratītyasamutpāda dhāraṇī (ld. 3.4.) recitálásával virágot kell szórni, s ezzel be is fejeződik a *rlung rta* felszentelési szertartása. Utána a „három támasz”-ra (*rten gsum*), azaz a buddhák testére, beszédére és tudatára (ld. 3.4.) utaló szerencsekívánatok következnek:

„A rendíthetetlen test legyen áldásos!
A hatvan hangárnyalattal bíró beszéd legyen áldásos!
A végtelen és makulátlan tudat legyen áldásos!
A Gyözedelmesek teste, beszéde és tudata legyen áldásos!” (1b4–2a2)

A következő versszak viszont nem más, mint a Tibetben mindenütt szokásos felajánlás, a selyemből való fehér sálhoz (*kha btags*) tartozó imaformula. Külön érdekessége, hogy először 1936-ban Kőrösi Csoma írt róla és jelentette meg (JASB), ugyanis egy angol

ezredes felkérésére fordította le a sálra hímzett tibeti szöveget.⁴⁸⁰ A Csoma tanulmányait kiadó Duka Tivadar a tanulmány címét a „tibeti papok vállszalagjaként” fordította le, s az ő másodlagos fordításában közlöm a verset: „Áldott a nap, áldott az éj, a dél is legyen áldott: a nap és az éj újítsa meg mindenkoron a drága háromságnak különös kegyeit.”⁴⁸¹ (2a2–2a3)

2. A „*rlung rta* jólétet növelő füstáldozati szertartásának módszere” (*rlung rta'i bsang mchod 'bul tshul legs tshogs yar 'phel*) (2a4–4a3), mely valójában megegyezik a 3.1.1. szövegével, ld. még Függelék, BSANG.1.

3. A *rlung rta*-t növelő füstáldozat (*rLung rta bskyed pa'i bsangs*) (4a3–5a3)

Ez a szöveg lényegében öt versszakból áll. Az első két versszak a menedékvételre (*skyabs gnas*), illetve a buddháknak és a különböző istenségeknek megteendő áldozatokra vonatkozik, akik között – szokatlan módon – Indra egyik neve (*Ko'u shi ka*) is szerepel. Ezután az áldozatevő szokásos, az élettartammal, szerencsével, gazdagsággal, stb. kapcsolatos kérélmek, majd a *rlung rta* mantrája következnek. Az utolsó versszak a felszentelési szertartásokra is emlékeztet:

„Nékem, a jóginak *rlung rta*-m növekedjék,
nékem, az áldozattevőnek *rlung rta*-m növekedjék,
a segítség támasza támogatóm legyen,
s mindig elválaszthatatlanul segítsen,
hogy a rám bízott megvilágosodott tevékenységek (*'phrin las*) beteljesüljenek!” (5a1–5a3)

4. A *rlung rta* italáldozata (*rLung rta'i gser skyems*) (5a4–6a2)

A hat versszakból álló ima voltaképpen a *rlung rta* istenségeinek felajánlott italáldozat, a különböző tulajdonságok (pld. az általános és különleges siddhi, a kedvező körülmények, az ellenség megsemmisítése, a megvilágosodott tevékenység) eléréséért, melynek refrénje minden versszakban megismétlődik:

„az italáldozat (*gser skyems*) teával, sörrel és tejjel együttes,

⁴⁸⁰ Csoma (Tibetan Studies), 1986, pp. 71–72.

⁴⁸¹ Duka, 1984, p. 322.

ez az amṛta-italáldozat felajánlása.”

5. „A *rlung rta* boldogulásának felidézése” (*rLung rta'i g.yang 'gugs*) (6a3–7a4), ld. még GSERSKYEM 2. része (Függelék)

Ugyancsak elterjedt lehetett a következő, hat versszakból álló ima, melynek szerzője a 1. Pancsen láma, *bLo bzang chos kyi rgyal mtshan* (1570-1662):

„*Bai!* A növekvő és kiterjedt *rlung rta* növekedjék,
a gazdagság nagy, a jószág gyönyörűsége legyen,
az áldás és boldogulás ide érkezzen,
s most a szerencsét (*phyva*) és a boldogulást kapjam meg!

Különösen pedig az érző lények
mindegyike tökéletesen szerencsés legyen,
minden jó növekedjen és szétterjedjen,
s most a szerencsét és a boldogulást kapjam meg!

Továbbá a szív lótuszának tetején,
a gyönyörűsége kumuda virág fényében
az áldásos uralkodó, Vaiśravaṇa érkezzen meg,
s most a szerencsét és a boldogulást kapjam meg!

Minden buddha és bodhisattva,
a szerzetesek és a rend, kíséretével együtt,
a tanítás vonalát képviselő gyökér-lámák,
s az áldásos uralkodó, Vaiśravaṇa érkezzenek meg,
s most a szerencsét és a boldogulást kapjam meg!

Az áldás, növekedjen és kiterjedjen,
s a *rlung rta* teste, beszéde és tudata révén
az életerőt, egészséget, hatalmat, szerencsét,
egy fehér selymet lengetve megidézem.

A kíséretével együttes összes
áldás és boldogulás ide érkezzen,
az adományozó élettartamának, szerencséjének védelméért könyörgöm!
He he! A tigris, oroszlán, garuda itt növekedjék!
Mind összegyűljön, minden gyűljék, gyűljék HOH!”

3.8. A *bLo bzang bskal bzang rgya mtsho* (7. Dalai láma?, 1708–1757) által írt ima, átírását ld. Függelék, BSAMPHEL

„A kiterjedt *rlung rta* kívánságokat beteljesítő királya” (*rlung rta rgyas pa'i bsam 'phel dbang gi rgyal po*)

A szöveget feltehetően a 7. Dalai láma írta, a kolofon szerint a kelet-tibeti (*Kham*) *Kun dga' rgyal mtshan* felkérésére.⁴⁸² A tizenegy versszakból álló ima bevezetőjében a szerző kifejti, hogy a *rlung rta* zászlájának (*dar cog*) készítésekor a gyakorló saját *rlung rta*-jának színét és anyagát jól tisztítsa meg, s az asztrológiailag megfelelő idővel (*gza' skar tshe*) egyeztetve rajzolja meg. (6a3–6a4)

Az ima szövege:

„A Buddha, a Tan és a Gyülekezet révén a legkiválóbbakhoz
folyamodom menedékkért, s amíg csak meg nem világosodom,
növekvő *rlung rta*-m zászláját erősen lobogtatom,
hogy mindaz, amit kívánok, gyorsan beteljesüljön!

A lámának, a *yi dam*-nak, az istenségeknek,
a négy tantra-osztály mandaláinak,
a *dākák*nak és a *dākinī*knek mind,
a Tanvédőknek, a védelmezők csoportjának,

a születés istenségének, a harcos istenségnek, a személyes istenségeknek,
minden terület istenségnek, és alap urának,

⁴⁸² *ces pa 'di ni rlung rta rgyas pa'i bsam 'phel dbang gi rgyal po zhes bya ba 'di ni kham kyī srid mi bzang du Kun dga' rgyal mtshan ring [=gyis?] bskal ba'i don shAkya'i dge slong bLo bzang bskal bzang rgya mtsho'i sbyar ba'o //*

az istenek és a démonok nyolc osztályának,
az összegyűjtött áldozati díszeket (*lha rdzas*) és diadémot felajánlom.

Minden istenség, démon és ember

a hatalmamba kerüljön!

He he, tigris, oroszlán, garuda és sárkány, a *rlung rta*

itt növekedjék, mind összegyűljön, minden gyűljék, gyűljék, HOH!

A víz, nő, kígyó évében [született]

ilyen és ilyen nevezetű mester (*A tsar*)

élettartama növekedjék, érdemei növekedjenek,

dicsősége növekedjék, hírneve növekedjék,

életereje növekedjék, egészsége növekedjék, hatalma növekedjék,

rlung rta-ja növekedjék, és gazdagsága növekedjék!

Ereje növekedjék, hatalma és családja növekedjék,

szerencséje, öröme és bősége növekedjék,

s a telő Holdhoz hasonlóan,

mind többet és többet gyarapodjék!

Továbbá élettartamom és életerőm

a kőnél erősebb, a folyónál hosszabb legyen,

s a lámától és a Három Drágakőtől vett menedéktől

mindig elválaszthatatlan legyenek!

Az ellenségeket, akadályozókat, ártalmasokat,

a gonosz gondolatokat, gonosztetteket és sérelmeket
a tanvédelmezők és őrzők ereje
a legapróbb részekre zúzza szét!

Amit jómagam (*bdag lus*) és minden lény
gyűjtött, az gyarapodjék, a vagyon és bőség
a folyók tengerbe futásához legyen hasonló,
s, hogy a három világ hatalmamba kerüljön, azért könyörgöm!

A korábbi tettek révén a buddhák tanítása,
a haragvó gondolatokkal befolyásolt embereket és démonokat (*mi min*)
egy szempillantás alatt porrá zúzó
tanítás mécsese a tíz irányba világítson!

Röviden szólván: a Tant megtartó gondolat haszna,
különösképp ami a saját szükségletemnek felel meg,
a gyorsan beteljesülő imához hasonlón
akadálytalanul beteljesülő áldás legyen!”

A Ngag dbang thub bstan rgya mtsho (1836-1889) által írt áldozati szertartás (*mchod chog*), átírását ld. Függelék, MCHODCHOG

„A *rlung rta* áldozati szertartása, a bőség fehér lótuszának gyönyörűséges díszé, a fiatal méh zümmögése” (*rLung rta'i mchod chog phan bde'i padma dkar po'i mdzes rgyan bung ba gzhon nu'i glu dbyangs*)

A kolofon szerint a szöveget *Ngag dbang thub bstan rgya mtsho* (1836-1889), *sGo mang dpon slob ngag dbang dge legs*-nek a 3. 'Jam dbyangs *bzhad pa* által felismert újjászületése írta 28 éves korában, a *bLa brang bkra shis 'khyil* kolostorban, *bLo bzang lung rtogs* (1801–1862) és *bLo bzang rnam rgyal* felkérésére, az írnok bizonyos *bSam grub* volt (MCHODCHOG, 19b3–20a3).

A szöveg főbb részei:

Megidézés (*spyang drangs*), 7 versszak

Áldozat (*phyi mchod*) és a százszótagú mantra (*yig brgya*) elmondása

Bűnvallomás (*bshags pa*), 5 versszak

A kívánságok beteljesülésének kérése (*thugs dam bskang*), 11 versszak

Visszafordítás (*bzlog pa*), 5 versszak

Dicsőítés (*bstod pa*), 7 versszak

A megvilágosodott tevékenységre való buzdítás (*'phrin las bcol ba*), 9 versszak

„Az ismeretek kifejezése” (*shes brjod*), 4 versszak

Összefoglalás (*smras pa*), 4 versszak

A bevezető, hódolatot kifejező két versszak után gyakorlati összefoglaló következik:

„Amikor a dharmát gyakorló a kívánságok beteljesülésének céljából a *rlung rta*-t növelni kívánja, akkor el kell helyezni a Három Drágakő megjelenítéseit. Ha 'lobogó' imázszóljója (*rlung rta 'phyar dar*) van, akkor a ház tetejére kell tennie, vagy egy szerencsés fehér maghalom közepébe, egy rituális nyilvesszővel (*mda' dar*) együtt kell kitűzni. A kétféle vizet és a többi áldozatot (i.e. a hétféle „külső áldozatot”), zenét, az öt érzéknek megfelelő áldozatot, fehér tésztaáldozatot, itáláldozatot, tésztaból készített minden fajta állatfigurát kell

összegyűjteni, menedéket venni és a bodhicittán, valamint a négy mérhetetlenen meditálni.”
(2b5–3a4)

A *rlung rta* istenségeinek megidézése (*spyang drangs*) hasonló a többi szöveghez:

„A mahāsukha (*bde chen*) közepéből, az előttem való égben,
a mindenség hatalmas és megszámlálhatatlan gazdagságával
teljesen betöltött drágaköves palotában
összegyűlt, ötféle színű szivárvány közepén,

egy széles, fehér hold-lótusztrón tetején,
a gyökér-mester, a tiszteletreméltó Mañjuhoṣa,
sáfránysárga színű, a fő- és mellékjelek fényével ragyog,
egy arcú, s két kezében kardot és könyvet tart.

Fellette a lámák és Buddha felhőként terjeszkednek,
körülötte minden *yi dam* és tanvédő összegyűlik,
alatta a gazdagság isten (*nor lha*) és *Kong tse* a bölcsekkel,
s a növekvő életerő, egészség, hatalom és szerencse istenségei,

a *sa bdag*-ok négy osztálya kíséretükkel együtt,
mindegyikük örömteli trónon tartózkodik,
s a szívem HŪṂ-jából sugárzó fény révén
az áldozatok elfogadóit maradéktalanul megidézem, SAMAYA!” (3a6–4b1)

A bűnvallomás versszakai és a kívánságok beteljesülésének kérelme után, a *rlung rta* kultuszát jól megvilágítja a negatív erők elhárítását (*bzlog pa*) megjelenítő fejezet:

„HŪṂ! Ó lámák és védelmezők,
a könyörület és szeretet ereje növekedjék,
s a megfelelő áldozati anyagokat elfogadván,
a külső, belső és titkos akadályokat hárítsátok el!

Az ellenségek (*pha rol dgra*) ártalmát hárítsátok el,

a *mnan gtad*, *byad* és *phur kha* mágiákat hárítsátok el,
a nyolcféle ártalmas démon mágikus megtestesüléseit (*chos 'phrul*) hárítsátok el,
a betegségeket, fertőzéseket, veszélyeket hárítsátok el!

A rossz álmok előjeleit hárítsátok el,
az évek, hónapok és napok akadályait (*skeg*) hárítsátok el,
az idő előtti nyolcféle halálnevet hárítsátok el,
a *dam sri*, *rgyal* és '*gong* démonok ártalmát hárítsátok el!

a gonosz hatások háromszázhatvan fajtáját hárítsátok el,
az akadályok ezernyolcszáz fajtáját hárítsátok el!
Az elhárított haragvó ellenségek felé BHYOH!
Az elhárított ártalmas akadályok felé BHYOH!” (11b2–12a6)

Végül, a dicsőítés (*bstod pa*) versszakai után, a megvilágosodott tevékenységre való
buzdítás (*'phrin las bcol ba*) az eddigiektől eltérő szimbolikával, így jeleníti meg a *rlung rta*
állatait:

„Az összegyűlt mérhetetlen érdemek érdekében
a külsődlegesen észlelt (*gzhan snang*), győzedelmes mancsú,
narancssárga, lendületes és hatalmas bátorságú,
a tigrishez hasonlóan szökkenő *rlung rta* emelkedjék!

A lemondás, az önzetlen szándék, a szerfelett erényes cselekedetek,
a helyes nézet (*yang dag lta ba*) türkizkék sörényét és karom-füzérét rázó,
a tanítás és a gyakorlat havas hegyén lakozó szent erényű,
az oroslánhoz hasonlóan növekvő *rlung rta* emelkedjék!

A saṃsāra káprázatának kígyóját az élettől megfosztó
hasznos módszer gyakorlata, mely éles és lángoló,
a kétféle halmozással (*tshogs gnyis*)⁴⁸³ hasító, teljesen kifejlődött, önzetlen,
a garudához hasonlóan szárnyaló *rlung rta* emelkedjék!

⁴⁸³ Az érdem- (*bsod nam kyi tshogs*) és bölcsesség-halmozás (*ye shes kyi tshogs*).

A nemes cselekedet felhőjének házában,
a minden irányban győzedelmes, hírneves mennydörgő,
a [Meru] hegyet körülvevő falig elhallatszó,
a sárkányhoz hasonlóan harsogó *rlung rta* emelkedjék!

A tudat hatalmának gyönyörűsége isteni erdejében,
a minden kívánságot megjelenítő *rlung rta* kívánságteljesítő fáján,
a levelektől és gyümölcsöktől leroskadó ágak
a halhatatlanság amrtájává beérő áldást adják meg!” (16a3–17a5)

4. A *rlung rta* rítusaival kapcsolatos képi ábrázolások és felirataik

Jelen dolgozat egyik alapvető célja az volt, hogy a *rlung rta*-val kapcsolatos szertartások szövegei mellett összegyűjtse a szertartásokra vonatkozó képi ábrázolásokat is. Annál is inkább, mivel ezeket – az imazászlókkal ellentétben – eddig még alig publikálták, illetve a legtöbb esetben tévesen értelmezték. Eddig ugyanis senki nem tudta őket pontosan meghatározni, Gerasimova pedig, aki nemcsak hogy közölt egy ilyen jellegű képet (ld. 4.2.1.), hanem egy *rlung rta* szertartás elemzése kapcsán leírta az egyik képre írt szöveg tartalmát is, nem hozta összefüggésbe a kettőt egymással.

Mindenekelőtt meg kell említenem egy olyan ábrázolás típusát, mely nyilvánvalóan a *rlung rta*-val kapcsolatos szertartásra utal, ám tudomásom szerint nem illeszkedik az eddig elemzett egyik szöveghez sem. Egy Badral által közölt mongol festményen, a hegyek előtt lángoló patákkal vágató paripa képe előtt egy áldozati oltár (*mchod stegs*, m.: *takil-un sirege*) látható, rajta kis tálkákban a felajánlások.⁴⁸⁴ Az első sorban kilenc mécses, a másodikban kilenc fehér *gtor ma*, a harmadikban kilenc tükör (?), a negyedikben pedig kilenc tálka füstölőkkel. Sokkal inkább jelzi a kép típusának a *rlung rta*-val való kapcsolatát egy másik, Badral által közölt festmény, ahol megtalálhatók az imazászló sarokállatai is.⁴⁸⁵ A középen vágató paripa fölött egy díszes nyereg lebeg a hozzá tartozó lószerszámokkal együtt, rajta lángoló drágakövek, kétoldalt pedig a garuda, sárkány, tigris és az oroszlán. Szokatlan módon a négy állat is mind fel van nyergelve, ezért az is elképzelhető, hogy a kép a lóversennyel van kapcsolatban. A nyereg fölött Maitreya buddhának Kínában népszerű, „Zsákhordó”-ként (k.: *Budai*) ismert képmása látható, alatta két gyerek, akik feltehetően a nagy család kívánságára utalnak. Ez az ábrázolás teljességgel szokatlan a *rlung rta*-val kapcsolatos ikonográfiában.

Egy hasonló, ám Śrīdevī lovának attribútumaival (a ló farán szem, nyeregtakarója nyúzott emberbőr) felruházott, a sziklák közötti vértengeren lovagló paripa képe megtalálható a Tournet-gyűjteményben is. A kép különlegessége, hogy a paripa nyergén egy rituális nyílvesző (*mda' dar*) látható, két oldalán különféle fekete háziállatok, farkas és kutyák, az oltáron levő áldozatok pedig koponyacsészékben foglalnak helyet. Az ábrázolás két szélén fekete, vörös szegélyű, fogas imazászlók láthatók. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a kép inkább a fenti tanvédő istenség kultuszához tartozó áldozati tárgyakat (*bskang rdzas*) ábrázolja, bár a nyílvesző inkább egy népi rítusra utal. Badral közöl még egy hasonló képet: egy üstlábon álló, haragvó istenségnek szánt, háromszögletű *gtor ma* körül a négy

⁴⁸⁴ Badral, 2003, p. 50, No. 46.

⁴⁸⁵ Badral, 2003, p. 230, No. 246.

jóság (ló, jak, birka és tevé), körülöttük pedig az oltár kellékei, a négy sarkában egy-egy jakfarkas zászlóval.⁴⁸⁶ Mindazonáltal itt a szél-paripa kiemelten nem látható a képen, mely feltehetően inkább a holdújév előestéjén is megtartott, bűnöket és bajokat elhárító szertartásra (m.: *sor*) vonatkozik. Végül ide sorolható egy, a Pesl gyűjteményben található ábrázolás, melynek közepén egy oltár látható, rajta egy nagyméretű és négy kisebb tésztaáldozattal, ám a szél-paripa ugyancsak hiányzik. Ugyanakkor a négy sarokban megtalálhatók az imazászló sarokállatai: baloldalon fent a garuda, alatta az oroszlán a hegyek előtt, jobboldalt fent a sárkány a felhők között, alatta pedig a tigris. Elképzelhető, hogy az ilyen típusú ábrázolások a *rlung rta*-val kapcsolatos leggyakoribb, füstáldozati (*bsang*) szertartáshoz kapcsolódtak.

Mindazonáltal, jelen dolgozat egyik alapvető céljának megfelelően, megpróbáltam összefüggéseket találni az általam összegyűjtött képek és szövegek között. A képeket két alapvető csoportba lehet sorolni: az első a *mdos* szertartáshoz (ld. 4.1.), a második pedig a *rlung rta* rúdjának kitűzésének (ld. 4.2.) szertartásához köthető. Ezek különféle változatait elemzem a következő két fejezetben.

⁴⁸⁶ Badral, 2003, p. 232, No. 249.

4.1. A *rlung rta* váltság-áldozatának (*mdos*) ábrázolása

Könyvének a „fonál-kereszttekkel” és szertartásaikkal foglalkozó fejezetének végén, Nebesky-Wojkowitz egyedülálló példaként említett meg egy *rlung rta*-val kapcsolatos, rajzon ábrázolt *mdos*-t – felirata: „a növekvő *rlung rta mdos*-je” (*rlung rta bskyed pa'i mdos*) –, ám a hozzá tartozó szöveg nem volt ismeretes számára.⁴⁸⁷ (1. KÉP). A rajzot Hans Leder (1843–1921) gyűjtötte Mongóliában, és a stuttgarti Linden Museum tulajdonában van.⁴⁸⁸ Hummel, aki a képet publikálta, megadta rövid értelmezését is, mely szerint a szertartás az égi démonok urának, *Khen pa*-nak volt felajánlva; erre abból következtetett, hogy a *mdos* közepén ábrázolt „kutya” *Khen pa* szolgáját (*gNam thel*) jeleníti meg.⁴⁸⁹ A nyolc trigram (*spar kha*) rendszerében ugyanis *Khen pa* az ég trigramja, és a trigramok családjában az apa.⁴⁹⁰ A feltételezés mindenképpen jogos volt, hiszen a *rlung rta* szimbolikája szoros kapcsolatban van a trigramok történetével (ld. 3.3.2.).

A kép középpontjában egy négylépcsős alapzaton egy stüpa felső részéhez (*bum pa*) hasonló díszes alakzat látható, melynek középpontjában egy nagyméretű fonál-kereszt (*nam mkha'*) áll, a tetején ernyővel. A fonál-kereszt előtt egy emberi testtel rendelkező, ám állatfejű istenség ül, jobb kezében zászlót emel, melynek felirata nem más, mint a *rlung rta* mantrája: „OM ĀḤ HŪM! He he! A tigris, oroszlán, garuda és sárkány itt növekedjék, mind összegyűljön, minden gyűljék, gyűljék HOḤ!” Az alapzat előtt nyolc csészében különféle áldozatok, köztük tésztaáldozat (*gtor ma*) és az ötféle érzék áldozata (*'dod yon lnga*), első szintjén nyolc tésztaáldozat (*chang bu*), előtte nyolc ujjal sodort kis tésztaáldozattal (*mtheb kyu*), a második szintjén ugyancsak nyolc tésztaáldozat (*bshos bu*), harmadik szintjén mécsesek (*mar me*), a negyediken pedig kis ember alakú tésztaáldozatok (*ngar mi*) láthatók. Az építményt hatszögletű kerítés veszi körül, a fő irányokban láthatók az egyes fő- és mellék-kontinensek jelképei, tehát az építmény a Meru hegyet szimbolizálja. A kerítésen belül az ötféle jószág (halha m.: *tawan xušuu mal*), halomba rakott drágakövek, kincsek, gyümölcsök láthatók. A kerítés minden sarkánál három-három rituális tárgyat helyeztek el: baloldalt egy selyemszalagokkal és tükörrel ellátott rituális nyilat (*mda' dar*), mely a férfiak *rlung rta*-jat jelképezi; középen egy fonál-keresztet (*nam mkha'*), jobboldalt pedig a nők *rlung rta*-jat jelképező orsót (*phang*).

⁴⁸⁷ Nebesky-Wojkowitz, 1993, p. 397.

⁴⁸⁸ Inv. No.: 23776, Hummel, 1950, pp. 39–40, Pl. 1. A képről ld. még Hummel, 1967, pp. 165–69.

⁴⁸⁹ Hummel 1950, p. 39.

⁴⁹⁰ Kelényi, 2002, p. 78.

Bár külön utalás nincs rá, egészen bizonyos, hogy a rajzhoz a *Mi bskyod rdo rje* által írt váltság-áldozati (*mdos*) szöveg kapcsolódik (ld. 3.3.1.), ugyanis a benne található leírásokat majdnem pontosan követi a rajzon ábrázolt rendszer. A szöveg bevezető részének a „*mdos* elkészítése” (*mdos bca' ba*) című fejezetében megtalálható a *mdos* szerkezetének részletes leírása, mely megfelel a fenti leírásnak:

„A *mdos* tartójának lapos, fából készült négyszögletű alapján, a háromlépcsős Meru hegy tetejére a fonál-kereszt elemének megfelelő színű, fehér ernyős és arany csúcshúvú kék életfát tűzz ki! Majd a lépcsők tetején a négy fő- és nyolc köztes irányba nyolc fonál-keresztet [helyezz el], melyek, amikor megrajzolod, vagy színes fonállal veszed körül, akkor vagy a *spar kha* elemének, vagy a kilenc *sme ba* és az öt elem tartományának legyenek megfelelők, s az anya, a fiú és a barát módszerével legyenek díszítettek.⁴⁹¹ Ezek jobbára és baljára nyolc táblácskát (*byang bu*), a táblácskák jobb és bal oldalára nyilvesszőket, azok jobb és bal oldalára pedig orsókat helyezz. A második fokra ember-alakú képmásokat (*ngar mi*), mécseseket (*mar me*) és térsztaáldozatokat (*bshos bu*) készíts a korábbi gyakorlat szerint. A harmadik fokra pedig nyolc-nyolc térsztaáldozatot (*chang bu*, *mtheb khyu*) és nyolc csésze italáldozatot (*gser skyems*) helyezz el a fentiek szerint. Előbük, az aljathoz helyezett fehér *gtor ma* pedig kerek, négy golyócskával körülvett *gtor ma* legyen. A *gtor ma* elé vagy jobbra és balra [helyezd] a teából és sörből való italáldozatot, mely a *mdos* útjának megmutatásakor (*lam bstan*) szükséges.⁴⁹² Ezek elé egy tartón vagy a fából készült alapzaton helyezd el a váltság-áldozatot (*glud*), melynek az ötféle értékes gyógyszer-mag lisztjéből való [tésztaból] kell készülnie, és megfelelőnek kell lennie az egyén *rlung rta*-jával: a madár, ökor és kígyó [években születettnél az ezeket az éveket uraló] fekete Disznófejű [kell, hogy legyen], ki nem nagyobb egy könyöknél, s nem kisebb egy arasznál, az [öt alkotó] tökéletes halmazokkal, elemekkel és érzékszervekkel (*phung kham skye mched*),⁴⁹³ valamint tökéletes végtagokkal [rendelkezik], az ‘anya’ elemének megfelelő fehér ruhába öltöztetett, s a kezében levő vagy a mögé helyezett, a ‘barát’ elemének megfelelő vörös selyemzászlóra, a ‘fiú’ elemének megfelelő türkizkék vagy zöld színnel ezt a mantrát kell írni: OM ĀḤ HŪM! He He! A tigris, oroszlán, garuḍa és sárkány itt növekedjék! Mind összegyűljön! Minden gyűljék, gyűljék, HOḤ! Így kell felírni, majd az ‘ellenség’ színének megfelelő sárga selyem-nyelvekkel kell

⁴⁹¹ Az elemek közötti kölcsönhatás lehet anya-, barát-, fiú- vagy ellenség-kapcsolat, mely az elemek helyzetének kitűnő, kedvező, közömbös vagy rossz helyzetére utal, ld. Cornu, 1997, pp. 59–61.

⁴⁹² Karmay, 1998c, p. 334, p. 336.

⁴⁹³ Azaz a skandhák, dhātuk és ājatanák.

díszíteni, és magának a *rlung rta* színének megfelelő fekete fapálcára kell rögzíteni.”⁴⁹⁴
(MDOS, 2b3–3b4.)

A mű utolsó harmada pedig a „részletezett adományok” (*bye brag tu 'bul ba*) elvégzése után így mutatja be a már létrehozott *mdos* „működését”:

„A drágaságos széles föld-alapon
a Meru hegy keleti oldala kristályból,
déli oldala drágaságos lápisz lazuliból,
nyugati oldala rubintból,
s északi oldala drágaságos aranyból való.
A gyönyörűséges, drágaságos Meru hegyen
az életfa és a *mdos* megfelelő az elemeknek.
Fehér ernyője az ég felé emelkedik,
aranycsúcsa Napként fénylik,
[körülötte pedig] drágaságos *mdos*-k és tesztaáldozatok (*byang bu*),
nyílveesszők, orsók, s érzékszervekkel, tagokkal ellátott tesztaáldozatok (*ngar mi*) találhatók.
A mécsesek égő fénye ragyog,
a tesztaáldozatok (*bshos bu*) hegyként halmozódnak,
s tengernyi italáldozat (*zhal skyems*) veszi körül.

Ezután újra a *mdos* központi alakjára való utalás következik:

„A tesztaáldozatokból (*chang bu, mtheb kyu*), orvosságokból,
magokból és sokféle drága ruhából
készített drágaságos emberke,
a madár, ökör és kigyó [éveket uraló] Disznó-fejű,
kinek fehér ruhája igen díszes,
vörös zászlajára zöld színnel

⁴⁹⁴ Hasonló rendszer leírását ld. Beyer, pp. 325–327, valamint Ferdinand Lessing cikkében, amelyet *Thu'u kwan bLo bzang chos kyi nyi ma* egy kínaira fordított szövege alapján jegyzett le: „A Sumeru hegy mindegyik oldalán a nyolc (*sic!*) fő kontinens a nyolc mellék-kontinens közül kettővel szegélyezve jelenítődik meg. (...) A nyolc sarok mindegyikében, a nyolc mellékkontinensnél vannak az áldozatok a megfelelő démonoknak és istenségeknek elrendezve, azaz kerek áldozati sütemények az illető istenség szerint színezve. (...) Mindegyik istenség vagy szellem előtt el kell helyezni a megfelelő nagy *glud*-t, egy kis *glud*-t vagy *ngar mi*-t, egy *nam mkha* -t egy *byang bu*-t, egy *mda* ' *bkra*-t vagy *phang bkra*-t.” Lessing, 1976a, p. 38.

a *rlung rta* nagy mantrája van írva,
s a zászló sárga szalagja igen lobog.” (MDOS 19a6–20a4.)

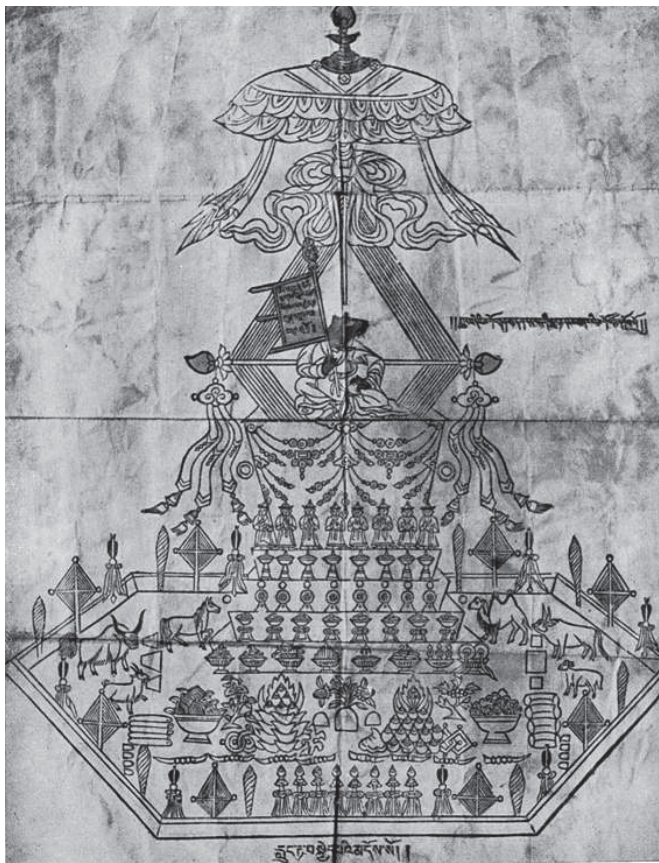
A fenti részletekből következően a rajz középpontjában megjelenített alak nem lehet *Khen pa* kutya-fejű szolgálja, mint azt Hummel gondolta, hanem a fent említett, a három *rlung rta* évet vezető disznó-fejű istenség. Mint már említettük, az asztrológiai szövegek szerint a disznó a négy „szerencsés” *rlung rta* év (*lo ba'i klung rta'i lha*, vagy *klung lha sde bzhi*) – a fém-majom, víz-disznó, tűz-kígyó és a fa-tigris – egyike (ld. 1.4.). A hozzájuk tartozó három-három év-istenséggel együtt a tizenkét éves ciklust alkotják,⁴⁹⁵ s mindegyikük egy-egy elemmel van kapcsolatban.⁴⁹⁶ A szöveg folytatása azt is leírja, hogy azok számára, akik más évben születtek, melyik szerencsés évet ábrázoló istenséget kell ábrázolni a *mdos* középpontjában. Ezt az elképzelést erősíti meg a rajz is, mivel a központi figura feje aszerint változhat, hogy milyen évben született az áldozat felajánlója; a rajz készítője ezt a fonál-kereszt mellett olvasható felirattal is jelezte: „Ennek a váltság-áldozatnak (*glud*) a fejét levágva, az egyén *rlung rta*-jának megfelelő fejet kell a helyére tenni.”⁴⁹⁷ Vagyis a rajzon ábrázolt fejet be lehet helyettesíteni a négy szerencsés év (disznó, majom, kígyó, tigris) megfelelő istenségének fejével, s így képünk felajánlója a disznó-év alá tartozó madár, ökor vagy a kígyó év valamelyikében születhetett.

Ezt mutatják azok az ábrázolások is, amelyeket más gyűjteményekből sikerült összegyűjtenem. A stuttgarti képnek megfelel a párizsi Tournet gyűjteményben található nyomat, melynek középső figurája ugyancsak egy disznófejű alakot ábrázol (2. KÉP). A winterthuri Ernst gyűjteményben található ábrázoláson a központi alak fejénél üresen hagyott részen egy halványan rajzolt majomfej látható, tehát a nyomat megrendelője a tigris, a ló vagy a kutya évek valamelyikében születhetett (3. KÉP). Ugyanakkor a budapesti magángyűjteményben található kép abban a meglepő részletben különbözik az előzőktől, hogy a központi figura nem állatfejet, hanem egy határozatlan körvonalú, mongol nemesi fejfedővel ellátott emberi fejet hordoz (4. KÉP). Itt csak arra lehet következtetni, hogy a megrendelő esetleg saját – a későbbiekben behelyettesíthető – arcát rajzoltatta a központi figurára.

⁴⁹⁵ MANNGAG 1998:8.

⁴⁹⁶ Ld. erről Cornu 1997, pp. 52–63.

⁴⁹⁷ *glud 'di'i mgo bcad de rang rang gi rlung rta dang mthun pa'i mgo bo bya dgos so //*

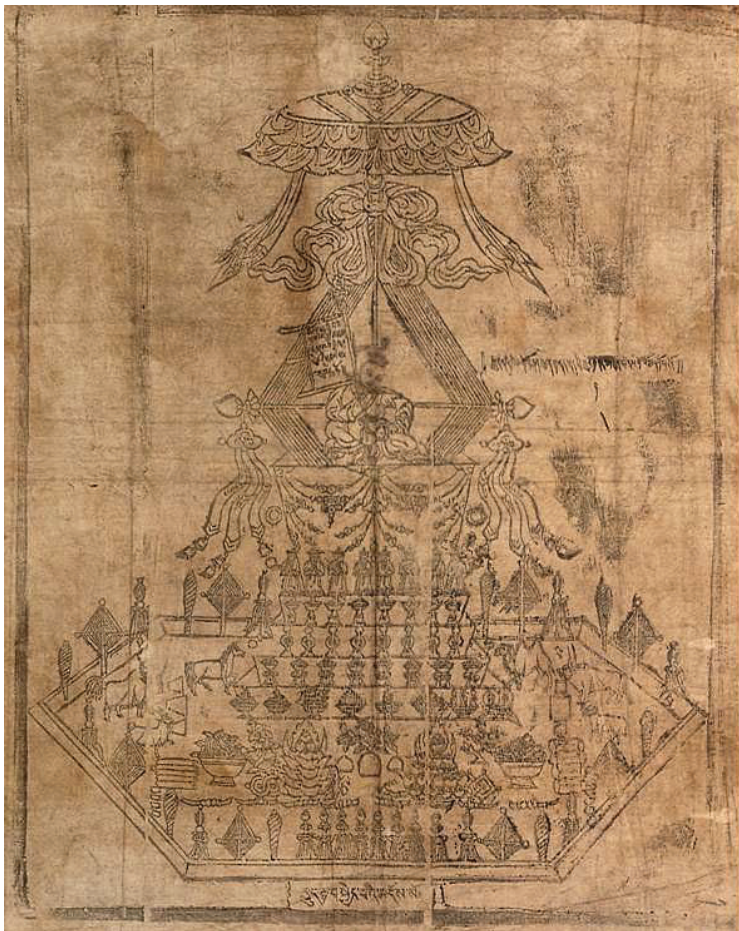
A *rlung rta mdos-je*. Mongólia, 19-20. sz., papír, fanyomat, 44x35,3 cm, Linden Museum, Stuttgart, Lt. sz.: 23776

A *rlung rta mdos*-je. Mongólia, 19-20. sz., vászon, festett fanyomat, magángyűjtemény, Párizs

A *rlung rta mdos*-je. Mongólia, 19-20. sz., vászon, fanyomat, magángyűjtemény,
Winterthur

A *rlung rta mdos*-je. Mongólia, 19-20. sz., vászon, fanyomat, magángyűjtemény,
Budapest

4.2. A *rlung rta* rúdjának kitűzésével kapcsolatban készült ábrázolások

A Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum tibeti és mongol tekercsképeket 1995-ben bemutató kiállításának rendezésekor egy budapesti magángyűjteményből kölcsönöztem azt a rejtélyesnek tűnő, Mongóliából származó kisméretű thangkát, amelyen az általam addig ismert ábrázolásoktól teljesen eltérő ikonográfiai rendszer volt látható (1. KÉP).⁴⁹⁸ A képen egy három lépcsővel ellátott, stűpához hasonló alakzatba rendezve legfelül Šākyamuni Buddha, alatta a három bodhisattva, a „Három Család Oltalmazói” található: középen Mañjuśrī, az alatta levő sorban a széleken Śaḍakṣarī Lokeśvara, és Vajrapāṇi, közöttük pedig egy teknősbékán ülő, fehér kendős figura. A stűpa-alakzat körül – lényegében egy mandalához hasonlóan – átlósan négy részre bontott, különböző színekkel jelzett térben (a negyedik negyednek a stűpa alsó, kék színű része számít) keretekbe foglalva további négy, különböző állatokon lovagló szárnyas figura, a négy *rlung rta* év istensége helyezkedik el: az alsó kék negyedben egy vörös kígyón, a jobb oldali fehér negyedben egy zöld tigrisen, legfelül, a sárga negyedhez kapcsolódóan egy kék vaddisznón, végül a bal oldali vörös negyedben egy fehér majmon lovagol a hátszállatának megfelelő fejű és színű szárnyas istenség. Mind a négy ábrázoláshoz egy-egy külön kartusban ugyanaz a tibeti szöveg kapcsolódik, mely a *rlung rta* szövegét kísérő szokásos mantra: „Itt növekedjék! Mind összegyűljön, minden gyűljék, gyűljék, HOH!” Az alakok körül szimmetrikus csoportokba rendezve különböző felajánlási tárgyak találhatók: a négy-négy csészében látható térsztaáldozat (*gtor ma*) mellett a négy szárnyas istenség színéhez kapcsolódó vörös, zöld, kék, fehér fonál-kereszt (*nam mkha'*), két-két rituális nyílvesző (*mda' bkra*) és orsó (*phang bkra*). Az egész kompozíciót egy palota sematikus ábrázolása fogja közre.

Hogy valójában milyen, a *rlung rta*-val kapcsolatos szertartáshoz kapcsolódik az itt elemzett képtípus, annak megoldását a winterthuri Ernst gyűjteményben található kép jelentette (2. KÉP). A kép szerkezete hasonló az előzőhöz: a palota felső részén Šākyamuni és a Három Oltalmazó, alattuk egy madáron lovagló, ismeretlen istenség és *Kong rtse* látható; a négy lépcsőfok legtetején egy kincses váza, alattuk különböző áldozatok csoportjai, legalul pedig négy-négy nyíl, fonál-kereszt és orsó található, a lépcső két oldalán pedig a négy *rlung rta* év istenségei foglalnak helyet. A palota két oldalára még egy nagyméretű nyilat és egy orsót, alájuk pedig egy birkát és egy lovat is elhelyezett a festő. Annál fontosabb viszont, hogy a négy év-istenség fölött, az elemük színének megfelelő zászlók feliratain, a szokásos

⁴⁹⁸ Kelényi, Vinkovics, 1995, Tárgylista, p. 5., No. 22.

kívánságokkal kapcsolatban megtalálható a felajánló személy neve is: *bLo bzang thub bstan*.⁴⁹⁹ A kép hátoldalán levő hosszú feliratból pedig az is kiderül, hogy a „*rlung rta* rúdjának kitűzése” rítusával kapcsolatban készült (ld. 2. KÉP):

„OM MUNI MUNI MAHĀMUNIYE SVĀHĀ! Az ide megidézett bölcsesség-lények (*ye shes pa*) eme *rlung rta* rúdjának kitűzésekor szilárdan itt maradjanak, és helyezkedjenek el, s ebben minden bölcsességgel, hatalommal és gazdagsággal felruházott élőlény felett hatalmuk legyen! A tudás, elmélkedés és elmélyedés hármassága, a magyarázat, vita és összefoglalás hármassága, a tanultság, erényesség és nemeslelkűség hármassága, valamint a három képzettség,⁵⁰⁰ a két fokozat⁵⁰¹ gyakorlata és a többi tanultsága és megvalósítása, a dicső, gazdag, erős, pompás és hatalmas családfa, a népesség, ingóságok, s mind a vallásos, mind pedig a világi jólét [növekedjék] PUṢṬIM KURUYE SVĀHĀ!

Mind az időleges, mind a végleges lámáknak, *yi dam*-oknak, buddháknak, bodhisattváknak, *ḍākáknak*, *ḍākiníknak*, dharmapālákknak, védelmezőknak, gazdagság-isteneknek, kincsőrzőknak, *spar kha*-knak, *sme ba*-knak, éveknek, hónapoknak, napoknak, valamint az életerőt, egészséget, hatalmat megszerző *rlung rta* istenségek négy csoportjának (*rlung rta sde bzhi*), a támogató terület- és hely-istenségeknek én, *bLo bzang thub bstan* és a többiek, a mindenfajta megfelelő felajánlásokból származó szerencsés körülményekre (*rtan 'brel*) támaszkodván, a végleges igazság *rlung rta*-ját, s a helyes megvilágosodás folyamatos energiáját (*mnyug rlung*) megfelelően mozgatva, valamint az időleges igazság *rlung rta*-ját, életidejét, erényét, pompáját, vagyonát, hatalmát, hírnevét, népességét gyarapítva, a vallásos és világi tevékenység és cselekedetek, a minden megtehető utat bejáró fényesség, a megértés lótsza portokjának és magházának tágra nyílásáért, röviden szólván minden szerencsétlenség elmúlásáért, s minden szerencsés kívánság beteljesedéseért könyörgök! OM SUPRATIṢṬHA VAJRAYE SVĀHĀ! Az istenek győzedelmesek!”⁵⁰²

⁴⁹⁹ *bdag bLo bzang Thub bstan zhes bya ba 'i che bsod dpa' [=l] 'byor nyan grags mnga' thang rlung rta sogs bstan srid kyi bya ba thams cad PUSTIM KU RU YE SVA HA /*

⁵⁰⁰ *tshul khrims, ting 'dzin, shes rab*

⁵⁰¹ *bskyed rim, rdzogs rim*

⁵⁰² *OM MU NI MU NI MAHA MU NI YE SVA HA [/] 'dir spyen drangs pa 'i ye shes pa rnam rlung rta ka 'dzug 'di la brtan par bzhus nas gnas 'dir mkhyen ldan stobs ldan 'byor ldan gyis mtshon pa 'i skye 'gro thams cad dbang du 'du zhing thos bsam sgom gsum / 'chad rtsod rtsom gsum / mkhas btsun bzang gsum / bslab gsum rim gnyis kyi nyams len sogs lung rtags yon tan dpal ldan 'byor pa / stobs dang gzi brjid / mnga' thang rigs rgyud / 'khor dang yo byad / chos srid kyi legs tshogs thams cad PUSTIM KU RU YE SVA HA / skabs gnas mthar thug pa 'i bla ma yi dam snags rgyas byang sems dpa' bo mkha' 'gro chos skyong bsrung ma nor lha gter bdag spar sme lo zla zhag dus srog lus dbang thang la dnag pa 'i rlung rta lha sde bzhi dang stong grogs byed pa 'i yul lha gzhi bdag rnam la bdag bLo bzang thub bstan sogs kyiis mthun rdzas sna tshogs [/] phul pa 'i rten 'brel la brten*

Ami a többi, a fentieknek megfelelő ábrázolást illeti, hasonló rendszere van a stuttgarti Linden Museumban található, Mongóliából származó thangkának (Umlauff gyűjtemény), melyet Hummel 1963-ban publikált.⁵⁰³ A palota felső részében függőlegesen ábrázolt csoportozat azonban némiképp eltér az eddiektől: legfelül Šākyamuni, alatta Mañjuśrī, alattuk pedig a négyfejű Sarvavid Vairocana buddha bukkan fel. A központi alak azonban kétséget kizáróan a teknősön lovagló *Kong rtse*, akit két oldalról a négy szerencsés év *sa bdag*-jai vesznek körül. Leírásában Hummel mint gazdagságistent (*nor lha*) ismertette, ám már alakját összefüggésbe hozta a Lessing által publikált kézirattal is.⁵⁰⁴ Alatta áldozati csészék három sora, a legalsó sor közepén pedig a kincses váza emelkedik ki, tetején a Három Drágakövel. A palota körül megtalálhatók a fonál-keresztek, és rituális táblácskák (*byang bu*) is. Ugyancsak a kép különlegessége, hogy felső részén még két lovas istenség is látható. Hummel szerint a bal oldali az ellenséget legyőző istenségnek (*dgra lha*) feleltethető meg, ám a másíkról nem tesz említést. Bár a *rlung rta* négy állata nem látható a képen, a palotát két oldalról egy-egy paripa (nyergük fölött egy-egy *rlung rta* lóbag) fogja közre.

A fenti kép közlésekor Hummel arra is utalt, hogy a főalak megfelel egy általa már publikált, Mongóliából származó kép központi figurájának, mely a lipcei Völkerkunde Museumban található.⁵⁰⁵ Ez a thangka ugyancsak különbözik kissé az eddig szokásos rendszertől: bár *Kong rtse* fölött megtaláljuk Šākyamunit és a három bodhisattvát, a stüpa-alakzat alatt pedig a négy szerencsés év *sa bdag*-jait, ám *Kong rtse* körül – az eddiektől eltérően – hat lovas figura látható. Róluk Hummel föltöbb érdekes dolgot állít: „Az istenséget balról és jobbról, valamint alatta összesen hat lovas veszi körül, akik, mint azt a két jobb oldali közül a felső tanúsítja, a központi alak metamorfózisai kell, hogy legyenek. A két baloldali közül az alsó békés, a jobb felső pedig harci jellegzetességeket mutat, s a háborúban a hadistenségek jól ismert megjelenései. A jobb alsó és a két legalsó lovas ugyancsak háborús istenségek, nyilvánvalóan a baloldali felső metamorfózisai, lényegében a központi alakra utalnak. Az út a két baloldali felsőtől a két jobboldali felsőn keresztül visszavezet a kép főalakjához. A négy alsó lovas szokásos kísérői az itt tárgyalt központi istenségnek és

nas nges don gyi rlung rta 'tshang rgya rung gi mnyug rlung phyin ci ma log par rgyu ba dang / drang don gyi rlung rta tshe bsod dpal 'byor longs spyod mnga' thang snyan grags 'khor tshogs rgyas pa dang bstan srid kyi bya ba byas pa la ci byas lam du 'gro ba'i 'od snang dang / yid byed padma'i ze 'bru rgya cher rgyas pa dang / mdor na 'gal rkyen thams cad zhi ba dang / mthun rkyen thams cad yid bzhin du 'grub par mdzad du gsol / om supra tistha badzraye sva ha // lha rgyal lo [f] lha rgyal lo [f] lha rgyal lo //

⁵⁰³ Thangka, Mongólia, m.: 34x29 cm, Linden Museum, Stuttgart. Hummel, 1963, Nr. 16, pp. 139–140.

⁵⁰⁴ Lessing, 1976b.

⁵⁰⁵ Thangka, Mongólia, m.: 35x45 cm, Völkerkunde Museum, Lipcse. Hummel, 1949, pp. 9–10, Pl. 3.

változatainak.”⁵⁰⁶ Bár feltehető, hogy a felső két lovas megfelel az előző képen ábrázoltaknak, az alsó négy minden valószínűség szerint a személyes védőistenségek (tib.: *‘go ba ‘i lha*) közé sorolható, melyekhez *dgra lha* is tartozik. A kép alján még vízszintesen elrendezve nyolc-nyolc fonál-kereszt, nyíl és orsó látható.

1996-ban, a SPINK burját művészetet bemutató katalógusában közölték egy „enigmatikus” thangka képét, amelynek központját, mint egy láma vagy istenség „trónját” írták le, s amelyen az ábrázolt alakok többségét nem tudták azonosítani.⁵⁰⁷ A háromlépcsős „trón” fölötti szívárványkörben, felhők között középben Šākyamunit, körülötte a Három Oltalmazót, alatta pedig a fent említett, teknősbékán ülő *Kong rtse*-t ábrázolták, jobb kezében nyilvesszővel, a balban egy vázára helyezett tükörrel, fejét pedig fehér süveg fedi. A lépcsők legfelső fokán a négy állaton lovagló szárnyas istenség található, egyik kezükben feliratos zászló (rajta a *rlung rta* mantrája, az egyes bodhisattvák mantráival kiegészítve), a másikkban pedig nyilvessző és orsó. A második lépcsőfokon a Három Drágakő ábrázolása, középben pedig egy drágaköves váza. Az alattuk lévő fokon négy, négyféle színből álló fonál-kereszt látható, négy-négy nyilvesszővel és orsóval körülvéve; végül a legalsó szint közepén egy drágakövekkel teli tál, körülötte négyszínű térsza-áldozatok, előttük pedig nyolc áldozati csésze. Bár a SPINK-thangka sztúpa-alakzata a budapestiével hasonló elrendezésre utal, színük mégsem egyezik (azaz fehér színe feltehetően nem ugyanazt a tér-negyedet szimbolizálja). A katalógus szerzője nem tartotta szükségesnek megemlíteni, hogy az alakzat két oldalán az imázszlók sarkaiban ábrázolt négy állat, azaz a „*rlung rta* négy istensége” (*rlung rta ‘i lha bzhi*) is látható: a jobb oldalon a sárkány és a tigris, a bal oldalon pedig a garuda és az oroszlán.

A következő, svájci magángyűjteményben található, ugyancsak Mongóliából származó kép lényegében megegyezik az előzőekben bemutatott ábrázolások rendszerével. (3. KÉP) A legfelső részt kitöltő ernyő alatti szívárványkörben felül Šākyamuni, alatta a Három Oltalmazó és legalul *Kong rtse* ül; ugyanakkor – a thangka-ábrázolásoknál meglehetősen szokatlan módon – a kép felső részén még két dharmapála ábrázolása is megtalálható. A baloldali egy eddig nem azonosított, négyfejű istenség: négy keze közül a jobb felsőben kardot, az alsóban kereket, a bal felsőben pányvát, az alsóban pedig orsót tart; a jobboldali pedig Śrīdevī. A kép alsó részét a négy szerencsés év *sa bdag*-jai által közrefogott palota tölti ki, drágakövekkel és különféle felajánlásokkal telve. A két könyv, korallág, a drágakő-halmok, tormák és áldozati edények mellett azonban a legfontosabb tárgy mindenképpen a

⁵⁰⁶ Hummel, 1949, p. 10.

⁵⁰⁷ Burjátia, 19. század, m.: 49,5x37 cm. Ashenacae, Leonov, 1996, p. 37, No. 30.

központi helyet elfoglaló kincses váza, mely nyilvánvalóan *Kong rtse* fő attribútumát szimbolizálja. A drágakövek szintje alatt még három sorban – melyek a már látott lépcsőfokoknak felelnek meg – még további áldozatok láthatók, a palota térben ábrázolt falainál pedig megtalálhatók a megfelelő színekkel jelzett fonál-keresztek, nyilak és orsók is.

Ugyancsak Mongóliából származik az a kisméretű, egy budapesti magángyűjteményben található fogadalmi kép, mely részletesebb módon mutatja be az eddig ábrázolt rendszert. (4. KÉP) A kép főalakja a palota közepén, a teknős hátán lovagló *Kong rtse*, kezeiben nyilvessző és drágakövekkel teli edény. Fölötte a Három Oltalmazó és Šākyamuni, körülötte a legkülönböző körben – az alsó jobb saroktól kezdődően – az évkör állatai; a belső körben a botokkal jelzett figurák a *spar kha*-k megszemélyesítései, az ülő figurák a *sme ba*-k, a fő irányokban pedig „szerencsés” évek istenségei helyezkednek el. A kép hátoldalán található mongol felirat az emberrel együtt született személyes védőistenségek (tib.: *’go ba’i lha*) kultuszával való azonosságra utal: „A *’yobi-yin lha*-t minden férfiember védőistenségének nevezik. Az ember születésétől kezdve az emberi test őrző istensége ez.”⁵⁰⁸ Ez azt jelentheti – amire korábban Hummel is utalt –, hogy a kép főalakját a fenti védőistenségekkel (vagy egyikükkel) is azonosíthatták.

A svájci magángyűjteményben található fanyomatos ábrázoláson legfelül Šākyamuni, alatta a győzelmi zászlókat lobogtató gandharvák között a Három Oltalmazó, alattuk pedig a teknősön lovagló *Kong rtse* látható (5. KÉP). Két oldalán – az eddigiektől teljesen eltérő módon a négyfejű Brahmā és Indra. A kép középső részét a palota foglalja el, négy kapujában a négy szerencsés év állataival: alul, keleten a tűz-kígyó, baloldalt, délen a fém-majom, felül, nyugaton a víz-disznó, jobboldalt, északon pedig a fa-tigris. Ugyancsak az égtájak szerinti felosztásban helyezkedik el az erőd körül a *rlung rta* négy állata is. A kép alsó részét a világtengerrel körülvett, négylépcsős Meru hegy tölti ki, fokain az világuralkodó hét drágaköve és a nyolc szerencsés jelkép. A kép négy sarkában négy táblácska (*rgyang bu*) rajtuk tibeti szöveggel. A három Oltalmazó mantrái után a *rlung rta* mantrája következik, a *rlung rta* egy-egy állatára vonatkoztatva, melyet a következő szöveg követ:

⁵⁰⁸ *’yobi-yin lha-a er-e kümün бүкүн-үү тнгри гэжүү нередедег күмүн төрөгсөн чар-ача екилегед эле күмүн-үү бей-е-йин сакіян тнгри ене ажуу.* Kara György fordítása.

„Az év népességével és gazdagságával együttes élettartam, jólét, életerő, egészség, hatalom, szerencse, erő, gazdagság, képesség, gyönyörűség növekedjék és szétterjedjen! Úgy legyen! Az istenek győzedelmesei!”⁵⁰⁹

Végül pedig egy olyan, ugyancsak Mongóliából származó vázlatot írnék le, amely talán magyarázatot adhat arra, hogy miért különböznek ennyire egymástól az eddig bemutatott ábrázolások.⁵¹⁰ A mintaként szolgáló rajz mongol feliratai ugyanis csak megnevezik, de nem ábrázolják azokat a szereplőket és elemeket, melyeknek szerepelniük kell az ilyenfajta képeken. A rajz közepén csupán a háromlépcsős Hegy és a teknősön lovagló *Kong rtse* látható, köréjük pedig az ábrázolandó figurák tibetiből torzított neveit írták.⁵¹¹ A kép négy sarkában a *rlung rta* négy állapotának, fölül (a Hold és a Nap között) Śākyamuni és a Három Oltalmazó neveinek, mellettük pedig a *rlung rta* mantrájának torzított mongol változata olvasható (m.: *daraya jid gūngdū sarva dūdū ho*). Közöttük nyilván az imazászló (m.: *darca*) különböző színeire (fehér, zöld, vörös, kék), a Hegy körül pedig a négy szerencsés év istenségeivel kapcsolatos elemekre („fém, tűz, víz, fa”) utaló feliratok vannak. Végül a bal alsó sarokban az eddigi képeken nem látható vörös térszaáldozatot (m.: *ulayan baling*) és fekete tüzet (m.: *qara yal*), valamint a jobb alsó sarokban tükrös nyílat, lándzsát és vörös tüzet (m.: *ulayan yal*) jelez a szöveg. Az ábrázoláson a *rlung rta* mongol neve (m.: *kei mori*) is megtekinthető.

Mindebből arra következtethetünk, hogy az itt bemutatott képek rendszere – a két fanyomat kivételével – csupán lehetőségként, de nem kötelező sablonként szolgálhatott. Feltehetően ilyen, vagy ehhez hasonló vázlatok alapján készíthették a *rlung rta* rúdjának kitűzésével kapcsolatos, az előzőekben bemutatott ábrázolásokat is, ám a képeknek ténylegesen megfelelő szöveges hátteret, mely pontosan leírja a fenti képek szerkezetét, eddig még nem sikerült fellelni. Az egyes ikonográfiai különbségek oka az lehet, hogy a megrendelők egymástól eltérő módon kívánták kihangsúlyozni a számukra lényeges elemeket vagy az őket támogató istenségeket.

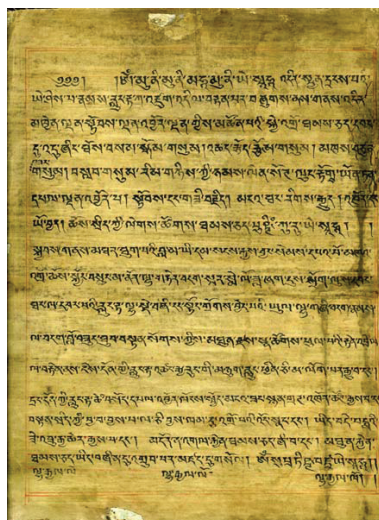
⁵⁰⁹ *lo ba'i mi nor 'khor bcas kyi tshe dpal srog lus dbang thang rlung rta stobs 'byor mnga' thang longs spyod rnam bskyed cing yar rgyas la gzhi tshugs lha rgyal lo /*

⁵¹⁰ A *rlung rta* „erődítményének” ábrázolásához szolgáló mintarajz. Mongólia, 19-20. század, m.: 15x16 cm. Badral, 2003, p. 138. A rajz jelenleg a Tournet gyűjteményben található.

⁵¹¹ A rajz mongol feliratainak fordítását Sárközi Alice-nak és Kara Györgynek köszönöm.

1. A „*rlung rta erödje*”. Váson, festett, 47x30 cm, magángyűjtemény, Budapest

2. A „*rlung rta* erödje”, a kép elő- és hátoldala. Vásznon, festett, 56x37 cm, magángyűjtemény,

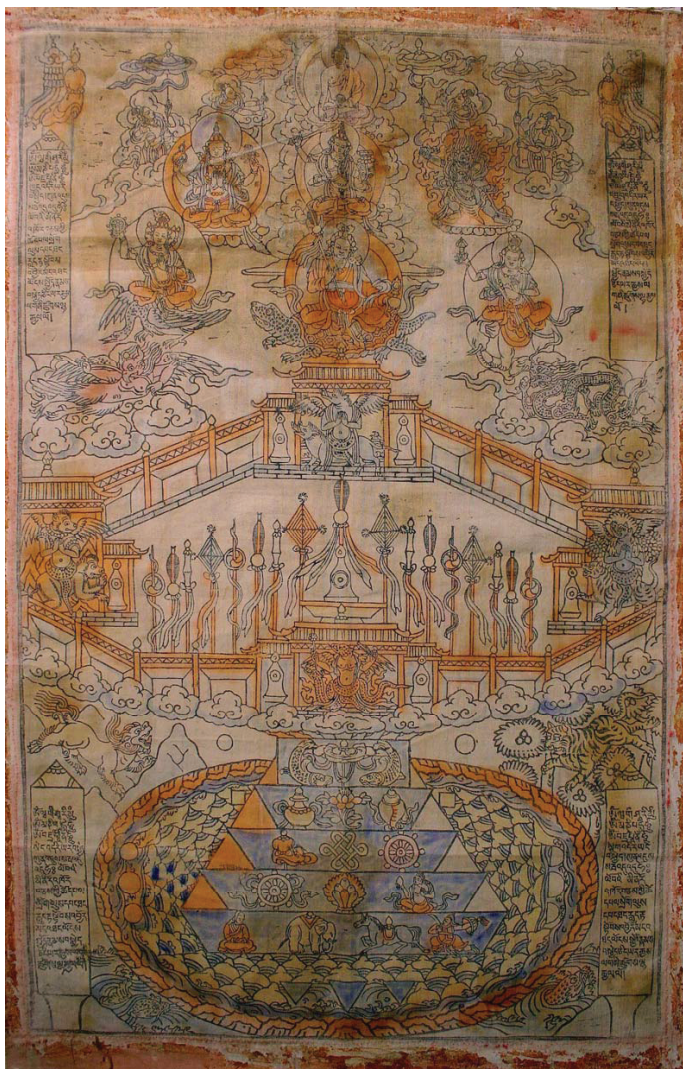
Winterthur

3. A „*rlung rta* erődje”. Mongólia, 19-20. sz., vászon, festett, magángyűjtemény, Winterthur

4. A „*rlung rta* erődje”. Mongólia, 19-20. sz., vászon, festett, 20x16 cm, magángyűjtemény,
Budapest

5. A „*rlung rta erödje*”. Mongólia, 19-20. sz., vászon, festett, magángyűjtemény, Winterthur

4.2.1. A *rlung rta* erődítménye és kitűzésének eredet-mítosza

Az előbbiekhöz hasonló, ám némileg bonyolultabb rendszert mutat be az a budapesti magángyűjteményből származó fanyomatos, festett thangka (ld. KÉP), melyet felirata szerint a burját *Su gel gling* kolostorban nyomtak.⁵¹² Gerasimova szerint a „*rlung rta* erődítményé”-t (tib.: *klung rta 'i mkhar*) ábrázolja,⁵¹³ s az előzőekben bemutatott képtípussal szemben az a leglényegesebb különbség, hogy alsó részén a *rlung rta* kitűzésének az Arany teknőssel kapcsolatos eredet-mítosza olvasható.

A kép központi alakja ugyancsak a teknősbékán ülő *Kong rtse*, akit a négy szerencsés év *sa bdag*-jai vesznek körül. Hogy lényegében *rlung rta*-ról van szó, azt a négy sarokban az imázászló állatai is jelzik: az oroszlán, tigris, garuda és a sárkány. Az erőd alatt a szél-paripa ábrázolása látható, testén a *sme ba*-k, a *spar kha*-k és a zodiákus állatainak jeleivel. Az erődítmény egyben a Meru hegyet is szimbolizálja, mivel körülötte a kontinensek jelképei láthatók. Az erőd körüli szimbólumok csoportjai ugyancsak a szerencsére és jólétre utalnak. A képen legfelül, baloldalt a Kālacakra mantra szótagjaiból összeállított Hatalmas Tíz és a mongol Soyombo jel. A kép baloldalán a nyolc szerencsés jelkép, jobboldalt a Cakravartin hét drágaköve és egy svastika. A paripa két oldalán a nyolc szerencsés tárgy, alatta a nyolc nagy bolygó szimbólumai, azok alatt pedig az öt érzéknek megfelelő áldozatok. A ló fölött, az erőd lépcsőjén nyolc áldozati csésze (*ting phor*) is látható.

Gerasimova nemcsak szerzőjét, a *bLa brang*-i szerzetest, *Sha sa na dhwa dza*-t (Śāsanadhvaja, 1639–1746, sic!) nevezte meg a nyomaton található szövegnek, hanem megadta címét és rövid összefoglalását is: „A *rlung rta*-rúd kitűzésének szertartása, a jólét növelése” (*klung rta 'i kva 'dzugs kyi cho ga legs tshogs yar rgyas*).⁵¹⁴ Ebben szerepel a mű értelmezése is a *rlung rta* „erődjének” jelképrendszeréről. Ezek szerint az erőd négy oldala megfelel a *rlung rta* szerencsés éveihez kapcsolódó négy istenségnek, azaz a tigrisnek (kelet, fa-elem), a kígyónak (dél, tűz-elem), a majomnak (nyugat, fém-elem) és a disznónak (észak, víz-elem). Az erőd jobb oldalán a férfi *rlung rta*-t egy bambuszból készült, a vadmadár tollaival és ötszínű selyemszalaggal ékesített nyíl, bal oldalán a női *rlung rta*-t pedig egy selyemszálas arany orsó jelképezi, a négy kaput pedig a fent említett négy állat őrzi. A kívánságok teljesítésére az erődön belül hosszú életet jelképező váza (*tshe bum*) utal. Az

⁵¹² *dpar 'di Su gel gling du sgrubs*.

⁵¹³ Gerasimova, 1999, p. 121. Ugyanezt a nyomatot közli Gerasimova, 1999, No. 26.

⁵¹⁴ Gerasimova, 1999, pp. 121–124. A mű adatait ld. i. m., p. 146, No. 41.

erődöt fehér fal veszi körül, rajta négy *nam mkha'*, négy *rgyang bu*, négy vékony bambusz vagy borókaág.

A szöveg meghatározza a imazászló anyagának, keretének és fogainak színét, s azt is, hogy melyik égtáj felé kell emelni, amit az adott esztendőhöz rendelt *rlung rta* istenség határoz meg. Ezek szerint a keleti irányban a fa-tigris révén a lelki minőség a zöld fa levelei módján bontakozik ki, a déli tűz-kígyó révén a szellemi minőség a tűz lángjaként lobog, a nyugati fém-majom révén a lélek és a test erősebb a fémnél, az északi víz-disznó révén a lelki minőségek kiteljesedjenek, s az emberi nemzedékek a vízfolyamnál is tovább követik egymást, végül, ha középen, a föld-elem urának emelnek *rlung rta*-t, akkor biztosítja, hogy az élet változatlan legyen.

Az erőd falán lévő tárgyak szimbolikája szerint, amikor az erőd jobb oldalára, a férfi boldogulása miatt nyilvesszőt tűznek, akkor a gazdagodásért mondanak imát. Az orsó a nő és a gyerekek jó sorsát segíti elő. A fonál-kereszt (*nam kha'*) megerősíti az élet alapjait, a táblácska (*byang bu*), vékony bambusz, vagy borókaágak tollakkal a tetején, megerősíti a testi erőt, hogy el lehessen kerülni a betegségeket okozó démonokat. Az erőd belső felén álló hagyományos ötféle jószág közül a jófajta ló a lovaglás alapja; az erős jak a szállítás alapja; az erős jaktehén a termékenység alapja; „isteni dús szőrű” juh a ruházottság alapja; a kecskekak pedig a szerencse és boldogság alapját jelképezi.

Az erőd előtt ábrázolt, varázserővel teli paripa a kívánságok gyors teljesülésére utal, s a falak külső őrzőinek – azaz az imazászló négy istenségének – különböző okokból kell áldozatokat bemutatni. A tigrisnek azért, hogy erősödjön a lelkierő, bátorság, férfiaság, önállóság; a sárkánynak azért, hogy a erősödjön dicsőség és a hírnév; a garudának azért, hogy a képességek, a bölcsesség, a tudomány és a rang növekedjenek; s az oroszlánnak azért, hogy a fizikai erő növekedjen, s a szépség és egészség ragyogjon. A szöveg szerint, ha az ember élete rosszra fordul, akkor a bajok elháríthatók a *rlung rta* rúdját kitűző (*rlung rta ka 'dzugs*) szertartással, hogy a *rlung rta* meg ne forduljon, a boldogság meg ne romoljon, az életerő ne gyengüljön, a vagyon, jószág és étel ne fogyjon, s a boldogság tartós legyen. A kép aljára írott idézet a teknős-mítosz (ld. 3.3.3.) egy újabb változatát mondja el:

„A kezdetlen ürességben először
a nagy Arany teknősbéka létezett,
s testén feltűnt az öt elem.
A létezőt az ég felül beborította,
a dicső tenger pedig lefelé mélyült,

azokon a helyeken tavak örvénylettek,
a szent hegy a magasba emelkedett,
s a létezés tudományaként (*gnas lugs*) létrejött az asztrológia (*gtsug lag*).

A Föld és Ég kiterjedt elemei egyesültek,
a fennsíkokon sok hegység és szirt meredezett,
s a völgyekbe a vizek fajtái bőséggel hulltak alá,
ilyen volt a létezés a keletkezés idejében.

A *gto* rítus⁵¹⁵ tudománya keletre mutatott,
hol az Ötcsücsű hegy⁵¹⁶ keleti oldalán,
a szent Mañjuśrī újjászületése,
Kong rtse 'phrul gyi rgyal po lakozott.

Ama szent újjászületése pedig
egy *Ye mkhyen* nevezetű király volt,
akit a háromszázhatvan „titkos csücs” (*gab rtse*)⁵¹⁷ vett körül,
s az ok-okozat útmutatásait írásba fektette.”⁵¹⁸

A szöveg külön érdekessége, hogy a *dge lugs* rendi szerzetes szövegében sorra *bon* elemek bukkannak fel, *Ye mkhyen* eredetét ugyanis a *bon* teremtményszoban találjuk meg. A teremtés kezdetekor, a fény tojásának belső részéből jött létre *Srid pa sangs po 'bum khri*, akinek tizennyolc fia és lánya született. A fiúk, azaz a „Kilenc először létező férfiú” (*srid pa pho dgu*) egyike *Ye mkhyen 'phrul gyi rgyal*, egy másikuk pedig a szöveg következő szereplője, *sKos rje drang dkar*, aki ugyancsak fontos szerepet tölt be a *bon* panteonban.⁵¹⁹

⁵¹⁵ A balszerencse elhárítására szolgáló asztrológiai *gto*-ról l. Namkhai Norbu, 1997, pp. 171-172.

⁵¹⁶ Azaz a kínai Wutaishan.

⁵¹⁷ Azaz a horoszkóp 360 módszere, ld. Namkhai Norbu, 1997, pp. 148-149.

⁵¹⁸ *dang po ye med stong pa las // mahl gser gyi sbal ser po srid // lus las 'byung ba lnga yang shar // srid pa'i gnam yang steng du phub // grags pa'i mtsho yang 'og tu gting // de la lung du [m]tsho yang bskyil // mtho-la 'phags pa'i ri yang stod // srid-pa'i gnas lugs gtsug lag srid // gnam sa 'byung ba spros gcig btab // thang tu ri brag mang po btsugs // lung du chab rigs lu ma phab // srid pa ngo ltar chags pa'i dus // gto yi lam bstan shar t[d]u bstan // shar phyogs ri bo rtse lnga na // 'phags pa Jam dpal sprul pa ni // Kong rtse 'phrul gyi rgyal po bzhugs // 'phags pa de yi sprul pa ni // Ye mkhyen rgyal po zhes bya bzhugs // th[=g]lab rtse sum brgya drug cus bskor // rgyu 'bras man ngag gtan la phab //*

⁵¹⁹ Namkhai Norbu, 1997, p. 166.

„A *gto* rítus és a meghatározások (*dpyad*) létrehozásakor,⁵²⁰
a *gto* és a meghatározások alapján,
a gyermektelenek fiaikat kívántak,
s a szegény nincstelenek kincsekre vágytak.

Amikor aztán *sKos rje drang dkar*
sKongs khri úrnőt nőül vette,
senkinek nem volt leszármazottja,
s így minden szülői kötelék megszűnt.

Ám ha valakinek mégis utódja lett,
akkor minden emberi lény nőként született meg,
minden jószág nőstényként született,
s ellenségeskedés, tolvajlás és rágalom támadt.

Bármit is tettek, az nem teljesült,
ekkor aztán *sKos rje Drang dkar*
Ye mkhyen királyhoz folyamodott,
s *Ye mkhyen* mindezt megvizsgálta.

Ye mkhyen király pedig elrendelte:
Ha a születés évében *rlung rta*-t avattok,
s hiába tesztetek bármit, semmi nem teljesül,
akkor a *rlung rta*-t a születés napján avassátok fel!

A kiválasztott *rlung rta*-hoz rudat tűzzetek,
a *gto* rítussal pedig vizet vessetek!
E szavakkal ezt így mondotta el.
Akkor aztán *sKos rje Drang dkar*
ötféle drágakövet, öt féle gabonát,
ötféle selymet, kecskét és juhot,
friss húst, s jobb kézzel vágott húst összegyűjtött,

⁵²⁰ Kettő a hagyományos négy *bon* rítus közül: jóslás (*mo*), asztrológia (*rtsis*), „rítus” (*gto*) és „meghatározás” (*dpyad*). Részletesen ld. Karmay, 1998b, pp. 246-247.

és *Ye mkhyen* királynak átnyújtotta.

Ama nemes *Ye mkhyen* király pedig
három napon át gyűjtötte, ami kellett,
három éjjelen keresztül pedig elvitte,
s a kiválasztott *rlung rta* rúdját kitűzvé,

minden ellenséget, démont, és ördögöt leigázott.

sKos rje Drang dkar király pedig
embert, vagyont az ég és föld közt így teremtett.
Eme réges-régi történet íme így van.⁵²¹

⁵²¹ *gto dang dbyang nams byed pa'i dus // gto dang dbyang kyi gzhi ma la // rmad po bud med bu yang btsal // dbul po nor med nor yang btsal // dus der sKos rje drang dkar des // sKongs khri lcam khab du bzhes // de la skyes pa'i rgyud ma mchis // pho mo thams cad bag kyang chad // re 'ga skyes pa'i rgyud yod kyang mi skyes thams cad mo du skyes // phyug skyes thams cad mo du skyes // dgra dang rkun ma kha-mchu byung // las-rnams ci byas ci ma 'grub // dus der sKos rje Drang dkar des // Ye mkhyen rgyal por 'dogs dpyad zhus // Ye mkhyen rgyal pos dpyad byas pas // Ye mkhyen de yi zhal na re // gnam los rlung rta bcad pa la // ci byas ci ma 'grub pa 'di // gza' ma'i rlung rta'i rkud pa'i lan // rlung rta gsos la ka ba tsugs // mi khra bram chu gto yis bskur // de skad ces ni gsung ba dang // de nas sKos rjes Drang dkar des // rin chen sna lnga 'bru sna lnga // dar zab sna lnga ra lug dang // gtsad sha lag g-yas sha chad bsags // Ye mkhyen rgyal po'i phyag tu 'bul // 'phags pa Ye mkhyen rgyal po des // nyin gsum nyin la chas su bsags // mtshan gsum mtshan la smang du khyer // rlung rta gsos nas ka ba btsugs // dgra 'dre rtag bdud thams cad mnan // phyis rgyal sKos rje Drang dkar des // mi nor gnam sa'i bar du byas // sngon gyi lo rgyus de ltar srid //*

A „*rlung rta* erödjé”. Mongólia, 19-20. sz., vászon, festett, 66,7x45 cm, magángyűjtemény,
Budapest

5. Függelék: az alapvető *rlung rta* rítusok szövegeinek átírása és csoportosításuk

BSANG.1.

rlung rta bsangs bzhugs so //

Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 503.13

OM rmad byung byin brlabs dngos grub char bzhin du //
stsol mdzad bla ma yi dam mchog gsum dang //
dpa' bo mkha' 'gro 'stan (=bstan) bsrung 'tshogs rnams kyis //
rnal 'byor bdag gi rlung rta yar la bskyed //

gang gi mthu (2/a) las nag po'i dpung 'joms shing //
dkar po'i phyogs rgyal bsam don yid [b]zhin du //
grub pa'i ba dan srid rtser bsgrengs pa yis //
rnal 'byor bdag gi rlung rta yar la bskyed //

stag ltar 'phyo ba'i rlung rta yar (2/b) la bskyed //
seng ltar ngar ba'i rlung rta yar la bskyed //
'brug ltar ldir pa'i rlung rta yar la bskyed //
khyung ltar lding pa'i rlung rta yar la bskyed //

sna tshogs bsangs rdzas bsregs pa'i dud sprin 'khrigs /
rlung rta dar lcog ri rtser bsgrengs pa yis //
gnas skabs rlung rta rgud (3/a) pa'i skyon bsal te //
lhun po'i spo bzhin rlung rta yar la bskyed //

rlung rta yar la bskyed pa'i rten 'brel la //
brten nas 'gro 'dug spyod lam smra brjod sogs /
ci byas lam du bgro [= 'gro] ba'i 'od snang gis //
yid dbang padmo'i ze'u 'bru bzhad par shog //

stag seng khyung 'brug bzhi dang (3/b) 'grogs po yis //
rlung rta'i dge mtshan phul du byung ba yis //
bdag cag nyin mtshan kun tu skyobs mdzad cing //

mi mthun dgra sde brlag pa'i 'phrin las mdzad //

de liar rlung rta bskyed pa'i rten 'brel la //

rten nas bdag gi srog lus dbang thang dang //

kha rje rlung rta yar zla bzhin (4/a) 'phel nas //

phan bde dpal la rol ba'i bkra shis stsol //

khyad par bdag gi thse dang bsod nams dang //

dpal ['b]yor rlung rta phyogs bcur dar pa dang //

chos dang srid kyi 'dod pa'i don rnams kun //

gegs med lhun gyis grub pa'i 'phrin las mdzod //

kun tu (= 'dus) SARBA 'du 'du HOḤ /

ces pa 'di ni dge slong Ngag dbang tshul khrims sogs don gnyer can 'ga' zhig gis bskul dor /

btsun pa dKon mchog 'jigs med dbang pos sbyar ba'o //

BSANG.2.1.

*rlung rta gsos ba'i bsangs gsol mchod rgyun khyer mdor bsdus rlung rta'i me spar ba'i rlung
g.yab ces bya ba bzhugs so //*

Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 365.47

*na mo gu ru manyju ghosha ya / 'dir yang kun gzigs rGyal ba lnga pa chen mo di (= 'i) rlung
rta ka tshugs dgos 'dod nor bu dbang (=bang) mdzod dang // (b)tsun chung cho(s) sras
bzha(d) si (=pa'i) blo gros gyi (=kyis) bsgrigs ba'i rlung rta mar (=yar) bskyed bsod rnam
rgyas byed lta bur ka tshugs byed pa dang / rlung bskyed rgyal mtshan cod paN 'jugs ba
rnam rlung rta gsos ba'i bsangs gsol mchod rgyun khyed mdor bsdus su byed par 'dod na //
phye mar gser skyems sogs 'du byas / bsangs rdzas dri zhim po'i dud btang nas / rang yi dam
gang [2/a] yang rung ba'i nga rgyal la gnas bzhin pa'i nang nas /*

kye bsangs rdzas phye mar phyi nang mchod gtor dang //
rlung rta'i rten rdzas dar 'rdzugs dud sprin sogs //
sa dang bar snang nam mkhyo'i gang ste //
kun bzang mchod ba'i sprin la 'gran par gyur //

OM AH HUM /

lan gsum brjod cing byin gyis brlas //

kye bla ma yi dam dkon mchog gsum //
rgyud sde bzhi yi lha tshogs dang //
thub dbang rigs gsum mgon [2/b] po dang //
mkha 'bro (= 'gro) chos bsrung Tshangs pa dkar //

nam mkha'i bar snang sa gzhi la //
dbang ba'i rlung rta lha tshogs dang //
khyad par Kong rtse byang chub sems //
drang srong 'bum phrag 'khor dang bcas //

shing stag me s[b]rul lcags spre 'u dang //
chu phag rlung rta lha bzhi dang //
rta dang stag seng 'khyung 'brug bzhi //
skyes lha dgra lha pho lha dang //

yul lha rgyal po tshe ge mo //
'go ba 'i lha bsrungs gzhi bdag rnams //
tshe rabs sngon nas tshe 'di bar //
lhan [3/a] cig 'brel bar 'grog byed pa 'i //

'byung po mi ma yin pa 'i tshogs //
rang rang so so 'i gnas mchog nas //
brtse ba 'i thugs rje chen po yis //
thogs pa med par gshegs su gsol //

zhes spyan drangs bar bsam la //

kye mdun gyi nam kha' yangs pa la //
sna tshogs mchod pa 'i sprin phung dbus //
'dab stong ldan pa 'i padma 'i steng //
rang rang 'dod ba 'i gdan la bzhugs //

zhes pas gdan 'bul / [3/b]

kye chu gnyis nyer skyod 'dod yon lnga //
rlung rta 'i rten rdzas cod paN dar //
phye mar la sogs zas sna dang //
ja chang la sogs btung ba 'i tshogs //

'bru sna dar sda (=sna) rin chen lnga //
mda' dang (=phang) nam mkha' byang bu yis //
dab (=rab) tu rgyan ba 'i khang bzang dang //
dkar po lug gi lag g.yas sha //

lha yi (=mi) mang gyi lu gu dang //
'brang rgyas la sogs mchod gtor tshogs //
bla ma dkon mchog gsum la 'bul //
rgyud sde bzhi [4/a] yi lha la 'bul //

thub dbang rigs gsum mgon por 'bul //
mkha' 'gro chos bsrung rnams la 'bul //
Kong rtse drang srong tshogs la 'bul //
rlung rta lha tshogs rnams la 'bul //
dgra lha 'go ba'i lha bsrung dang //
yul lha gzhi bdag rnams la 'bul //

kye tsan dan dkar dam rang (=dmar) a ka ru //
spa shug su lu mkhan pa sogs //
bsangs rdzas dri zhin(=m) [4/b] spos sna tshogs //
bsreg ba'i dud sprin khyab pa 'dis //

byin b[r]labs 'byung ba'i gnas yin pas //
rtsa brgyud bla ma thams cad bg[=s]angs //
dngos grub ma lus 'byung ba'i gnas //
yi dam lha tshogs thams cad bsangs //

mkhyen brtse nus mthu'i yon tan ldan //
dkon mchog rin chen rnam gsum bsangs //
brtse ba'i ma ltar skyongs mdzo/ad pa //
dpa' bo mkha' 'gro'i lha tshogs +

'phrin las rnams bzhi'i sgrub mdzad pa//
chos [5/a] skyong bsrung ma thams cad +
dpung gnyen skyab par mdzad pa yi //
'go ba'i dgra lha thams cad +

rtag tu st/dong grogs mdzo/ad pa yi //
lhan cig skyes pa'i lha bsrungs +

mtshun rkyen bsgrub par mdzo/ad ba yi //
yul lha gzhi bdag thams cad bsangs //

kye thabs mkhas 'gro don mdzad pa yi //
Kong rtse byang chub sems dpa' bsangs //
yang sprul las rnams sgrub mdzad ba'i //
drang srong 'bum [5/b] tshogs 'khor bcas bsangs //

rlung rta'i brtan par ka dzugs pa //
shing me lcags chu'i lha bzhi +
bdag cag rgyu sbyor yon mchod kyi //
bsrung skyobs byed pa'i srog lha +

gzugs phung 'di dang lhan cig bril (=brel) //
yul lha gnas pa'i lha rnams +
'phrin las dar bzhin (=zhing) rgyas mdzad pa //
rlung rta'i lha yi tshogs rnams +

tshe bsod dpal 'byor longs spyod sogs //
rgyas mdzad mnga' thang bdag po +
Dzam lha [6/a] rNams sras Nor rgyun sogs //
g.yang lha nor lha'i tshogs rnams +

gdung rgyud cho rigs 'phel mdzad pa //
pha mes rgyud kyi lha bsrungs +
las byed 'khor g.yog 'phel (=spel) mdzad pa //
dbang bsgyur byed pa'i lha rnams +

khams gsum kun la gnas pa yi //
sde brgyad 'byung po'i tshogs rnams +
rang bzhin rnam dag bsangs 'di yis
bdag cag nyams grib dag gyur cig //

kye bdag cag rgyu sbyor yon bdag gis //

sgo gsum [6/b] bya ba ci byed kyang //
ko long phrag dog ma mdzad par //
rtag tu mgon skyabs grogs mdzad nas //

srog gi dbyang thag ma chad cing //
lcags thag lta bur brtan bar mdzo/ad //
lus kyi thang(s) shing mi skam par //
ljon shing lta bur rgyas par mdzod //

rlung rta 'i ka ba ma 'gyel zhangs (=par)//
gser ka lta bur 'jugs bar mdzod //
mda' thang ra ba mi stong bar //
mi nor rdzas kyis gang bar mdzod //

srog lus dbang thang rlung rta bskyed //
tshe bsod dpal [7/a] 'byor rgyas par mdzod //
mi nor longs spyod 'khor g.yog dang //
snyan grags rigs rgyud nus mthu rnam //

bstan dang srid pa'i bya ba kun //
gong nas gong du 'pal par mdzod //
rgyu dang mi rgyu kun gyi gnas //
sa gzhi lta bur brtan bar mdzod //

'dod yon sna lnga'i 'bras ldan ba //
dpag bsam shing ltar phun tshogs mdzod //
chad pa med pa'i chu rlung ltar //
rtag tu yun [7/b] ring rgyas par mdzod //

rab tu 'bar ba'i me dpung ltar //
gong du 'phel zhing rgyas par mdzod //
sra mkhrigs brtan pa brag lta bur //
rtag tu mi shig rgyas par mdzod //

rlung shugs drag po g.yo ba ltar //
phyogs bcu kun tu khyab par mdzod //
sprin bral drangs gsal nam mkha' bzhin //
thogs rgyugs med pa'i rgyas par mdzod //

yid bzhin nor bu rin chen ltar //
ji ltar bsam [8/a] bzhin 'grub par mdzod //
mdor na 'gal rkyen bar chad zhi //
mthun rkyen phun sum tshogs par mdzod //
bslu ba med pa'i rten 'brel 'dis //
ji ltar smon gnas 'grub par mdzod //

kye bla ma yi dam dkon mchog gsum //
dpa' bo mkha' 'gro chos bsrung tshogs //
bsang ba bsam gyis mi khya' (=b) po (pa'i) //
yon tan bzhin du dbu 'phang bstod //

khyung chen [8/b] mkha' la lding ba bzhin //
rlung rta'i lha tshogs dbu 'phang bstod //
'brug sngon sprin nang rgyu ba bzhin //
rlung rta'i lha tshogs dbu 'phang bstod //

senge gangs rir 'phyo ba bzhin //
rlung rta'i +
stag pa brag nags 'phar ba bzhin //
rlung rta'i +

ri rab rtse mo mtho ba ltar //
rlung rta'i +
rgya mtsho'i rba rlabs 'khrugs slong ltar //
rlung rta'i +

nyi zla 'od zer rgyas pa ltar //
rlung rta'i +

mkha la rgyu [9/a] skar shar ba bzhin //
rlung rta'i +

gnam la 'char sprin 'thibs pa ltar //
rlung rta'i +
sa gzhir nags tshal ? rgyas pa bzhin //
rlung rta'i +

rlung 'tshub drag po'i thor ba bzhin //
rlung rta'i +
me dpung gong du 'bar ba bzhin //
rlung rta'i +

rta yi bang mgyogs rgyug ba bzhin //
rlung rta'i +
spre'u mkhar la mtho 'dzin ltar //
rlung rta'i +

steng du rgyal mtshan 'dzugs [9/b] pa ltar //
rlung rta'i +
dar snas brgyan pa'i mda' 'dzugs ltar //
rlung rta'i +

yun ring dar 'dzugs 'phyar ba ltar //
rlung rta'i +
bsangs rdzas dung sprin 'khrigs pa ltar //
rlung rta'i lha tshogs dbu 'phang bstod //

gsol lo tshangs swo lha rgyal lo //
'bul lo mchod do lha rgyal lo //
'phod do bstod do lha rgyal lo //
phud do phud do lha rgyal lo //
lding ngo mtho bo lha rgyal lo //
bso bso [10/a] tshe'o lha rgyal lo //

he he stag seng khyung 'brug 'dir yar bskyed //
kun 'dus SARBA 'du 'du HOḥ

de nas / rlung rta'i rten yod na /

HUM gnas 'dir spyan drangs ye shes sems //
rlung rta'i rten gzugs lhan cig tu //
bdag cag don du legs bzhugs nas //
srog lus dbang thang rlung rta'i dang //

tshe bsod dpal 'byor snyan grags bskyed //
mi nor zas sogs longs spyod rnams //
yar ngo'i [10/b] zla bzhi rgyas pa dang //
mchog rnams legs par stsal du gsol //

OM SUPRA TISHTHA BADZRA YE SVAHA //

zhes brtan bzhugs bya /

rten med na /

OM khyed kyi sems can don kun mdzod //
rjes su mthun pa'i dngos grub stsol //
rang rang yul du gshegs nas kyang //

slar yang dus su myur byon nas //
srog lus dbang thang rlung rta sogs //
dar bzhin rgyas par mdzad du gsol //

OM AH BADZRA MUM

zhes gshegs gsol byas la / gzhan [11/a] yang bkra shis kyi tshigs bcad ci rigs brjod par bya'o
//

smras pa /

snyigs dus bsod nams dman pa'i 'gro ba rnams //
rlung rta yar bskyed gtso bor 'bad dgos pas //
skyabs mgon dam pa'i phyag bzhes bsangs gsol 'dis //
rlung rta ngo sor mthon por ci gan(=gar) mdzod //

ces rlung rta gsol ba'i bsangs gsol mchod rgyun khyer mdor bsdus rlung rta me spor ba'i
rlung g.yab ces bya ba 'di ni // bla ma gong ma'i mdzad pa bzhes bzhid [11/b] gyi nas (=zhig
gzhir byas) bsku yab bo (=bskul ba po)'i 'dod mos ltar tshig zur snan nas yar khral du bris
pa'i dge bas rang gnan (=gzhan) gyis (=gyi) yang rlung rta phyogs bcur dar bar gyur cig //
sarba mangga lam //

BSANG.3.

rlung rta sde bzhi'i bsang bzhugs so //

Magányűjtemény, Budapest

slob dpon Padma 'byung gnas phyag 'tshal lo //

OM SVA BHA VAS sbyangs /

*stong pa'i ngang las bsangs mchod dud sprin bsam gyis mi khyab pas sa dang bar snang
nam mkha'i khams thams cad yongs su gang zhing 'jig rten dang 'jig rten las 'das pa'i
mgron 'khor dang bcas pa'i dbang po tshim par gyur cig /*

OM AH HUM / lan gsum /

*kye bsangs mchod phun sum tshogs pa yi //
sangs rgyas chos dang dge 'dun dang //
bla ma yi dam mkha' 'gro dang //
chos skyong nor lha gter bdag dang //
bdag la bsrung zhing skyong (skyob) pa rnams //
rlung rta dar ba'i sdong grogs mdzod //*

*dbus kyi phyogs na gnas pa'i lha //
rlung rta dar ba'i dgra lha ni //
rta mchog rgyal po bha la ha //
myur mgyogs che ba'i dgra lha bsnags //
bdag gi rlung rta dar bar mdzod //
rgud pa'i rlung rta bskyed du gsol //*

*shar gyi phyogs na gnas pa'i lha //
rlung rta dar ba'i dgra lha ni //
dung seng g.yu yi ral pa can //
dpa' rtsal che ba'i dgra lha bsangs //*

bdag gi rlung rta dar bar mdzod //
rgud pa'i rlung rta bskyed du gsol //

lho yi phyogs na gnas pa'i lha //
rlung rta dar ba'i dgra lha ni //
g.yu 'brug thang gi mche ba can //
dar skad che ba'i dgra lha bsangs //
bdag gi rlung rta dar bar mdzod //
rgud pa'i rlung rta bskyed du gsol //

nub kyi phyogs na gnas pa'i lha //
rlung rta dar ba'i dgra lha ni //
rgya stag mtshal gyi thig le can //
dpa' rngam che ba'i dgra lha ni //
bdag gi rlung rta dar bar mdzod //
rgud pa'i rlung rta bskyed du gsol //

byang gi phyogs na gnas pa'i lha //
rlung rta dar ba'i dgra lha ni //
khyung chen nor bu'i thor gtsug can //
stobs shugs can gyi dgra lha ni //
bdag gi rlung rta dar bar mdzod //
rgud pa'i rlung rta bskyed du gsol //

phyogs bzhi mtshams na gnas pa'i lha //
'byung ba lnga yi lha rnam bsangs //
'byung ba'i rlung rta dar bar mdzod //
rgud pa'i rlung rta bskyed du gsol //

spar kha bskyed pa'i lha rnam [bsangs //
spar kha'i rlung rta dar bar mdzod //
rgud pa'i rlung rta bskyed du gsol //

sme ba dgu'i lha rnam bsangs //

sme ba'i rlung rta dar bar mdzod //
rgud pa'i rlung rta bskyed du gsol //

lo zla zhag dus lha rnam bsangs //
lo ba (=zla)'i rlung rta dar bar mdzod //
rgud pa'i rlung rta bskyed du gsol //

'go ba'i lha dang skyobs pa'i lha //
pho lha mo lha zhang lha dang //
phrag (=khrag) lha lus lha rnam kyang bsangs //
bdag gi rlung rta dar bar mdzod //
rgud pa'i rlung rta bskyed du gsol //

bskyed cing (=cig) rlung rta yar la bskyed //
lus lha (=la) gzi mdangs dpa' rtsal bskyed //
dgra lha bden (=ngag la brten) (3a) pa'i nus mthu bskyed //
sems lha bden pa'i (=sems la bde ba'i) ting 'dzin bskyed //
nad gdon bar chad zhi bar mdzod //

tshe bsod stobs 'byor 'phel shing rgyas //
snag srid dbang sdud (=bsdus) dgra gegs sgrol //
phyogs las rgyal ba'i rgyal mtshan 'phyor //
'dod pa'i don kun 'grub par mdzod //

rgyal lo rgyal lo lha rgyal lo //
bdag cag lha ngo rgyal gyur cig //
nag phyogs bdud rigs (')cham la phob(s) //
bcol ba'i 'phrin las ' grub par mdzod //

(OM) SARBA BID DZA (YA) SA MA YA GHI DZA (YA) SING HA BAI TAI (BA NGHI PI TRI)
KYI'U SARBA 'du 'du HOḤ //

(zhes) rlung rta sde bzhi'i sngags rin po che (**bris pa**) 'am // rgya nag (snag) gis bris nas (**lus la 'chang na**) lus ngag yid gsum kyi tshe dpal bskyed // btsun (**pa**) yon na yon tan rgyas //

skye bo yin na (**bsam**) don 'grub // tshong dang dgra las rgyal pa'o (= rab rgyal lo) // ches pa
'di ni rig 'dzin chen po Rol pa'i rDo rjes gter chos las 'byung ba'o // gter rgya // zab rgya //
spas rgya // rgya // rgya // rgya // bkra shis //

BSANG.4.

rLung rta'i lha la bsangs mchod 'bul tshul bzhugs so //

Magányűjtemény, Budapest, blokknyomat, 5 fólió

[1b] na mo gu ru BHYAH

*rlung rta'i dar 'phyar ba dang / rten 'dzugs pa 'am / rgyun du yang rung ste / rlung rta'i lha
la bsangs mchod 'bul bar 'dod na / lha'i rnal 'byor dang ldan pas / bsangs rdzas rnams la /
OM BADZRA AMRITAs bsangs /*

*SVABHAVAs sbyangs [2/a] stong pa'i ngang las rang rang gi ming yig dang po thig les
brgyan bzhu ba las byung ba'i bsangs mchod 'dod yon lnga'i rnam pa gang 'dod du 'char ba
dang / mchod gtor mthun rdzas bsam gyis mi khyab pa / ngo bo ye shes kyi rang [2/b] bzhin
can du gyur /*

*OM SARBA BID PURA sogs lan gsum dang / sngags drug dang phyag rgya dang / bden stobs
brjod /*

kye bla ma yi dam dkon mchog gsum //
dpa' bo mkha' 'gro bsrung ma'i tshogs //
bsangs mchod mgron du spyen 'dren gyi //
thogs med rdzu 'phrul shugs kyis byon //

rje btsun 'phags pa 'Jam dpal dang //
Kong rtse 'phrul drang srong 'khor //
stag sprel phag sprul gdong brnyan can //
rlung rta'i lha bzhi 'khor bcas dang //

srog lus dbang thang spar sme lo //
log min kha rje bla tshe la //
dbang bsgyur byed pa'i lha rnams dang //

'byung ba lnga yi lha tshogs dang //

skyes lha nor lha phyugs kyi lha //
[3/a] longs spyod zas gos grogs kyi lha //
dgra lha yul lha la sogs pa //
'go ba 'i lha bsrung ji snyed pa //
rang rang so so 'i pho brang nas //
thogs pa med par gshegs su gsol //

kye gdod nas dag pa nam mkha 'i klong //
ting 'dzin sngags rgya 'i 'phrul 'khor las //
shar ba 'i mthun gtor mthun rdzas kyi //
stong gsum 'gengs par byas te 'bul //

bzang po 'i dri ldan shing sman 'bru //
spos sna bsregs pa 'i dud pa 'i sprin //
nam mkha 'i mdzod la 'gran pa 'di //
'dod yon mchod par 'char ba yis //
bla ma yi dam dkon mcog gsum //
mkha 'gro chos skyong rnams la 'bul //

bzhes nas mchog dang thun [3/b] mong gi //
dngos grub ma lus char bsnyil mdzod //
rje btsun 'Jam dbyangs mkhyen pa 'i gter //
Kong rtse byang chub sems dpa' dang //
sprul pa 'i drang srong tshogs la 'bul //

bzhes nas 'dod don bsgrub par mdzod //

khyad par yid tshang rlung rta 'i lha //
stag sprel phag sbrul gdong brnyan can //
rang rang 'khor dang bcas pa dang //
srog rlung dbang thang kha rje dang //

spar sme log min bla tshe'i lha //
'byung ba lnga yi lha tshogs dang //
g.yang lha nor lha grogs kyi lha //
zas gos longs spyod phyugs kyi lha //

lhan cig skyes dang 'go ba'i lha //
tshe dpal gzi ldan rnam dpyod blo //
bsod nams snyan grags kha rje dang //
[4/a] mnga' thang nus mthu ster ba'i lha //

yid mthun 'khor g.yog spil mdzad cing //
dbang du byed pa'i lha rnams dang //
yul lha dgra lha la sogs pa //
mgon skyobs grogs byed rnams la 'bul //

sku gsung thugs dang dbang po lnga //
zag med bde bas dgyes gyur cig //
bdag cag mi mkhas ma rig pas //
khyed rnams thugs dang 'gal ba dang //
grib dang brtsog pas sbags pa rnams //
bsangs mchod 'di yis dag gyur cig //

bdag cag 'khor dang bcas pa rnams //
sgo gsum by ba ci byed kyang //
ko long ru nga ma mdzad par //
dpung gnyen sdong grogs mdzad pa dang //
[4/b] nag phyogs mi mthun kun las skyobs //

srog lus dbang thang bla tshe dang //
tshe dpal bsod nams mnga' thang bskyed //
mi nor longs spyod 'khor g.yog 'jom //
sgo gsum bya ba 'bad med sgrubs //
bstan dang srid kyi bya ba kun //
yid bzhin lhun gyis 'grub par mdzod //

srog lus dbang thang kha rje dang //
spar sme lo dang log min bla //
dar rgud dus tshod la sogs pa //
dgra gshed 'bebs par byed pa dang //

khyad par yid tshang rlung rta la //
gcod dral dgra yi gnod pa zhi //
phan tshun rlung rta mi mthun dang //
gnam los rlung rta bcad pa sogs //
skyon rnams zhi zhid rlung rta gsos //
gud dang nyams pa (5/a) thams cad gsos //
gong nas gong du yar la bskyed //

rlung rta'i lha rnams dbu 'phang mtho //
bdag sogs ngo so thon pa yis //
mi nor long spyod 'khor 'dab rgyas //
ci 'dod phyva dang g.yang du stsol //

de nas yig brgya brjod /

ma 'byor pa dang sogs kyis bzod par gsol rten btsugs yod na /

rlung rta'i lha rnams rten 'di la //
bdag cag don du bzhugs nas kyang //
kha rje rlung rta rgyas par mdzod //

mgron gzhan rang gnas BADZRA MUM zhes dang /

rten med na / BADZRA MUM mgron rnams rang gnas su gshegs par gyur / ces brjod /

shis pa ci rigs (5/b) brjod la me tog gi char 'bebs par bya'o //

bsod nams dman pa'i dang po'i las can 'ga' //

'di ltar bgegs sel bogs 'byin yan lag tu //

'gyur ba srid snyam chos ming Ngag dbang pas //

yig rnying 'ga' la brten nas spel ba yin //

KADZUG

*rlung rta'i ka 'dzugs btsos tshul 'dod dgu'i char 'bebs kham s gsum dbang du sdud pa'i lcags
kyu zhes bya ba bzhugs so //*

Magányújtemény, Budapest

*bla ma dang dpal gsang ba'i bdag po'i zhabs la phyag tshal lo // 'di la 'dir rlung rta ka
'dzugs btsos thabs la / rlung rta rgud pa dang rlun rta la dgra dar ba sogs la phan pa'i thabs
ni /*

*dang po ni / rin po che 'am rdzas (=rdza) bum dkar po'i nang du / bla ma dge bshes rgyal po
yon tan tshad dang pa / mi 'phan phyug dpal gsum 'dzoms pa'i lag nas / rin po che'i lnga /
dar sna / sman sna / zas sna / phyugs kyi sprul rnams byug la / de'i nang du Kong rtse sku
mdog dkar po / g.yas mda' dar la stong gsum gsal ba'i me long btags la / g.yon gzhong pa rin
po che nas bkang ba bsnams pa'i sku / de'i mdun po'i rlung rta sku mdog dkar po phyag na
rlung dar bsnams la / rta mchog dkar po rlung gi gshog la can [2/a] chibs pa'i sku / de'i
phyogs bzhir 'khor la rtsibs bzhi bris la / shar rtsibs la yon tan ldan pa'i rlung rta sku mdog
sngon po phyag na rlung dar bsnams pa / bya khyung la chibs pa'i sku / lho rtsibs gzi brjid
che ba'i rlung rta sku mdog ser po phyag na rlung dar bsnams la / seng ge dkar po g.yu ral
pa can chibs pa'i sku / nub rtsibs la snyan grags tshe ba'i rlung rta sku mdog dmar po g.yu
'brug sngon po la chibs la / phyag na rlung dar bsnams la / byang rtsibs la dpa' rtsal che ba'i
rlung rta sku mdog ljang khu skya stag rnams pa la chibs / phyag na rlung dar bsnams la /
phyag g.yon thamd gter gyi bum pa bris 'bur gang rung bzhugs pa la / dar tshan sna lnga
mgul chings kha rgyan can gyi bum pa khang ba'i [2/b] phugs 'am mdzod kyi dkyil lam sa
dpyad bzang po'i re (=ri) rtsel rlung khang ring rlung rta grogs dang mthun pa'i rdzas 'am
shing dar pa gang yin kyang rlung ba la / khang pa gru bzhi'i rtse mor rang gi kham dang
mthun pa'i dar ras la rlung rta dar pa'i sngags dang dar lcogs la bris nas btsugs pa'i khang
bu'i nang du yod pa'i bum pa la sngags khri tsho gsum gyis bsgrub par byas bzhugs su gsol
lo /*

*nyi ma dus bzang po dus chen sogs la bsgrubs na rlung rta dar pa dang zas nor longs spyod
rgyas pa dbang thang 'phel zhing / mi kha dang nad gdon bar chad sogs bzlog te / tshe gsod
rgyas pa sogs phan yon mtha' yas byung ngo / sngar [3/a] bshad pa'i lo ba'i rlung rta'i lha'i*

*mgo bsnyan dar sku mdog ni bye brag tu bshad pa la mchod pa 'am / stag rta khyi gsum lo ba
yin na lcags sprel gyi mgo can / phag lug yos gsum lo bar me sprul gyi mgo can /
byi 'brug sprel gsum lo bar shing stag gi mgo can / bya glang sprul gsum lo bar phag gi mgo
can bya /*

*mchod pa'i yo byad ni / dkar gsum mngar gsum gyi gtor ma dgu / ja chang gyi phud / ran gi
rlun rta'i khamis kyis mda' dar me long dang bcas pa / chu gnyis nyer spyod rol mo 'dod yon
lnga rgyal srid sna bdun bkra shis brtags brgyad / [3/b] lug sha lag g.yas pa / dbang po lnga
bshams / dngos gzhi'i ni skyabs sngon du tshad med bzhi bsgoms / yi dam gang rung 'am /
Phyag rdor gyi bdag bskyed sngon du btang nas /*

gnyis pa bsgrubs pa dang mchod tshul gnyis las / dang po ni /

*bum pa mandala gyi steng du bzhugs su gsol lo / mchod gtor gyis bskar rab gnas bya dri
bzang gis byugs / A MRI TAs bsang / SVA BHA VAs spyangs / stong pa'i ngang las HUM las
gzhal yas khang gi dbus su rin po che las grub gter chen pos gang ba / de'i steng du padma
dang zla ba'i gdan la [4 a] rlung gi dkyil 'khor gyi dbus su mkhyen rab gyi rgyal po Kong
rtse 'phrul gyi rgyal po sku mdog dkar po phyag g.yas mda' dar la stong gsum gsal ba'i me
long btags pa bsname pa / g.yon rin po che'i gzhong pa zas nor gyis bkang ba bsname pa / rin
po che'i brgyan gyis spras pa rgyal po'i stabs kyis bzhugs pa / de'i mdun du lo ba'i rlung lha
sku mdog dkar po rlung dar bsname la / rta mchog rlung gi shugs can la chibs pa / shar du
yon tan rgyas pa'i rlung lha sku mdog sngon po bya khyung la chibs pa / lhor [4/b] gzi brjid
che ba'i rlung lha sku mdog ser po sengge la chibs pa / nub du snyan grags che ba'i rlung lha
sku mdog dmar po g.yu 'brug la chibs pa / byang du dpa' rtsal che ba'i rlung lha sku mdog
ljang khu skya stag rngams pa la chibs pa / thams cad kyang g.yas rlung dar dang g.yon gter
gyi bum pa bsname pa / dar sna tshogs kyi na bza' gsol ba // de'i nam mkha' la bla ma yi dam
sangs rgyas byang sems dpa' bo mkha' 'gro bstan srung rgya mtsho bskor ba // bar snang la
dgra lha rlung lha gzhi bdag sde brgyad sogs kyi bskor ba // sa gzhi la sa [5/a] bdag klu
gnyan gnod sbyin 'byung pos bskor ba'i gnas gsum du yig 'bru gsum gyis mtshan par gyur /*

*bdag nyid kyi thugs ka'i sa bon las 'od zer 'phros bsgom pa dang 'dra ba'i ye shes pa spyan
drangs // BADZRA SA MA YAH ma lus sems can kun gyi ngon gyur cing // zhes pa nas /
bzhugs su gsol //*

DZAH HUM BAM HOH gyis su med par gyur //

ji snyed su dag sogs dang yan lag bdun pa mandala dang bcas pa 'bul / 'jig rten pa rnam la
bsangs mchod rgyas pa bya / bstod pa ni /

rgyal ba kun kyi [5/b] mkhyen brtse ma lus pa //
gcig tu bsdu pa rje btsun 'Jam dbyangs //
rgyal po 'i rnam rol Kong rtse 'phrul gyi rgyal //
mkhyen rab dbang phyug zhabs la phyag 'tshal lo //

'gro ba 'i don du rus sbal skur bstan pa //
lo dang spar kha sme ba 'i lha rnam dang //
rlung rta sde lnga yul lha gzhi bdag bcas //
dgra lha 'go ba 'i lha bsrung rnam la bstod //

phyag byar 'os pa zhes sogs dang /

bstod bgyi / rang gi thugs kar sa bon las 'od zer 'phros // bum pa 'i lha 'i thugs kar zla ba 'i
steng du OM YAM RAM LAM BAM [6/a] KHAM lnga 'i mthar sngags 'phreng gis bskor ba
las 'od zer 'phros // phyogs bcu 'i rgyal ba sras bcas kyi byin rlabs dang // sa chu me rlung gis
bcud thams cad bsdu nas bum pa 'i lha 'i thugs kar phog / sprin pa 'i bdag po 'i rlung rta dar
zhing rgyas nas bum pa 'i nang du mi nor zas gsum dbang du bsdu par gyur /

sngags ni / OM lha dang stag seng khyung 'brug 'dir yar bskyed // kun 'dus sarba 'du 'du ho /
BADZRA A YU SE SVAHA / srog lus dbang thang rlung rta bskyed du gsol // mi nor zas [6/b]
gsum dbang du 'dus 'dus SARBA VA SHAM KU RU HOH // zhes gang mang bzlas yig brgya
bzlas la mchod bstod bya / bsang 'bum bcu gsum / dung skad bcu gsum / bsang 'bum bcu
gsum /gzungs bsdu sngo gsum dang rab sgrogs gtor ma brgya rtsa dang tsatstsha 'debs pa
gang rgyas byas na mi nor zas gsum dbang du bsdu rlung rta rgyas par 'gyur [r]o /

nyen re bzhin de bzhin du mchod pa 'i tshul ni / mchod gtor legs par bshams shing byin gyis
rlabs la /

OM mdun gyi nam mkhar gru bzhi [7/a] mantala dbus //

'ja' mtshon gur khyim 'khrigs pa'i pho brang na //
steng du bsod nams zhing gi dam pa bzhugs //
bar du lha dang bsrung ma sprin bzhin 'thib //

sa gzhir lha klu gdon bgegs smug bzhin 'thims //
de'i dbus rin chen sna lnga'i pho brang du //
padma zla ba rlung gi dkyil 'khor steng //
mkhyen rab bdag po Kong tse byang sems bzhugs //

de yi mdun du lo ba'i rlung lha ni //
sku mdog ma nges phyag na rlung dar bsname //
rdzu 'phrul mthu ldan dngos grub char ltar 'bebs //
'khor [7/b] du rlung lha sde bzhi 'khor dang bcas //
spyen 'dren mchod pa'i gnas 'dir gshegs su gsol //

stag seng 'brug dang khyung gi gdan la bzhugs //
ting 'dzin sngags dang phyag rgyas byin rlabs pa'i //
zag med bdud rtsi'i bsangs mchod gser skyems dang //
'brang rgyas sha chang bdud rtsi rgya mtsho 'di //

stong gsum gnas pa'i lha klu sde brgyad sogs //
khyad par rlung lha sde lnga 'khor dang bcas //
rnal 'byor bdag cag bsrung zhing skyong ba'i tshogs //
dam rdzas mchod gtor rgya mtsho 'di bzhes la //

mi [8/a] mthun phyogs rnams ma lus tshar gcod la //
tshe dpal longs spyod mnga' thang ma lus pa //
rab tu rgyas pa'i stong grogs dpung gnyen mdzod //
srog lus dbang thang rlung rta bskyed du gsol //

'phrin las bcol /

dbus kyi gtsong dang lo ba'i rlung lha ni //
rdzu 'phrul mthu ldan rta mchog rin chen chibs //

sbyin pa'i bdag po'i lo ba'i rlung lha bskyed //
myur mgyogs che ba'i rlung rta yar la bskyed //
srog lus dbang thang tshe dang bsod nams bskyed du gsol //

gong gi sngags lan bdun bzlas /

[8/b] shar phyogs yon tan rgyas pa'i rlung lha ni //
thams cad zil gnol 'byung ba khyung chibs //
yon tan ldan pa'i rlung rta yar la bskyed //
tshe srog lus dang dbang thang rgyas pa dang //
bsam pa'i don kun myur du 'grub par mdzod //

sngags lan bdun bzlas /

nub phyogs snyan grags rgyas pa'i rlung lha ni //
ngar skad ldan pa'i g.yu 'brug sngon po chibs //
snyan grags che ba'i rlung rta yar la bskyed //
tshe srog lus dang dbang thang rgyas pa dang //
mi nor zas gsum dbang du 'dus par mdzod //

sngags lan bdun bzlas /

byang phyogs dpa' [9/a] rtisol che ba'i rlung lha ni //
dpa' rtisol ldan pa'i skya stag khro bo chibs //
dpa' snying che ba'i rlung rta yar la bskyed //
srog lus dang dbang thang tshe bsod rgyas pa dang //
bsam pa'i don kun myur du 'grub par mdzod //

OM lha dang stag seng khyung 'brug 'dir yar bskyed // kun 'dus SARVA 'du 'du HOH //
BADZRA A YU SHE SVAHA // srog lus dang dbang thang rlung rta bskyed du gsol // mi nor
zas gsum dbang du 'dus SARA VA SAM KU RU HOH //

zhes pa'i sngags lan bdun bzlas /

stong 'og phyogs mtshams kun du bzhugs [9/b] pa yi //
bla ma sangs rgyas chos dang dge 'dun dang //
yi dam zhi khro mkha' 'gro chos skyong tshogs //
dkar phyogs skyong ba'i gzhi bdag tshogs rnams la //
mchod gtor 'di 'bul tshe dpal dbang thang bskyed //
yar rgyas gzhi tshugs yar ngo'i zla ba bzhin //
bsam pa'i don kun 'grub pa'i 'phrin las mdzod //

mi kha kha mchu 'thab rtsod mu ge dang //
rbad 'dre rbod gtong dgra jag chom rkun dang //
sad ser than pa gcan gzan gnod pa sogs //
zhi zhing myur du bzlog pa'i 'phrin las mdzod //

zhes 'phrin las [10/a] bcol bsangs dang dgra lha bsangs bstod sogs gang rgyas byas / phyogs
bcu mun sel / nyes pa kun sel / snang brgyad bkra shis brtsegs pa bkra shis don grub sogs
'don bar bya'o //

ces pa 'di yang rLung rta'i ka 'dzugs bya tshul 'dod dgu'i char 'bebs khams gsum dbang du
sdud pa'i lcags kyu zhes bya ba 'di ni sha kya'i dge slong dka' chen Ye shes rgyal mtshan
gyi[s] rgyal po Ta la'i dbang gis bskul pa'i ngor bKra shis lhun po'i yang rtser sbyar ba'i yi
ge pa ni bslab gsum nor gyis dbyang phyug pa'i lha ram pa mkhas dbang rNam rgyal so //

MDOS

*mDos chog sna tshogs blto sgrol las rlung rta bskyed pa'i mdos chog bsam 'phel dbang gi
rgyal po zhes bya ba bzhugs so //*

Magányűjtemény, Budapest

na mo gu ru Manyju gho sha ya /

*shes bya mi snang shes pa mi 'jug cing //
skad cig gcig la shes dang shes bya kun //
dus gsum ji lta ji snyed mkhyen pa po //
bla ma 'Jam pa'i dbyangs la gus pas 'dud //*

*mdos chog sna tshogs blto sgro'i rgya mtsho las //
bshes gnyen ded dpon bka' drin la brten nas //
'ongs pa'i rlung rta'i mdos chog bsam 'phel 'di //
deng 'dir sbyin la dga' bas dang du long //*

*'dir slob dpon Padma 'byung gnas kyi mdzad pa'i mdos chog sna tshogs blto sgro 'bam
(='bum) tig las phyung ba'i rlung rta bskyed pa'i mdos chog 'god pa la gsum // [2/a] sngon
'gro / dngos gzhi / mjug gi bya ba 'o/*

*dang po la / mdos bca' ba / yi dam gyi bdag bskyed bzlas pa dang rlung rta'i bskang bshags
bya ba / mdos byin brlabs bya ba / mgron spyen 'dren pa/ mchod pa 'bul ba / bstod pa dang
drug /*

dang po ni /

*mdos chog sna tshogs blto sgro las //
rlung rta bskyed pa'i blto chog ni //
bca' thabs gzhi ma gru bzhi'i khar //
ri rab bang rim gsum ldan la //*

kham s mthun srog shing gdugs bcas bkod //
 nam rkyang mda' phang brgyad re dang //
 ngar mi mar me bshos bu dang //
 chang bu mtheb kyu skyems phor rnams //
 brgyad re rang rang rlung mthun pa'i //
 mgo can glud la ma mthun gos //
 grogs mthun dar la bu kham s mthun //
 tshon [2/b] gyis sngags 'di bris bar bya //

OM AH HUM he he stag seng khyung 'brug 'dir yar bskyed kun 'dus SARBA 'du 'du HOḤ
 zhes dang /

dgra mdog mthun pa'i lce btags la //
 rang rang mthun pa'i shing dbyug la //
 btags te rgyab tu gtsugs par bya //
 zhes gsungs pa ltar /

mdos bca' ba'i gzhi shing leb gru bzhi pa'i khar / Ri rab bang rim gsum dang ldan pa'i steng
 du nam mkha' kham s mdog dang mthun pa'i srog shing sngon po gdugs dkar po gser tog
 dang bcas pa btsugs / bang rim steng ma'i phyogs bzhi mtshams brgyad la nam mkha' brgyad
 re / de yang bris pa 'am tshon skud kyis dkris na spar kha'i kham s dang mthun pa 'am / yang
 na sme ba dgu / 'byung ba lnga'i kham s la ma bu grogs tshul gyis mdzes par bkod / de'i g.yas
 g.yon g.yas g.yon du [3/a] byang bu brgyad re / byang bu'i g.yas g.yon du mda' dang / de'i
 g.yas g.yon du 'phang re / bang rim gnyis pa la yang ngar mi mar me bshos bu rnams phyag
 len gong 'gre / bang rim gsum pa la yang / chang bu mtheb kyu gser skyems kyi phor rnams
 brgyad brgyad kyis go rim gong bzhin dgod / de'i mdun du 'og tu 'bul rgyu'i gtor ma zlum
 gtor dkar po ril bus bskor ba bzhi bshams / gtor ma'i mdun nam g.yas g.yon du mdos lam
 bstan gyi skabs su mgo ba'i ja chang phud kyi gser skyems / de'i mdun du stegs bu 'am shing
 leb ngos la rin chen sman 'bru sna lnga'i phye mas rang rang gi rlung rta dang mthun pa'i
 glud bya glang sprul gsum la phag mgo can nag po khru gang las mi che ba / mitho gang las
 mi chung ba phung [3/b] kham s skye mched yan lag tshang ba ma kham s mthun pa'i gos dkar
 pos brgyan / de'i lag tu 'am rgyab tu grogs kham s dang mthun pa'i dar dmar la bu kham s
 mthun pa'i g.yu'am ljang tshon gyis sngags 'di bris par bya / OM AH HUM he he stag seng
 khyung 'brug 'dir yar bskyed // kun 'dus SARBA 'du 'du HOḤ / zhes bris ste / dgra mdog dang

*mt hun pa'i dar lce ser pos brgyan te / rlung rta rang gi mdog dang mthun pa'i shing dbyug
nag po la btags par bya'o // stag rta khyi gsum la sprel mgo can / gos ser po dar ljang la snag
tshos rlung sngags bris te dar lce dmar pos brgyan la shing dbyug dkar po la btags / khyi
'brug sprel gsum la stag mgo can / gos nag po / dar dkar la rlung sngags mshal kyis bris
[4/a] lce dkar / shing dbyug ljang / phag lug yos gsum la sbrul mgo can / gos ljang dkar la
ser tshon gyis rlung sngags bris / lce nag / shing dbyug dmar po la btags te gtsug par bya'o //*

gnyis pa la /

*yi d dang mthun pa'i gnas su yi dam dang rlung rta mchod chog gi mchod gtor rnam s gzhad
bzhin byas la / ran gi mdun du rdor dril da ma ru nad mchod las bum 'thor 'bru / g.yab dar
dkar po / bdag bskyed kyi mchod pa dang bcas pa sta gon byas te / sgrub ba po rnam s gral du
'khod la skyabs sems tshad bzhi sgom / yi dam gShin rje gshegs kyi bdag bskyed bzlas pa
sngon du btad nas / 'di ltar / bde chen dbyings las [4/b] mdun gyi rnam mkha' ru //*
zhes pa nas /

*'chi med bdud rtsir smin pa'i bkra shis stsol // kun 'dus SARBA 'du 'du HOH [/] zhes pa'i bar
rlung rta'i mchod chog dkyus ltar btang ngo /*

gsum pa mdos byin brlabs bya ba la / mdos la chab kyis bran nas /

rang nyid ltar gsal thugs ka'i sa bon las //

RAM YAM KHAM las me rlung chu byung bas //

mdos kyi ma dag mes bsreg rlung gis gtor //

chu yis bkrus te rnam par dag par gyur //

slar yang lhar gsal thugs ka'i sa bon las //

OM AH HUM gi 'od zer 'phro 'du yis //

sbyang shing rtogs nas mang [5/a] por rgya cher spel //

'dod dgu longs spyod zad mi shes par gyur //

*RAM YAM KHAM OM AH HUM / lan gsum brjod / spro na / sngags drug phyag [rgya] drug
gis byin gyis brlabs la / bden stobs brjod / bzhi ba mgron spyen 'dren pa ni / spos sreg cing
g.yab dar gyis g.yab te / rol mo dbyangs dang bcas pas 'di skad do //*

HUM bde stong nam mkha'i klong yangs nas //
gsum ldan rtsa ba'i bla ma dang //
yi dam zhi khro'i lha tshogs rnams //
mdos la spyan 'dren gshegs su gsol //

rang rang ngag pa'i zhing kham nas //
[5/b] sangs rgyas byang sems nyan rang dang //
khyad par rje btsun 'Jam dpal dbyangs //
mdos la spyan 'dren +

gar bzhugs rdo rje'i pho brang nas //
mkha 'gro chos skyong dam can dang //
nor lha gter bdag ma lus pa //
mdos la +

lha chen brgyad dang klu chen brgyad //
phyogs skyong sde brgyad rgyal chen bzhi //
gza' chen brgyad dang rgyu skar rnams //
mdos la spyan +

spar kha brgyad dang sme ba dgu //
srid pa'i lo 'gros bcu gnyis dang //
gtsug lag spyi yi lha tshogs rnams //
mdos la +

phyogs kyi sa bdag la [6/a] sogs pa //
lo zla zhag dus lha rnams dang //
yul 'dir gnas pa'i lha rnams kyang //
mdos la +

bgegs rigs stong phrag brgyad bcu dang //
gdon rigs gsum brgya drug cu dang //
nad rims dal yams bdag po rnams //

mdos la spyan 'dren gshegs su gsol //

*OM SARBA DEVA TAKKI NI DHARMA PA LA PRE TA SA PA RI VA RA SA MA YA DZAH
DZAH sa spyan drangs /*

*lnga pa mchod pa 'bul ba la gnyis / mchod pa byin brlabs dang / 'bul ba dngos so / dang po
ni / mchod pa bsangs sbyangs /*

*stong pa'i ngang las [6/b] OM las rin po che'i snang yangs shing rgya che ba rnams kyi nang
du OM AH HUM zhu ba las byung ba'i mchod yon + rol mo rnams dvags shing thogs pa med
pa nam mkha' dang mnyam par gyur / OM ARGHAM nas SABDA AH HUM gi bar byin gyis
brlabs /*

*bla ma yi dam mkha' 'gro dang //
chos skyong bsrung ma 'khor bcas la //
dngos bshams yid kyi mchod pa 'bul //
bzhes nas ci bsam 'grub par mdzod //*

drug pa bstod pa ni //

*bla ma yi dam mkha' 'gro dang //
chos skyong sde brgyad [7/a] 'byung po'i bar //
mgron rnams ma lus khyed rnams la //
gus pas phyag 'tshal bstod par bgyi //*

*gnyis pa dngos gzhi la / mdos kyi khungs bstan pa dang mchog dman gyi mgron la mdos spyir
'bul ba dang / bye brag tu 'bul ba / mdos kyi lhag ma 'bul ba / mdos lam bstan pa / chos
bshad pa / gnod byed rang gnas su bsgrad pa / bzlog pa bya ba / bsrung 'khor bsgom pa dang
dgu'o //*

dang po mdos kyi khungs bstan pa la gnyis / mdor bstan pa dang / rgyas par bstan pa'o //

dang po ni /

HUM dang po ci yang med pa la //
chags srid gnas pa [7/b] sprul pa dang //
gser gyi rus sbal lnga yang 'grub //
sprul sku khyod la phyag 'tshal bstod //

gnyis pa rgyas par bstan pa ni /

HUM mkhyen rab 'phags pa 'Jam dpal gyis //
'og min lha yi gnas bzhugs nas //
'og gi phyogs la shangs bug nas //
rlung bus srid pa ye yod kyi //
shing khams mthun pa 'i rlung dkyil chags //
de las rlung gi rgya gram chags //
ljags kyi mchil ma 'phros pa las //
rlangs pa dang rlangs rim bzhin du //
zil par gyur pa de nyid las //
chu yi rgya mtsho je cher [8/a] 'phel //
de steng spyen gyis gzigs pa las //
'byung ba sa yi dkyil 'khor chags //
de steng 'Jam dpal phyag mtshan gyi //
ral gri 'bar zhing 'phro 'du las //
'byung ba me yi dkyil 'khor grub //
ngo mtshar sprul sku khyod la 'dud //

HUM dan po ci med pa las //
ye yod gnas pa 'i rus sbal zhes //
dus gsum Sangs rgyas thams cad kyang //
gnas pa 'i rus sbal de las byung //
khams gsum sems can thams cad kyang //
rus sbal de yi [8/b] cha las srid //
dpe ni nam mkha' stong pa la //
don ni kun bzang chos kyi dbyings //
dus gsum 'du bral med par gnas //
mgo 'jug 'dir blta med par gnas //

yan lag 'di bstan med par gnas //
 rus kyang 'dir gnas med par gnas //
 de la Sangs rgyas sems can dang //
 chos sku longs sku sprul pa'i sku //
 rgyal ba'i sku gsungs thugs yon tan //
 'phrin las rgyas pa'i sprul pa dang //
 pho mo ma ning 'gro sdod pa //
 pan mchongs la sogs mtha' gcig tu //
 bzung du mi rung khyad [9/a] par 'phags //
 de las chags pa'i rus sbal zhes //
 gnas pa'i rus sbal khas blangs las //
 'byung ba rlung gi dkyil 'khor bdun //
 dal bu'i dkyil 'khor ljang khu chags //
 de las sad tsam ser tsam chags //
 de las har tsam hur tsam chags //
 de las rdo rje rgya gram chags //
 de las rus sbal kha mchu las //
 gzigz tsam zil tsam chags pa yis //
 rim bzhir[n] gsher tsam rlan tsam dang //
 sgra tsam shva tsam chags pa yis //
 chu yis [9/b] dkyil 'khor 'grub par 'gyur //
 de steng rus sbal sha las ni //
 lhun po ri mtsho gling phran dang //
 gser gyi sa bzhi bcas pa dang //
 ba spu rtsi shing tshul du chags //
 de las chags pa'i rus sbal ser //
 'Jam dbyangs sprul sku khyod la 'dud //

HUM gnas chags rus sbal phrad pa las //
 srid pa'i rus sbal ser po srid //
 mgo bo lho bstan mjug ma byang //
 yan lag bzhi ni mtshams bzhir gnas //
 de yi gdugs rgyab dkar po las //
 Khen pa rgan bu gnam du srid //

[10/a] de las lha yi 'jig rten ni //
 skye mched dmu bzhi gtsang rigs lnga //
 lha chen Tshangs pa la sogs pa //
 steng du lha yi rgyal khams srid //
 de 'og ri rab chen po 'i steng //
 sum cu rtsa gsum lha rnams dang //
 gzhan 'phrul dbang byed lha rnams srid //
 ri rab chen po 'i sked pa la //
 rgyal chen rigs bzhi lha rnams dang //
 nyi zla gza' skar thams cad srid //
 rus sbal mig las nyi zla dang //
 rkan gyi sgra las 'brug skad thon //
 lce brgyad pa las glog 'od 'char // [10/b]
 de las thog dang ser pa 'byung //
 dbugs las rlung dang don snying lngar //
 phyi yi 'byung ba lnga yang byung //
 lus 'gul pa las sa g.yos srid //
 rus sbal lto ba ser po las //
 Khon ma rgan mo sa ru srid //
 de las gtum po klu brgyad sogs //
 klu yi 'jig rten 'og tu 'grub //
 de phyir srid pa 'i rus sbal ser //
 srid pa 'i sprul sku khyod la 'dud //

HUM 'di la yid byed gser gyi ni //
 rus sbal nam mkha'i mtha' mnyam pa //
 thabs kyi rang bzhin kha bug gnas //
 chos bya dngul [11/a] gyi rus sbal ni //
 sa gzhi'i gtos mnyam shes rab kyi //
 rang bzhin gan rgyal gnas pa las //
 sprul pa 'i rus sbal rnam gnyis zer //
 ngo mtshar khyod la phyag 'tshal 'dud //

HUM gnam kh[g]yi rgan po Khen zhes pa //

sa yi rgan mo Khon zhes gnyis //
 bar ru klungs mal sdebs pa las //
 gnam sa 'i ka ba ri yis byas //
 bu chen sngon mo Gin ri byung //
 ri brag bar nas rlung byung bas //
 bu mo chen mo Zon rlung g[b]yung //
 rlung gis gtsubs te me [l1/b] 'bar bas //
 bu mo 'bring mo Li me byung //
 me yis sa zhu [gzhi] lcags byung bas //
 bu 'bring gcod byed Dva lcags byung //
 che ba Gin Zon rnam pa gnyis //
 las kyi[s] chags sems skyes gyur nas //
 bu chen Gin ri ri rab kyi //
 g.yas su lan gsum bskor nas kyang //
 gza' zla ma rnyed rnam par 'khyams //
 bu mo chen mo Zon rlung ni //
 rgya mtsho lan gsum g.yon bskor kyang //
 gza' zla ma rnyed 'khyams pa las //
 srin mo gdug pa can gyi yul //
 ye le dgung sngon bya ba der //
 las rlung [l2/a] mun pa 'tshub ma 'i klong //
 ming srid ngo ma shes par phrad //
 mnol shor Kham Zin mnol phrug btsas //
 de yis srid pa 'i lha klu 'khrugs //
 lha dang klu rnams bshos pa las //
 snang srid lha srin sde brgyad byung //
 mgo lus rnam pa sna tshogs grub //
 lha dang srin gnyis bshos pa las //
 lhun po khong gseng lha min byung //
 'og tu rlung [=klu] rnams bshos pa las //
 zha grum mnol pa 'i lha dag 'grub //
 des rkyen lha yi las zad pas //
 sems can mi yi [l2/b] yul du lhungs //
 gling bzhi gling phran brgyad dag na //

mi yi 'jig rten de las srid //
 nyon mongs dbang gi skye shi srid //
 de nas ngan song gsum yang 'grub //
 'gro ba rigs drug rim gyis srid //
 gnam sa gnyis kyi kha yang 'byar //
 shar nub phu mda' gdags sribs 'khrigs //
 sems can thams cad snyan gyis zin //
 de tshe Khen pha rgan po yis //
 gnam du bltas nas 'o dod 'bod //
 'di 'dra sdug bsngal ci yis lan //
 nga la ci bya gtol med pa //
 nga la phan pa rdul tsam med //
 [13/a] de la phan pa 'i thabs yod na //
 steng gi lha rnams bstan du gsol //
 ces skad yang yang smos pa yang //
 dris pa 'i lan du ci mi lab //

HUM de tshe 'phags pa 'Jam dpal gyis //
 thugs rje myur du bskul ba las //
 sems can kun gyi don phyir du //
 mkha' la gnas nas 'di skad brjod //
 'di ni cis kyang ma nongs de //
 srid pa 'i mnol grib phog pas lan //
 'di skad kyi ni lan gsum sgrogs //
 de tshe Khen pha 'di skad smros //
 ye mkhyen 'phags pa mkhyen mkhyen [13/b] lags //
 de la phan pa ci yod pa //
 gsal bar ston cing bka' bzhin bgyed //
 'Jam pa 'i dbyangs kyiis bka' stsal pa //
 kun gyi pha rgan Khen pa khyod //
 kha brgyad so sor bsdad na phan //
 de skad ces ni byung ba las //
 kha brgyad gza' mi kun tshogs nas //
 rang rang nor rdzas rnams dang bcas //

gser gyi rus sbal sa ru tshogs //
ka ca so sor bgo bsha' byed //
so sor skyes nas rus sbal gyis //
gzhogs pa gnyis dang mgo mjug gnyis //
yan lag bzhi la re re gnas //
de bas 'phags pa [14/a] 'Jam dpal gyi //
bden pas bka' lung la brien pas //
sems can snyun las thar par gyur //

HUM dus tshig(s) de yi 'og rol tu //
mnga' bdag Khri srong lde'u btsan bzhugs //
de tshe sdom ldan khrims las g.yel //
sems can dge bar mi spro zhing //
sdig la dga' zhing rab tu brtson //
spyod pa dman zhing 'tshal ('chal) ba yis //
snang zhing srid pa'i lha 'dre 'khrugs //
ma mo mkha' 'gro khro zhing 'khrugs //
nad yams dal yams char ltar [14/b] babs //
'gro kun sdug bsngal mang pos lan //
de tshe Khri srong lde'u btsan gyis //
slob dpon Padma spyang drangs nas //
mchod pa rim gro bkur stir bgyid //
sems can kun gyi don phyir du //
slob dpon Padma 'byung gnas kyis //
blto dang mdos dang yas glud rnams //
rnam pa sna tshogs byed pa yis //
sems can sdug bsngal sna tshogs las //
thar gyur bde ba'i dpal la spyod //

gnyis pa mchog dman gyi mgron la mdos spyir 'bul ba gnyis / mchog dman gyi mgron la
snyan gsan [15/a] dbab pa dang bcas pa spyir 'bul ba dang / gtor ma 'bul ba'o // dang po ni /

HUM da lta rnal 'byor bdag cag dang //
rgyu spyor yon gyi bdag po yi //

nad gdon bar chad zhi phyir du //
 rig 'dzin bdag cag spyang drangs pa'i //
 mchog dman mgron rnams ma lus la //
 re ltos 'chad ba'i yon bdag gis //
 bar chad zhi bar bya ba'i phyir //
 sri zhu mgon po yon tan dang //
 rigs drug snying rje mgron rnams dang //
 gdon bgegs lan chags mgron rnams kyis //
 [15/b] rig sngags 'chang ba bdag cag gi //
 g.yab pa'i tshe na spyang ma brtul //
 'bos pa'i tshe na snyan ma s[g?]ra //
 bskul ba'i tshe na bang ma 'bul //
 rbad pa'i tshe na mthu ma chung //
 mdos kyi dpung tshogs 'khor bcas la //
 'bul ba bdag gi ma nor ro //
 bzhes pa khyod kyis ma nor cig //
 rgyu spyor yon gyi bdag po yis //
 rin thang che ba'i nor phyung nas //
 dka' bas btsal zhing dkon pas bsdu //
 legs dgu bsags shing zhim dgu spungs //
 bzo ba mkhas pas legs bzhangs pa'i //
 [16/a] mdos kyi glud gtor yas stag 'di //
 sgrub mchog rnal 'byor bdag cag gis //
 bsam pa rnam par dag pa yi //
 byams pa snying rjes kun bslabs nas //
 yi dam lha yi ting 'dzin gyis //
 sngags dang phyag rgyas byin brlbs pa'i //
 nam mkha'i mdzod kyi rang bzhin 'di //
 mgron rnams dbyes pa bskyed phyir 'bul //
 bzhes nas bdag cag 'khor bcas kyi //
 srog lus dbang thang lung rta rnams //
 lhun po'i spo bzhin yar bskyed cib //
 kun 'dus SARBA 'du 'du HOḥ //

[16/b] gnyis pa cha bzhi gtor ma 'bul ba la gnyis / byin gyis brlabs pa dang / 'bul ba dngos so
//

dang po ni / bsangs sbyangs / stong pa'i ngang las gtor ma kha dog dri ro reg bya phun sum
tshogs pa nam mkha' dang mnyam par gyur / 'bru gsum lan gsum brjod /

gnyis pa 'bul ba ni / OM GU RU SARVA BUDDHA BO DHI SATVA DE VA SA PA RI VA RA
BA LIM PRA TI CCHA YE SVAHA / ces lan gsum mam bdun gyi bla ma yi dam Sangs rgyas
byang sems la 'bul / ARGHAM sogs kyis mchod /

'dod yon lnga ldan mchod gtor 'di //
rtsa brgyud dpal ldan bla ma dang //
yi dam Sangs [17/a] rgyas byang sems la //
'bul lo mchog thun dngos grub stsol //

gtor ma gnyis pa ni / OM TAKINI SARVA DHARMA PA LA SA PA RI VA RA BA LIM PRA TI
CCHA YE SVAHA / ces lan gsum gyis gtor ma mkha' 'gro chos skyong la 'bul / ARGHAM
sogs kyis mchod / bCom ldan 'das kyi spyen snga ru // zhes sogs kyi sho lo ka gcig gis bstod /

gtor ma gsum pa ni / OM AKARO sogs gsum gyis lha klu phyogs skyong dang sde brgyad sogs
la 'bul / De bzhi gshegs pa bzhi'i mtshan brjod /

phyi yi khor yug la [17/b] gnas pa'i //
'jigs byed lha klu gza' skar dang //
phyogs skyong rgyal chen sde brgyad sogs //
'jig rten la kun bstod par bgyi //

gtor ma bzhi pa ni / SAMBHARA sogs gsum gyis yul lha gzhi bdag la 'bul / De bzhi gshegs
pa bzhi'i mtshan brjod /

bdud rtsi'i rgya mtsho gtor ma 'di //
yul lha gzhi bdag rnam la 'bul //
bzhes nas ru nga ma mdzad par //
stong [sdod?] grogs gnas po bzang por mdzod //

ces gtor ma 'bul /

gsum la bye brag tu 'bul ba ni /

mdos glud gtor ma re re las kyang // de dra ba'i sprul [18/a] pa'i bkod stong gsum nam
mkha'i khyon 'gengs pa byung ste / bla ma yi dam sangs rgyas byang sems nyan rang sogs sri
zhu'i mgron la phyi nang bcud kyi mantala / phyi nang gsang ba'i mchod pa / 'dod yon lnga
dang rgyal srid sna bdun / bkra shis rtags rdzas brgyad kyi rnam par sprul pa dang / mkha'
'gro chos skyong sogs mgon po yon tan gyi mgron la rang rang gi phyi nang gsang ba'i rten
dang mchod gtor dam rdzas sPyan gzigs la sogs kyi rnam par sprul ba dang / khyad par du
rigs drug snying rje'i mgron dang gdon [18/b] bgegs lan chags kyi mgron la gnas dang / pho
brang dang / khri stan dang / gos rgyan dang / yo byad nor rdzas dang / bza' bca' btung ba'i
bye brag sna tshogs dang / bran g.yog dang / 'chi ba med pa'i bdud rtsi dang / nad sel gyi
sman dang / dbul ba sel pa'i nor bu dang / 'dod 'jo ba dang / dpag bsam gyi shing dang /
gzhan yang dar zab ras chen stag zig gi wags pa go khrab dang / mtshon cha sna tshogs
dang / 'bri brag dang / rta phygs la sogs pa'i rnam par sprul pas mchog dman gyi mgron
rnams ma lus pa'i spyen sgar / mig gi yul du gzugs [19/a] mdzes pa / rna ba'i yul du sgra
snyan pa / sna'i yul du dri zhim pa / lce'i yul du ro mngar pa / lus kyi yul du reg bya 'jam pa /
sems kyi yul du bde skyid phun sum tshogs pa 'byung ba dang / mngor na so so rang rang gi
yid la gang la gang 'dod thamd byung ste / dus 'di nas 'ji srid 'khor ba ma stong gi bar du
zag mi shes pa'i longs spyod par gyur cig //

spros na sngags drug phyag drug gis byin gyis brlabs la 'di skad [d]o [//]

HUM rin chen sa gzhi yangs pa la //

lhun po shar phyogs shel las sgrubs //

[19/b] lho phyogs rin chen bai turya //

nub phyogs padma ra gas so //

byang phyogs rin chen gser las grub //

ngo mtshar rin chen ri rab la //

srog shing nam mkha'i khamd khong mthun //

gdugs dkar mkha' la 'phags se 'phags //

gser tog nyi ltar kyi li li //

rin chen nam mkha' byang bu bcas //

mda' khra dang ni 'phang khra dang //
ngar mi dbang po yan lag tshang //
mar me 'od 'bar lhang se lhang //
bshos bu ri ltar spungs se spungs //
zhal skyems mtsho ltar 'khyil li li //
chang bu [20/a] dang ni '[=m]theb kyu dang //
sman bru rin chen gos sna tshogs //
rin chen sman sna 'bru sna las //
bsgrub pa'i mi'u rin chen ni //

bya glang sprul gsum phag mgo can //
na bza' dkar po rab tu brgyan //
dar dmar la ni ljang tshon gyis //
rlung gi sngags chen bri ba la //
dar ser lce ni rab tu bskyod //

stag rta khyi gsum la /
stag rta khyi gsum sprul mgo can //
na bza' ser po rab tu brgyan //
dar ljang la ni snag tsha yis //
rlung gi sngags chen bri ba la //
dar dmar lce ni rab tu bskyod //

byi 'brug sprul gsum stag mgo [20/b] can //
na bza' nag pos rab tu brgyan //
dar dkar la ni mtshal gyi yis //
rlung gi sngags chen bri ba la //
dar dkar lce ni rab tu bskyod //

phag lug yos gsum la/
phag lug yos gsum sbrul mgo can //
na bza' ljang gu rab du brgyan //
dar dkar la ni ser tshon yis //
rlung gi sngags chen bri ba la //

dar nag lce ni rab du bskyod //

zhes rlung rta rang rang mthun par 'don bsgyur //

sku gsung thugs yon 'phrin las kyi //
ngo bor ro gcig rlung rta'i brten //
ye shes lnga dang ldan pa'i blto //
mdzes sdug dpal dang ldan pa'i blto //
ngo mtshar yid du 'ong ba'i blto //
ye shes blto [21/a] chen 'di dag rnams //
bla ma yi dam dkon mchog gsum //
sangs rgyas byang sems nyan rang sogs //
sri zhu'i mgon la mchod par 'bul //
bzhes nas rgyu spyor yon bdag gi //
rlung rta nyams shing rgud pa na //
ye shes mdos chen 'di yis bsgyur //
bsod nams mthu yang nyams pa na //
ye shes mdos chen +
kha rje dbang thang phri ba na //
ye shes mdos +
nad dang gdon gyi 'tshe ba na //
ye shes mdos +
gzhan gyi ngo sdang ba na //
ye shes mdos + [21/b]

las mi 'grub cing sems mi bde //
nad mang khod kha rgyun nyen dang //
rgyu med mdza' bo sdang ba dang //
gzhan gyi kha mchu sdang ba dang //
zas bcud nyams shing grogs blo zhan //
blo bur nor shor tshong khe med //
de dag rlung rta nyams pas lan //
de yang bltos bsgyur blto yis bzlog //
de yang sdang bas dgra la bsgyur //

de yang gnod pa'i bgegs la bsgyur //
bsod nams rgyas pa'i rlung rta bskyed //
tshe srog brtan pa'i rlung rta bskyed //
nad gdon zhi ba'i +
dbang du sdud pa'i +
dgra bgegs 'dul ba'i +
dpa' snying che ba'i +
myur mgyogs che ba'i [22/a] rlung rta +
mthu rtsal dbyung ba'i +
yon tan ldan pa'i +
bsam pa 'grub pa'i +
bkra shis legs tshogs 'phel bar mdzod //

OM AH HUM he he stag seng khyung 'brug ' dir yar bskyed // *kun dus SARBA 'du 'du HOḤ*

che ge mo rlung rta yar la bskyed cig PUSTIM KU RU YE SVA HA //

HUM rin chen sa gzhi yangs pa na // zhes la nas /
ye shes blto chen 'di dag rnams //
gnas gsum mkha' 'gro chos bsrung dang //
dpal mgon don lnga sde brgyad sogs //
yon tan mgron la [22/b] gtang rag 'bul //
bzhes nas rgyu spyor zhes pa nas PUSTIM KU RU YE SVAHA //

HUM rin chen sa gzhi yangs pa na // zhes pa nas /
ye shes blto chen 'di dag rnams //
lha chen Kong tse man chad nas //
spar sme sa bdag yan chad kyi //
snying rje'i mgron la zhu gsol 'bul //
bzhes nas rgyu spyor zhes pa nas PUSTIM KURUYE SVAHA //

HUM rin chen sa gzhi yangs pa na // zhes pa nas /
ye shes blto chen 'di dag rnams //
'byung po'i rgyal po man chad nas //

gdon bgegs nad bdag yan chad kyi //
lan chags mgron la sbyin par gtong //
bzhes nas [23/a] rgyu spyor zhes pa nas PUSTIM KURUYE SWAHA //
zhes brjod do //

bzhi ba lhag ma 'bul ba ni /
mdos kyi smad cha nas re re zhig lhag ma 'i tshul du snod gcig tu bsags la sgo 'i phyi rol tu 'os
gab kyi phyogs su bzhag la /

rang nyid lhar gsal thugs ka 'i sa bon las //
RAM YAM KHAM las me rlung chu byung bas //
mdos kyi mdag mes bsreg rlung gis gtor //
chu yis bkrus te rnam par dag par gyur //
slar yang lhar gsal thugs ka 'i sa bon las //
OM AH HUM gis 'od zer 'phros 'du yis //
spyangs shing rtogs nas mad por rgya cher spel //
[23/b] 'dod dgu 'i longs spyod zad mi shes par gyur //

RAM YAM KHAM OM AH HUM / lan gsum brjod / slar yang sngags drug phyag drug gis
byin brlabs bdeb bstobs brjod /

de nas mgron dgug gzhug bya ba ni /

HUM rtsa brgyud bla ma yi dam dkon mchog gsum //
dpa' bo mkha' 'gro chos skyong bsrung mar bcas //
sngags dang ting 'dzin bslu med rten 'byung gi //
bden pa 'i mthu yis dmigs yul 'di nyid kyi //
mi phyugs nor rdzas khang khyim la sogs dang //
mdos kyi lhag ma rnams la sems chags dang //
lhag ma dbang ba 'i gnod byed nad dbag gnod //
bgegs rigs ldan [24/a] chags sha khon gnyer ba rnams //
khyad par dri za 'i rigs dang bram ze 'i rigs //
yi dvags mkha' la rgyu ba ls sogs pa //
skad cig nyid la gnas 'dir mchis par gyur //

BADZRA AKARAKSAYA DZAH zhes lan gsum mam bdun sogs ci rigs brjod /

de nas rol mo dbyangs dang bcas //

HUM nga ni dpal chen He ru ka //

nga ni lha yi sprul pa yin //

nga ni rnal 'byor dBang phyug ste //

mdos kyi lha la dbang bsgyur ba'i //

dri za'i rigs kyi lha 'dre tshogs //

[24/b] nub kyi phyogs kyi lha 'dre dang //

mkha' la rgyu sogs lho phyogs la //

dbang ba'i lha 'dre'i dmag tshogs rnams //

khyed la yon ye 'bul ba ni //

mar me nyi zlar gsal ba dang //

ro brgya ldan pa'i zhal bshos dang //

ngar mi dbang po yan lag tshad //

skom pa sel pa'i zhal skyems dang //

rin chen rkyang bu 'phang bzang dang //

mda' khra nam mkha' 'ja' ris can //

chang bu dang ni 'theb kyu chog //

rin chen sna dang sman 'bru sna //

gos dar rnam pa sna tshogs dang //

bza' bca' btung ba'i 'phro rnams dang //

mdos kyi lhag ma ci yod pa //

ma lus gcig tu [25/a] bsags pa la //

sngags dang phyag rgya byin rlabs nas //

khyad par ting nge 'dzin gyi bsgrubs //

'dod yon lnga rnams tshang ba'i mdos //

ye shes lnga dang ldan pa'i mdos //

mdos chen lhag ma bcas te 'bul //

bzhes nas rgyu sbyor yon bdag gi //

mi dang phyugs la ma chags shing //

nor dang rdzas la ma zhim cig //

khang khyim sogs la ma 'khor cig //
myur du yul gzhan 'gro bar bgyi //
gal te gzhan du mi 'gro na //
[25/b] He ru ka dpal thugs khros nas //
rdo rje 'bar ba'i rva la skyon //
phur bu 'bu ba'i rtse la skyon //
ral gri dar ma'i so la skyon //
mgo bo tshal ba brgya ru gas //
lus ni dum bu stong du 'gro //
de bas gnas su da sod ? cig //

HUM bzhi ba'i sngags brjod de gnod pyed rang gnas su bsgrad /

lnga ba lam bstan ni / mdos kyi kha sgo phyogs su bsgyur te sde brgyad gser skyems 'bul / de nas /

HUM mdos kyi lam bstan shar du bstan //
dri za'i rigs kyi mdos bdag tshogs //
glud chen glud gtor yas stag rnams //
bzhes la mgron de gnas su gshegs //

mdos kyi lam [26/a] bstan lho ru bstan //
gshin rje'i rigs kyi mdos +++
mdos kyi lam bstan nub tu bstan //
klu yi rigs kyi +++
mdos kyi lam bstan byang du bstan //
gnod sbyin rigs kyi +++
mdos kyi lam bstan shar lhor bstan //
me lha'i rigs kyi +++
mdos kyi lam bstan lho nub bstan //
srin po'i rigs kyi +++
mdos kyi lam bstan nub byang bstan //
rlung lha'i rigs kyi +++
mdos kyi lam bstan kha' [26/b] la bstan //

*lha yi rigs kyi +++
mdos kyi lam bstan sa la bstan //
sa bdag rigs kyi +++
mdos kyi lam bstan chu la bstan //
klu yi rigs kyi +++ gshegs //*

*HUM da ni gshegs so sha ra ra //
da ni zhung do si li li //
'khor bcas dgyes pa'i gar dang bcas //
rang gi gnas dang rten la gshegs //*

drug pa chos bshad ni /

*HUM snang zhing srid pa'i lha 'dre dang //
bkrag dang mdangs la dbang ba rnams //
rgyu spyor yon gyi bdag po yis //
dka' ba bisal zhing dkon pas bsdu //
legs dgu bsags shing zhim dgu [27/a] spungs //
bdag gi bsam pa rnam dag cing //
sngags dang phyag rgyas byin brlabs te //
snang srid lha 'dre dgyes byed pa'i //
'dod yon lnga ldan mchod gtor dang //
'bul ba'i mdos chen 'di bzhes la //
bde bar gshegs pa'i bka' la nyon //
chos nyid bden pa'i don la sems //
rig 'dzin rgyal po'i bdag la nyon //
rang gi lus la dpe long la //
pha rol gzhan la gnod ma byed //
'khor ba'i rgyu 'bras dran par gyis //
lung po yi ni sum mdo na //
lha bsrung bskyod pa'i gnas zhig mchis //
[27/b] blto glud rgya chen 'di long la //
'khor 'dir gnod tshe ma mdzad par //
bskyod cig gshegs shig da gshegs shig //*

rang rang so so 'i gnas su gshegs //

*bdun pa gnod byed rang gnas su bskrad pa ni / HUM bzhi ba ni sngags brjod de / gu gul gyis
bdug / yungs dkar gyis brab te sbyin bdag gi phyogs ngan du bskyal lo //*

brgyad pa bzlog pa dang dgu pa bsrung 'khor sbyi lhar bya 'o //

*gsum pa mjug gi bya ba la / gtang rag gi mchod pa byin brlabs la / mchod bstod bzod gsol
gshegs gsol byas te /*

*rtsa brgyud bla ma lha dang bsrung ma yi // zhes pa nas / bde blag nyid du thob [28/a] pa 'i
bkra shis shog // ces sogs bkra shis kyis mtha' brgyan par bya 'o //*

smras pa /

*deng dus mkhas rlom phal cher nyams len gyi //
gnad ma shes par sbyin pa gsum tshang ba 'i //
blto mdos glud la rnying bon cho ga zhes //
sgyug (=skyug) bro byed kyang rkyen gyis gces (=gtses) pa 'i tshe //
khang zhing nor rdzas ma lus 'phangs med du //
blto mdos glud phyir gtong ba mang por snang //
de phyir byams dang snying rjes kun bslang nas //
sngon las 'phral gyi rkyen las gyur pa yi //
gnod byed gdon dang bgegs la [28/b] zang zing gi //
sbyin dang chos sbyin legs par btang ba 'i mthus //
nad gdon rgyud pa 'i 'jigs las nges sgrol ba 'i //
blto mdos glud 'di rgyal sras kun bzang gi //
spyod par mi 'gro sgrub byed ci yis ston //
dka' bas btsal zhing dkon pas legs bsdu pa 'i //
mkho rgu 'i longs spyod gnod byed mgu ba 'i phyir //
byin pas rgyal sras mnyes par ci mi 'gyur //
gong du sems bskyed 'og tu bsngo bas zin //
bar du rdzas sngags ting 'dzin nus pas sprul //
kun tu yang dag lta bas rgyas btab na //
tshogs gnyis bsogs pa 'i thabs [29/a] mkhas mchog tu 'gyur //*

rlung rta bskyed pa'i mdos chog spel ba'i dges //
mkha' dang mnyam pa'i 'gro ba ma lus pa //
rlung sems las grub gzhom zhig bral pa'i sku //
thob nas 'gro don rgya chen byed par shog //

ces rlung rta bskyed pa'i mdos chog bsam 'phel dbang gi rgyal po zhes bya ba 'di ni /rang gi
slob ma dad brtsod (=brtson) rnam dpyod dang ldan pa dge slong Shes rab rgya mtshos bskul
ba'i dor Thod pa'i dum bu KhaNDa ka pA las rjes su bzung ba'i rnal 'byor pa Mi bskyod rdo
rjes spyar (=sbyar) ba'o // dge slong Shes rab rgya mtshos dpar du bsgrubs pa dge legs 'phel
lo //

BCOSTHABS

rLung rta gis bcos thabs zhes bya ba bzhugs so //

A Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 644.47

*na mo gu ru Manydzu shri ye / 'dir rlung rta bcos thabs la Phyag rdor 'jugs grub bzhi steng
du padma 'dab bgyad bris steng rin chen lnga sna tshogs rlung rta gzugs phyogs bzhi la stag
seng khyung 'brug bris spar kha bgyad sme ba dgu rgya bris 'jugs / 'bru sna zas dar sna rin
chen lnga sogs bshams / 'Jam dbyangs kyi bris dang mchod gtor sogs yo byad bshams / rang
nyid 'Jam dbyangs du dpam du gsal ste / 'di skad du /*

kye bla ma yi dam dkon mchog gsum //
rgyud sde bzhi yi lha tshogs dang //
yi dam mkha' gro chos skyong ba'i //
khyud par rKong tse byang chub sems //
drang srong 'bum phrag 'khor dang bcas /
rlung rta lha bzhi la sogs pa //
dgra lha yul lha khyim lha rnams //
gzhi bdag dkar phyogs 'khor dang bcas //
rang rang so so'i gnas mchog 'dir //
'dir byon 'dod pa'i gdan la bzhugs //

DZA HUM BAM HOH

gnyis su med par gyur /

*PADMA KAMALAYE STVAM / OM ARGHAM nas SHAPTA'i bar gyi mchod rlung rta'i rdzas
sogs sngags drug gis byin gyis brlabs /*

kye rlung rta'i rten rdzas cod pan dar //
phyi mar la sogs zas sna dang //
'bru sna dar sna rin chen lnga //
ja chang dkar gsum mngar gsum tshogs //

bdud rtsi [2/a] gser skyems mchod pa 'bul //
mkha' 'gro chos bsrung tshogs la 'bul //
nor lha khyim lha mchod pa 'bul //
dgra lha yul lha mchod pa 'bul //
rlung rta lha tshogs rnam la 'bul //
gzhi bdag dkar phyogs rnam la 'bul //
mi nor bstan dang dngos grub stsol //
bar chad sel ba'i dngos grub stsol //
dgra bgegs sgrol ba'i +
mi kha nang rims bzlog la bsgyur //
bsam pa'i don rnam myur du bsgrub //
bdag cag nyams grib dag gyur cig //

kye rlung rta'i rten rdzas rnam la 'bul //
bdag cag rgyu sbyor 'khor dang bcas //
bgegs rigs stong phrag brgyad cu bzlog //
gdon rigs gsum brgya drug cu bzlog //
nad rigs bzhi brgya rtsa bhzi +
byis ba'i gdon chen bco lnga +
mi kha kha mchu rims nad +
pho gdon mo gdon rgyal gdon +
ro langs dur se ngan pa +
phyogs la god kha byed pa +
rmi lam mtshan ma ngan pa +
rbad 'dre rbod gtong phur kha +
lo zla zhag dus ngan pa +
thal ba'i rdul phran brlag par mdzod //
bcol pa'i 'phrin las grub par mdzod //

lan gsum brjod //

rlung rta tshogs dbu 'phangs bstod //

kye mgo la steng du nor bus brgyan //

rkang bzhi me 'bar 'bum phrag 'phros //
 spyan gnyis nyi zla'i shar ba 'dra'i //
 ljags ni bar snang glog lce 'dra //
 zhal nas g.yu yin na [!] phung [=phu] thul //
 mtsher skad nam kha'i dkyil du sgrogs //
 gnod byed dgra bgegs tshar gcod pa'i //
 rlung rta nam mkha'i sprin phung thebs [=gtib] //
 mgo la li khri mtshal gyis byugs //
 dar zab stag gzigs [!] rnams kyi brgyar [=brgyan] //
 dbu sgra [=skra] me ltar 'bar ba bzhin // [2/b]
 gnod byed dgra bgegs rdul du rlog //

srog lus dbang thang rlung rta sogs //
 tshe bsod dpal 'byor bsnyan grags bskyed //
 mi nor zas sogs longs spyod rnams //
 yar ngo'i zla bzhin rgyas pa dang //
 mchog rnams legs par stsal du rlog //

OM SUPRA TISTHA BADZRAYE SVAHA //

spyin bdag gi bzang phyogs ri po la bkra shis char 'bebs ghang [=gtang] OM AH HUM stag
 seng khyung 'brug 'dir yar bskyed // kun 'dus sarba 'du 'du ho / bdag ming 'di lo'i srog lus
 dbang thang rlung rta'i bskyed cing ci 'dod dngos grub stsol //

OM SUMBHANI brjod nas bgegs skrad rab gnas ni sbyin ba'i bdag po'i tshogs thams cad
 stsol pa'i phyir // gzugs bris 'di la brtan bar bzhugs // YE DHARMAHETU + SHRAMANA //
 rab nas gsung //

TSHETHAR

rLung rta tshe thar bkra shis char bebs zhes bya ba bzhugs so //

A Magyar Tudományos Akadémia Keleti gyűjteménye, Tib. 636.18

*na mo gu re[=u] ye / 'dir rlung gi rta tshe thar btsugs la / bkra shis char bebs dang rlung
rta'i bsang btang ba'i bar du 'di ltar bya / stag ba'i shug pa'i byang bu la / he he stag seng
khyung 'brug l[=]'dir yar bskyed / kun 'dus SARBA 'du 'du HOH zhes 'dzum glang gi skad
kyis sngags bris ba'i bshams du /*

*NA MO RATNA TRA RA YA YA / KAM KA NI KAM KA NI / RO TSA NI RO TSA NI / TRO TA
NI TRO TA NI / TRA SA NI TRASA NI / PRA TI HA NA PRA TI HA NA/ SARBA KARMAH
PA RIM PA RA NE ME SARBA SATVA NAN SVAHA / OM YE DHARMA HE TU PRA BHA
VA HE TU NTE SHA NTA THA GA TO HYA BA DAT / DE SHANYTSA YO NI RO NI RO
DHA E VAM BA DHI MAHA SHRA MA NAH zhes pa sogs la tshal kyis bris ba'i rgyal tu /
kyai bla ma yi dam lha tshogs dang bdag gi rlung rta dar zhing rgyas pa'i lha bsrung thams
cad la gzhon pa'i mchog gyur rta 'di rten du 'bul lo /*

*rten las ma 'da' bem las ma g.yo par dgyes par bzhes nas / [2/a] bdag cag 'khor bcas kyi mi
mthun bar chad kun sel zhing srid zhi'i dpal 'byor phun tshogs shing rlung rta dar zhing
rgyas par mdzad cing brtan par bzhugs su gsol / OM SUPRATISTHA VAJRAYE SVAHA /
zhes bris nas phyi bu sogs gang rung bar SUBHE stag gzigs ras dar tshen sna lnga dang bcas
pa btags rten rta rten 'brel snying po bzlas nas sngags chus khru sngags drug dang phyag
rgya drug gi lan gsum gyis spel par byas nas 'di skad do //*

kye rdzu phrul shugs ldan rlung rtar mgyogs //

rna ba gnyis kyi rtse mo rno //

sna bu gnyis las na bun thul //

mig gnyis pa ying nyi zla ltar //

rta skad tsher ba tser sgrog //

ze rdog rnga ma phang phung 'thug //

rgyab skal mnyam ni khri gdan bzhin //
mig bzhi lcags las sras zhing 'this //

sha rgyas spu mdog mdzes sdug can //
[2/b] khrus shing bsang bas dag byas la //
sngags bris byang bu 'i bem po dang //
stag gzigs ras dang dar sna brgyan //

dngos su bshams pa 'i rta mchog gi //
sngags dang phyag rgyas ting 'dzin gyis //
zag med rab tu spel byas nas //
stong gsum khyon kun gang ba 'di //

phyogs bcu 'i zhing khams la bzhugs pa //
bla ma yi dam sangs rgyas dang //
byang sems nyan rang dpa' bo dang //
mkha' 'gro bsrung ma 'i rten tu 'bul //

khyad par Kong tse 'i rgyal po dang //
drang srong 'bum tsho 'khor dang bcas //
rlung rta dar ba 'i lha tshogs dang //
skyes lha dgra lha rten tu +

tshe rabs rgyud dang dmu rabs rgyud /
phas mes rgyud kyi bsten pa 'i lha //
pho lha mo lha zhang lha sogs //
'gro ba 'i bsrung pa 'i rten du +

rta lha 'i rgyal po Re manta //
nor lha nor bdag phyug lha dang //
phyogs skyong zhing skyong sde brgyad dang //
yul lha bzhi bdag rnams la 'bul //

dgyes bzhin bzhes nas rten 'cha' zhing //

brtan par bzhugs la yon bdag gi //
[3/a] srog lus dbang thang rlung rta dang //
tshe bsod dpal 'byor rgyas par mdzod //

'khor 'bangs longs spyod snyan grags kyis //
rgyal srid mtshan 'dzin 'ja' sa dang //
bstan dang srid pa'i bya byed rnams //
yar ngo'i zla lhar [=ltar] rgyas par mdzod //

rigs 'dzin gdung rgyud 'phel ba dang //
bdag la sdang ba'i dgra po dang //
gnod byed 'byung po gdon bgegs rnams //
gtan du 'joms pa'i 'phrin las mdzod //

bdag sogs 'khor dang bcas rnams kyi //
sgo gsum bya ba ci byed par //
ko long phrag dog ma mdzad cing //
rtag tu mkon [=mgon] skyob skyabs grogs mdzod cig //

bjod [brjod] cing des pa'i rang bzhin gyis //
zhi zhing byams pa'i sems bskyed nas //
bde legs chen po khyab pa dang //
bsam don yid bzhin bsgrub par mdzod //

*ces pa 'di ni Che lwang jang jong chen po'i [3/b] sras gnyis pa bstan pa dang srid pa'i rig
pa'i yon tan phun sum tshogs zhing skye bu'i mthu rtsal ldan pa'i dang [=ngang] Ye shes
zhes bgyi ba 'di lta bu'i zhal dgos zhes bka' bsgul ba'i don du // byang phyogs bstan pa'i gsal
byed Dza pa nitta bLo bzang snyan grags dge legs rnams rgyal dpal bzang po'i slob ma
kyang dPal mgon ming can gyis gsung gi bris nas // dge legs 'phel //*

GSERKYEMS

rLung rta gser skyems zhes bya ba bzhugs so //

Kézirat, magángyűjtemény, Budapest

[1b] *OM BADZRA AMRI TAs bsangs / SVABHA VAs spyangs / stong pa'i ngang las rang
rang ming yig dang po thig le brgyan pa zhu ba las byung ba'i 'dod yon lngas mkho dgu'i
longs spyod rnams rlung rta sde bzhi la sogs pa'i mgron rnos so so'i dbang po drug gi spyod
yul du dgos 'dod yid bzhin 'byung ba'i gter chen por gyur /*

*OM AH HUM lan gsum brjod / sngags drug dang phyag drug gi byin gyis rlobs / bden stobs
brjod /*

*stong pa'i ngang las rang rang gi gzugs dang dbyer med pa'i shar phyogs kyi rlung rta rgyal
po mar gang (=gad) lhar (=ltar) ljang khu stag gi gdong can / lag ma g.yas pas rlung rta
ljang khu 'dzin pa / shing lo gsar ma'i gos gyon pa / stag la gnas pa'i shing rgyab ljang shing
rgyas pa la brten pa / rang rang gis gnas nas bsgoms pa dang 'dra pa'i rnams spyang drangs /
rol mo [2a] dbyangs dang /*

kye shar phyogs shing kham ldan pa'i 'jig rten nas //
byi 'brug sprel gsum lo ba'i rlung rta lha //
sa bdag rgyal po shing stag 'khor dang bcas //
dmigs yul rlung rta'i zhi phyir spyang 'dren no //

dga' ba'i gar dang bcas pa'i 'dir gshegs la //
bdud rtsi gser skyems zhi ba'i 'di bzhes la //
zhi ba'i byin rlobs mchog gis dngos grub stsol //
mchod pa bzhes la stag seng khyung 'brug yar bskyed kun 'dus SARVA 'du 'du HOH

lho phyogs me kham ldan pa'i 'jig rten nas //
phag lug yos gsum lo ba'i rlung rta lha //
sa bdag rgyal po me sbrul 'khor dang bcas //
dmigs yul rlung rta'i rgyas phyir spyang 'dren no //

dga' ba'i gar dang bcas pa'i 'dir gshegs la //
bdud rtsi gser skyems rgyas pa'i 'di bzhes la //
rgyas pa'i byin rlob tshe yi dngos grub stsol //
mchod pa [2b] bzhes la stag seng khyung 'brug yar bskyed kun 'dus SARVA 'du 'du HOH

nub phyogs lcags kham ldan pa'i 'jig rten nas //
stag rta khyi gsum lo ba'i rlung rta lha //
sa bdag rgyal po lcags sprel 'khor dang bcas //
dmigs yul rlung rta'i dbang phyir spyen 'dren no //

dga' ba'i gar dang bcas pa'i 'dir gshegs la //
bdud rtsi gser skyems dbang gi 'di bzhes la //
dbang gi byin rlob dbang bsdud dngos grub stsol //
mchod pa bzhes la stag seng khyung 'brug yar bskyed kun 'dus SARVA 'du 'du HOH

byang phyogs chu kham ldan pa'i 'jig rten nas //
bya glang sbrul gsum lo ba'i rlung rta lha //
sa bdag rgyal po chu phag 'khor dang bcas //
dmigs yul rlung rta'i drag phyir spyen 'dren no //

dga' ba'i gar dang bcas pa'i 'dir gshegs la //
bdud rtsi gser skyems drag po'i [3a] 'di bzhes la //
drag po'i byin rlob bar chad dngos grub stsol //
mchod pa bzhes la stag seng khyung 'brug yar bskyed kun 'dus SARVA 'du 'du HOH

gzhan yang lo zla zhag dus srog lus dbang //
sa kham spar sme log min kha rje la //
dbang gis sa bdag 'khor dang bcas rnam kyang //
dmigs yul rlung rta bskyed phyir tshogs la 'bul //
bdud rtsi gser skyems rlung rta'i 'di bzhes la //
rlung rta byin rlob mchog gi dngos grub stsol //

RABGNAS.1

rLung rta'i bar [=rab] gnas bya tshul bzhugs so //

Kézirat, magángyűjtemény, Budapest

*[1/b] na mo Padma saM bha va ya / 'dir rlung rta'i rab gnas bya ba'i rim pa ni / rlung rta
lag len bzhin du bris nas stegs kyi khar bkram / mdun du mchod pas bskor / yang 'jig rten
skyong ba bzhi'i gtor ma bshams la / skyabs sems sngon du btang nas / bdag bskyed bsgom pa
/ de nas 'khor lo bsangs sbyangs /*

*stong pa nyid du gyur / stong pa'i ngang las sprin gyi phung po'i dbus su rta mchog dkar po
gnam la 'dab kha dog las gang dang mthun chags lding ba bzhin myur 'gro nas nyi ma gcig
gis stong gsum bskor nus pa rma bya'i spu ltar mdzes pa yid du 'ong ba dang ldan pa'i lte
bar 'khor la mu khyud dang bcas pa'i nang du yig 'bru longs pa'i tshul du gnas pa yongs su
gyur pa las rTa mgrin rgyal pa sku zhi rgyas dbang drag sogs las gang dang mthun / [2/a]
mdog dmar po mihing nag zhal gcig phyag gnyis kyi g.yas be con nam mkha'i la phyar zhing /
g.yon zhags pa 'dzin pa sdigs pa'i tshul du mdzad pa / khro bo'i brgyan thams cad kyis
brgyan pa g.yas bskums g.yon brkyangs kyis pad nyi la bzhugs shing sku las ye shes kyi me
dpung rab tu ' bar bas bdud dang bar gcod bgegs thams cad bsregs cing 'joms par mdzad pa
/ spyi bor rta mgo ljang ku skad 'byin pa'o /*

*de'i rjes su 'brangs pa'i rlung lha sku mdog zur can g.yas rlung gi ba dan 'phyar ba / g.yon
sdigs mdzub mdzad pa / dar sna tshogs kyis brgyan zhing / sha ba la bzhon pa / de dag gi spyi
bor OM / mgrin par AH / thugs kar HUM / [2/b] de las 'od zer 'phros / DZAH HUM BAM
HOH / gnyis su med par gyur / dbang lhas dbang bskur / Od dpag med kyis dbu brgyan par
gyur / mchod pa bsangs spyangs byin gyi rlab /*

OM BADZRA KRO DHA HA YA GHRI VA SA PA RI VA RA ARGHAM / sogs kyis mchod /

*bDe gshegs kun gyi gsung gi rang bzhin ni //
log drin dregs sde brgyad 'dul ba'i phyin //
mi zad dbang drag khros pa'i gar mdzad pa'i //
padma dbang gi lha la phyag tshal lo //*

rlung ste srog kyang 'dzin pa'i lha //
rig 'dzin rgyal po kun gyi bdag //
nub byang rlung lha tshogs kyi lha //
mchod kyang bstod de phyag kyang tshal //

zhes brjod /

rang gi thugs ka'i sa bon las 'od zer 'phros / sams can [3/a] thams cad kyi nad gdon bar chad
bdud dang bgegs tshogs mi mthun pa'i rgud pa thams cad zhi / Sangs rgyas sras bcas la
mnyes pa'i mchod pa'i sprin gyis mchod pa 'bul / Sangs rgyas kyi go 'phang la bkod / tsur
'dus thugs ka'i sngags 'phreng sa bon dang bcas pa la thim /

zhi ba la / bsgrub bya tshe ge mo zhes bya ba'i nad gdon bar chad mi mthun pa'i phyogs
thams cad dang / khyad par rlung rta rgud pa'i rkyen ngan thams cad zhi bar gyur / rgyas pa
la / bsgrub bya tshe ge mo zhes bya ba'i tse bsod dpal 'byor snyan grags legs tshogs yon tan
thams cad rgyas / khyad par rlung rta rgud pa'i rkyen ngan thams cad 'joms par gyur / dbang
la / bsgrub bya tshe ge mo zhes bya ba'i kham gsum [3/b] zas nor longs spyod rgyal rigs rin
chen dkor mdzod mi phyugs thams cad dbang du bsod / khyad par rlung rta rgud pa de gso
bar gyur / drag po la / bsgrub bya tshe ge mo zhes bya ba'i dgra bgegs thams cad gzhan gyi
bsam sbyor ngan pa thab rtsod thams cad drag po chad pas tshar gcod cig / khyad par rlung
rta rgud pa de dar bar gyur / bar bsams la /

HRIH PADMA DHA KRID BARDZA PHAT / zhes gang mang bzlas / yig brgya brjod / mchod
bstod gong bzhin bya / rten 'brel snying po brjod la me tog gtor nas / mdun gyi lha rnam 'od
du zhu nas yig 'bru'i ram par gyur nas rten 'di la britan par bzhugs nas bsgrub bya tshe ge mo
zhes bya ba'i rlung rta rgud pa sogs 'gal rkyen ngan pa thams cad 'joms pa'i nus mthu can
du gyur par bsams la / bkra shis [4/a] kyis brgyan par bya'o /

ces pa 'di ni rlung rta'i bsrung 'khor la rab gnas bya 'tshul Padma 'byung gnas kyi rgod ma
brgyan zhes bya ba 'di ni Yon tan rgya mtshos bris pa'o //

RABGNAS.2.

rlung rta'i rab gnas dang bsang mchod 'bul tshul bzhugs so /

Kézirat, magángyűjtemény, Budapest

rlung rta'i rab gnas ni /

rang nyid skad cig gi HUM / OM SUM BHA NI brjod nas bgegs bskrad /

sbyin pa'i bdag po'i tshe dang bsod nams dang //

dpal 'byor snyan grags mthu stobs rnams //

legs tshogs thams cad stsol ba'i phyir //

gzugs bris 'di la brtan par bzhugs so //

YE DHARMA brjod nas me tog 'thor / rje btsun dam pa zhal snga nas gsungs pa'i rlung rta'i rab gnas so //

bkra shis ni /

mi 'gyur lhun po sku yi bkra shis shog //

yan lag drug cu gsung gi bkra shis shog //

mtha' [2/a] bral dri med thugs kyis bkra shis shog //

rgyal ba'i sku gsung thugs kyis bkra shis shog //

nyin mo bde legs mtshan bde legs //

nyi ma'i gung la bde legs shing //

nyin mtshan rtag tu bde legs pa'i //

dkon mchog gsum gyi bkra shis shog //

rlung rta'i bsang mchod 'bul tshul legs tshogs yar 'phel zhes bya ba bzhugs so // 2a4-4a3,
megegyezik a BSANG.1. szövegével, ld. Függelék.

rlung rta bskyed pa'i bsangs bzhugs so

kye bslu med gtan gyi skyabs gnas mchog //
dkon mchog gsum dang khyad par du //
zhing khams rgya mtsho 'i rgyal ba kun //
bla ma lha dang mkha' 'gro 'i tshogs //

bsod [4b] rnams mchod yul dam pa dang //
Ko'u shi ka yi mchod tshogs 'bul //
di 'i mthus bdag sogs mkha' mnyam dang //
khyad par rnal 'byor rlung rta bskyed //

tshe ring dpal bskyed rlung rta dbang //
stobs chen longs spyod mnga' thang 'khor //
dpyar kyi rgya mtsho 'byung ba bzhin //
gong nas gong du rgyas gyur cig //

gnas skabs nyer 'tshe sems ldan pa 'i //
dgra dang bgegs kyi bar chad gnod //
nam yang tshugs bar ma gyur cig //
srog lus dbang thang rnams kyi dar //
mthun pa 'i rkyen rnams tshang bar mdzod //
[5/a] stag seng khyung 'brug 'dir yar bskyed //
kun 'dus sarba 'du 'du HO

rnal 'byor bdag gi rlung rta bskyed //
yon gyi bdag po 'i rlung rta bskyed //
kha 'dzin rgyab brien dpung gnyen mdzod //
g.yel med rtag tu grogs mdzod la //
bcol pa 'i 'phrin las 'grub par mdzod //

rlung rta'i gser skyems zhes bya ba bzhugs so //

kye bla ma yi dam dkon mchog gsum //
rgyud sde bzhi yis lha tshogs dang //

khyad par rlung rta'i lha tshogs la //
gser skyems ja chang [5/b] 'o mar bcas //
bdud rtsi'i gser skyems mchod pa 'di //

bla ma yi dam lha tshogs la //
gser skyems +
bdud rtsi'i +
bzhes la mchog mthun dngos grub stsol //

chos skyong bsrung ma'i lha tshogs la /
gser skyems +
bdud rtsi'i +
bzhes la las ma lus bsgrub //

lhan skyes nor lha lha tshogs la //
gser skyems +
bdud rtsi'i +
mthun rkyen 'dod dgu char bzhin phob //

dgra lha rlung rta'i lha tshogs la //
gser skyems +
bdud rtsi'i +
bzhes la dgra dpung phye mar 'thag //

dkar phyogs yul 'di'i gzhi bdag la //
gser [6/a] skyems ja chang 'o mar bcas //
bdud rtsi'i gser skyems mchod pa 'di //
bzhes la dgra sgrol dngos grub stsol //
bcod ba'i 'phrin las 'grub par mdzod //

ces pa 'di ni rlung rta'i gser skyems bzhugs so //

rlung rta'i g.yang

bai dar zhing rgyas rlung rta bskyed //
nor mang la sogs bzang phyugs gyur //
bkra shis gnas 'dir g.yang la byor //
de ring phyva dang g.yang du len //

khyad par du yang sems can rnam //
thams cad legs par phyva dang byon //
kun bzang dar zhing [6/b] rgyas par gyur //
de ring phyva dang g.yang du len //

slar yang snying ka'i padma'i steng //
bzang po kunta'i tshar zer la //
bkra shis rgyal po rnam sras gshegs //
de ring +

sangs rgyas thams cad byang sems dang //
dge slong dge 'dun 'khor gyis bskor //
rtsa ba brgyud pa'i bla ma dang //
bkra shis rgyal po rnam sras gshegs //
de ring phyva dang g.yang du len //

bkra shis dpal bskyed dar zhing rgyas //
rlung rta lus ngag yid gsum gyis //
srog lus dbang thang rlung rta dang //
dar dkar g.yab [=g.yob] cing spyan [7/a] 'dren no //

'khor dang bcas pa thams cad kun //
bkra shis gnas 'dir g.yang la byon //
yon bdag tshe g.yang bskyab tu gsol //
he he stag seng khyung 'brug 'dir yar bskyed // kun 'dus sarba 'du 'du HO

ces pa 'di ni 2 shAkya btsun pa dge slong bLo bzang chos kyi mtshan gyis sbyar pa'o // dge'o
//

BSAMPHEL

rlung rta rgyas pa'i bsam 'phel dbang gi rgyal po

Kézirat, Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 619.11.2

*[6a3] 'dir rlung rta dar cog la brien pa'i rgyas thabs su bsgrub pa po rang gi rlung rta'i
mdog dang ras legs par gtsam [=gtsang] la gza 'skar tshes 'phrod pa 'di ltar bris /*

*sangs rgyas chos dang tshogs kyis mchog rnams la //
byang chub bar du bdag ni skyabs su mchi //
bdag gi rlung rta'i rgyas pa'i phyar dar mthus //
dgos 'dod thams cad myur du 'grub par shog //*

*bla ma yi dam lha tshogs dang //
rgyud sde bzhi yi dkyil 'khor dang //
dpa' bo mkha' 'gro thams cad dang //
chos skyong bsrung ma'i tshogs rnams dang //*

*skyes lha dgra lha 'go ba'i lha //
yul lha gzhi bdag thams cad [6b] dang //
lha srin sde brgyad tshogs rnams la //
lha rdzas cod paN 'du 'bul bas //*

*lha 'dri ma gsum thams cad kyis //
bdag gi dbang du bstu gyur cig //
he he stag seng khyung 'brug bdag rlung rta //
'dir bskyed kun 'dus sarba 'du 'du ho //*

*bdag gi gnam so chu chu mo sprul //
A tsar ming 'di zhes bya ba'i //*

tshe bskyed bsod nams bskyed pa dang //
dpal bskyed snyan grags bskyed pa yi //
srog bskyed lus bskyed dbang thang bskyed //
rlung rta bskyed dang 'byor ba bskyed //

bstobs bskyed mnga' thang rigs brgyud bskyed //
bkra shis bde legs phun tshogs bskyed //
zla ba yar gyi ngo bzhin du //
gong nas gong du 'phel bar shog //

gzhan yang bdag ni tshe srog ni //
brag las sra brtan chu las ring //
bla ma mchog gsum skyabs 'og nas //
dus nam yang yang 'bral med shog //

gzhan yang dgra bgegs gnod byed dang //
bsam [7a] ngan sbyor rtsub mtho 'tshams rnams //
chos skyong bsrung ma'i mthu stobs kyis //
rdul phran bzhin du brlag par mdzod //

bdag lus 'di la skye bo thams cad kyis //
'dus par 'dus shing 'byor ba phun tshogs rnams //
chu bo'i thogs rnams rgya mtshor 'jug pa bzhin //
khams gsum dbang du bsdu bar mdzad du gsol //

sngon gyi las kyi [=kyis] rgyal ba'i bstan pa la //
sdang ba'i sems 'chang mi dang mi min kun //
skad cig nyid la rdul du brlag mdzad pa'i //
bstan pa'i sgron me phyogs bcur 'bar bar shog //

mdor na chos ldan bsam pa'i don spyi dang //
khyad par bdag gi dgos 'dod yid bzhin du //
myur du 'grub pa'i smon pa ji bzhin du //
thogs pa med par 'grub pa'i bkra shis shog //

*ces pa 'di ni rlung rta rgyas pa'i bsam 'phel dbang gi rgyal po zhes bya ba ' di ni kham s kyi
srid mi bzang du Kun dga' rgyal mtshan ring [=gyis] bskul ba'i don shAkya'i dge slong bLo
bzang bskal bzang rgya mtsho'i sbyar ba'o //*

MCHODCHOG

*rLung rta mchod chog phan bde'i padma dkar po'i mdzes rgyan bung ba gzhon nu 'i glu
dbyangs zhes bya bzhugs so //*

Magányűjtemény, Budapest, blokknyomat, 20 fólió

na mo gu ru Manydu shri ye /

*'khor 'das kun la ngo mtshar rten 'byung gi //
phyag rgya'i ri mo nyams [2/a] pa med pa'i gshis //
rjen par gzigs pa'i ye shes sgyu ma'i 'phrul //
'Jam mgon [2/b] bla ma'i zhabs la phyag tshal nas //*

*chos dang srid kyi phun tshogs 'dab brgya'i tshal //
dge mtshan snang ba'i zer gyis legs 'byed pa'i //
rlung rta'i nyin byed bsod nams shar ri'i rtser //
'dren pa'i thabs mkhas cho ga deng 'dir bya //*

*de yang chos ldan gyi bya ba yid bzhin 'grub pa'i ched du rlung rta dar bar 'dod pas //
mchog gsum gyi rten bkram / rlung rta'i phyar (= 'phyar) dar yod na khang steng ngam [3/a]
g.yang bre 'bru dkar gyis bkang ba'i nang du mda' dar dang lhan tu btsugs / chu gnyis nyer
spyod / rol mo / 'dod yon lnga / dkar gtor gser skyems / zan las byas pa'i srog chags sna
tshogs kyi gzugs 'gros sogs 'du byas la / skyabs sems tshad med bzhi bsgom / bla med kyi
'Jam dpal zhi khro gang rung gi bdag bskyed sngon du btang nas 'di ltar ---- bsam zhing
brjod bya'o //*

*bde chen dbyings [3/b] las mdun gyi nam mkha' ru //
zhing gi 'byor ba rgya che grangs med pas //
yongs su gang ba'i rin chen gzhal yas su //
kha dog sna lnga'i 'ja' tshon 'khrigs ba'i dbus //*

pad dkar zla ba rgyas pa'i gdan steng du //

rtsa ba'i bla ma rje btsun 'Jam pa'i dbyangs //
gur gum mdangs ldan mtshan dpe'i gzi 'od 'bar //
zhal gcig phyag gnyis ral gri glegs bam bsnams //

steng du bla ma [4/a] Sangs rgyas sprin ltar 'thebs //
mtha' skor yi dam bsrung ma thams cad 'dus //
'og tu nor lha Kong tse drang srong tshogs //
srog lus dbang thang lung rta dar ba'i lha //

sa bdag sde bzhi 'khor dang bcas pa sogs //
rang rang dgyes pa'i gdan la bzugs par gyur //
rang gi thugs ka'i HUM las 'od 'phros pas //
mchod yul ma lus spyang drangs [4/b] sa ma dza //

rol mo dbyangs dang bcas //

phyogs bcu'i zhing kham rab 'byams nas //
bla ma rgyal ba sras bcas dang //
dpa' bo mkha' 'gro bstan srung tshogs //
mchod pa'i gnas 'dir gshegs su gsol //

dvangs bsil ri bo rtse lnga nas [//]
'phags pa 'Jam dpal sprul pa'i sku //
Kong rtse drang srong tshogs dang bcas //
mchod pa'i gnas 'dir gshegs su [5/a] gsol //

phyi nang 'byung ba'i dbyings rum nas //
snod bcud kun la dbang byed pa'i //
spar sme lo zla lung lha'i tshogs //
mchod pa'i gnas 'dir gshegs su gsol //

zhes spyang drangs / mchod la bsangs sbyangs /

stong ba'i ngang las OM las rin po che'i snod yangs shing rgya che ba rnams kyi nang du
OM AH HUM zhu ba las byung ba'i mchod yon zhabs [5/b] bsil la / me tog / bdug spos /
snang gsal / dri chab / zhal zas / rol mo rnams dvags shing thogs pa med pa nam mkha' dang
mnyam par gyur /

OM ARGHAM nas SAPTA AH HUM gi bar byin gyis brlabs /

lha rdzas kun bzang mchod sprin las //
byung ba'i mchod yon dam pa 'di //
bla ma lha bsrung tshogs la 'bul //
bzhes nas mchog thun [6/a] dngos grub stsol //

OM GURU DE VA RAKSHI TA SA PA RI VA RA ARGHAM PRA TI TSTSHA HUM SVAHA //

gong gi mchod yon gyi gnas su / zhabs bsil / nas / rol mo zhes dang / ARGHAM gyi gnas su /
PA DYAM / nas / SHAPTA / rnams bcug la 'bul / de nas yig brgya ci / 'grub bzla / bshags pa
ni /

HUM rDo rje chang dang 'Jam mgon Tsong kha pa //
yab sras rin chen brgyud pa'i [6/b] bla ma dang //
yi dam bsrung ma rlung rta dbang ba'i lha //
'khor dang bcas pa bdag la gongs su gsol //

sku bzhi'i bdag nyid rtsa brgyud bla ma la //
ma rig dbang gis log lta bgyis pa dang //
bag med g.yengs pas yi dam lha bsrung pa //
bsnyen sgrub tshul bzhin ma byas mthol lo bshags //

thog ma med nas goms pa'i dug gsum gyi //
sgo gsum nyes [7/a] spyod klung du byin pa kun //
thugs rje che ldan mchog gsum spyan snga ru //
gdung shugs drag po'i yid kyis mthol lo bshags //

rang bzhin dri bral sems kyi cang shes rta //

byang chub lam du g.yo byed rnam dkar las //
de yi bgegs gyur 'di snang la zhen cing //
dam tshig nyams chags song ba mthol lo bshags //

bshags dang bshags [7/b] bya bshags yul mi tsam yas //
grub pa med kyang kun rdzob 'khral pa'i ngo(r) //
nongs pa gang mchis mthol zhing bshags bgyid na //
dmigs med dbyings su bzod cing tshangs par stsol //

thugs dam bskang ba ni bsangs dud cher btang ste / bskang rdzas rnam bsang spyangs /

stong pa'i ngang las rang rang gi ming yig dang po thig les brgyan pa zhu ba las byung ba'i
bla ma yi dam [8/a] sangs rgyas byang sems dpa' bo mkha' 'gro chos skyong bsrung ma
'khor dang mnyes par byed pa'i dam rdzas sPyan gzigs mchod pa'i bye brag bsam gyis mi
khrab pa zhib bla ma yi dam sangs rgyas byang sems dpa' bo mkha' 'gro chos skyong bsrung
ma 'khor dang bcas pa rnam kyi spyang lam du 'byung zhing rgyas par gyur /

OM SA RBA BID PU RA sogs dang / [8/b] sngags drug phyag rgya drug gis byin gyis brlabs
la /

HUM 'gyur med lhan skyes bde ba'i ye shes ni //
grangs med mchod pa'i ngo bor 'char pa'i sprin //
zag med bde ster nam mkha' gang ba yis //
dmigs med thugs la dgyes pa bskyed 'gyur cig //

lha yi mchod yon zhabs bsil 'khyil ba'i mchod //
lha rdzas me tog 'dab stong ge sar 'dzum //
[9/a] lha shug mkhan pa la sogs mer bsreg pa'i //
lha bsang yid du 'ong ba'i bdug spos 'dis //

bla ma yi dam bsrung ma'i thugs dam bskang //
Kong tse drang srong rlung lha'i thugs dam bskang //
rnam mang 'khor tshogs rgya mtsho'i thugs dam bskang //
chos mthun 'dod don lhun gyis grub par mdzod //

rab 'bar sgron me dri bzang bsras pa'i chab //
[9/b] rab yangs snod du gtams pa'i ro brgya'i zas //
rab snyan bi wang gling bu'i sgra la sogs //
rab 'byams khyon kun 'gengs ba'i nyer spyod gyis //

bla ma yi dam bsrung ma'i thugs dam bskang //
Kong tse drang srong rlung lha'i thugs dam bskang //
rnam mang 'khor tshogs rgya mtsho'i thugs dam bskang //
chos mthun 'dod don lhun gyis grub par mdzod //

dri med 'dod pa'i [10/a] yon tan rnam pa lnga //
dri lnga rin chen 'bru sna snying po lnga //
dri ldan ma la ya klung skyed mos tshal //
dri gtsang dbang (=khang) pa brtsegs pa du ma yig //

bla ma yi dam bsrung ma'i thugs dam bskang //
Kong tse drang srong rlung lha'i thugs dam bskang //
rnam mang 'khor tshogs rgya mtsho'i thugs dam bskang //
chos mthun 'dod don lhun gyis grub par mdzod //

[10/b] rgyal bas byin rlabs bkra shis rtags rdzas brgyad //
rgyal srid skyong ba'i yan lag rin chen bdun //
rgyal mtshan ba dan nor bu'i rgyan phreng sogs //
rgyal sras kun bzang mchod sprin la 'gran bas //

bla ma yi dam bsrung ma'i thugs dam bskang //
Kong tse drang srong rlung lha'i thugs dam bskang //
rnam mang 'khor tshogs rgya mtsho'i thugs dam [11/a] bskang //
chos mthun 'dod don lhun gyis grub par mdzod //

mchog gsum kun 'dus bla ma sangs rgyas dang //
mchog dman bar ma'i mgron rnams ma lus pa //
mchog bden dbyings su ro gcig mos pa yi //

mchog gi dngos grub 'grub byed bla med pas //

bla ma yi dam bsrung ma 'i thugs dam bskang //

Kong tse drang srong rlung lha 'i thugs dam bskang // [11/b]

rnam mang 'khor tshogs rgya mtsho 'i thugs dam bskang //

chos mthun 'dod don lhun gyis grub par mdzod //

bzlog pa ni /

HUM bla ma lha dang bsrung ma rnams //

thugs rje byams pa 'i stobs bskyed nas //

mthun pa 'i mchod rdzas 'di bzhes la //

phyi nang gsang ba 'i bar chad bzlog //

pha rol dgra yi 'tshe ba bzlog //

mnan gtad byad dang phur kha bzlog //

sde brgyad gdug pa 'i chos 'phrul bzlog //

nad rims [12/a] dal yams god kha bzlog //

rmi lam mtshan ltas ngan pa bzlog //

lo zla zhag dang dus skeg bzlog //

dus min 'chi ba rnam brgyad bzlog //

dam sri rgyal 'gong gnod pa bzlog //

gdon rigs sum brgya drug bcu bzlog //

bgegs rigs stong phrag brgyad bcu bzlog //

bzlog bsgyur sdang ba 'i dgra la BHYOH //

bzlog bsgyur gnod ba 'i bgegs la BHYO //

HUM rnal byor dpon slob [12/b] dge 'dun yon mchod kyi //

tshe bsod stobs 'byor stan bar grags pa dang //

bshad sgrub bya ba las kyi 'khor lo rnams //

yar ngo 'i zla bzhin mdzod cig lha bsrung tshogs //

dkar gtor bsangs sbyangs /

*stong pa'i ngang las rin po che'i snod yangs par OM AH HUM zhu ba las byung ba'i lha'i
zhal zas dri ro phun sum tshogs par gyur / OM AH HUM /*

lan gsum gyis byin gyis [13/a] rlabs /

A KA RO lan gsum gyis phul / gong bzhin mchod / gzhi bdag gi gtor ma bsngo /

bstod pa ni /

*yon tan gting mtha' yangs pa'i rin chen gling //
skal bzang gdengs bye ba rol pa'i gnas //
'phrin las rlabs phreng dus las mi yol ba //
bla ma lha mchog srid zhi'i gtsug na rgyal //*

*gsang gsum zad chu gter chen po'i [13/b] 'dzin //
mi gy.o rab 'byams sprul pa'i bkod pa yi //
kun bzang snang bas phyogs kyi mtha' 'jal ba //
zhi khro bde gshegs sras dang bcas la bstod //*

*rnal 'byor brtan pos gang gi sku gsung thugs //
yid la lhan skyes 'grogs pa'i dam tshig gis //
rdo rje chang dbang tshe 'dir stsol ba'i lha //
yi dam rgyal ba rgya mtsho'i tshogs la bstod //*

*[14/a] phun tshogs las bzhi'i char 'bebs thugs rje'i sprin //
bstan 'dzin mdongs mtha' dga' ba'i dbyangs snyan can //
thub bstan mkha' dbyings khyab pa'i dpal yon gyis //
phan bde'i mchog sbyin lha bsrung rnams la bstod //*

*rdzas sngags rten 'byung chos la dbang 'byor zhing //
gang 'tshams thabs kyis 'gro ba'i don mdzad pa //
rno mthong 'phrul gyi spyen [14/b] ldan Kong tse dang //*

bden tshig grub pa'i drang srong tshogs la bstod //

las rlung bzang po'i srab kyi bsgyur ba yi //

legs byas lha lam 'jal ba'i rta ljang can //

dge la bdu pa'i yid kyi padma'i ngyen //

rlung lha sde bzhi 'khor dang bcas la bstod //

snyan 'debs bstod tshig dbyid kyi pho nya'i glus //

dad gus tsan dan nags klung mdzes byas bas //

rmad byung dge mtshan [15/a] dar ba'i dus ston gyis //

phyogs kyi 'khor lo rgyas par 'gengs gyur cig //

'phrin las bcol ba ni /

OM srid zhi mnyam par gzigs pa'i rang snang la //

dag pa'i brtan g.yo 'byams klas bkod pa can //

bla ma lha yi ye shes spyen lam du //

yid 'ong mchod sprin rgya mtsho phul ba'i mthus //

kun rtog g.yo ba drungs nas 'byin pa'i rlung //

che phra dbang po 'i gzhu lhar dvangs [15/b] pa'i sku //

'od gsal thugs dang zung du 'jug pa' yi //

thabs lam gsang ba'i rlung rta yar la bskyed //

bag yod phyogs su g.yo ba mthun pa'i rlung //

shes rab me lce cher 'bar ba'i grogs //

lus sems las su rlung ba'i ting 'dzin rten //

rnal 'byor nang gi rlung rta yar la bskyed //

ma bu grogs kyi 'byung kham s 'phrod pa yis //

tshe ring nad med 'byor ldan [16/a] snyan par grags //

ci byas lam du 'gro ba'i nyams dga' ba //

ngo mtshar phyi yi rlung rta yar la bskyed //

dpag yas bsod nams 'du byed nags tshal du //
gzhan snang zil gyis gnon ba'i spar khyim can //
li khri'i lang tsho dar ba'i snying stobs che //
stag ltar 'phyo ba'i rlung rta yar la bskyed //

nges 'byung lhag bsam mchog tu dkar ba'i lus (=las) //
[16/b] yang ngag (=dag) lha (=lta) ba'i g.yu ral sder phreng g.yo //
bshad sgrub gangs ri 'dzin pa'i yon tan dpal //
seng ltar dar ba'i rlung rta yar la bskyed //

srid pa sgyu ma'i brang 'gro'i srog 'phrog pa'i //
thabs mkhas yan lag kun nas rno zhing 'bar //
tshogs gnyis gshog yangs rab rgyas gzhan phan las //
khyung ltar lding ba'i rlung rta yar la bskyed //

ma smad spyod pa'i chu 'dzin lding khang du //
phyogs las [17/a] rnam rgyal grags pa'i sgra brgya ba //
khori yug ri bo'i bar du snyan pa'i dbyangs //
'brug ltar ldir ba'i rlung rta yar la bskyed //

yid dbang mdzes ldan lha yi skyed tshal du //
dgos 'dod kun 'byung rlung rta'i dpag bsam ljon //
yal 'dab 'bras bu'i khur gyis dud (= 'dud) pa ni //
'chi med bdud rtsir smin pa'i bkra shis stsol //

kun 'dus sa rba 'du / du ho:

spro na rlung bskyed 'dir tshad mang du byas / [17/b] gtang rag gi mchod pa byin gyis brlabs
te snyer bzhin mchod /

bslub med pa'i skyabs kyi phul //
bla ma yi dam mchog gsum dang //
'jig rten skyong ba drang srong tshogs //
rlung rta 'khor dang bcas la bstod //

ces bstod brgya sngags /

ma rnyed yongs su + rigs //

BADZRA MUH:

*'jig rten las 'das pa'i mgron gyi ye shes pa gshegs / dam tshig pa bdag nyid thim / mgron
gnyan rnams rang gnas su gshegs par gyur /*

[18/a] shes brjod ni /

*rtsa rgyud bla ma lha dang bsrung ma yi //
rmad byung byin rlabs sprin gyi me tog gis //
yangs pa'i chu mthongs 'gogs pa'i dge mtshan gyis //
phan bde'i lo tog rgyas pa'i bkra shis shog /*

*kun khyab kun la dbang 'byor las kyi rlung //
myur mgyogs shugs kyis 'ba'i lam yangs por //
spangs rtogs yon tan nyi zla gza' skar phreng //
rgyun mi 'chad du rgyu ba'i bkra shis shog //*

*[18/b] 'gyur med bde ba dam pa'i ye shes khams //
cir yang 'char ba'i don gnyis phun tshogs dpal //
drin lan 'khor ba med pa'i ma rnams kyis //
bde blag nyid du thob pa'i bkra shis shog //*

ces brjod cing me tog gi char 'bebs so /

smras pa /

*rmad dkar bya ba yid bzhin 'grub pa'i las //
myur mgyogs g.yo ba'i cha la rlung rta zhes //
btags pa'i ming tsam sgyu ma'i rol rtsed kyis //*

kun gyi dga' ston sgrub pa 'di ko mtshar//

*[19/a] rlung sems 'jug pa gcig tshul nyin byed 'od //
snying gi padmo 'i ze 'brur sems pa na //
bdag blo sbrad rtsam 'i rol chags ba yi //
mchod chog bun ba 'i glu dbyangs 'di ltar snyan //*

*de las 'ong ba 'i legs byas bsam 'phel dbang //
byang chub smon lam kun bzang snyim ba ru //
'bral ba med par bsams pa 'i mchod sprin gyis //
rgyal ba sras bcas rtag tu dgyis gyur cig //*

*'di la rlung dang klung zhes pa gnyis [19/b] yod pa don 'dra ba 'am gang ltar yang ...
(olvashatatlan) ma 'i yi ge ltar byas ste mchog gsum spyi la mchod pa 'i sgo nas rlung rta dar
byed pa 'i cho ga 'di ni chen po hor yul gyi grva rigs bLo bzang lung rtogs bLo bzang rnam
rgyal gnyis kyis rlung rta 'i bskang bshags cig gyis shig dngos pa 'i skyes dang bcas yang yang
nan gyis bskul ba 'i ngor btsun gzugs Ngag dbang thub bstan rgya mtsho rang lo nye brgyad
la 'babs [20/a] pa 'i nag zla 'i yar tshes bzang por chos sde chos po bKra shis 'khyil gyi rang
gshag nas g.yar khral tsam du bris ba 'i yi ge pa ni da pyod ldan dge slong bSam grub ming
can gyis pa manga lam //*

6. Bibliográfia:

6.1. Szótárak:

Csoma de Kőrös, Alexander: *Tibetan-English Dictionary*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.

Das, Chandra: *A Tibetan-English Dictionary*. Gaurav Publishing House, New Delhi, 1985.

CHODRAK, Chos kyi grags pa: *Brda dag min 'tshig gsal ba*. Mi rigs dpe skrun khang, Beijing, 1981.

DAGYIG, *Dag yig gsar bsgrings*. mTsho sngon mi rigs dpe skrun khang, Zi ling (Xining), 1979.

Goldstein, Malvyn, C.: *Tibetan-English Dictionary of Modern Tibetan*. Ratna Pustak Bhandar, Nepal, 1975.

Jäschke, H. A.: *A Tibetan-English Dictionary*. Routledge & Kegan Paul Ltd, London, 1977.

The Rangjung Yeshe Tibetan-English Dictionary of Buddhist Culture. CD ROM Version 3. Rangjung Yeshe Publications, Kathmandu, 2003.

Roerich, Y. N.: *Tibetan-Russian-English Dictionary*. Nauka Publishers, Moscow, 1983.

TSHIGMDZOD, *Bod rgya tshig mdzod chen mo*. Mi rigs dpe skrun khang, Beijing, 1984.

SMANRTSIS, Dr. Tsering Thakchoe Drungtso & Mrs Tsering Dolma Drungtso: *Tibetan-English Dictionary of Tibetan Medicine and Astrology*. Drungtso Publications, Archana, 2005.

6.2. Tibeti források:

6.2.1. A *rlung rta* kultuszához kapcsolódó rituális szövegek

I. A *rlung rta* füstáldozata (BSANG):

i. BSANG.1., átírását ld. Függelék

BSANG.1.1.: Kolofonnal ellátott szövegek:

1. dKon mchog 'Jigs med dbang po: *rlung rta bsangs*. Kézirat, 3 fólió, Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 365.1.1

2. dKon mchog 'Jigs med dbang po: *rlung rta bsangs*. Kézirat, 4 fólió, Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 503.13

3. dKon mchog 'Jigs med dbang po: *rlung rta bsangs*. Kézirat, 4 fólió, Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 639.3

4. dKon mchog 'Jigs med dbang po: *rlung rta yar bskyed pa'i bsangs*. Blokknyomat, 9 fólió, magángyűjtemény, Budapest, (három különböző szertartásból álló szöveg első része, 1b1–4b5)

BSANG.1.2.: Kolofon nélküli, azonos szövegek:

1. *rlung rta bsangs*. Kézirat, 4 fólió, Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 504.8

2. Cím nélkül. Kézirat, 2 fólió, Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 528.32

3. *rlung rta sangs*. Kézirat, 5 fólió, Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 601.8 (kolofon nélkül)

4. Cím nélkül. Kézirat, 5 fólió, Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 619.6.1 (a kézirat része, 1b–3a)

ii. BSANG.2., átírását ld. Függelék

Szerzőt nem jelölő hosszabb változat, BSANG.2.1.

1. *rLung rta gsos ba'i bsangs gsol [=gsol] mchod rgyun khyer mdor bsdus rlung rta'i me spar ba'i rlung g.yab.* Blokknyomat, 11 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 365.47

2. *rLung rta'i gso ba'i bsangs gsol mchod rlung rta'i ma [=me] me spor ba'i rlung g.yab.* Blokknyomat, 9 fólió, magángyűjtemény, Budapest

3. *rLung rta gsos pa'i bsangs gsol mchod rgyun khyer mdor bsdus rlung rta'i me spor ba'i rlung g.yab.* Kézirat, 10 fólió, magángyűjtemény, Budapest,

Szerzőt is jelölő, rövidebb változat, BSANG.2.2.

1. bLo bzang bstan 'dzin: *rLung rta dgos pa'i bsangs mchod rlung rta me spor ba'i rlung g.yab.* Kézirat, 7 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 504.7

2. bLo bzang bstan 'dzin: *rLung rta gso bsangs gsol mchod rlung rta me spar ba'i rlung g.yab.* Kézirat, 8 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 528.23

3. bLo bzang bstan 'dzin: *rLung rta gso ba'i bsangs gsol mchod rlung rta me spor ba'i rlung g.yab.* Kézirat, 7 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 619.11.1

4. bLo bzang bstan 'dzin: *rLung rta'i bsang gsol mchod rlung rta me spor ba'i rlung g.yab.* Kézirat, 6 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 644.8

Hasonló szöveg, BSANG.2.3.

rLung rta dar byed pa'i bsangs mchod yid bzhin nor bu. In: *rLung rta ka 'dzugs btsos tshul 'dod dgu'i char bebs kham s gum dbang du sdud pa'i lcags kyu*, 10a6–16b6, ld. Függelék, KADZUGS

iii. BSANG.3., átírását ld. Függelék

1. Rol pa'i rdo rje: *rLung rta sde bzhi*. Kézirat, 3 fólió, magángyűjtemény, Budapest

2. Rol pa'i rdo rje: *rLung rta myur skyed*. In: *rLung rta myur skyed dang / chos srung khag la gser skyems 'bul tshul*. Sherig Parkang, Dharamsala, 1991, pp. 3–10.

iv. BSANG.4., átírását ld. Függelék

1. Ngag dbang: *rLung rta'i lha la bsangs mchod 'bul tshul*. Blokknyomat, 5 fólió, magángyűjtemény, Budapest

2. Ngag dbang: *rLung rta'i lha la bsangs mchod 'bul tshul*. Kézirat, 6 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 619.5

v. BSKYEDBSANG

bLo bzang dpal ldan ye shes: *rlung rta stobs ldan yar bskyed*. In: *rLung rta yar bskyed pa'i bsangs*. Blokknyomat, 9 fólió, magángyűjtemény, Budapest, (három különböző szertartásból álló szöveg (ld. BSANG.1.) második része (4b5–7a3))

II. A *rlung rta* rúdjának kitűzése. Átírását ld. Függelék, KADZUG.

Ye shes rgyal mtshan: *rLung rta ka 'dzugs btsos tshul 'dod dgu'i char bebs kham s gum dbang du sdud pa'i lcags kyu*. Kézirat, 10 fólió, magángyűjtemény, Budapest

III. A *rlung rta* váltság-áldozata. Átírását ld. Függelék, MDOS.

1. Mi bskyod rdo rje: *mDos chog sna tshogs blto sgrol las rlung rta bskyed pa'i mdos chog bsam 'phel dbang gi rgyal po*. Blokknyomat, 29 fólió, magángyűjtemény, Budapest

2. Mi bskyod rdo rje: *mDos chog sna tshogs blto sgrol las rlung rta bskyed pa'i mdos chog bsam 'phel dbang gi rgyal po*. Kézirat, 28 fólió, magángyűjtemény, Winterthur

3. *mDos chog sna tshogs blto sgrol las rlung rta bskyed pa'i mdos chog bsam 'phel dbang gi rgyal po*. Blokknyomat, 13 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia keleti Gyűjteménye, Tib. 526.39

IV. A *rlung rta* gyógyító szertartása. Átírását ld. Függelék, BCOSTHABS.

rLung rta gis bcos thabs. Kézirat, 2 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 644.47

V. A *rlung rta* élet-váltság áldozata. Átírását ld. Függelék, TSHETHAR.

dPal ngon: *rLung rta tshe thar bkra shis char bebs*. Kézirat, 3 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 636.18

VI. A *rlung rta* italáldozata. Átírását ld. Függelék, GSERSKYEMS.

rLung rta gser skyems. Kézirat, 3 fólió, magángyűjtemény, Budapest.

Más, a *rlung rta* italáldozatával kapcsolatos szöveg:

1. *rLung rta gser skyems*. Kézirat, 2 fólió, magángyűjtemény, Budapest.

2. *rLung rta gser skyems*, a RABGNAS.2. harmadik része, átírását ld. ott.

VII. A *rlung rta* felszentelési szertartása. Átírását ld. Függelék, RABGNAS.

RABGNAS.1

rLung rta'i bar [=rab] gnas bya tshul. Kézirat, 4 fólió, magángyűjtemény, Budapest

RABGNAS.2.

rLung rta'i rab gnas dang bsang mchod 'bul tshul. Kézirat, 7 fólió, magángyűjtemény, Budapest

Más, a *rlung rta* felszentelésével kapcsolatos szöveg:

bLo bzang dpal ldan ye shes: *rLung rta rab gnas*. Kézirat, 2 fólió, magángyűjtemény, Budapest

VIII. A *rlung rta*-val kapcsolatos ima. Átirását ld. Függelék, BSAMPHEL.

bLo bzang bskal bzang rgya mtsho: *rLung rta rgyas pa'i bsam 'phel dbang gi rgyal po*. Kézirat, 2 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 619.11.2

IX. A *rlung rta* áldozati szertartása. Átirását ld. Függelék, MCHODCHOG.

1. Ngag dbang thub bstan rgya mtsho: *rLung rta'i mchod chog phan bde'i padma dkar po'i mdzes rgyan bung ba gzhon nu'i glu dbyangs*. Blokknyomat, 20 fólió, magángyűjtemény, Budapest

2. Ngag dbang thub bstan rgya mtsho: *rLung rta'i mchod chog phan bde'i padma dkar po'i mdzes rgyan bung ba gzhon nu'i glu dbyangs*. Blokknyomat, 10 fólió Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib.614.4

3. Ngag dbang thub bstan rgya mtsho: *rLung rta'i mchod chog phan bde'i padma dkar po'i mdzes rgyan bung ba gzhon nu'i glu dbyangs*. Kézirat, 9 fólió, magángyűjtemény, Winterthur

6.2.2. Egyéb tibeti források

bsTan pa Rab brtan: Bod kyi rlung rta'i rgyan ris kyi byung ba dang de'i khyad chos skor mdo tsam gleng ba. In: *Tenth Seminar International Association for Tibetan Studies*, Oxford, September 6-12, 2003, CD Rom.

BSTODSMON, *bStod smon phyogs bsgrigs*. mTsho sngon mi rigs dpe skrung khang, Zi ling (Xining), 1993.

CHOSMNGON, Vasubandhu: *Chos mngon pa'i mdzod kyi bshad pa*. Gyalwae sungrab partun khang, Delhi, 1982–85.

GRUBMTHA, Thu'u bkvan bLo bzang chos kyi nyi ma: MahA tsi na'i yul du rig byed dang bon gyi grub mtha' byung tshul. In: *Grub mtha' thams cad kyi khungs dang 'dod tshul ston pa legs bshad shel gyi me long*. Blokknyomat, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Keleti Gyűjteménye, Tib. 151.10

GTSUGLAG, *Dag pa gser gyi mdo thig: gtsug lag'phrul gyi 'gyur rtsis*. Blokknyomat, Peking, 1691, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 43.1.19

MAHA, bLo che: *MahA gser gyi rus sbal khra bo'i lto'i lhan thabs zhes bya ba*. Kézirat, 14 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 629.7

MANNGAG, Lo chen Chos dpal rgya mtsho: *'Byung rtsis man ngag zla ba'i 'od zer*. Dharamsala, 1997

MGYK, *'Dir slob dpon padma ga ra'i thugs kyi nying khu mdos chog sna tshogs blto sgro sa ma ya bsgyur chen dga' ba'i ltad mo*. Kézirat, 45 fólió, magángyűjtemény, Budapest.

Namkhai Norbu: *rLung rta'i skor*. In: Tucci, G.: *Tibetan Folk Songs from Gyantse and Western Tibet*. Artibus Asiae, Ascona, 1966, pp. 181–186.

PADMA, *Padma bka' thang*. Chengdu, 1996.

RTA, *rTa*. Kézirat, 2 fólió, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye, Tib. 601.18.

Tibetan Thanka of Protection. Men-Tsee-Khang Exports, New Delhi, é.n.

Tshe dbang Lha mo: *Li tho'i shes bya rab gsal*. Cengdu, 1997.

Tshe dbang lha mo: Bod kyi shes rig las 'byung ba'i skor rags tсам gleng ba. In: *Religion and Secular Culture in Tibet*. Tibetan Studies II, Brill, Leiden-Boston-Köln, 2002, pp. 413–418.

TSINA, A khu lha mo tshul khirms: *MahA tsi na'i rtsis rig rdel 'grel 'thor bsdus 'dod dgu 'jo ba'i dpag bsam ljon shing*. Dharamsala: Tibetan Medical & Astro. Institute.

VAIDURYA, sDe srid Sangs rgyas rgya mtsho: *Phug lugs rtsis kyi legs bshad bai DÜr dkar po*. Krung go'i bod kyi shes rig dpe skrun khang, Beijing, 1997.

6.3. További szakirodalom:

Allan, Sarah: *The Shape of the Turtle: Myth, Art, and Cosmos in Early China*. State University of New York Press, New York, 1991.

Ar'yaasüren, Č., Nyambuu, X.: *Mongol yos janšliin ix tailbar tol'*. „Sütülenxüü” Xüüxdiin Xewleliin Gajar, Ulaanbaatar, 1992.

Ashencaen, D., Leonov, G.: *Art of Buriatia. Buddhist Icons from Southern Siberia*. SPINK, London, 1996, December.

Badral, S.: *Mongol xiimori, salxin xüleg*. Ulaanbaatar, 2003.

Bawden, Charles R.: Two Mongol Texts Concerning Obo-Worship. *Orient Extremus*, Vol. 5, 1958, pp. 23–41.

Bawden, Charles R.: Vitality and Death in the Mongolian Epic. In: *Fragen der mongolischen Heldendichtung* (szerk.: W. Heissig), Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1985, pp. 9–24.

Bawden, Charles R.: Mongolian 'Wind Horse' Offerings. In: *Indo Tibetan Studies* (szerk.: T. Skorupski), The Institut of Buddhist Studies, Tring, 1990, pp. 29–36.

Belezza, John V.: *Divine Dyads: Ancient Civilization in Tibet*. Library of Tibetan Works and Archives, Dharamsala, 1997.

Belezza, John V.: *Spirit-Mediums, Sacred Mountains and Related Bon Textual Traditions in Upper Tibet: Calling the Gods*. Brill, Leiden, Boston, 2005.

Bellezza, John V.: *Zhang zhung: Foundations of Civilization in Tibet*. Beiträge zur Kultur- und Geistesgeschichte Asiens Nr. 61. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien, 2008.

Bentor, Yael: Literature on Consecration (*Rab gnas*). In: *Tibetan Literature* (szerk.: Cabezón, J. I., Jackson, R. R.), Snow Lion, Ithaca, New York, 1996, pp. 290–311.

Berger, Patricia – Bartholomew, Terese Tse: *Mongolia: The Legacy of Chinggis Khan*. Asian Art Museum of San Francisco, San Francisco, 1996.

Beer, Robert: *The Encyclopedia of Tibetan Symbols and Motifs*. Shambhala, Boston, 1999.

Beyer, S.: *Magic and Ritual in Tibet: The Cult of Tara*. Motilal Banarsidass, Delhi, 1988.

Birtalan, Ágnes: Wörterbuch der Mythologie der mongolischen Volksreligion. In: *Wörterbuch der Mythologie 34* (szerk. E. Schmalzriedt – H. W. Haussig), Klett-Cotta Verlag, Stuttgart 2001.

Birtalan Ágnes: Veritékszedő. In: *A mongol nomádok anyagi műveltsége. (Hagyományos mongol műveltség I.). Material Culture. (Traditional Mongolian Culture I.). Materielle Kultur. (Traditionelle mongolische Kultur I.). Ulamjlalt mongol soyol* (Szerkesztette/Presented and edited by/Herausgegeben von: Birtalan Ágnes). IVA-ICRA Verlag - ELTE Belső-ázsiai Tanszék, Wien – Budapest (DVD), 2008.

Blondeau, Anne-Marie: The *mKha' klong gsang mdo*s: some questions on ritual structure and cosmology. In: *New Horizons in Bon Studies* (szerk. S. G. Karmay, - Y. Nagano), Saujanya Publications, Delhi, 2004, pp. 249–88.

Boloshkoeva, N. D. – Soktoeva, I. I.: *Buddhist Paintings from Buryatia*. Nepal, 1998.

Cewel, Ya.: *Mongol xelnii towč tailbar ol'*. Ulsiin Xewleliin Xereg Erxlex Xoroo, Ulaanbaatar, 1966.

Chabros, Krystyna, *Beckoning Fortune: A Study of the Mongol dalaya Ritual*. (Asiatische Forschungen 117) Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1992.

Chophel, Norbu: *Folk Culture of Tibet*. Library of Tibetan Works and Archives, New Delhi, 1983.

Cornu, Philippe: *Tibetan Astrology*. Shambhala, Boston – London, 1997 (magyar kiadása: *Tibeti asztrológia*, Noran, Budapest, 1999).

Cozort, Daniel: *Highest Yoga Tantra*. Snow Lion Publications, Ithaca, New York, 1986.

Csoma de Kőrös, Alexander: *Tibetan Studies*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986.

Dagyab, Loden Serap: *Buddhist Symbols in Tibetan Culture*. Wisdom Publications, Boston, 1995.

Douglas, Nik: *Tantric Charms and Amulets*. Dover Publications, Inc, New York, 1978.

Ekvall, R. B.: *Religious Observances in Tibet*. The University of Chicago Press, Chicago, 1964.

Duka Tivadar: *Körösi Csoma Sándor dolgozatai*. Buddhista Misszió, Budapest, 1984, reprint (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1885).

Filibeck de rossi, Elena: *Catalogue of the Tucci Tibetan Fund in the Library of IsMEO*. Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente, Rome, 1994.

Filibeck de rossi, Elena: *Catalogue of the Tucci Tibetan Fund in the Library of IsIAO*. Istituto Italiano per l'Africa e l'Oriente. Roma. 2003.

Gerasimova K. M.: *Obrjady zašity žizni v buddizme Central'noj Azii*. BNC SO RAN, Ulan-Ude, 1999.

Gyurme Dorje (szerk. és ford.): *Tibetan Elemental Divination Paintings*. Eskenazi and Fogg, London, 2001.

Hajnal, László: Áldozat, szél, ló, füst, zászló: „xiimoriün san”. In: *Őseink nyomán Belső-Ázsiában II. Hitvilág és nyelvészet* (szerk. Birtalan Ágnes), Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1998, pp. 119–144.

Heissig, Walther: *The Religions of Mongolia*. Routledge & Kegan Paul, London, 1980.

Henss, Michael: The Bodhisattva Emperor: Tibeto Chinese Portraits of Sacred and Secular Rule in the Qing Dynasty. In: *Oriental Art* 2001, No. 3, pp. 2–16; *Oriental Art* 2001, No. 5, pp. 71–83.

Hermanns, Matthias: *Tibetische Dichtung. Himmelsstier und Gletscherlöwe*. Erich Röth-Verlag, Eisenach, 1955.

Hermanns, Matthias: *Mythen und Mysterien: Magic und Religion der Tibeter*. Verlag Balduin Pick, Köln, 1956.

Holler, David: The Ritual of Freeing Lives. In: *Religion and Secular Culture in Tibet*, Tibetan Studies II, Brill, Leiden-Boston-Köln, 2002, pp. 207–226.

Hukam Chand Patyal: Tortoise in Mythology and Ritual. *East & West*, 1955, Vol. 45, pp. 97–108.

Hummel, Siegbert: *Geheimnisse tibetischer Malereien*. Otto Harrasowitz, Leipzig, 1949.

Hummel, Siegbert: *Lamaistische Studien*. II. Otto Harrassowitz, Leipzig, 1950.

Hummel, S.: Die lamaistischen Malereien und Bilddrucke im Linden-Museum. In: *Tribus* 1963, Juli, Nr. 16, pp. 35–195.

Hummel, S.: Die Lamaistischen Malereien und Bilddrucke im Linden-Museum. In: *Tribus* 16, 1967, pp. 35–196.

Hummel, S.: The sMe-ba-dgu, the Magic Square of the Tibetans. In: *East&West*, 1969, Vol. 19, pp. 139–146.

Jackson, David: *A History of Tibetan Painting*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1996.

Jamgön Kongtrul Lodö Tayé: *Myriad Worlds*. Sow Lion Publications, Ithaca – New York, 1995.

Kara, György: *Mongol-magyar képzőművészeti lexikon*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998.

Kara, György: *The Mongolian and Manchu Manuscripts and Blockprints of the Hungarian Academy of Sciences*. Budapest, Akadémiai Kiadó 2000.

Karmay, 1998a; Karmay Samten G.: The Interview between Phyva Keng tse lan med and Confucius. In: Karmay, S. G.: *The Arrow and the Spindle*, Mandala Book Point, Kathmandu, 1998, pp. 169–189.

Karmay, 1998b; Karmay, Samten G.: The Appearance of the Little Black-headed Man,. In: Karmay, S. G.: *The Arrow and the Spindle*, Mandala Book Point, Kathmandu, 1998, pp. 245–281.

Karmay, 1998c; Karmay, Samten G.: The Soul and the Turquoise: a Ritual for Recalling the bla. In: Karmay, S. G.: *The Arrow and the Spindle*, Mandala Book Point, Kathmandu, 1998, pp. 310–338.

Karmay, 1998d; Karmay Samten G.: The Local Deities and the Juniper Tree: a Ritual for Purification (*bsang*). In: Karmay, S. G.: *The Arrow and the Spindle*, Mandala Book Point, Kathmandu, 1998, pp. 380–412.

Karmay, 1998e; Karmay Samten G.: The Wind-horse and the Well-being of Man. In: Karmay, S. G.: *The Arrow and the Spindle*, Mandala Book Point, Kathmandu, 1998, pp. 413–422.

Karmay Samten G.: Myths and Rituals. In: *Bon: The Magic World* (szerk.: Karmay, S. G., Watt, J.), Rubin Museum of Art, New York, Philip Wilson Publishers, London, 2007, pp. 147–163.

Kelényi Béla – Vinkovics Judit: *Tibeti és Mongol buddhista tekercsképek*. Hopp Ferenc Kelet Ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 1995.

Kelényi, Béla: A „Good Luck” Thangka-type and Its Astrological Connections. In: *Indo-Asiatische Zeitschrift* Vol. 3. 1999, pp. 16–27.

Kelényi, 2002a; Kelényi Béla: A teremtés ideje a tibeti asztrológiában. A Kozmikus Teknős mítosza. In: *Közelítések az időhöz*, Tabula könyvek 3., Néprajzi Múzeum, Budapest, 2002, pp. 52–72.

Kelényi, 2002b; Kelényi, Béla: The Myth of the Cosmic Turtle According to the Late Astrological Tradition. In: *Impressions of Bhutan and Tibetan Art. Tibetan Studies III. Proceedings of the Ninth Seminar of the International Association for Tibetan Studies, Leiden 2000*, Brill, Leiden, Boston, Köln, 2002. pp. 69–90.

Kelényi, 2002c; Kelényi, Béla: “May they Here Increase! May All Gather Together!” A Woodprint and its Inscriptions from the Mongolian Collection at the Ferenc Hopp Museum of Eastern Asiatic Arts. In: *Ars Decorativa* 21, Budapest, 2002, pp. 79–102.

Kelényi Béla: A jószerecske kultusza. In: *Démonok és megmentők* (szerk.: Kelényi Béla), Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2003, pp. 47–78.

Kelényi Béla: *A Pesh-gyűjtemény (München) tibeti szövegeinek katalógusa*. Kézirat, 2006.

Kelényi Béla: Imázászló (címszó). In: *Keleti művészeti lexikon* (szerk.: Fajcsák Györgyi), Corvina Kiadó Kft., Budapest, 2007, p. 107.

Kelényi, megjelenés előtt (a); Kelényi, Béla: Analysis of a *mdos* Ritual Text Connected with the *rlung rta* Tradition. In: *Tibetan Studies. Proceedings of the Eleventh Seminar of the International Association for Tibetan Studies, Königswinter, 2006*.

Kelényi, megjelenés előtt (b); Kelényi Béla: „A jóbarátok nevében!” Egy halotti szertartás fogadalmi képei. In: *Szerb János Emlékkötet*.

Kelényi, megjelenés előtt (c); Kelényi Béla: A Lungta rítusának ábrázolásai (egy „nyomozás” története). In: *Démonok és védelmezők. Őseink nyomában Belső-Ázsiában IV.* (szerk. Birtalan Ágnes és Kelényi Béla).

Kler, Joseph: Die Windperdfahne oder das K'i-Mori bei den Ordos-Mongolen. *Oriens*, Vol. X, Nr. I, 1957, pp. 90–106.

Kretschmar, Marit: Reittier der Helden, Götter, Dämonen: Pferd und Pferdgeschirr in Tibet. In: *Der Weg zum Dach der Welt* (szerk.: Heissig, W., Müller, C. C.), Pinguin Verlag, Innsbruck, Umschau-Verlag, Frankfurt/Main, 1989, pp. 202–208.

Kvaerne, Per: *The Bon Religion of Tibet*. Serindia Publications, London 1995.

Lessing 1976a; Lessing, Ferdinand D.: Calling the Soul: A Lamaist Ritual. In: Lessing, F. D.: *Ritual and Symbol: Collected Essays on Lamaism and Chinese Symbolism*, The Chinese Association for Folklore, Vol. 91. Taipei, 1976. pp. 31–43.

Lessing 1976b; Lessing, Ferdinand D.: Bodhisattva Confucius. In: Lessing, F. D.: *Ritual and Symbol: Collected Essays on Lamaism and Chinese Symbolism*, The Chinese Association for Folklore, Vol. 91. Taipei, 1976. pp. 91–94.

Lessing, Ferdinand D., Mattai Haltod, John Gombojab Hangin, Serge Kassatkin: *Mongolian-English Dictionary*. Berkeley, Los Angeles, 1960.

Lokesh Chandra (szerk.): *Materials for a History of Tibetan Literature*, Part 1, Sata Pitaka Series, Vol. 28, New Delhi, 1963.

Lopez, Donald S. Jr. (szerk.): *Religions of Tibet in Practice*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1997.

Macdonald, A.: Préambule à la lecture d'un Rgya.bod.yig.tshang. *Journal Asiatique*, Tome CCLI, 1963: 53–159.

Makransky, John: Offering (*mChod pa*) in Tibetan Ritual Literature. In: *Tibetan Literature* (szerk.: Cabezón, J. I., Jackson, R. R.), Snow Lion, Ithaca, New York, 1996, pp. 312–330.

Martin, Dan: Bonpo Canons and Jesuit Cannons: On Sectarian Factors Involved in the Ch'ien-lung Emperor's Second Goldstream Expedition of 1771-1776 Based Primarily on Some tibetan Sources. In: *Tibet Journal*, Vol. XV, No. 2, 1990, pp. 3–28.

Namkhai Norbu: *Drung, Deu and Bön*. Library of Tibetan Works and Archives, Dharamsala, 1997.

Nebesky-Wojkowitz, Réne de.: *Oracles and Demons of Tibet*. Pilgrim Book House, Kathmandu, 1993.

Orosz, Gergely: *A Catalogue of the Tibetan Manuscripts and Block prints in the Library of the Hungarian Academy of Sciences*. Vol. 1, Library of the Hungarian Academy of Sciences, Budapest, 2008.

Orosz, Gergely: *A Catalogue of the Tibetan Manuscripts and Block prints in the Library of the Hungarian Academy of Sciences*. Vol. 2, Library of the Hungarian Academy of Sciences, Budapest, 2009.

Pema Tsering: *Tibetische Weiheminiaturen*. Harrasowitz Verlag, Wiesbaden, 1995.

Pott, P. H.: *Introduction to the Tibetan Collection of the national Museum of Ethnology, Leiden*. E. J. Brill, Leiden, 1951.

Pozdneev, A. M.: *Religion and Ritual in Society: Lamaist Buddhism in Late 19th Century Mongolia*. The Mongolia Society, Bloomington, Indiana, 1978.

Samuel, Geoffrey: *Civilized Shamans: Buddhism in Tibetan Societies*. Smithsonian Institution Press, Washington and London, 1993.

Schlagintweit, Emil: *Buddhism in Tibet*. Augustus M. Kelley, New York, 1969.

Shen-yu Lin: *Mi pham's Systematisierung von gTo-Ritualen*. International Institute for Tibetan Buddhist Studies, GmbH, Saale, 2005.

Shen-yu Lin: The Tibetan Image of Confucius. In: *Revue d'Etudes Tibétaines*, No. 12, 2007, pp. 105–129.

Sneath, David: The Obo Ceremony in Inner Mongolia: Cultural Meaning and Social Practice. In: *Altaic Religious Beliefs and Practices*, Proceedings of the 33rd Meeting of the Permanent International Conference, Budapest June 24–29, 1990 (szerk. Birtalan, Á, Bethlenfalvy, G., Sárközi, A., Vinkovics J.), Research Group for Altaic Studies HAS and Department of Inner Asiatic Studies ELTE, Budapest 1992, pp. 309–318.

Snellgrove, David: *Indo Tibetan Buddhism*. Serinda Publications, London, 1987.

Stein, Rolf A.: *Tibetan Civilization*. Stanford University Press, Stanford, 1972

Stein, Rolf A.: *Recherches sur l'épopée et le barde au Tibet*. Paris Presses Universitaires, Paris, 1959.

Te-ming Tseng: Sino-Tibetische Divinationskalkulation (Nag-rtsis). International Institute for Tibetan Buddhist Studies, GmbH, Saale, 2005.

Tibetan Buddhist Resource Center, www.tbrc.org

Tucci, Giuseppe: Tibetan Folk Songs from Gyantse and Western Tibet. *Artibus Asiae*, Ascona, 1966.

Tucci, Giuseppe: *Tibetan Painted Scrolls*, La libreria dello stato, Rome, 1949.

Tucci, Giuseppe: *The Religions of Tibet*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1988.

U. Köhalmi Katalin: *A steppék nomádja lóháton, fegyverben*. Körösi Csoma Kiskönyvtár 12, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972.

Veit, Veronika: Das Pferd – Freund und Gefährte der Mongolen. In: *Die Mongolen* (szerk.: Heissig, W., Müller, C. C.), Pinguin Verlag, Innsbruck, Umschau-Verlag, Frankfurt/Main, 1989, pp. 163–168.

Volkov, V. V.: *Olennie kamni Mongolii*. Izdatel'stvo AN MNR, Ulanbator, 1981.

Waddell, L. Austin: *Buddhism and Lamaism of Tibet*. Gaurav Publishing House, New Delhi, 1985.

Walters, Derek: *Chinese Astrology*. Aquarian/Thorsons, London, 1992.

Whitfield, Roderick and Farrer, Anne: *Caves of the Thousand Buddhas*. British Museum Publications, London, 1990.

Wilhelm, Friedrich, Jampa Losang Panglung: *Tibetische Handschriften und Blockdrucke*, Teil 7. Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden 1979.

Williams, C. A. S.: *Outlines of Chinese Symbolism and Art Motives*. Tuttle Company, Rutland, Vermont & Tokyo, Japan, 1974.